

ISSN 3041-1777 (Online) Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2025. Вип. 20.

**ДОБРИЙ ПАСТИР: НАУКОВИЙ ВІСНИК
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО
Богослов'я. Філософія. Історія
2025. Випуск 20**

**ISSN 3041-1777 (Online)
ISSN 3041-1785 (Print)**

«Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія» заснований 21 березня 2007 р. Івано-Франківською Теологічною Академією як періодичне фахове наукове видання, що рецензується, реорганізований 16 листопада 2018 р. у науковий журнал.

Періодичність: 1 раз на рік.

Засновник: Приватний заклад вищої освіти «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого». 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Софрона Мудрого, 22.

Видавець: Видавництво «Нова Зоря» Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ. 76018, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича, 5.

Адреса редакції: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Софрона Мудрого, 22, ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

e-mail: gp@ifaz.edu.ua

Офіційний сайт видання: <http://journal.ifaz.edu.ua>

Зареєстровано Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення: онлайн-медіа (протокол № 14 від 09.05.2024 року) – ідентифікатор медіа: R40-05179
друковане медіа (протокол № 27 від 16.11.2023 року) – ідентифікатор медіа: R30-01942

Журнал зареєстрований, реферується та індексується:

- ▶ [ISSN](#)
- ▶ [Index Copernicus International](#)
- ▶ [Google Scholar](#)
- ▶ [Crossref](#)
- ▶ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
- ▶ «Україніка наукова»

Редакція наукового вісника може публікувати статті й матеріали, не поділяючи позиції їх авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори публікацій. Подані рукописи рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право виправляти мову і редагувати матеріали. Редакція не вступає у листування з авторами.

При передруку посилання на «Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія» обов'язкове.

Усі права застережені ©

Івано-Франківськ
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
2025

УДК 215-08

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20>

Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія / Гол. ред. Р. А. Горбань. 2025. Випуск 20. 294 с.

Good Parson: scientific bulletin of Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom. Theology. Philosophy. History / Editor-in-Chief R. A. Gorban. 2025. Issue 20. 294 p.

У журналі вміщені наукові статті з богослов'я, релігієзнавства, філософії та історії Церкви в Україні. Для фахівців з соціально-гуманітарних та богословських наук, докторантів, аспірантів і здобувачів, студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться богослов'ям, релігієзнавством, філософією та історією.

Редакційна колегія:

Богослов'я:

Митрополит Володимир Війтишин, доктор богослов'я, професор (Україна) – **голова редакційної колегії**;
митр. прот. Олег Каськів, доктор наук з богослов'я, професор (Україна) – **заступник голови редакційної колегії**;
прот. Річард Горбань, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Україна) – **головний редактор**;
Ольга (с. Андрея) Маслій, кандидат історичних наук, доцент (Україна) – **відповідальний секретар**;
прот. Руслан П'яста, доктор філософії з богослов'я, доцент (Україна);
Василь Тучапєць, доктор наук з богослов'я (Україна);
Андрій Яцишин, доктор філософії з богослов'я (Україна);
Марія Горяча, доктор наук з богослов'я, професор (Україна);
прот. Віталій Токар, доктор філософії з богослов'я (Україна);
прот. Андрій Чорненко, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);
прот. Василь Гоголь, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);
прот. Віталій Козінчук, доктор мистецтвознавства, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);
прот. Павло Васи́лів, доктор наук з богослов'я (Україна);
прот. Святослав Княк, доктор філософських наук, доктор богослов'я, професор (Україна);
Володимир Шеремета, кандидат наук з богослов'я (Україна);
прот. Ярослав Москалик, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Польща);
кс. Кжиштоф Гузьдзь, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Польща);
кс. Кжиштоф Гузовський, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Польща);
кс. Мирослав Ковальчик, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Польща);
Кароль Клявза, габілітований доктор наук з богослов'я, професор (Польща);
кс. Лешек Адамович, габілітований доктор наук з канонічного права, професор (Польща).

Філософія:

Анатолій Колодний, доктор філософських наук, професор (Україна);
Людмила Филипович, доктор філософських наук, професор (Україна);
Павло Павленко, доктор філософських наук (Україна);
Іван Остащук, доктор філософських наук, професор (Україна);
Володимир Возняк, доктор філософських наук, професор (Україна);
Михайло Марчук, доктор філософських наук, професор (Україна);
Микола Сидоренко, доктор філософських наук, професор (Україна);
Ірина Богачевська, доктор філософських наук, професор (Україна);
Олег Савчук, кандидат філософських наук (Україна);
Ольга Климишин, доктор психологічних наук, професор (Україна);
Віктор Москалець, доктор психологічних наук, професор (Україна).

Історія:

Руслан Делятинський, кандидат історичних наук, доцент (Україна);
Олег Єгрешій, кандидат історичних наук, доцент (Україна);
Олександр Лисенко, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олег Малярчук, доктор історичних наук, професор (Україна);
Василь Марчук, доктор історичних наук, професор (Україна);
Ігор Пилипів, доктор історичних наук, професор (Україна);
Ігор Райківський, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олексій Сухий, доктор історичних наук, професор (Україна);
Петро Шкраб'юк, доктор історичних наук, професор (Україна).

Рекомендовано до друку Вченою радою ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого» (протокол №5 від 29 грудня 2025 року)

© ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», 2025
© Автори статей, 2025

ISSN 3041-1777 (Online)
ISSN 3041-1785 (Print)

ЗМІСТ

Богослов'я

КАСЬКІВ Олег

Вплив Мирослава-Івана Любачівського на правотворення в Українській Греко-Католицькій Церкві.....6

ТОКАР Віталій

Синодальність УГКЦ: сучасні виклики та можливості розвитку у світлі джерел канонічного права.....14

ВАСИЛІВ Павло

Блаженний Миколай Чарнецький та богословські підстави почитання його мощей, через які діє Божа благодать.....31

КОЗАК Петро

Генезис української християнської духовності у писемності Княжої доби (IX–XIII ст.).....49

П'ЯСТА Руслан, НАГОРНЯК Нестор

Морально-богословський аспект інтелектуального розвитку особистості.....62

ЧОРНЕНКО Андрій, ШУМИЛО Олег

Історичні основи та сучасні механізми проголошення святих в Українській Греко-Католицькій Церкві.....76

ЯЦИШИН Андрій, БУРДИЛЯК Володимир

Точки зору персонажів в оповідному сюжеті Євангелії від Івана 11:17–12:11.....89

ЯЦИШИН Андрій, НАГОРНЯК Дмитро

Біблійно-богословські аспекти самозахисту у книгах Старого Завіту.....102

Філософія

НЕДАВНЯ Ольга

Інтернет-меми з релігійними персонажами як зброя: досвід українців під час війни.....111

ТОДОРОВ Ігор

Безпекові гарантії для України: між бажаннями та реальністю.....120

ХМІЛЬОВСЬКА Ольга

Роль релігійного чинника у повномасштабному вторгненні росії в Україну...130

Історія

Історія Церкви в Україні

ЖОЛОБ Ганна, ЗІНЬКОВСЬКИЙ Тарас

Миколай Чарнецький: життя присвячене вірі та народу.....140

ГЕРМАН Михайло, ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан

Церква села Пилипи: короткий історичний нарис (до ювілею 100-ліття відновлення).....206

ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан, ЄГРЕШІЙ Олег, МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея), ГАЛЯН Тарас, ГРЕСЬКО Андрій

Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020). Частина 4: біограми на літеру «А», випуск 4.....211

МАСЛІЙ Ольга (Андрея), КОТИК Тарас

Священномученик Йосафат Кунцевич. Мандрівка мощей з Вітебська до Рима.....228

Хроніка наукового життя

ТУЧАПЕЦЬ Василь, ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан, МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея)

Матеріали делегатів Івано-Франківської академії Івана Золотоустого на Всецерковному Форумі богословів Української Греко-Католицької Церкви «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії» (26–28 вересня 2025 року).....243

ТУЧАПЕЦЬ Василь

Підсумки і стратегічні візії розвитку богослов'я УГКЦ: регіональний аспект.....251

ГОГОЛЬ Василь

Деякі міркування щодо розвитку літургійного богослов'я УГКЦ в Україні (доповідь на літургійній секції Форуму богословів УГКЦ).....256

МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея), ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан

Науково-дослідний інститут історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого: звіт про науково-дослідну та освітню діяльність за 2014–2025 роки (доповідь).....264

МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея), ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан

Науково-дослідна програма «Київське християнство» як богословська історична спадщина: практика використання в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого (доповідь).....271

Рецензії

ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан

Добрий приклад новітнього історіописання однієї парафії УГКЦ: рецензія на монографію о. д-ра Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» (Тернопіль: Джура, 2025. 232 с.).....280

Автори журналу.....287

До відома авторів.....290

Богослов'я

УДК 271.4(477)-5-74

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.1>

ВПЛИВ МИРОСЛАВА-ІВАНА ЛЮБАЧІВСЬКОГО НА ПРАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Олег КАСЬКІВ

*доктор наук з богослов'я, професор,
ректор ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
професор кафедри богослов'я, директор і науковий співробітник Науково-
дослідного інституту канонічного права та богословських наук
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: kaskiv.o@ifai.z.edu.ua
ORCID: [0000-0003-1304-9463](https://orcid.org/0000-0003-1304-9463)*

Бібліографічний опис статті: Каськів О. (2025). Вплив Мирослава-Івана Любачівського на правотворення в Українській Греко-Католицькій Церкві. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 6–13. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.1>

У статті здійснено богословський аналіз впливу діяльності Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського на правотворення в даній Церкві. Після повернення в Україну у 1991 р. очолив відродження Церкви. За висновками дослідників постаті Любачівського, а також церковних діячів, він став символом виходу УГКЦ з підпілля. Універсальність та багатогранність мислення, широкий світогляд, саме час змусив Любачівського бути не лише душпастирем, але політиком в період, коли радикалізм означав би лише загострення конфліктів. Глава УГКЦ змушений був маневрувати між Ватиканом, “підпільниками”, офіційною позицією тогочасної влади і водночас постійно приймати рішення, які б у подальшому сприяли розвитку УГКЦ. Для розвитку Церкви важливо було розпочати процес правотворення УГКЦ, тобто створення свого партикулярного (помісного) права. Глава Церкви розпочав правотворення через скликання Соборів, Синодів та в перше в історії церковного законодавства створив комісію по правотворенні в УГКЦ.

Ключові слова: УГКЦ, партикулярне право, собор, синод, правотворення.

Oleg Kaskiv

*Doctor of Theology, Professor,
Rector of the PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Professor of the Department of Theology studies, Director and Research Fellow of
the Research Institute of Canon Law and Theological Sciences*

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine

e-mail: kaskiv.o@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0003-1304-9463](https://orcid.org/0000-0003-1304-9463)

THE INFLUENCE OF MYROSLAV-IVAN LIUBACHIVSKYI ON LAW-MAKING IN THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH

The article presents a theological analysis of the influence of the activity of the Head of the Ukrainian Greek Catholic Church, Myroslav-Ivan Liubachivskyi, on law-making in this Church. After returning to Ukraine in 1991, he led the revival of the Church. According to the conclusions of researchers of Liubachivskyi's life and activity, as well as Church figures, he became a symbol of the Ukrainian Greek Catholic Church's emergence from the underground. The universality and multifaceted nature of his thinking, his broad worldview, and the spirit of the time itself compelled Liubachivskyi to be not only a pastor, but also a politician during a period when radicalism would have meant only the intensification of conflicts. The Head of the Ukrainian Greek Catholic Church was forced to maneuver between the Vatican, the "catacomb" faithful, and the official position of the authorities of that time, while at the same time constantly making decisions that would further contribute to the development of the Ukrainian Greek Catholic Church. For the development of the Church, it was important to initiate the process of law-making within the Ukrainian Greek Catholic Church, that is, the creation of its own particular (local) law. The Head of the Church began law-making through the convocation of Councils and Synods and, for the first time in the history of ecclesiastical legislation, established a commission for law-making in the Ukrainian Greek Catholic Church.

Key words: *Ukrainian Greek Catholic Church; particular law; council; synod; law-making.*

Постановка проблеми. Святіший Отець Іван-Павло II в Апостольській Конституції «Священні канони» від 18 жовтня 1990 року, проголошуючи Кодекс Канонів Східних Церков, зазначив наступне: «...нинішній Кодекс передає партикулярному праву окремих Церков свого права все те, що не вважається обов'язковим для загального добра всіх східних Церков. Тому в цих справах, згідно з нашим задумом, ті, що мають законодавчу владу в окремих Церквах свого права, повинні якнайскоріше подбати про спеціальні норми, враховуючи традиції власного обряду та приписи II-го Ватиканського собору». Правотворення в УГКЦ в період Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського є важливим моментом у розвитку помісного права УГКЦ. Глава УГКЦ зробив велечезний вклад щоб розпочати процес правотворення в УГКЦ.

Мета. Ставить собі за мету дослідити вплив Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського на розвиток правотворення через собори та синоди¹.

¹ Дана стаття виконується в рамках комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук та науково-дослідного інституту капеланства:

Виклад основного матеріалу. Блаженніший Мирослав Іван, ставши Главою УГКЦ, після смерті патріарха Йосифа Сліпого, бере на себе розпочату ним працю, а саме: праця над визнанням патріархату для УГКЦ, працею над правотворенням, скликанням соборів та синодів УГКЦ, створення нових єпархій, екзархатів, духовних навчальних закладів.

Синод УГКЦ 1991 року зробив перший крок для пізнання один одного між єпископами, адже владики з України і діаспори зустрілися чи не вперше. Вартує відзначити, що ситуація докорінно змінилася після повернення блаженнішого Мирослава Івана Любачівського в Україну, та його вирішального рішення розбудувати Церкву в Україні, перебуваючи тут постійно. Розпочавши в Україні свій сталий побут, Мирослав Іван Любачівський побачив та усвідомив, Церква в діаспорі та Церква в Україні, яка тільки вийшла з підпілля думають по-різному, їхнє бачення розвитку є дуже відмінне. Тому що, за час підпілля між ними виникло культурно-історичне провалля і перспективи розвитку двох сторін єдиної Церкви було важко поєднати. Тому перші Синоди, під приводом блаженнішого Мирослава Івана Любачівського, мали за мету створення єпископами однієї концепції міркувань та планів розвитку Церкви, як одного організму [12, с. 219-224].

Проголошення незалежності України, а також з запровадження Кодексу Канонів Східних Церков, зробили крок для відновлення і розвитку УГКЦ, позаяк із сучасними обставинами і викликами, появилася джерельна канонічна основа щодо розвитку Церкви та пошук джерельної бази, кодифікація свого права.

Беручи до уваги рішення II Ватиканського собору, Кодесу Канонів Східних Церков, Синод УГКЦ на основі джерел та традиції розпочав кодифікацію партикулярного права. Згідно Кодесу Канонів Східних Церков єдиним законодавчим органом є синод, тому закономірно що Глава УГКЦ разом із синодом розпочали поважну працю щодо творення свого права, а також утворення різних комісій, які мають розпрацьовувати тематику діяльності УГКЦ [1, 171-186; 6.].

На початку 90-років УГКЦ на чолі із Главою УГКЦ трудилися над глобальним розвитком Церкви, творили нові єпархії, екзархати, різні структури, навчальні заклади, благодійні організацій, тощо.

Важливе місце в житті Церкви мали Патріарші Собори УГКЦ, скликані Мирославом Іваном Любачівським в 1996 та 1998 рр. Через слабке здоров'я головував на соборах єпископ Любомир Гузар. З метою обговорення усією церковною спільнотою найважливіших питань релігійного і суспільного життя: навчання і виховання у вірі, духовного відродження та соціального служіння [2, с. 4-8].

Після повернення Глави УГКЦ в Україну у жовтні 1996 р., Верховний

«Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01 жовтня 2025 р. по 30 вересня 2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол №2 від 19.09.2025 р.). <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1445-naukova-diialnist-kb-2.html>

Архієпископ, М. Любачівський скликав Собор УГКЦ. “Скликав я цей Собор - звертався Блаженніший у привітальнім слові до його учасників, - щоб докладно розглянути наші недуги й нестачі, шукати для них найкращих засобів для лікування у нашого вічно Милосердного Самарянина - Ісуса Христа... Нам треба знайти дороги до обнови душ, способи відкрити двері для благодатного Христового Слова і Євангелії...” [9, с. 6].

У Соборі взяли участь усі ієрархи України і діаспори, які звітували про діяльність єпархій і екзархатів. Головним гаслом Собору спочатку було: “Моральне і духовне відродження України і екуменізм”. Глава Церкви, зважаючи на релігійну ситуацію в Україні, визначив основні постулати діяльності: реалізм, відвагу й сміливість, виваженість та екуменічне думання. Він ставив завдання шукати ефективні шляхи для духовного оновлення мирян, оздоровлення сім'ї, виховання молоді. Глава Церкви закликав духовенство поширювати гуманні ідеї християнства серед народу, який перебув десятиліттями під впливом комуністичної ідеології, “коли за життєву засаду ставили боротьбу класів і революцій замість миру і свободи”, закликав до наполегливої праці і терпіння, “щоб привести велику руїну до ладу і належного стану”. Від імені уряду України синод уперше привітав голова Держкомітету України в справах релігій А. Коваль, який побажав ієрархам “великої наснаги на ниві відродження духовності і національної самосвідомості, утвердження в суспільстві миру та злагоди, успіхів в душпастирській діяльності на благо церкви і Української держави” [8, с. 280].

Рішення Патріаршого Собору були затверджені на Синоді єпископів цього ж року: “Синод повторює своє рішення продовжувати усильні змагання за визнання патріархату нашої Церкви” [10, с. 39.].

В 1998 році відбулась II сесія Патріаршого Собору присвячена темі “Роль і місце мирян у Церкві”. На цьому Соборі, владою, делегованою Мирославом Іваном Любачівським, головував владика Любомир Гузар. На порядку денному розглядались питання:

1. Церква є одна, і в ній є ми;
2. Церква і світ;
3. Організація життя мирянських спільнот і рухів;
4. Сім'я та її завдання в ділянці християнізації народу;
5. Співпраця і взаємовідносини між ієрархією та мирянами.

Наголошувалося на недостатній активності мирян в житті Церкви та необхідності нових форм співпраці між священниками та вірними тощо [7].

З початком проголошення незалежності України оживляється соборне життя в УГКЦ, як на рівні єпархій, так і на патріаршому рівні. Церква соборно діє та соборно вирішує свої питання. Після аналізу соборових резолюцій, патріарших соборів та єпархіальних соборів, в період Мирослава Івана Любачівського можна побачити такі позитиви відносно соборного мислення Церкви, а саме:

1. Відчуття соборності Церкви;

2. Резолюції собору як відчитування духу мирян, священства, монашества;
3. Вирішення важливих питань у даній місцевості (єпархія, екзархат);
4. Вплив на розвиток катехитичного служіння;
5. Вплив на розвиток соціального служіння;
6. Розвиток різних форм апостоляту: пенітенціарного, лікарняного, військового, шкільного;
7. Популяризація біблійного читання;
8. Участь Церкви у масмедійному просторі.

Таким чином, Глава УГКЦ Мирослав Іван Любачівський скликаючи Собори намагався оживити соборне мислення у парафіях, єпархіях, екзархатах та таким чином оживив соборне думання в УГКЦ.

Глава УГКЦ Мирослав Іван Любачівський кожного року скликав Синод Єпископів УГКЦ, який згідно Кодексу Канонів Східних Церков є єдиним законодавчим органом в УГКЦ і тільки він може творити своє право. У зв'язку з тим, що ККСЦ є спільним кодексом для багатьох Східних Церков, дуже часто в ньому міститься посилання на партикулярне право кожної окремої Церкви свого права, яке мало б подати детальніші норми стосовно певних справ чи рішень. Текст “Кодексу Канонів Східних Церков” (Codex canonum ecclesiarum orientalium) був проголошений Папою Іваном Павлом II в апостольській конституції Sacri Canonis від 18 жовтня 1990 року і набрав чинності 1 жовтня 1991 року [10].

Актуальне партикулярне право розвивалось поетапно, в рамках розвитку синодальності в УГКЦ, так на другому синоді 1980 р. перший раз в історії УГКЦ йшлося про комісію по збору документів та матеріалів (джерел) партикулярного права УГКЦ, хоча Синод не призначив членів комісії. Через 5 років комісія почала діяти. Синод 1983 р. займався кодифікацією Права Східних Церков і закликав єпископів передати схеми до ККСЦ не лише через латинські єпископські конференції, але також через Верховного Архієпископа, щоб він міг включити їхні пропозиції до пропозицій від імені УГКЦ [4, с. 31].

В 1985 р. очолив синодальну комісію єпископів УГКЦ з підготовки партикулярного права Владика Єронім Химій. Він був першим, хто почав розробляти кодифікацію Партикулярного права. Саме з 1985 р. розпочався процес пошуків джерел Партикулярного права. Синод 1987 р. підтвердив роботу комісії і поручив їй продовжити збір джерел. В 1989 році владика Єронім Химій розробив Перший проект Партикулярного права і розіслав його всім єпископам УГКЦ і спеціалістам з канонічного права. У даному проекті були цитати з ККСЦ або ж пропозиції стосовно тих чи інших канонів [5, с. 17].

Синод Єпископів УГКЦ у Римі 1995 року схвалив “Статут Синоду Єпископів УГКЦ”. Було затверджено синодальні комісії, в тому числі і партикулярного права. Робота над проектом партикулярного права УГКЦ продовжувалась. До складу Синодальної Комісії партикулярного права УГКЦ увійшли Владика: Володимир Паска, Роман Даниляк, Юліан Гбур [5, с. 17].

У 1996 р. Синод єпископів УГКЦ у Львові встановив Синодальну

Канонічну комісію, яка повинна була опрацювати партикулярне право УГКЦ. Її учасниками стали Владики: В. Паска, Р. Даниляк, С. Мудрий. У 1997 р. Синод Єпископів УГКЦ призначив додатково у Синодальну Канонічну Комісію для завершення опрацювання партикулярного права УГКЦ нових членів: о. Йосифа Андріішина, о. Михайла Квятковського, о. М. Димида, о. Едмунда Пшекопа [Див. 10].

У 1998-1999 роках на Синодах у Львові-Крехові відбулося постатейне обговорення та голосування кожного канону Партикулярного права. Даний проект був поданий до опрацювання до наступного Синоду. У 2000 р. Синод у Бучачі вперше прийняв Партикулярне право УГКЦ та доручив Верховному Архієпископу подбати про час і спосіб його проголошення. Логічним продовженням стало затвердження на Синоді у Львові у 2001 р. канонів 1-146 Партикулярного права УГКЦ та опублікування його у журналі “Благовісник” для загального ознайомлення та додаткового опрацювання [3, 104-130].

Партикулярне право складалося з 146 канонів, які деталізували окремі титули ККСЦ та вносили певні корективи та уточнення. Таким чином, під час діяльності Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського, було практично виконано ще одне важливе завдання Церкви – збір джерел права та кодифікація та затвердження Партикулярного права у першій редакції.

Існуюче партикулярне право розвивалось поетапно, в рамках розвитку синодальності в УГКЦ. Розпочалося його написання з 1985 р. з початком роботи Комісії зі збору документів та матеріалів (джерел) партикулярного права УГКЦ, продовжилось у 1995 р. з утворенням синодальної Комісії партикулярного права. Розвиток Партикулярного права УГКЦ триває і по сьогодні, проте основу було закладено протягом 80-90-х років ХХ століття. В різні роки проект Партикулярного права створювали Владики УГКЦ Єронім Химій, Володимир Паска, Роман Даниляк, Юліан Гбур, Софрон Мудрий, також о. Йосиф Андріішин, о. Михайло Квятковський, о. д-р М. Димид, о. д-р Едмунд Пшекоп, які мали великий досвід. Важливою залишалася позиція, самого Мирослава Івана Любачівського у баченні ним в цілому юридичного статусу УГКЦ як Помісної Церкви.

Висновки. Блаженніший Мирослав Іван Любачівський був Главою Української Греко-Католицької Церкви з 1984 - 2001 рік. Після повернення в Україну 1991 р. очолив відродження Церкви. За висновками дослідників постаті Любачівського, а також церковних діячів, він став символом виходу УГКЦ з підпілля. Універсальність та багатогранність мислення, широкий світогляд, знання мов, вміння слухати інших допомогли йому поєднати дві гілки в УГКЦ, а саме діаспору і Україну.

За майже десять років вільного існування УГКЦ в Україні Мирослав Іван запропонував власне бачення еклезіології її помісного існування як в Україні, так поза межами держави. Відносини з іншими Помісними Церквами Сходу і Заходу Любачівський пропонував будувати на партнерських засадах сопричастя Церков-Сестер. В час коли Мирослав Іван був Главою УГКЦ розпочався процес

правотворення в Церкві, скликанні собори, синоди, синодальні комісії зробили великий вплив на розвиток правотворення в УГКЦ і як наслідок проголошення Партикулярного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декрет про Східні католицькі Церкви (Orientalium Ecclesiarum - "Східних Церков") // Документи Другого Ватиканського Собору. Львів: Свічадо, 1996. С. 171-186.
2. Документи Патріаршого собору Української Греко-Католицької Церкви / Видання секретаріату синоду єпископів УГКЦ. Львів: Свічадо, 1998 . 325 с.
3. Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви // Благовісник Верховного Архієпископа Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара. Львів, 2001. Ч. 1. С. 104-130.
4. Каськів О. Історично-юридичний розвиток Партикулярного права УГКЦ в світлі Кодексу Канонів Східних Церков. Рим, 2000. 99 с.
5. Каськів О. Розвиток партикулярного права УГКЦ 1596-2006 рр. // Науковий вісник "Добрий пастир". 2007. № 1. С. 10-20.
6. Кодекс Канонів Східних Церков / Пер. з лат. Й. Кобіва. Львів, 1995. 471с.
7. Матеріали II Сесії Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви "Роль і місце мирян в церкві" "Пізнай самого себе!". Львів, 1998. 23-30 серпня. - Режим доступу: www.laitvugcc.org.ua/ugcc/doc/uk.html?.../Materialv%20Soboru%20pr...
8. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
9. Привітання Соборові Української Греко-Католицької Церкви / Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. перша сесія, жовтень 1996 рік. Львів: "Свічадо", 1998. 325 с.
10. Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років. Львів: Видання "Благовісника", 1998. 78 с.
11. Рішення і постанови Схвалені Синодом Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, що відбувся у Крехові-Львові з 14-го по 20-те вересня 1997 р. Б. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/church> doc/ugcc doc/44217/
12. Шафран Р. Синоди Києво-Галицької митрополії 1596-1991 років: організаційно-душпастирський аспект. Львів: Свічадо, 2008. 296 с.

REFERENCES:

1. Dekret pro Skhidni katolytski Tserkvy (Orientalium Ecclesiarum - "Skhidnykh Tserkov") // Dokumenty Druhoho Vatykanskooho Soboru. - Lviv: Svichado, 1996.-S. 171-186.
2. Dokumenty Patriarshoho soboru Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy, // Vydannia sekretariatu synodu yepyskopiv UHKTs. - Lviv: Svichado, 1998 . - 325 s.

3. Kanony partykuliarnoho prava Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy // Blahovisnyk Verkhovnoho Arkhyiepyskopa Ukrainskoi Hreko- Katolytskoi Tserkvy Blazhennishoho Liubomyra Kardynala Huzara. - Lviv, 2001.-Ch. 1.-S. 104-130.
4. Kaskiv O. Istorychno-iurydychnyi rozvytok Partykuliarnoho prava UHKTs v svitli Kodeksu Kanoniv Skhidnykh Tserkov. - Rym, 2000. - 99 s.
5. Kaskiv O. Rozvytok partykuliarnoho prava UHKTs 1596-2006 pp. // Na-ukovyi visnyk "Dobryi pastyr". - 2007- №1. - S. 10-20.
6. Kodeks Kanoniv Skhidnykh Tserkov / Per. z lat. Y. Kobiva. - Lviv, 1995. - 471s.
7. Materialy II Sesii Patriarshoho Soboru Ukrainskoi Hreko- Katolytskoi Tserkvy "Rol i mistse myrian v tserkvi" "Piznai samoho sebel!". - Lviv. - 1998. - 23-30 serpnia. - Rezhym dostupu: [www.laitvugcc.org.ua/ugcc doc uk.html?.../Materialv%20Soboru%20pr...](http://www.laitvugcc.org.ua/ugcc/doc/uk.html?.../Materialv%20Soboru%20pr...)
8. Marchuk V. Tserkva, dukhovnist, natsiia. Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy XX st. [Tekst]. - Ivano- Frankivsk: Plai, 2004. - 464 s.
9. Pryvitannia Soborovi Ukrainskoi Hreko - Katolytskoi Tserkvy / Do-kumenty Patriarshoho Soboru Ukrainskoi Hreko - Katolytskoi Tserkvy. persha sesiia, zhovten 1996 rik. - Lviv: "Svichado", 1998. - 325 s.
10. Rishennia i postanovy Synodiv Yepyskopiv Ukrainskoi Hreko- Katolytskoi Tserkvy 1989-1997 rokiv. - Lviv: Vydannia "Blahovisnyka", 1998. - 78 s.
11. Rishennia i postanovy Skhvaleni Synodom Yepyskopiv Ukrainskoi Hreko- Katolytskoi Tserkvy, shcho vidbuvsia u Krekhovi-Lvovi z 14-ho po 20-te veresnia 1997 r. B. [Elektronnyi resurs] /- Rezhym dostu-
nv:<http://risu.org.ua/ua/index/resources/church doc/ugcc doc/44217/>
12. Shafran R. Synody Kyievo-Halytskoi mytropolii 1596-1991 rokiv: orhanizatsiino-dushpastyrskiy aspekt. - Lviv: Svichado, 2008. - 296 s.

*Стаття надійшла до редакції 09.12.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р.*

УДК 348: 271.4 (477) – 732.3-722.52

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.2>

СИНОДАЛЬНІСТЬ УГКЦ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ У СВІТЛІ ДЖЕРЕЛ КАНОНІЧНОГО ПРАВА

Віталій ТОКАР

доктор філософії з богослов'я,

викладач кафедри богослов'я

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»

вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: tokar.v@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0009-0005-0878-2574](https://orcid.org/0009-0005-0878-2574)

Бібліографічний опис статті: Токар В. (2025). Синодальність УГКЦ: сучасні виклики та можливості розвитку у світлі джерел канонічного права. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 14–30. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.2>

У статті досліджується канонічна природа та практичні аспекти реалізації синодальності в Українській Греко-Католицькій Церкві (УГКЦ) як Церкві *sui iuris*. Аналізується синодальний вимір крізь призму Кодексу Канонів Східних Церков (ККСЦ) та рішень Другого Ватиканського Собору. Особлива увага приділяється ролі Патріарха як «Отця і Глави», компетенціям Синоду Єпископів у законодавчій та судовій сферах, а також проблемним питанням територіальної юрисдикції. Розглядається процедура канонічного вибору єпископів та специфіка втілення синодальних рішень поза межами патріаршої території. **Наукова новизна** полягає у комплексному аналізі розмежування адміністративної влади Патріарха та законодавчої влади Синоду в умовах сучасної глобалізації. Пропонується перегляд концепції «ексклюзивної територіальності» на користь «релятивної територіальності», що відповідає еклезіологічній реальності розсіяння вірних. Сформульовано конкретні пропозиції щодо розширення юрисдикції на терени діаспори (Північна та Південна Америка, Австралія) як необхідного кроку для збереження церковної єдності та виконання принципу *salus animarum* (спасіння душ).

Ключові слова: Синодальність, УГКЦ, Кодекс Канонів Східних Церков (ККСЦ), Патріарх, Синод Єпископів, юрисдикція, територіальність, Церква *sui iuris*, канонічне право, колегіальність.

Vitalij TOKAR

Doctor of Philosophy in Theology,

Lecturer at the Department of Theology studies

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine
e-mail: tokar.v@ifaiz.edu.ua
ORCID: [0009-0005-0878-2574](https://orcid.org/0009-0005-0878-2574)*

SYNODALITY IN THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH: CONTEMPORARY CHALLENGES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE LIGHT OF CANON LAW SOURCES

*This article examines the canonical nature and practical aspects of the implementation of synodality in the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) as a Church sui iuris. It analyses the synodal dimension through the prism of the Code of Canons of the Eastern Churches (CCEO) and the decisions of the Second Vatican Council. Particular attention is paid to the role of the Patriarch as 'Father and Head', the competences of the Synod of Bishops in the legislative and judicial spheres, as well as problematic issues of territorial jurisdiction. The procedure for the canonical election of bishops and the specifics of implementing synodal decisions outside the patriarchal territory are examined. The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the demarcation between the Patriarch's administrative authority and the Synod's legislative authority in the context of contemporary globalisation. A revision of the concept of 'exclusive territoriality' in favour of 'relative territoriality' is proposed, which corresponds to the ecclesiological reality of the dispersion of the faithful. Specific proposals are formulated regarding the extension of jurisdiction to the diaspora (North and South America, Australia) as a necessary step for preserving church unity and fulfilling the principle of *salus animarum* (the salvation of souls).*

Key words: *Synodality, Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC), Code of Canons of the Eastern Churches (CCEO), Patriarch, Synod of Bishops, jurisdiction, territoriality, Church sui iuris, canon law, collegiality.*

Постановка проблеми та актуальність статті. Сучасний стан Української Греко-Католицької Церкви характеризується глобальним масштабом її присутності, що виходить далеко за межі історичної канонічної території. У цьому контексті питання синодальності і соборності перестає бути лише теоретичною еклезіологічною категорією і стає гострим практичним викликом.² Актуальність теми зумовлена необхідністю гармонізації стародавніх східних традицій із сучасним канонічним устроєм Католицької Церкви. Проблема полягає у певному дисонансі між патріаршою гідністю УГКЦ та обмеженнями її реальної влади територіальними рамками, встановленими в епоху, коли міграційні процеси не мали нинішньої інтенсивності. Відсутність повної юрисдикції Патріарха над вірними в діаспорі створює канонічні лакуни та ускладнює єдине пастирське керівництво. Крім того, існує потреба в

² Касків О.В., Соборна діяльність Київської Церкви, - Тернопіль: Терно-граф, 2018, С.3-9.

уточненні внутрішніх процедур Синоду, зокрема у сфері законотворчості та вибору ієрархії, щоб уникнути нівелювання сопричасної природи єпископського служіння. Стаття спрямована на пошук балансу між першістю та соборністю, що є фундаментальним для ідентичності Східних Католицьких Церков. Дослідження цих викликів є критично важливим для подальшого розвитку еклезіології УГКЦ та зміцнення її статусу у вселенському сопричасті.

Мета і завдання статті. Метою статті є виявлення канонічних та еклезіологічних викликів синодальності в УГКЦ та обґрунтування шляхів оптимізації синодального устрою в умовах глобального розсіяння вірних.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити проблему територіальності юрисдикції та аргументувати необхідність її розширення на країни діаспори.
2. Оцінити сучасний стан законотворчої діяльності та судочинства в УГКЦ як виявів синодального життя.
3. Проаналізувати процедуру канонічного вибору єпископів та запропонувати зміни до партикулярних норм УГКЦ для забезпечення їх відповідності загальному праву.

Виклад основного матеріалу. Різні Церкви були засновані згідно Божого Провидіння апостолами та їхніми наступниками, які з плином часу зросли у численні, органічно сполучені між собою об'єднання. Вони, зберігаючи згідно з Божою постановою єдність віри і єдину структуру Вселенської Церкви, втішуються власним правопорядком, літургійною практикою та богословською й духовною спадщиною. Деякі з них, зокрема давні патріарші Церкви, наче матері віри, породили інших, немовби дочок, з яких аж до наших часів з'єднуються сув'яззю любові в практикуванні святих таїнств та взаємному пошануванні прав і обов'язків (LG 23).³

Церквам, заснованим на Сході, завжди притаманна єдність між єпископами у різних канонічних проявах (літургійне сопричастя, канонічні послання, листування, місії, визнання свячень тощо). Це спілкування було виражено у святих канонах (*sacri canones*), проголошених на Вселенських Соборах, Помісних Соборах та місцевих Синодах, та втілених у ККСЦ.⁴

Помісна природа Східних Церков має синодальний вимір.

Синодальний вимір Церкви актуалізується на трьох рівнях її церковного життя:

а) місцева Церква, доручена одному єпископу, якого визнають всі як Першоієрарха (*protos*);

б) всі місцеві Церкви, які разом з їхніми єпископами визнають між ними *protos*, як главу;

³ Пор. ДОГМАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ ПРО ЦЕРКВУ *Lumen gentium*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004, 77.

⁴ Kaskiv O.V. Church of Kyiv Sobors – the source of the Particular Law of the UGCC. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. Issue 37 (October). P. 25-26. Шафран Р., Синоди Києво-Галицької митрополії (1596-1991): Організаційно-душпастирський аспект. – Львів: Свічадо, 2008, С. 11-15.

в) Вселенська Церква, у якій всі єпископи повинні визнавати того, хто між ними є *protos*.

Важливим є 34 канон Апостольських правил, який проливає світло на Східну кодифікацію у цьому питанні:

*Єпископи кожного народу повинні знати свого Першоєрарха і визнавати його як Главу; не повинні чинити ніякої дії без його відомо і кожен повинен виконувати рішення тільки у справі своєї єпархії та території, яка до нього належить. Також Першоєрарх нехай не чинить нічого без відомо всіх єпископів, завдяки чому запанує згода, а Бог буде прославлений через Господа у Святому Дусі.*⁵

Цей стародавній канон хоча і не оперує терміном «синод», проте виражає принцип синодальності Церкви, подаючи богословський фундамент та вияснюючи його доксологічне значення.⁶

Із змісту цього стародавнього канону зауважуємо, що синодальність єпископів у згоді та сопричасті приносить Богові славу та честь. Це зобов'язує Церкву до виконання, тобто втілення в життя, синодальності згідно з *нормами канонічного права (iure canonico)*.

1. Виконання синодальності в житті Церкви *sui iuris*

Питання синодально-колегіальної діяльності Східних Католицьких Церков має величезне значення в сучасному канонічному праві. Термін «синод» – походить від грецького слова «*synodos*» і означає спільну працю єпископів, священників та мирян з метою обговорення найважливіших церковних справ.

Четвертий титул ККСЦ від кан. 55 до кан. 150 говорить про Патріарші Церкви та патріарший устрій, який стосується нашої теми. У кан. 55 сказано:

*Згідно з найдавнішою традицією Церкви, визнаною вже першими Вселенськими Соборами, у Церкві існує патріарша інституція; тому Патріархам Східних Церков, з яких кожен очолює свою патріаршу Церкву, неначе батько і глава, треба виявляти особливу пошану.*⁷

Законодавець подає цей канон на підставі вчення Другого Ватиканського Собору, а саме Декрету про Східні Католицькі Церкви «*Orientalium Ecclesiarum*» № 11, який навчає:

Оскільки у Східних Церквах інститут патріархату є традиційною формою правління, то Священний Вселенський Собор бажає, щоб там, де є

⁵ *Constitutiones Apostolorum VIII*, 47, 34, Kraków 2007, 280.

⁶ Поп. Y. CONGAR, “Autonomie et pouvoir central dans l’Église vus par la théologie catholique”, *Die Kirche und die Kirchen Autonomie und Autokephalie (IV. Congress of the Society for the Law of the Oriental Church, 19 th to 24th of September 1978 in Regensburg)*, Wien 1980, 140.

⁷ Цей канон є віддзеркаленням вчення Другого Ватиканського Собору, а саме Декрету про Східні Католицькі Церкви «*Orientalium Ecclesiarum*» № 7: «Від найдавніших часів у Церкві існує інститут патріархату, що його визнавали вже перші Вселенські Собори. Східний патріарх – це єпископ, якому належить юрисдикція над усіма єпископами, в тому числі й митрополитами, над клиром і народом своєї території чи обряду, відповідно до норм права і при збереженні примату Римського Архиєрея. Скрізь, де єрарха якогось обряду наставлено поза межами патріархальної території, він згідно з нормами права, залишається у складі єрархії патріархату цього обряду»; ДЕКРЕТ ПРО СХІДНІ КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ *Orientalium Ecclesiarum*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004, 120.

потреба, були засновані нові патріархати, а право їх встановлення зберігається за Вселенським Собором, або Римським Архиєреєм.⁸

Патріарх є єпископом певного головного міста, титул якого він отримує при інтронізації (пор. кан. 57 §2). Патріарх у своїй єпархії, у ставропігійних монастирях та в місцях, де не засновано ні єпархії ні екзархії, має ті самі права та обов'язки, які має єпархіальний єпископ. Тому законодавець у кан. 56 ККСЦ говорить:

Патріарх – це Єпископ, якому належить влада над усіма Єпископами, не виключаючи Митрополитів, і над усіма іншими вірними Церкви, яку він очолює, згідно з приписом права, затвердженого найвищою владою Церкви.

Кан. 56 на відміну від попереднього законодавства заміняє термін «юрисдикція» терміном «влада», щоби у такий спосіб виключити «домінуючий авторитет» Патріарха над єпископами та синодами, а також включити патріарший устрій у синодальну структуру Східних Церков, зберігаючи владу кожного єпархіального єпископа у його партикулярній Церкві. Саме тому влада Патріарха над єпископами не є «домінуючою», оскільки єпархіальний єпископ є тим, якому була доручена пастирська опіка від власного імені, як наміснику і посланцеві Самого Христа. Тому він виконує владу особисто в імені Христа (пор. кан. 178).

Влада Патріарха над єпископами та митрополитами проявляється у синодальності, про що навчає Другий Ватиканський Собор у Декреті про Східні Католицькі Церкви «*Orientalium Ecclesiarum*» № 9:

За давньою церковною традицією, патріархам Східних Церков належить особлива честь, адже кожен з них очолює свій патріархат як його отець і глава. Тому цей Священний Собор постановив, щоб було відновлено їхні права та привілеї, згідно з давніми традиціями кожної Церкви й декретами Вселенських Соборів. Ці права та привілеї – ті самі, що існували в часи єдності Сходу й Заходу, хоч їх потрібно децю пристосувати до сучасних умов. Патріархи зі своїми синодами становлять вищу інституцію в усіх справах патріархату. Зокрема, вони мають право засновувати нові єпархії та призначати єпископів свого обряду в межах патріаршої території, зберігаючи при цьому невід'ємне право Римського Архиєрея втручатися в окремих випадках.⁹

Законодавець у апостольській конституції *Sacri canonis* підкреслює, що у патріарших Церквах патріархи та синоди беруть участь, згідно з канонічним правом (*iure canonico*), у найвищій владі Церкви.

Таким чином синодальна участь ієрархів Церкви, згідно канонічного права (*iure canonico*), здійснюється у спосіб та у формі, встановленими вищою владою в Церкві. Східні Патріархи разом з їхніми синодами становлять вищу інстанцію у їхній Церкві. Брати участь згідно з канонічним правом (*iure canonico*) в

⁸ ДЕКРЕТ ПРО СХІДНІ КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ *Orientalium Ecclesiarum*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004, 121.

⁹ ДЕКРЕТ ПРО СХІДНІ КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ *Orientalium Ecclesiarum*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004, 120.

найвищій владі Церкви у спосіб та у формі, встановленими Римським Архієреєм, означає допомагати наміснику св. ап. Петра у піклуванні над Вселенською Церквою, через свідчення досвіду синодальності, яку спостерігали впродовж багатьох століть у неподільній Церкві.¹⁰

Саме вираз «*iure canonico*» підкреслює, що патріарша інституція є історичного походження, церковного права, визнана першими вселенськими соборами, найвищою владою Церкви (пор. кан. 55-56 ККСЦ).¹¹

Законодавець у кан. 55-56 та *Декреті про Східні Католицькі Церкви Orientalium Ecclesiarum* № 9 окреслює патріархів як «*pater et caput*» (Отець і Глава) Патріаршої Церкви, яку очолюють, маючи владу над усіма єпископами, не виключаючи митрополитів, а також усіх вірних, згідно з нормами канонічного права.

Про інституцію Патріаршої Церкви, роль Патріарха та синодальний вимір Церкви окреслено також в попередньому законодавстві. Перед промудрацією ККСЦ ця законодавча частина регулювалася через *Motu proprio* «*Cleri Sanctitatis*», а саме у IV Титулі «*De clericis in specie*», у першій частині «*De suprema potestate deque iis qui eiusdem sunt canonico iure participes*».¹² Натомість

¹⁰ Важливе місце має роль єдності, яку завжди розвивав Єпископ Риму на Сході між патріархами (Константинополя, Александрії, Антіохії, Єрусалима), дбаючи про братерське сопричастя віри та Таїнств, а якщо між ними виникали розбіжності щодо віри чи церковного правопорядку, то модератором у їхньому вирішенні за спільною згодою був Римський Престол (пор. UR 14). Спостерігаємо це вже під час засідань Вселенських Соборів, де був присутній папський легат (від Нікейського Собору (325 р.) до Нікейського II (787 р.)), а рішення Соборів згодом потверджував той чи інший Римський Архієрей. Пор. ДЕКРЕТ ПРО ЕКУМЕНІЗМ *Unitatis redintegratio*, *Документи Другого Ватиканського Собору*, Львів 2004, 138.

¹¹ Пор. V. PERI, *La grande Chiesa bizantina. L'ambito ecclesiale dell'ortodossia*, Brescia 1981, 139-140. Варто згадати, що інституція митрополитів історично є більш ранньою, ніж інституція патріархів, як про це свідчать стародавні святі канони (*Sacri canones*). Про першість деяких столиць і про те, що не можна бути вибраним на уряд єпископа без згоди митрополита навчає Перший Вселенський Собор у Нікеї (325 р.). В кан. 6 Отці Першого Вселенського Собору про роль митрополита навчають: «*Стародавній звичай нехай буде збережений в Єгипті, Лівії та Пентаполісі, згідно з яким Олександрійський єпископ має владу над тими всіма провінціями, так як і єпископові Рима належить подібний звичай. Подібно і в Антіохії та інших областях нехай буде збережена у Церквах першість, яка виникає з переваги старшинства*». Канон говорить про церковну систему адміністрування митрополитів, яка вже існувала у IV ст. на Сході, тобто організувала локальні (місцеві) церкви у церковних митрополітичних провінціях, які територіально співпадали з цивільними провінціями імперії та її устроєм. Це свідчить про політичний розподіл держави та роль центрального міста провінції, яке мало вагомий вплив на церковну ситуацію. Важливість митрополітичної столиці відігравала важливу роль у житті всієї провінції. Але кан. 6 Першого Нікейського Собору (325 р.) підкреслює владу єпископа головних провінційних міст в імперії над єпископами та митрополитами територій приналежних до столиці. Цих церковних ієрархів головних єпископських столиць Сходу (Константинополь, Александрія, Антіохія, Aelia Capitolina (Єрусалим)) Трульський Синод (691 р.) назве «патріархами», які були підпорядковані Риму, столиці св. ап. Петра. В Апостольських Правилах 34 та 35 сказано про уряд єпископа та про його обрання за попередньою згодою на це митрополита. Окрім того, у правилах підкреслюється, що єпископ не може висвячувати поза своєю єпархією кандидата на священника. Правило 34: «*Єпископам будь-якого народу належить знати першого посеред них і визнавати його як главу, і нічого не робити, що було б понад його владу, без його вказівок; а кожний повинен робити тільки те, що відноситься до його єпархії та тих місцевостей, які належать до неї. Але й перший нехай нічого не робить, не порадившись зі всіма, бо тоді так буде єдинодумність і прославиться Бог через Господа у Святому Дусі: Отець, і Син, і Святий Дух*». Правило 35: «*Єпископ нехай не береться висвячувати поза межами своєї єпархії у містах і селах, що йому не підпорядковані. Якщо ж буде звинуваченням як вчинивший таке без згоди тих, кому підпорядковані ті міста і села, нехай буде екскомунікований і він, і той, кого він висвятив*».

¹² У частині «*De Patriarchis*» «*Cleri Sanctitatis*» (CS) підкреслено важливу роль Патріарха, а також у цьому контексті сказано «*Про патріаршій синоді*» (*De Synodis patriarchalibus*), про провінційні синоди, синоди різних обрядів та різних провінцій. Пор. AAS 49 (1957), 433-600.

ККСЦ говорить про Патріаршу Церкву, більше підкреслюючи еклезіологічний аспект, аніж персональний. Коли *CS* підкреслювало більше роль Патріарха, даючи враження, що синод Єпископів був радже консультативним органом, то *ККСЦ* говорить радше про синодальний вимір, де кожен єпископ, як батько своєї Церкви бере участь у колегіальності Церкви, як співвідповідальний за рішення всієї Церкви разом з Патріархом (пор. *Pastores gregis* № 61).

Говорячи про патріаршу владу, потрібно говорити й про синодальний вимір уряду Патріаршої Церкви та співпрацю між ієрархами, а також про правильне втілення принципу субсидіарності. Впродовж століть Патріархи були не тільки церковними представниками, але й політичними представниками своїх християнських спільнот. Другий Ватиканський Собор з однієї сторони стверджує, що Патріархи разом із синодом становлять найвищу інстанцію влади, але й зауважує, що у Патріарха залишаються стародавні обов'язки та привілеї, які були їм притаманні у час єдності між Сходом та Заходом, хоча їх потрібно адаптувати до сучасних обставин.

Сучасний Кодекс поставив делікатне розмежування між тим, що належить до рішення Синоду Єпископів та компетенції Патріарха. Було встановлено, що Синод Єпископів має законодавчу владу і є найвищим трибуналом Патріаршої Церкви (кан. 110 §2; 1062 ККСЦ); адміністративна влада належить Патріархові, а Синод Єпископів бере участь в ній, через постійний синод.

До прерогатив Патріарха входить право скликати, відкривати синод, а також, за згодою синоду, переносити, чи розпустити його (кан. 103, 108 § 2 ККСЦ). Всі важливо висвячені єпископи є члени синоду, які мають право голосу, навіть якщо у деяких випадках партикулярне право може обмежене право голосу для єпископів з-поза патріаршої території та титулярних єпископів, за винятком вибору Патріарха та єпископів (пор. кан. 102 § 2 ККСЦ).¹³

Адміністративна патріарша влада залежна від законодавчої влади, тому що окремі адміністративні акти допускають існування закону та застосовуються у конкретних випадках. Кан. 110 §4 ККСЦ говорить, що адміністративні акти не належать до компетенції Синоду Єпископів Патріаршої Церкви, хіба що для певних актів інакше постановив Патріарх або деякі акти на підставі загального права зарезервовані тому ж Синодові Єпископів.

Кодекс підкреслює важливу роль синодальності Церкви, коли Синод Єпископів Патріаршої Церкви видає закони для всієї Церкви (пор. кан. 110 § 1 ККСЦ); проводить вибір Патріарха, Єпископів і кандидатів на уряди; (пор. кан. 110 § 3 та кан. 149 ККСЦ); заслуховує патріарший собор, дорадчий орган Церкви, який подає допомогу Патріархові й Синодові Єпископів патріаршої Церкви у звершенні справ більшої ваги, особливо для належного укладення форм і способів апостольства, а також церковної дисципліни та відповідно до існуючих обставин часу, зважаючи на загальне добро власної Церкви.

¹³ Поп. С. VASIL', "Chiese patriarcali e Arcivescovili Maggiori: origini, strutture e prospettive ecclesiali", *Kanonika* 25(2017), 90-94.

Патріарх звершує своє служіння як «*pater et caput*» (Отець і Глава) у своїй Церкві різними способами: особисто, згідно кан. 78-100 ККСЦ; або на Синоді Єпископів Патріаршої Церкви, згідно кан. 102-113 ККСЦ, або у випадку:

- а) згоди чи поради Синоду Єпископів;
- б) згоди чи поради Постійного Синоду;
- в) попередньою консультацією з єпархіальним єпископом;
- г) коли певні адміністративні акти стосуються виключно патріарха (кан. 110 § 4).

Влада патріархів та єпископів не є зменшена чи знівельована владою Вселенського Архієрея, але нею потверджена, скріплена, захищена та зміцнена, «*бо Святий Дух непорушно зберігає ту форму правління, яку встановив у своїй Церкві Христос-Господь*» (LG 27).

Римський Архієрей втручається лише тоді, коли ця найвища інстанція виявляє дефекти у вірі та моралі. Таким чином намісник св. ап. Петра стає гарантом єдності у вірі та канонічному порядку Східних Католицьких Церков свого права (*sui iuris*) щодо канонічного функціонування синодальності. Саме тому Синоди єпископів черпають непомильність у синодальній діяльності з Божого Слова, Традиції Церкви, непомильного вчення Римського Архієрея та літургійного благочестя, коли навчають як Учителі віри, перебуваючи у сопричасті з Єпископом Риму.

2. Принцип територіальності

Бачимо, отже, дещо здетерміновану патріаршу владу, в одному випадку Синодом Єпископів, а в другому випадку фактом територіальності.

Принцип територіальності у виконанні влади єпископів, митрополитів та патріархів пов'язаний з еклезіологією місцевої Церкви і був встановлений зі стародавніх часів. Про це говорить також кан. 2 Вселенського Собору у Константинополі (381 р.):

*Єпископ, який належить до єдиної єпархії не повинен втручатися у справи Церков, які є поза границями його церковної території; ... Єпископ не повинен без спеціального запрошення уділяти свячень, ані виконувати інших священнодій свого уряду поза межами своєї єпархії.*¹⁴

Мусимо також визнати, що в більшості не є правдою те, що патріарша юрисдикція сьогодні є виключно територіальною у значенні постанов шостого канону Першого Вселенського Собору (325), як така, яку було визначено у перших століттях разом з встановленням патріаршої інституції.¹⁵

¹⁴ SOBÓR KONSTANTYNOPOLITAŃSKI I (381), *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst greckie, łaciński, polski*, I, Kraków 2003, 70-73.

¹⁵ У перших століттях йшлося про територіальність у вузькому значенні, обмежуючи владу патріархів до території цивільної єпархії, але у той самий час абсолютизуючи, тобто резервуючи владу єдиному Патріархові без жодного накладання влади іншим патріархам на цій території. Наприклад Архієпископ Антіохії не мав жодної юрисдикції над Єгиптом і навпаки. Константинопольський Патріарх не керував у Єрусалимі. Цей принцип, з багатьма труднощами, бачимо й сьогодні у канонічному поведженні православних, коли йдеться про давні території, але й на територіях, де відбувається міграція православні аплікують *via facti* чи через *oikonomia* принцип накладання юрисдикцій різних церковних єрархів.

Щонайменше з епохи Римського Архієрея Лева XIII та від його Апостольського Листа *Orientalium Dignitatis* з 30 листопада 1894 р. система стислої територіальності була формально відмінена. Цю відміну бачимо, коли мелхітському Патріярхові була доручена юрисдикція над іншими територіями інших католицьких Патріярхів.

Як наслідок, говорити сьогодні про виключну територіальність, як це було у перших століттях, на сьогодні не відповідає історичній дійсності та еклезіологічній правді.

ККСЦ потверджує принцип територіальності у виконанні влади патріарха, однак не виключає вийнятки.

У титулі IV восьмої глави (кан. 146-150) сказано про «*Територію Патріяршої Церкви та владу Патріярха і Синодів поза територією*».

Кан. 146 ККСЦ загально описує канонічно територію Церкви, на якій Патріярх має право засновувати провінції, єпархії та екзархії. Йдеться про юридичний опис, прагматично бажаний законодавцем, щоби зберегти церковний порядок, виключити якісь сумніви та межі юрисдикції між ієрархами різних Церков свого права, але в той самий час залишає відкритою можливість, в якій окреслена територія Патріяршої Церкви може бути розширена Римським Архієреєм.

Питання територіальності та піднесення до гідності патріяршої Церкви розглядалося на Другому Ватиканському Соборі. Кандидатами до гідності патріярших були такі Церкви: Румунська, Українська, Ефіопська та Малабарська. Всі, крім Ефіопської Церкви, були піднесені до рангу Церкви Верховного Архієпископа, доєднавши до цього списку Сиро-маланкарську Церкву. До сьогоднішнього дня жодна з цих Церков не отримала патріярхату. Наша Церква від часу понтифікату Павла VI піднімала питання про надання гідності Патріяршої Церкви, але через конфронтацію у цьому питанні з Москвою, Апостольська Столиця закликала нас до мужньої терпеливості.

Обмеження влади Патріярха на території Патріяршої Церкви та визначення цієї території, як також відносини з ієрархією та вірними, які живуть на території та за межами території, стали найбільш дискутованими питаннями в період приготування ККСЦ.

У пленарній асамблеї члени *Папської Комісії щодо перегляду східного канонічного права (PCCICOR)* [*Pontificia Commissio Codici iuris Canonici Orientalis Recognoscendo*], які засідали 3-15 листопада 1988 р., представили позицію Східних Патріярхів Римському Архієреєві св. Іванові Павлові II щодо розширення патріяршої юрисдикції на всіх вірних Церкви свого права також за межами патріяршої території. У суботу 5 листопада 1988 р., п'ятнадцять членів Комісії представили наступну петицію:

Нижчепідписані пропонують, що питання розширення патріяршої юрисдикції повинно бути на всіх вірних Церкви свого права навіть поза

територією Патріархату. Дане питання потрібно обговорити та вирішити перше, ніж розглядати інші питання.¹⁶

Петиція була представлена Секретаріату Апостольської Столиці, щоби якнайшвидше її подати Римському Архієрею. Рішення Понтифіка було повідомлене віце-президентові Асамблеї 10 листопада 1988 р.:

*Відповідаючи на «Пропозицію» нижчепідписаних 5 членів з «Пленарної високоповажної Комісії» зібраної в цих днях, виконую достойне зобов'язання повідомити Вас, що Святіший Отець уповноважив Асамблею дискутувати про зміст поданої заяви, не забуваючи про те, що було постановлено на Вселенському Соборі, що передбачили, щодо патріаршої юрисдикції тільки на території Патріархату, як також те, що було прийнято на Другому Ватиканському Соборі, який не прийняв просьбу розширити цю юрисдикцію поза межами Патріархату. Необхідно, щоби Асамблея представила Святішому Отцеві проєкт Кодексу, який відповідає як Східній Традиції, так і рішенням Собору. Однак Церквам, які знаходяться у особливій ситуації, коли говоримо про їхніх вірних, які живуть за межами території, Святіший Отець радо прийме до уваги все, щоби у проголошеному Кодексі випрацювані пропозиції Синодами з чітким узгодженням з нормами Кодексу були одночасно детально обговорені в «*ius speciale*» та «*ad tempus*».*

Після цієї відповіді Пленарне засідання продовжило свою роботу:

*... у цьому ж дусі довіри Верховному Пастирю та вірності його директивам. Але всі зусилля членів були звернені для встановлення Кодексу та його представлення Святішому Отцеві, «у згідності зі східними традиціями, як і з соборними рішеннями». Пізніше було відправлено проголошення східного Кодексу, щоби отримати конкретні пропозиції та щоби отримати можливий «*ius speciale*» для Церков, які мають необхідність.*

Результатом праці Папської Комісії щодо перегляду східного канонічного права щодо розширення патріаршої влади є сучасний кан. 78 § 2 ККСЦ

§2 *Патріарх може правосильно виконувати владу тільки в межах території патріаршої Церкви, хіба що щось інше впливає з природи речі або загального чи партикулярного права, затвердженого Римським Архієреєм.*

Канон радше окреслює патріаршу владу до території Патріаршої Церкви, з певними винятками, які дозволяють виконання цієї влади також і поза територією.¹⁷ Однак редакція цього канону відкриває можливість через

¹⁶ *Nuntia* 29 (1989), 27.

¹⁷ *Iure communi* передбачають наступні випадки виконання патріаршої влади поза територією: влада Патріарха висвячувати та інтронізувати митрополитів та єпископів поза територією Патріаршої Церкви (кан. 86 §2 ККСЦ); обов'язок єпископів поставлених поза межами Патріаршої Церкви брати участь у Синодах власної Церкви свого права (кан. 102 ККСЦ), які очолює Патріарх; кан. 148 § 1 – право збирання інформації щодо ситуації спільноти вірних у діаспорі через Візитатора, висланого Патріархом з дозволу Апостольської Столиці. Обов'язок Патріарха щодо піклування та збирання інформації про вірних поза територією Церкви свого права через Візитатора (т.зв. *ius vigilantiae*) [кан. 148 §1 ККСЦ]. Саме цей канон говорить про право та обов'язок Патріарха щодо піклування над вірними (*ius vigilantiae*) як Глави та Отця патріаршої Церкви. Якщо на тих теренах немає ієрарха Церкви свого права, то вірні віддаються під опіку ієрархові латинської Церкви; кан. 829 § 3 – право вінчати вірних своєї Церкви в будь-якій частині світу; кан. 193 § 3 – право втручатися у вирішенні справ щодо заснування парафії в діаспорі; кан. 187 § 2 – приймати обітницю послуху єпископів з діаспори; кан. 139 – право консультувати

партикулярне право поширення територіальної компетенції Патріархів над вірними, які живуть поза територією Церкви свого права, у повному збереженні канонічного порядку та ієрархічного устрою всієї Церкви.

Після проголошення ККСЦ відбулось розширення території деяких верховноархієпископських Церков. Однак у цьому питанні не отримала розширення ні одна патріарша Церква.

Якщо в період об'єднання, а зокрема в час понтифікату Лева XIII, було можливо подолати систему античної епохи, особливо питання територіальності, про яку говорили *sacri canones*, то чому ж сьогодні не можемо йти далі по цій дорозі, адже Отець і Глава завжди йде за своєю паствою?

Якщо паства виходить за межі «огорожі», пастир не повинен дивитися здалеку (*ius vigilantiae*), але повинен йти за ними, щоби й надалі вести та пасти.¹⁸

Боротись за «універсальну» юрисдикцію Патріархів не повинно бути пріоритетною, однак в актуальній ситуації потрібно принаймні проектувати розширення юрисдикції Патріархів чи Верховних Архієпископів на 5-6 країн/регіонів: США, Канада, Бразилія, Аргентина, Австралія, і вже у цей спосіб більшість емігрантів та людей з діаспори будуть знову зібрані во єдино під патріаршою юрисдикцією.

У випадку страху перед великою щедрістю по відношенню до східних християн можна піти на ще один компроміс. Якщо говоримо про Європу, де європейська традиція пов'язана з латинською Церквою, і розширення там компетенції Патріарха дехто міг би вважати нехтування цієї традиції, тоді можна сміло подумати про американський чи австралійський континенти. Адже в так званому «Новому Світі» практично всі, виключаючи ескімосів, індіанців Америки та австралійських аборигенів, є мігрантами чи їх нащадками, а тому всі можуть відчувати себе у цей самий спосіб «іноземцями», і водночас всі «у своєму домі» без розрізнення обрядів чи церковного приналежності.

Поширення влади Патріархів та території патріаршої Церкви – було б відважним кроком Римського Архієрея, єдиного, якому належить повнота влади. Це рішення підкреслило б дві речі:

А) розмежування сучасне не є незмінними;

Б) поширення патріаршої влади не несе жодної шкоди латинській Церкві, але є тільки втіленням тієї *par dignitas* Східних і Західних Церков проголошеної в документах Другого Ватиканського Собору.¹⁹

єпископа, поставленого в діаспорі щодо вибору митрополита, якому належить компетенція згідно з кан. 133 § 1, п. 3-6; кан. 206 § 2 – право приймати п'ятирічний звіт від єпископів з діаспори, який вони також відсилають до Апостольської Столиці.

¹⁸ Якщо Божий народ сьогодні виходить поза межі Сходу (згідно територіальних поділів Римської Імперії, яку вчинив імператор Деоклеціан), то Патріарх повинен слідувати за ним в той самий спосіб. Сказати, що це є неможливо, означає присвоїти абсолютну стабільність, майже «божу» для кордонів Римської Імперії, на території якої сформувалися перші Патріархати, включаючи між ними також «Західний Патріархат» та в цей же час межі османської імперії до кінця вісімнадцятого століття, про що говориться у *Orientalium Dignitatis*, що є цілковитим абсурдом.

¹⁹ Якщо хочемо знайти аналогію, то в епоху святих канонів (*sacri canones*) була ситуація схожа з актуальною, також далекою від абсолютизації 6 канону Першого Нікейського Собору. У цьому випадку потрібно брати натхнення з кан. 39 Трульського Синоду. У цьому випадку територію Елеспонту було забрано з-під юрисдикції

Якщо юрисдикція східних Патріархів буде поширена тільки до обмеженої кількості країн, то територіальність в актуальному значенні (назвемо її не «територіальністю ексклюзивною», але «територіальністю релятивною») буде також цілковито збережена в майбутньому. Патріярша юрисдикція не буде ніколи «універсальною», як Римського Архиєрея, але завжди територіальною... хоча не обмежена тільки до територій, де колись жили вірні східного обряду, але поширюється також на території, де сьогодні житимуть і завтра житимуть ці вірні.

Ця концепція поширення території не принесе жодної зміни у еклезіологічній доктрині та не принесе жодної шкоди Римському Архиєреєві, але буде логічною відповіддю принципу *salus animarum, suprema lex*.

Пропозиції:

- доручити робочій групі по опрацюванні канонів партикулярного права опрацювати на основі ККСЦ норми щодо влади Верховного Архиєпископа і Синоду Єпископів УГКЦ поза територією.

3. Втілення інституту синодальності у життя Церкви

Через законотворчість, звершення судочинства, синодальну єдність всіх єпископів УГКЦ показує не тільки патріарший устрій, але й синодальність, яка присутня у її житті.

Законотворчість

ККСЦ врегульовує синодальний устрій Церков *свого права*, особливо патріарших у світлі вчення Другого Ватиканського Собору.

Компетенції синоду єпископів Патріаршої Церкви є:

а) Судова: синод єпископів Патріаршої Церкви є вищим трибуналом на території Церкви *свого права* (канн. 110 § 2; 1062 § 1 ККСЦ).

б) Законодавча: синод єпископів Патріаршої Церкви приймає закони, які промульгує Патріарх (канн. 110 § 1; 150 § 2 ККСЦ). Якщо ж йдеться про літургійні закони, то вони набирають чинності всюди. А поза межами патріаршої території єпископи місця надають правову силу дисциплінарним законам та іншим синодальним рішенням (кан. 150 §2, 3 ККСЦ);

Синодальні закони є партикулярним правом кожної Церкви *свого права*. Законотворчість є важливим виявом синодальності. Опрацювання і затвердження партикулярного права є фундаментальним, адже на його основі можуть бути опрацьовані інші законодавчі документи.

Отже, що таке церковний закон?

Закон є зобов'язуючим наказом, розумним, спільним, стабільним, проголошеним достатньо досконалії спільноті, тим, хто має над нею церковну владу.

Закон має певні характеристики: **чесність** - відповідність Божому Закону, природньому та позитивному праву, відповідно до справедливості; **можливість**

Патріярха (нового) Рима, та передано під юрисдикцію єпископа Кіпру, який втік разом з своїм народом на цю землю з причини воєнного захоплення.

- фізичну та моральну, тому що у протилежному випадку не може зобов'язувати; **необхідність та користь**: законодавець має владу розпоряджатися лише тими засобами, які є необхідні та корисні для досягнення спільної мети; **постійність** - тобто сталість; **зрозумілість** - вираження у короткій та легко зрозумілій формі; **обов'язковість** - зобов'язаність для всіх²⁰.

Закон відрізняється від поради, припису, **статутів, інструкцій**. Останні містять радше практичні норми, які допомагають виконувати обов'язок встановлений законом.

Декілька слів про процедуру видання законів:

Законодавча ініціатива: єпископи, структури курії тощо.

Метод праці: напрацювання схем синодальними комісіями, відсилання схем єпископам, перегляд схем єпископами, Постійним Синодом, дискусія та остаточне їх затвердження Синодом Єпископів;

Проголошення: відповідний декрет Патріарха, який окреслює обов'язок та опублікування самого закону.

Слід зазначити, що Синод Єпископів УГКЦ більше працює над адміністративними рішеннями, які є радше в компетенції Патріарха, аніж приймає закони.

Пропозиції:

- дотримуватись термінології та норм прийнятих Синодом Єпископів щодо проголошення законів та синодальних рішень;

- створити синодальну робочу групу яка б опрацьовувала законодавчі ініціативи;

- просити єпархіальних єпископів поставлених поза межами території УГКЦ надавати правову силу дисциплінарним законам та іншим синодальним рішенням. Секретаріату Синоду Єпископів допомагати у втіленні в життя цієї норми.

²⁰ Питання принципу територіальності та виконання патріаршої влади є пов'язане також з тією загальною територіальністю закону та характеру персонального його застосування, тобто принципу «*locus regit actum*» та принципу «*ius personarum*». З цієї причини потрібно згадати 1912 рік, коли монсенйор Еудженіо Пачеллі, майбутній Римський Архиєрей Пій XII, в своїй праці «*Особистість і територіальність законів, зокрема в канонічному праві*» (*La personnalité et la territorialité des lois, particulièrement dans le droit canon*) передбачав реформу права: «*Ідея території не входить як необхідний елемент у поняття закону. [...] Щоби мати правдиве та своє право вистарчає щоби була досконала спільнота (= встановлена). Це правда, що деякі з цих досконалих спільнот (= встановлені) є тими, які здатні отримати закони, бо є досконала персональними. [...] Як наслідок, право не повинно бути прив'язаним до території. [...] Також для спільноти, яка має конкретну територію і яка є їхньою, закон у своєму загальному понятті залишається все ж правилом та мірою людських дій, та, як наслідок, не є сам у собі прив'язаний до території. Однак закон є завжди територіальним, оскільки особа має місце проживання (чи перебування) на території, яка належить до місцевої влади, а тому піддана під закони, які походять від цієї влади. [...] Особистість права, яке має свої обмеження, не створює ніякого змішування юрисдикції та жодного безпорядку у відносинах, які мають існувати між різними єпархіями (на тій самій території), відносинах, які потребують, щоби кожен єпископ у виконанні своєї влади не входив у сферу дії, яка належать іншим».* Монсенйор Еудженіо Пачеллі запропонував реформу канонічного права з огляду на випрацювання латинського канонічного права з 1917 р. Він твердив, що: «*Закони Церкви повинні бути не тільки органічно впорядковані (lucido ordine digestae), але також пристосовані до наших часів (et ad nostrorum temporum conditionem proprius aptatae) [...], таким чином, що на тій самій території можемо мати більше персональних законів*». Пор. E. PACHELLI, *La personnalité et la territorialité des lois, particulièrement dans le droit canon. Étude historique-juridique*, Rome 1945, 48.

Канонічний вибір єпископів і сопричастя з Римським Архієреєм

У канонічному виборі предстоятелів, єпископів Церков *свого права* можна особливо побачити вияв синодальності, адже від самого початку приписаної правом процедури кожен член Синоду Єпископів може пропонувати кандидата, як також і обирати на Синоді з поміж запропонованих на відповідні завдання.

У межах патріаршої Церкви Синод Єпископів обирає кандидата, а поза межами канонічної території пропонує для іменування список з трьох осіб Римському Архієрею.

Кожен кандидат повинен бути здатним та мати відповідні якості для єпископського служіння, такі як: міцна віра, добрі звичаї, побожність, ревність за спасіння душ, розсудливість, добра слава, неодружений, якщо не доктор і не ліценціат то принаймні знавець якоїсь святої науки. Як також вікових обмежень загальне право вживає терміни вікових обмежень – «мав щонайменше тридцять п'ять років» та «перебував принаймні п'ять років у сані пресвітера».

Попереднє законодавство приписувало право збирати відомості та пропонувати кандидатів на Єпископів тільки Патріархові. Але Кодекс Канонів Східних Церков посилює синодальність Церкви, адже кан. 182 наголошує, що це право мають члени Синоду включно з Патріархом.

Тобто кожен єпископ який є членом Синоду має право пропонувати на розгляд Синоду кандидата на єпископа та збирати відомості відносно цих кандидатів. Однак перед скликанням Синоду Єпископ який пропонує кандидата повинен ознайомити Патріарха з відомостями про цього кандидата.

Партикулярні норми УГКЦ дещо нівелюють синодальність, адже відповідно до Статуту Синоду єпископ може пропонувати кандидата не на розгляд Синоду, але *Отцеві і Главі Церкви відповідних кандидатів на єпископське служіння*, як також відомості *стосовно кожного кандидата готує Отець і Глава Церкви через Секретаріат Синоду*, і Єпископ повинен передати йому список із 15–20 осіб, в яких можна отримати додаткову інформацію про кандидата.

Таким чином є важливо упорядкування синодальності партикулярними нормами відповідно до загального законодавства. Після отримання імен кандидатів разом із відомостями про кожного з них Синод приступає до голосування за них, після чого сформований список через Верховного Архієпископа надсилається до Апостольського Престолу для отримання благословення Римського Архієрея. Ця згода не є формальним кроком, але означає погодження Римського Архієрея окремо для кожного кандидата з поданого списку і є дійсною доки її не буде явно відкликано, якщо ж погодження відкликано, то ім'я кандидата має бути вилучено зі списку.

Згодом після виборчого Синоду на відповідний осідок чи уряд, якщо кандидат виражає згоду і приймає вибір, Верховний Архієпископ повинен негайно повідомити Апостольський Престол про прийняття та день проголошення.

Пропозиції:

- привести у відповідність до синодальності та норм загального права статутні та інші норми що стосуються виборів єпископів УГКЦ.

Поза межами канонічної території

Відповідно до попереднього законодавства поза межами канонічної території на вакантні єпископські осідки кандидатів призначав Папа на основі пропозицій Конгрегації для Східних Церков, однак Декрет II Ватиканського Собору «Про Східні Католицькі Церкви» наголосив, що всі ієрархи відповідного обряду поставлені поза межами патріаршої території, залишаються в складі ієрархії цього обряду та разом з Патріархом становлять вищу інстанцію у всіх справах Патріархату. Таким чином можна побачити, що саме цим Церква наголошує на синодальності, отож Синод Єпископів УГКЦ вибирає кандидатів на Єпископів поза межами території Церкви. Однак після виборів Верховний Архієпископ надсилає сформований список Римському Архієрею з принаймні трьох кандидатів, який може обрати одного з-поміж них та іменувати на відповідний осідок чи уряд.

Закінчення. Саме синодальна діяльність єпископів, як Учителів віри є голосом для всієї партикулярної Церкви, якого потрібно дотримуватися всім вірним у релігійному послуху (*religioso osequio*). Але голос Синоду Єпископів є також допомогою для Римського Архієрея у піклуванні Вселенською Церквою.²¹

Підсумовуючи, сказане, зауважуємо, що не може бути синодальності у Церкві без примату (як Петрового, так і патріарха). Тому-то не може бути синодальність на різних рівнях: локальному, помісному, вселенському без виконання першості.

Синод не може проголошувати вчення, яке суперечить доктрині Церкви, оскільки у відході від вчення Церкви, втрачається синодальність.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що синодальність є невід'ємною ознакою помісної природи УГКЦ, яка реалізується через сопричастя єпископів навколо Першоїєрарха. Встановлено, що сучасна модель патріаршого устрою, зафіксована у ККСЦ, вдало інтегрує принцип колегіальності, де Патріарх діє не як абсолютний монарх, а як глава синодальної структури Проте головним викликом залишається застарілий принцип жорсткої територіальності, який не відповідає потребам сучасної пастви. Автор доводить, що перехід до «релятивної територіальності» та розширення юрисдикції Патріарха на ключові регіони діаспори є логічним втіленням принципу *par dignitas* (рівної гідності) Східних Церков. У сфері внутрішнього управління виявлено потребу у посиленні законодавчої ролі

²¹ Вселенський Архієрей запитує думку Синодів Єпископів Східних Церков *свого права*, латинських єпископських конференцій, щоби у світлі харизми непомильності, якою Святий Дух наділяє намісника св. ап. Петра проголосити (*ex cathedra*) правду віри, яку всі вірні повинні слухняно визнавати. Теж саме має місце й у проголошенні блаженних чи святих, коли Синод Єпископів, спільно вирішивши, подає список Слуг Божих та отримує від Апостольської Столиці дозвіл на початок судового процесу. По завершенні процесу, отримавши всю інформацію від постуляційної комісії, яка діє в імені синоду про Слугу Божого, як гідного проголосити блаженним чи святим, та після проголошення опінії Конгрегації у справах святих, Римський Понтифік, проголошуючи свій вердикт, чинить це непомильно.

Синоду. Необхідно розмежувати адміністративні прерогативи Глави Церкви від стратегічних рішень Синоду, забезпечивши реальну участь кожного єпископа у процесі прийняття рішень, особливо у процедурі вибору кандидатів до ієрархії. Остаточним висновком є те, що справжня синодальність неможлива без міцного зв'язку з Петровим приматом, який виступає гарантом канонічного порядку. Водночас УГКЦ має сміливо розвивати власне партикулярне право, втілюючи синодальність як живий досвід спільної відповідальності за майбутнє Церкви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ДОГМАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ ПРО ЦЕРКВУ, *Lumen gentium*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004.
2. ДЕКРЕТ ПРО СХІДНІ КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ, *Orientalium Ecclesiarum*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004.
3. ДЕКРЕТ ПРО ЕКУМЕНІЗМ, *Unitatis redintegratio*, Документи Другого Ватиканського Собору, Львів 2004.
4. Кодекс Канонів Східних Церков, переклад з латинської мови професора Й.Кобів, Львів, 1995.
5. Каськів О.В., Соборна діяльність Київської Церкви, - Тернопіль: Тернограф, 2018. – 108 с.
6. Шафран Р., Синоди Києво-Галицької митрополії (1596-1991): Організаційно-душпастирський аспект. – Львів: Свічадо, 2008. – 296 с.
7. *Constitutiones Apostolorum VIII*, 47, 34, Kraków 2007.
8. CONGAR Y., “Autonomie et pouvoir central dans l'Église vus par la théologie catholique”, *Die Kirche und die Kirchen Autonomie und Autokephalie (IV. Congress of the Society for the Law of the Oriental Church, 19 th to 24th of September 1978 in Regensburg)*, Wien 1980.
9. Kaskiv O.V. Church of Kyiv Sobors – the source of the Particular Law of the UGCC. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. Issue 37 (October). P. 25-28. DOI: 10.13140/RG.2.2.29653.40160
10. *Nuntia* 29 (1989).
11. PACELLI E., *La perosnalité et la territorialité des lois, partiulièremment dans le droit canon. Étude historique-juridique*, Rome 1945, 48.
12. PERI V, *La grande Chiesa bizantina. L'ambito ecclesiale dell'ortodossia*, Brescia 1981.
13. SOBÓR KONSTANTYNOPOLITAŃSKI I (381), *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst greckie, łaciński, polski, I*, Kraków 2003.
14. VASIL' S., “Chiese patriarcali e Arcivescovili Maggiori: origini, strutture e prospettive ecclesiali”, *Kanonika* 25(2017), 90-94.

REFERENCES:

1. ДОГМАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ ПРО ЦЕРКВУ, *Lumen gentium*, *Dokumenty Druhoho Vatykanskooho Soboru*, Lviv 2004.

2. DEKRET PRO SKhIDNI KATOLYTsKI TsERKVY, Orientalium Ecclesiarum, Dokumenty Druhoho Vatykanskoho Soboru, Lviv 2004.
3. DEKRET PRO EKUMENIZM, Unitatis redintegratio, Dokumenty Druhoho Vatykanskoho Soboru, Lviv 2004.
4. Kodeks Kanoniv Skhidnykh Tserkov, pereklad z latynskoi movy profesora Y. Kobiv, Lviv, 1995.
5. Kaskiv O.V., Soborna diialnist Kyivskoi Tserkvy, - Ternopil: Terno-hraf, 2018. – 108 s.
6. Shafran R., Synody Kyievo-Halytskoi mytropolii (1596-1991): Orhanizatsiino-dushpastyrskyi aspekt. – Lviv: Svichado, 2008. – 296 s.
7. Constitutiones Apostolorum VIII, 47, 34, Kraków 2007.
8. CONGAR Y., “Autonomie et pouvoir central dans l'Église vus par la théologie catholique”, Die Kirche und die Kirchen Autonomie und Autokephalie (IV. Congress of the Society for the Law of the Oriental Church, 19 th to 24th of September 1978 in Regensburg), Wien 1980.
9. Kaskiv O.V. Church of Kyiv Sobors – the source of the Particular Law of the UGCC. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. Issue 37 (October). P. 25-28. DOI: 10.13140/RG.2.2.29653.40160
10. Nuntia 29 (1989).
11. PACELLI E., La perosnalité et la territorialité des lois, partiulièremment dans le droit canon. Étude historique-juridique, Rome 1945, 48.
12. PERI V, La grande Chiesa bizantina. L'ambito ecclesiale dell'ortodossia, Brescia 1981.
13. SOBÓR KONSTANTYNOPOLITAŃSKI I (381), Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst greckie, łaciński, polski, I, Kraków 2003.
14. VASIL' C., “Chiese patriarcali e Arcivescovili Maggiori: origini, strutture e prospettive ecclesiali”, *Kanonika* 25(2017), 90-94.

*Стаття надійшла до редакції 07.12.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 21.12.2025 р.*

УДК 27-558.6-184.6-2

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.3>

БЛАЖЕННИЙ МИКОЛАЙ ЧАРНЕЦЬКИЙ ТА БОГОСЛОВСЬКІ ПІДСТАВИ ПОЧИТАННЯ ЙОГО МОЩЕЙ, ЧЕРЕЗ ЯКІ ДІЄ БОЖА БЛАГОДАТЬ

Павло ВАСИЛІВ

*доктор наук з богослов'я,
доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: vasylivp@gmail.com
ORCID: [0000-0001-6523-5570](https://orcid.org/0000-0001-6523-5570)*

Бібліографічний опис статті: Василів П. (2025). Блаженний Миколай Чарнецький та богословські підстави почитання його мощей через які діє Божа благодать. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 31–48. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.3>

Pavlo VASYLIV

*Doctor of Theology,
Associate Professor of the Department of Theology studies, Research Fellow at the
Research Institute of Canon Law and Theological Sciences,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: vasylivp@gmail.com
ORCID: [0000-0001-6523-5570](https://orcid.org/0000-0001-6523-5570)*

Історія святості блаженного Миколая Чарнецького пов'язана з мучеництвом. У Книзі Одкровення Богонатхненний Автор пише про святих мучеників пише: «*Це ті, що прийшли від горя великого, і обмили одежі свої, і вибілили їх у крові Агнця*» (Од. 7, 14). Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «*Христос – наша Пасха*» навчає:

У соборі святих першість належить Пресвятій Богородиці. Вона є «іконою Церкви, символом і первістком переображеного благодаттю людства, взірцем і твердою надією для всіх, хто прямує до небесного Єрусалима». Разом із нею предстоять небесним Престолом «апостоли, євангелисти, мученики, ісповідники, посники й усяка праведна душа, що спочила у вірі». Усі вони є живими іконами Божими, свідками та носіями нового творіння. Вони предстоять перед

Богом у своїх безнастанних молитвах і присутні серед нас Божою благодаттю у своїх мощах та іконах.¹

Блаженний Миколай Чарнецький є саме тим, який предстоїть перед Господом. Господь, щоби прославити його і показати його подвиг наслідувати Христа як модель святості у наші дні через його моцні зціляє. З радянських часів багато люде брали землю з могили ще не проголошеного на той час єпископа Миколая Чарнецького. Одним із доводів святості є «жага святості», коли люди приходять на могили слуги Божого, бо відчують, що там спочиває людина якої молита є значущою перед обличчям Господнім. Після беатифікації до сьогодні Бог у Своїй благодаті діє через моцні блаженного.

Слово «моцні» походить від грецького слова «lei,yano» (від «lei,pw»), та від латинського «*reliquiae*», що в дослівному перекладі означає «останки», тобто «моцні».²

Російський богослов Л. Писарев твердить, що згідно вчення св. Єрма, в Церкву входять «вибранці Господні» (oi` evklektoi. kuri,ou), під якими він розуміє всіх тих, «які зберігають Божі Заповіді»³ і на яких поширюється «Божє оправдання» (dikaiosunh tou/ qeou/). Саме тому Церква – це «зібрання праведників» (sungwgh. tw/n avndrw/n dikai,wn),⁴ тобто людей «святих» (a`gi,wn),⁵ оскільки вони одні мають в собі «Святого Духа» (to. pneu/ma to. a[giou),⁶ прийнятого ними через віру у «Божого Сина – Святого Духа».⁷

Богослов Л. Писарев зауважує, що терміни «a[giou] Єрм вияснює, як участь християнина у житті Пресвятої Трійці через участь в освячуючих дарах благодаті,⁸ (Святі Таїнства як знаки Божої благодаті), які є об'єктивною основою

¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 310, Львів 2011, 108.

² Пор. L. ROCCI, *Vocabolario greco-italiano*, Città di Castello 1939, 1617.

³ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 8, 7. 6», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 233. «Заповідями» (evntolai.) св. Єрм називає все те, що виражає Божу волю і служить зобов'язуючою нормою, яка оприділює людську діяльність як морально-практичну, так і теоретично-учительну, тобто все те, що розпалюють в людині чесноти («віра – мати всіх чеснот» та всі похідні від неї чесноти згідно кодифікації); пор. ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 9,15», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 245.

Характерним є те, що Заповіді вкладаються Єрмом в уста стариці – Церкви, від особи якої сам Єрм провадить свої повчальні настанови. З цього бачимо, що Заповіді Божі служать, згідно його концепції, вираженням голосу Церкви, а тому мають особливу авторитетну силу. «vEntolai.» у Єрма також має зв'язок з «lo,gia kuriaka,» Папія (пор. ЄСЕВІЙ КЕСАРІЙСЬКИЙ, *Церковна історія* III. 39, 3); пор. 2 Петр. 3, 2; 2 Ів. 1, 4; пор. Л. И. ПИСАРЕВ, *Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Век мужей апостольских (I и начало II в.)*, Санкт-Петербург 2009, 424.

⁴ Пор. ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Заповіди (Mandata) [evntolai.] 11, 9. 14», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 204: «sunagwgh. plh,rhj avndrw/n dikai,wn, evco,ntwn pneu/ma qeo,thtoj»; ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 8, 9. 1», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 171.

⁵ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 2, 2. 4; 2, 2. 5», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 170. Необхідно зауважити, що в останньому місці «di,kaioi» та «a[giou] подаються як синоніми. Акти виправдання та освячення у Єрма перебувають у тісному зв'язку та взаємних відносинах, а тому у розділі «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 3, 9. 1» сказано: «sta,xantoj th.n dikaiosunh, i[na dikaiwqh/te kai. a`giasqh/te».

⁶ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Заповіди (Mandata) [evntolai.] 11, 14», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 206.

⁷ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 5, 5; 2, 6», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 228.

⁸ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 3, 9. 1», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 173.

праведно-спасительного життя. Терміном «di,kaioj», навпаки відтінюється наявність сприйняття дарів благодаті в особі людини. Таким чином характеризується стан спасенного діяння освячуючих сил «Божого Духа», як факт особистого засвоєння їхнього перетворення в моральну природу людини, що особливо характерно позначено апостолом Єрмою як «погруження» (e;ndusij) в благодатні сили Божого Сина – Святого Духа.⁹ Саме тому Церква – це спільнота святих, які освячуються та досягають святість через Святі Таїнства – середники Божої благодаті.

Бог, як правдивий Суддя та Творець світу, удостоїв праведників, по закінченні їхнього земного життя, слави на небесах, в Церкві торжествуючій, хоча перед Тим прославив їх на землі, в Церкві воюючій.¹⁰ Почитаючи того чи іншого святого «vAdBq'» [qädôš] (a[giój) та їхні моці, Свята Церква не хоче закрити ними Творця, а, навпаки, показати приклад їхньої святості і разом з ними (заступниками) прямувати до Господа.¹¹

Святе Письмо категорично заперечує поклоніння та служіння (latrei,a) будь-кому так, як Богові. Лише Бог може отримувати найвищий поклін та служіння «latrei,a» (пор. Втор. 6, 13; Мт. 4, 10; 1 Тим. 1, 17). Слово Боже, однак, не заперечує віддавати честь тим, які мають нижчий вимір почитання «doulei,a», які є вірними Божими слугами, друзями Бога, де вся честь відноситься до Нього єдиного, адже «Бог дуже страшний у зібранні святих ...» (Пс. 89, 7).¹² Саме тому поза численними біблійними текстами, які показують, що святі є «**друзями та нашими адвокатами перед Творцем**», Церква закликає нас до наслідування Христа, де найяскравішим прикладом є святі. Саме святі є тими, які за життя та після смерті випрошували благодать Божу, про що свідчать тексти Святого Письма.

Навіть якщо людині й вдасться влаштувати собі земний рай, то не можливо уникнути хвороби, проблем та смерті. Тому підтримку та рятунок в цих важких ситуаціях шукаємо у Божій благодаті. Ця благодать передається через тих чи інших святих людей, які при житті та й по смерті творять чудеса через свої останки.

Сам Христос як Богочоловік був великим у слові та ділі. Тому багато чудес Спаситель звершував через дотик руки (пор. Мт. 8, 3), взявши тещу св. ап. Петра за руку, підняв її та зцілив від гарячки (пор. Мк. 8, 14-15), дотиком зцілив глухонімого (пор. Мк. 7, 32-36), слиною з гряззю відкрив очі сліпородженому (пор. Ів. 9, 6), підняв за руку мертву доньку Яїра (пор. Мт. 9, 25), торкнувся до мар наїнського юнака та воскресив його (пор. Лк. 7, 14-15). Знаючи

⁹ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai,] 6, 1. 2», Антология. Раннехристианские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 229. Заповіді Божі в розумінні св. Єрма, регулюють наше життя чеснотами та передаються словом «su,mfогоi», тобто це корисні середники для освячення та оправдання; пор. Л. И. ПИСАРЕВ, Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Век мужей апостольских (I и начало II в.), Санкт-Петербург 2009, 425.

¹⁰ Пор. М. БУЛГАКОВ, Православно-догматическое богословие, Санкт-Петербург 1857, 417.

¹¹ Пор. D. OLS, «Fondamenti teologici della Santità», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, I, Roma 2010, 33.

¹² Пор. ibid.

чудотворність Христового тіла, бажала торкнутися хоча б краю Його одягу (див. Мк. 3, 10) Серафіма, жінка Сираха, та отримала uzдоровлення. Саме вона і є євангельською кровоточивою жінкою, яка дванадцять років терпіла на цю хворобу. Спаситель Христос відчув при цьому, що сила вийшла з нього (пор. Лк. 8, 43-46).¹³ Він чинить свої «дії» (œrga), свої «знаки» (shmea), та свої «чуда» (te,rata, qaumasta,, qauma,sia) для того, щоби повірили «ділам, щоб пізнали й повірили, що Отець у Мені, а Я у Отці!» (Ів. 10, 38).¹⁴

Христос є Головою всього людства. Через Його Воплочення ми стали причасниками Його слави (пор. 1 Кор. 3, 16). Саме тому св. ап. Павло називає тіло кожного християнина храмом Святого Духа (пор. 1 Кор. 6, 19), Який є славою та силою Христа одноістотною Отцеві та Синові. Дія Третьої Особи Божої проявляється в святих разючою силою так, що святі стають носіями чудотворної благодаті, яка діє через їхні тіла.

Вшановуючи святих, Церква побожно почитає їхні мощі, тобто нетлінні тіла або частини тіл (кістки, волосся, руки), через які Господь проявляє Свою чудодійну силу. Шанування мощей святих виражається у встановленні свят в ті дні, коли були виявлені мощі святих, або коли вони були перенесені з одного міста в інше. Шанування святих виражається і в побудові над їхніми гробами храмів і вівтарів, а також в поклонінні, цілуванні, які по праву їм належать. Історія почитання останків святих походить зі старозавітніх часів.

Старий Заповіт говорить, що кістки патріарха Йосипа, взяті євреями, згідно з його заповітом, при виході з Єгипту (пор. Вих. 13, 19) з великою пошаною були поховані у Сихемі, де покоїлися перші єврейські патріархи (пор. Іс Нав. 24, 32; пор. Ді. 7, 12). «Вірою Йосип, умираючи, згадав про вихід синів Ізраїлевих та про кості свої заповів» (Євр. 11, 22).

Благочестивий юдейський цар Йосія, руйнуючи ідолоські каплиці і спалюючи кістки померлих служителів Ваала, повелів не чіпати кісток чоловіка Божого (пор. 2 Цар. 23, 17-18). Цар сказав: «Дайте йому спокій, нехай ніхто не рухає костей його. І зберегли його кості, кості того пророка, що прийшов був із Самарії» (2 Цар 23, 18). Також у Першій Книзі Царів знаходимо приклад вшанування мощей святих і благоговійного їх почитання: «І сталося по його похороні, і сказав він до синів своїх, говорячи: Коли я помру, то поховаєте мене в гробі, що в ньому похований цей Божий чоловік. При костях його покладіть мої кості!» (1 Цар. 13, 31).

¹³ Ця жінка за переданням – Серафіма жінка Сираха (дружина економа царя Ірода), одна єдина свідчила за Христа перед Пилатом. Під час хресної дороги вона обтерла лице Спасителя і на честь того, що залишився «правдивий» (verus-a-um) «відбиток» (nisa) на її хустині латиняни дали їй ім'я Вероніка; пор. W. WOŁYNIEC, *Pełnia łaski w Chrystusie*, Wrocław 2011, 54; пор. P. HANKS, F. HODGES, K. HARDCASTLE, «Veronic», Oxford. Dictionary of First Names, II, Oxford 2006, 978.

Варто згадати, що крім «образу терплячого Ісуса» (Хустина св. Вероніки) існує інше нерукотворне чудотворне зображення, яке Господь залишив нам. Це славний образ «Нерукотворний Спас». Історія походження Нерукотворного Образу оповита багатьма переказами. Зокрема передання доносить до нас славу про зцілення Едеського царя Авгара Ликом Спасителя. Зображеного в чудесний спосіб на полотні, яким Христос обтер Своє обличчя.

¹⁴ Пор. G. SÖHNGEN, «La risposta dell'uomo all'azione ed alla parola di Dio Rivelatore», I fondamenti d'una dogma della storia della salvezza. *Mysterium Salutis*, I/2, 451-452.

Св. пророк Ісаїя пророкував: *«І побачите це, й серце ваше радітиме, й як трава молода, розцвітуть ваші кістки! І в рабах Його пізнана буде Господня рука»* (Іс. 66, 14). Господь не тільки зберігає кістки праведників, так що *«жодна з них не зламається»* (Пс. 33, 21), не тільки не дає святому *«бачити нетління»* (Пс. 15, 10), але і творить через святі їхні останки великі чуда, як і було передбачено: *«їхні кістки процвітуть від місця їх»* (Сир. 46, 14).

Отже, благодать Божа діє через моці святих і після їхньої смерті. Про це говориться ще в Старому Заповіті. Згадуємо подію воскресіння померлого від моцей пророка Єлисея: *«І сталося, як ховали одного чоловіка, то погребальники побачили ті орди, та й кинули того чоловіка до Єлисеєвого гробу. А коли впав і доторкнувся той чоловік до Єлисеєвих костей, то воскрес, і встав на ноги свої...»* (2 Цар. 13, 21).

В Книзі Ісуса сина Сираха читаємо: *«Такий був Ілля, вхоплений вихорем – а й Єлисей його духом сповнився: за життя свого не страхався князів, і ніхто над ним гору взяти не міг. Ніяке слово його не перевищувало, – а й по смерті його тіло пророкувало. Він і за життя творив чудеса, – а при смерті діла його дивні»* (Сирах. 48, 12-14).

Про дію реліквій (речей), які належать святим, Святе Письмо говорить: *«І взяв він Іллевого плаща, що спав із нього, і вдарив по воді та сказав: Де Господь, Бог Іллі? І також він ударив по воді, і вона розділилася пополювині туди та сюди!...»* (2 Цар. 2, 14).

Силою Христа (Святим Духом) св. пророк Єлисей воскресив мертвого хлопчика (пор. 2 Цар. 4, 34-35). Силою Святого Духа св. ап. Петро зцілював кульгавого від народження (пор. Дії. 3, 6-8), уздоровив прикутого до ліжка Енея (Дії. 9, 33-34). Сила Христова діяла через св. ап. Петра, що навіть від його тіні хворі отримували зцілення (пор. Дії. 5, 15).

Але благодать Божа діяла через моці святих і по їхній смерті. Про це говориться в Старому Заповіті. Згадуємо подію воскресіння померлого від моцей пророка Єлисея: *«І сталося, як ховали одного чоловіка, то погребальники побачили ті орди, та й кинули того чоловіка до Єлисеєвого гробу. А коли впав і доторкнувся той чоловік до Єлисеєвих костей, то воскрес, і встав на ноги свої...»* (2 Цар. 13, 21).

В Книзі Ісуса сина Сираха читаємо: *«Такий був Ілля, вхоплений вихорем – а й Єлисей його духом сповнився: за життя свого не страхався князів, і ніхто над ним гору взяти не міг. Ніяке слово його не перевищувало, – а й по смерті його тіло пророкувало. Він і за життя творив чудеса, – а при смерті діла його дивні»* (Сирах. 48, 12-14).

Про дію реліквій, які належать святим, Святе Письмо говорить: *«І взяв він Іллевого плаща, що спав із нього, і вдарив по воді та сказав: Де Господь, Бог Іллі? І також він ударив по воді, і вона розділилася пополювині туди та сюди!...»* (2 Цар. 2, 14).¹⁵

¹⁵ Пор. М. БУЛГАКОВ, Православно-догматическое богословие, Санкт-Петербург 1857, 417.

У Новому Заповіті подана інформація про св. ап. Павла, який був стигматиком: *«Зрештою, хай ніхто не турбує мене, бо ношу я Ісусові рани на тілі своїм!...»* (Гал. 6, 17). У Книзі Діянь Апостольських читаємо про те, що бинти від ап. Павла були середниками Божої благодаті: *«І Бог чуда чинив надзвичайні руками Павловими, так що навіть хустки й пояси з його тіла приносили хворим, і хвороби їх кидали, і духи лукаві виходили з них»* (Дії. 19, 11-12).

Про зцілення за посередництвом святих апостолів та св. ап. Петра читаємо: *«А руками апостолів стались знамена та чуда великі в народі. І були однодушно всі в Соломоновім танку. А з сторонніх ніхто приставати не важивсь до них, але люд прославляв їх. І все збільшувалось тих, хто вірує в Господа, безліч чоловіків і жінок, так що хворих стали виносити на вулиці, та й клали на ложа та носії, щоб, як ітима Петро, то хоч тіль його впала б на кого із них. І безліч люду збиралась до Єрусалиму з доколишніх міст, і несли недужих та хворих від духів нечистих, і були вони всі вздоровлювані!»* (Дії. 5, 12-16).

Протестанти заперечують шанування святих мощей, мотивуючи тим, що Церква канонізує своїх угодників, насміхаючись над нетлінністю мощей святих. Вважають: все, що є від землі, повинно повернутися в землю, як Сам Господь сказав Адаму: *«У поті свого лиця ти їстимеш хліб, аж поки не вернешся в землю, бо з неї ти взятий. Бо ти порошок, і до пороху вернешся»* (Бут. 3, 19). Також запитують: Чому тіла старозавітних праведників, навіть таких, як Давид і Лазар, побачили тління? (пор. Ді. 13, 36; Іс. Нав. 11, 39). Багато хто з протестантів підкреслює, що тління є покаранням людині за гріх, але початкове призначення було зовсім інше: *«Бог же створив безсмертною людину і вчинив її за образом власної природи»* (Мудр. 2, 23). Ще в Старому Заповіті, коли первородний гріх прародичів тяжив над усіма людьми, праведний Енох і пророк Ілля в нагороду за своє богоугодне життя не повернулися в прах, а були взяті живими на небо (пор. Бут. 5, 24; 2 Цар. 2, 11). Отже, не кожній людині належить знищитись після смерті, якщо на це воля Божа. Коли подібні випадки були можливі в Старому Завіті, то тим більше це стало можливе після відкуплення Спасителем людства, коли була переможена смерть і явлені життя і нетління, бо *«як Він прийде того дня прославитися в Своїх святих, і стати дивним у всіх віруючих, бо свідчення наше знайшло віру між вами»* (2 Тим. 1, 10).

Смерть після перемоги над гріхом Спасителя стала станом очікування другого приходу у світ Христа, коли Він судитиме всіх. Однак прояви Божої благодаті і чуда від мощей праведників вказують на палець Божий, який Він проявляє через тіла святих, щоби вказати всім дорогу наслідування Господа. Вивчаючи життя святих та досвідчивши чуда від їхніх мощей, ми пізнаємо, що Бог вказує на вічну перспективу життя з Творцем та безконечну радість у раю, яку ще до остаточного суду Творця пізнали праведники, про що свідчать чуда та праведне життя. Тому мощі святих як носії благодаті Божої є, мовби закликком Спасителя: *«Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний»* (Мт. 5, 48).

Розділення (рознесення) мощей святих має й важливе літургійне значення, адже Господній угодник (через мощі якого діє Господь) присутній фізично у тій чи іншій церковній спільноті на престолі (в антимінсі чи в мощовику), як заступник парафії, де мощі його покладені, щоб заступався за вірних того місця. Церковне ж правило говорить про те, що церкву можна зводити лише над мощами святих, а оскільки храмів потрібно більше, ніж є святих, то тіла мучеників, які було понівечено від тортур і розділено на члени, розносились для того, щоб над ними можна було служити Божественну Літургію. Мощі святих сповідників свідчать про переможне царювання Господа на землі.

У святих мощах діє та ж благодать Святого Духа, якою були сповнені святі за життя і яка не покинула їх і після смерті. Апостол Народів повторює: *«Чи не знаєте ви, що ви Божий храм, і Дух Божий у вас пробуває?»* (1 Кор. 3, 16), а також *«який земний, такі й земні, і Який небесний, такі й небесні. І, як носили ми образ земного, так і образ небесного будемо носити»* (1 Кор. 15, 48-49). Це означає, що за образом і подобою Самого Христа, Який *«не побачив тління»* (Ді. 13, 37), і святі можуть бути не підвласні дії закону, який увійшов у світ з гріхопадінням Адама (тіла святих Києво-Печерської Лаври, тіла святих о. Піо, св. Леопольда Мандіча, св. Йосафата Кунцевича та ін.). Варто пам'ятати, що Божа благодать однаково присутня як у цілому тілі святого, так і в його частинці. Церква розділяє мощі святих (у реліквіарії, антимінси, тощо), пам'ятаючи слова св. ап. Павла: *«Бо око не може сказати руці: Ти мені непотрібна; або голова знов ногам: Ви мені непотрібні [...] і коли один член пошанований, то всі члени з ним тішаються»* (1 Кор. 12, 21, 26).

На закид протестантів про тління праведників Давида і Лазаря після їхньої смерті, можна відповісти одне: значить, така воля Божа, адже нетління тіл є вільною дією Всемогутнього Творця, а не необхідним наслідком людської праведності: *«А все оце чинить один і той Самий Дух, уділяючи кожному осібно, як Він хоче»* (1 Кор. 12, 11). Св. ап. Павло навчає, що *«І це скажу, браття, що тіло й кров посісти Божого Царства не можуть, ані тління нетління не посяде»* (1 Кор. 15, 50). Ці слова св. ап. Павла не відносяться до питання про нетління мощей. Апостол Народів говорить, що в майбутньому вічному житті будуть брати участь нетлінні тіла, тобто *«духовні»*, за образом перетвореного воскреслого Тіла Спасителя (коли Господь появлявся та щезав, проходив крізь стіни та простір невидимо), якими вони стануть при загальному воскресінні мертвих: *«сіється в тління, встає у нетлінні ... сіється тіло звичайне, встає тіло духовне»* (1 Кор. 15, 42-44). Тіла тих людей, які доживуть до кінця світу, також зміняться, перетворяться. Подібних змін зазнають і нетлінні мощі святих.

«Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!» (2 Кор. 5, 16). На підставі цих слів протестанти стверджують, що ми повинні пам'ятати і любити Христа тільки по Духу, а не по Плоти, і якщо Тіло Христа повинно бути в забутті, то тим більше тіла святих Його, тобто мощі. Такий висновок зі слів апостола невірний, бо св. Павло навчає: *«Бо прийняв я від Господа, що й вам передав, що Господь Ісус ночі*

тієї, як виданий був, узяв хліб, подяку віддав, і переломив, і сказав: *Прийміть, споживайте, це тіло Моє, що за вас ломається. Це робіть на спомин про Мене! Так само і чашу взяв Він по Вечері й сказав: Ця чаша Новий Заповіт у Моїй крові. Це робіть, коли тільки будете пити, на спомин про Мене! Бо кожного разу, як будете їсти цей хліб та чашу цю пити, смерть Господню звіщаєте, аж доки Він прийде. Тому то, хто їстиме хліб цей чи питиме чашу Господню негідно, буде винний супроти тіла та крові Господньої!»* (1 Кор. 11, 23-27), маючи на увазі, звичайно, страждання і смерть тілесні, а не духовні, як про це говорив і Сам Господь. Якщо ми не повинні зважати на Тіло Христа, то в такий спосіб ми повинні забути не тільки Його страждання і смерть, а й Втілення, і все Його земне життя, що неможливо і неприпустимо, бо Апостол навчає: *«Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!»* (2 Кор. 5, 16). Цими словами св. ап. Павло навчає нас: якщо ми знали раніше Христа, який страждав і підлягав смерті, то тепер таким не знаємо Його, бо тепер Він безсмертний і ніколи більше не помре.

Інший закид, який використовують протестанти проти Святої Церкви, – це слова трактовані в їхньому контексті: *«Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що пророкам надгробники ставите, і праведникам прикрашаєте пам'ятники»* (Мт. 23, 29). З цих слів протестанти роблять необґрунтований висновок, що Господь засудив шанування святих мощей. Але промова Христа в цьому випадку є проти книжників і фарисеїв. Він звинувачує їх в лицемірстві, бо будучи нечестими в душі, вони намагалися бути благочестивими по зовнішності і, засуджуючи своїх батьків, які били та вбивали пророків, робили те ж саме, вбиваючи не тільки пророків, апостолів, але й Господа. То ж якби Христос викривав книжників і фарисеїв за те, що вони будували гробниці пророкам, то Він обурився, б на Мойсея, який виніс з Єгипту мощі Йосипа, і на Якова, який поставив пам'ятник над труною Рахилі. Однак Господь звинувачував їх зовсім не за цей звичай вшановувати останки богоугодних людей, але за їхнє лицемірство.¹⁶

Апостольські Правила говорять про необхідність шанування мощей святих мучеників:

«Говоримо вам про мучеників для того, щоб ви їх шанували так, як ми шануємо блаженного єпископа Якова та нашого брата Степана. Бог визнав їх за блаженних і шанували їх святі мужі; були чистими від будь-якого гріха, негідні гріхові, непохитно тривали в добрі, були гідні похвали; це про них Давид сказав: «Дорогоцінна є в очах Господніх смерть Його святих» (пор. Пс. 115, 6), а також Соломон: *«Пам'ять про праведників є гідна похвали»* (пор. Прип. 10, 7); про них також говорить пророк: *«Мужі побожні є прославлені»* (пор. Іс. 57, 1).¹⁷

¹⁶ Пор. І. СМОЛИН, Миссионерський щит веры в ограждение от сектантских заблуждений, Санкт-Петербург 1904, 209-210.

¹⁷ CONSTITUTIONES APOSTOLORUM, Kraków 2007, 118-119.

Св. Єфрем Сирійській в *«Похвальному слові святим мученикам»* навчає: «І по смерті вони (мученики), мовби живі, зцілюючи хворих, виганяючи бісів, і силою Господа відбивають будь-які їхні лукаві впливи їхньої деспотичної влади. Бо святим моцям завжди притаманна чудодійна благодать Святого Духа».¹⁸ Св. Іван Золотоустий навчає, що не тільки тіла, але і гробниці святих переповнені благодаттю.¹⁹

Єдиним Посередником між Богом та людьми є Христос: *«Тому Він Посередник Нового Заповіту, щоб через смерть, що була для відкуплення від переступів, учинених за першого заповіту, покликані прийняли обітницю вічного спадку»* (Євр. 9, 15). Святі є посередниками та адвокатами Господніми перед Богом, які разом з Пресвятою Богородицею беруть участь в посередництві Христа. Святе Письмо говорить про це посередництво: *«А мати Його до слуг каже: Зробіть усе те, що Він вам скаже!»* (Ів. 2, 5). Саме в цьому тексті ми бачимо *«посередництво Пресвятої Богородиці в посередництві Христа»*,²⁰ де Мати заступається за тих, які в потребі. Отже, Марія як Мати всього людства (пор. Ів. 19, 27)²¹ разом зі святими заступається за нас перед Господом.²²

Триденський Собор (1545-1563) навчає, що почитання святих є одним з вільних вимірів особистої побожності, важливим характером якого є теоцентризм та христоцентризм.²³ У богослів'ї Другого Ватиканського Собору тематика культу святих та Пресвятої Богородиці була включена в проблематику спасіння людини.²⁴

Почитати Пресвяту Богородицю як Цариці неба, землі та святих вірних слуг, друзів та угодників Божих, Свята Церква закликає в молитвах, не як богів, але як наших заступників перед Богом, Який є єдиним Джерелом, Подателем дарів та благодаті всьому творінню (пор. Яків. 1, 17). *«Один бо є Бог, і один Посередник між Богом та людьми, людина Христос Ісус, що дав Самого Себе на викуп за всіх»* (1 Тим. 2, 5-6). Христос *«Первосвященик майбутнього доброго, прийшов із більшою й досконалішою скинією, нерукотворною, цебто не цього втворення, і не з кров'ю козлів та телят, але власною кров'ю увійшов до святині один раз, та й набув вічне відкуплення»* (Євр. 9, 11-12).

Пресвята Богородиця, разом зі святими, будучи посередниками, бере участь у посередництві Христа, єдиного Посередника між Богом та людьми. Вони діють через моці, святі ікони, як середники Божої благодаті. Як у події весілля в Кані Галилейській Пречиста Богородиця, коли почула про те, що на весіллі не стало вина, просить Спасителя про допомогу: *«Не мають вина! Ісус*

¹⁸ М. БУЛГАКОВ, *Православно-догматическое богословие*, Санкт-Петербург 1857, 431.

¹⁹ Пор. *ibid.*

²⁰ Пор. С. М. BOFF, *Mariologia sociale. Il significato della Vergine per la società*, Brescia 2007, 111; пор. P. HAFNER, *Il mistero di Maria*, Gracewing 2004, 19.

²¹ «Христос, віддаючи Богородицю як Матір Іванові, чинить Її Матір'ю всіх людей»; пор. F. COURTH, P. NEUNER, *Mariologia. Eklezjologia*, Kraków 1999, 99.

²² Пор. AAS 75 (1983), 349-355; пор. CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, *Novae Leges pro causis sanctorum 'Divinus perfectionis Magister'*, Roma 1995, 4.

²³ Святий Собор у Триденті навчає: «Культ святих є 'добрим та корисним' (bonum atque utile)» DH 1821.

²⁴ LG 5; LG 8.

же відказує їй: *Що тобі, жоно, до Мене? Не прийшла ще година Моя! А мати Його до слуг каже: Зробіть усе те, що Він вам скаже!*» (Ів. 2, 3-5), так і після Свого небовзяття Вона й надалі заступається за нами перед Господом. Цей один із багатьох біблійних моментів вказує на те, що Пресвята Богородиця заступається за тих, хто в проблемах.²⁵

Свята Мати Церква в Катехизмі Української Греко-Католицької Церкви навчає:

До Богородиці, першої обожествленої, Церква зі сміливістю звертається словами: «Пресвята Богородице, спаси нас», розуміючи, що спасає благодать Божа, яка діє в ній [...].²⁶

Святе Письмо говорить нам про те, що святі є заступниками нашими перед Богом. В Старому Заповіті Бог наказує Авімелеху повернути дружину Авраама Сару і просити його про молитву за себе: «*А тепер верни жінку цього мужа, бо він пророк, і буде молитися за тебе, і живи*» (Бут. 20, 7). Також читаємо про друзів Йова, які повинні були просити Йова про молитву: «*А тепер візьміть собі сім бичків та сім баранів, і йдіть до Мого раба Йова, і принесете цілопалення за себе, а Мій раб Йов помолиться за вас, бо тільки з ним Я буду рахуватися, щоб не вчинити вам злої речі*» (Йов. 42, 8).²⁷

Ми повинні молитися одні за одних, але через гріхи Бог не завжди вислуховує наші молитви (пор. Іс. 1, 15), тому звертаємося до святих, як наших заступників перед Творцем. Святі апостоли заповідали і просили, щоб молили Бога одні за одних, бо є багато праведників (пор. Євр. 11, 38; 12, 22-24), молитва яких є могутньою перед Богом (пор. Як. 5, 16), і Господь слухає їх (пор. 1 Пет. 3, 12). Зважаючи на те, що Бог не є Богом мертвих, а Богом живих (пор. Лк. 20, 38), а смерть тілесна ще більше наближує святих до Бога, то «вони рівні з ангелами і є сини Божі» (Лк. 20, 36), і на Страшному Суді будуть судити світ разом з Христом (пор. 1 Кор. 6, 2), то молитви святих з любові до нас є дієвими і сильними. Саме тому, ми, недостойні, приносимо свою молитву Богові перед іконами святих угодників Божих. Ми їх благаємо бути заступниками і молитвениками перед Богом за нас недостойних. І саме такий зв'язок і таке шанування веде «до торжества собору й Церкви первородних, на небесах написаних» (Євр. 12, 23). Тому Святе Письмо Нового Завіту навчає звертатись у молитвах до святих, також як і шанувати їхні образи, мощі, як і в Старому Завіті шанували зображення херувимів чи мідного змія, останки пророків, що не підпадало під заборону Божої Заповіді. Варто зауважити, що апостоли просили спільноту святих, щоби ті за них молилися (пор. Рим. 15, 30; Єф. 6, 19-19; Кол. 4, 3; Євр. 13, 18), в свою чергу апостоли молились за інших віруючих, а не лише за себе (пор. Єф. 1, 16; Флп. 1, 3-4; 2 Сол. 1, 11).

²⁵ Пор. F. COURTH, P. NEUNER, *Mariologia. Eklezjologia*, Kraków 1999, 99; пор. W. WOŁYNYEC, *Maryja w pełni Objawienia*, Wrocław 2007, 63.

²⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 313, Львів 2011, 109.

²⁷ Пор. М. БУЛГАКОВ, *Православно-догматическое богословие*, Санкт-Петербург 1857, 423.

Святі, будучи рівні ангелам, діють та допомагають грішникам: «А ті, що будуть достойні того віку й воскресіння з мертвих, не будуть ні женитись, ні заміж виходити, ні вмерти вже не можуть, бо рівні вони Ангелам, і вони сини Божі, синами воскресіння будучи» (Лк. 20, 35-36). «Так само, кажу вам, радість буває в Божих Ангелів за одного грішника, який кається» (Лк. 15, 10). Саме тому вони і за життя та по смерті моляться, заступаючись перед Богом за всіх тих, які просять їх про заступництво перед Господом: «бо дуже могутня ревна молитва праведного!» (Як. 5, 16).²⁸ Бог проявляє Свою силу для того, щоби «прославитися в Своїх святих» (2 Сол. 1, 10), навіть і після їхньої смерті через зцілення за посередництвом мощей (фізична присутність святого).

Церква завжди віддавала належну пошану мощам святих. У перших роках християнства на гробах мучеників (на мощах) звершували Святі Літургії. Це означало єдність Церкви торжествуючої (святих) з Церквою воюючою, тобто земною, яка прямує до Небесного Єрусалиму. Так і сьогодні на Престолі, який зуть також Свята Трапеза, повинні бути завжди Святе Євангеліє на антимінсі і хрест.

В антимінсі²⁹ є зашиті святі мощі, тобто частинки тіл святих. Це на пам'ятку того, що в перші часи християнства Божественну Літургію звершували

²⁸ Пор. *ibid.*

²⁹ «Антимінс» – грец. «avntimh,nsion», від «avnti,» (замість) та лат. «mensa» (стіл), тобто те, що замість престола. Антимінс являє собою прямокутне полотно з особливими зображеннями покладання Христа до гробу (яке віруючі можуть бачити на плащаниці). Антимінс є освячений і підписаний єпископом. Антимінс має невелику заштиту кишеньку, куди вкладені частинки святих мощей; пор. R. TAFT, *A partire dalla liturgia. Perché è la liturgia che fa la Chiesa*, Roma 2004, 437-438.

Сама ідея антимінсу сягає корінням апостольських часів, оскільки відомо, що перші християни молилися та звершували Святі Літургії на гробах мучеників. Термін «антимінс» означав переносний престіл, для здійснення Євхаристії поза храмами. Вперше слово «антимінс» згадується в творі «Життя св. Маркіана Сіракузького» (VII ст.), де св. Маркіан називає «антимінс» переносним престолом, на якому він звершував Божественну Літургію. Є подібна згадка й у св. Теодора Студита, де він наголошує на необхідності використання антимінсів, пояснюючи неможливість звершення Божественної Літургії на престолах, які збезчещувалися іконоборцями. Деяко в пізніші часи у Візантії розповсюдилася практика використовувати освячені дошки або плати для здійснення Євхаристії в тих місцях, де не було освяченого престолу або престол був освячений неправильно, або ж у період гонінь на Церкву, особливо в часи іконоборства. В даний час подібні дошки є аналогом візантійського антимінсу. У практиці Католицької Церкви антимінсу відповідають освячені «вівтарні камені». Загальність використання антимінсу підтверджує і факт існування при патріархові, чи єпископові – «начальника антимінсів», що розпоряджався виготовленням антимінсів і розподілом їх по храмах. Номоканон XIII ст. наказує карати ієреїв, що звершили Божественну Літургію без антимінсу.

Обов'язковість антимінсу при здійсненні Божественної Літургії може бути пояснена тим, що кожен антимінс був підписаний єпархіальним архиєреєм, і є єпископським «дозволом» священнодіяти на даному престолі.

До XVII ст. в нашій Церкві антимінси, що призначалися для постійного знаходження в храмі, у розгорненому вигляді пришивалися до нижньої одежі Св. Престолу – сорочки, або індітрон, або прибивалися дерев'яними цвяхами до престолу. Дискос і Чаша ставилися безпосередньо на ілітон, що розгортався при здійсненні Божественної Літургії і справданно використовувався для того, щоб не розсипати на престол жодної часточки Святих Дарів. З XVII ст. за прикладом грецьких Церков в нашій Церкві антимінси почали поміщатися безпосередньо в ілітон, який розгортається і згортається під час кожної Божественної Літургії. Що ж стосується богослужбового використання, то слід сказати, що антимінс освячується тільки архиєреєм та покладається ним на престолі при освяченні храму, або посилається раніше в храм, освячення якого архиєрей не може здійснити. Без антимінса не може здійснюватися Божественна Літургія. Антимінс розгортається після закінчення Літургії оглашених і перебуває розкритим до закінчення Літургії вірних. Окрім Літургії існує традиція розкривати антимінс при відвідинах храму архиєреєм. Антимінс повинен ретельно оберігатися від будь-яких забруднень (оскільки його не можна прати) і від зношування. Він є великою святинею і, будучи «замість престолу», вимагає відповідного благоговійного відношення. Симеон Солунський (кін. XIV-поч. XV стт.) пише:

на гробах мучеників за віру. Антимінс посвячує виключно єпископ у Страсний Четвер.³⁰

Часто виникає питання чи не є надужиттям чи зневагою зі сторони Церкви розділення мощей святих. Слово Боже говорить: *«В поті лиця твого їстимеш хліб твій, доки не вернешся в землю, що з неї тебе взято; бо ти є порох і вернешся в порох»* (Бут. 3, 19). Оскільки наказ Господній говорить про повернення *«в порох земний»* то текст цих слів часто використовують протестанти як необхідну умову ховати в землю померлі тіла. Але Слово Господнє дає відповідь *«раптом, в одну мить, при сурмі останній; засурмить бо, і мертві нетлінними воскреснуть, і ми перемінимися»* (1 Кор. 15, 52). Отже Апостол Народів чітко дає відповідь, що всі воскреснуть у своїх обожествлених тілах. Чи були поховані в землю, чи були спалені, чи були втоплені та рибами морськими з'їдені, все одно всі воскреснуть. Проте виникає питання чи Церква не вчинила надужиття, розділяючи мощі святих в антимінси. Відповідь дає св. ап. Павло, який навчає, що Бог *«прославиться у своїх святих»* (2 Сол. 1, 10). Також Апостол Народів навчає: *«Отож прославляйте Бога в тілі своєму та в душі своєму, що Божі вони!»* (1 Кор. 6, 20). Тому почитання та вшанування мощей святих є

«Антимінси не повинні знаходитися у будь-якому простому будинку; не повинні також торкатися їх і миряни». У богослужбовій практиці розрізняються «рухомі» і «нерухомі» антимінси:

- 1) «нерухомі» призначені для постійного перебування в певному храмі, назва якого на них вказана;
- 2) «рухомі» ж видаються або в храм, який існує тимчасово, або для здійснення Служби Божої «на всякому місці», про що робиться відповідний напис на антимінсі. За тлумаченням Симеона Солунського антимінс символізує погребальні пелени Спасителя.

Антимінси, зазвичай, виготовляють з лляної або шовкової тканини. Розміри антимінсу можуть змінюватися, однак найбільш поширений розмір приблизно «60 см х 40 см». На зворотному боці антимінсу, посередині і ближче до верхнього краю, зазвичай, на перехресті зображеного Хреста Господнього знаходиться кишеня, в яку вкладається частинка мощей святого, поміщена у віск, або ж воскомастику (суміш воску, мастику, ладану та ін. ароматичних речовин). Усередині згорнутого антимінсу зберігається губка для збирання з нього частинок Святих Дарів і обтирання рук.

Слід зауважити: на древніх антимінсах, що збереглися до наших часів, (а це невеликі лляні плати) в центрі зображено 4-х, 6-ти, 7-ми чи 8-ми конечний хрест, часто на Голгофі з Адамовою головою під хрестом та з копієм і тростиною по сторонах. Поряд з хрестом писали «ІС ХС», «НІКА» («Ісус Христос», «Переможець»), також обов'язковим є підпис архиєрея, який освячував антимінс. Гравюрні антимінси з'явилися на початку 1620-х роках. Тоді у Києві почали регулярно друкувати антимінси. На них зображали три типи композицій. Два перші з них належать до західних іконографічних джерел:

- 1) зображення Христа до пояса, Який стоїть за гробом, з рани на Його грудях витікає Кров у Чашу, що стоїть на гробі. За Христом знаходиться Хрест, по боках – два ангели з копієм і тростиною, в кутах антимінсу зображені євангелисти (антимінс 1627 р. митрополита Київського Іова (Борецького). До того ж іконографічного типу відноситься й писаний антимінс 1664 р. з афонського скиту святої Анни;

- 2) Воскреслий Христос, що сидить на гробі;

Третій варіант є традиційним та використовується сьогодні у практиці й являє собою зображення покладення Христа до гробу.

Таким чином стає зрозумілим обов'язковість присутності у храмі антимінсу, який, по суті, дає можливість священику звершувати Божественні Літургії, а також є символом внутрішньоцерковної єдності та дозволом архиєрея священнодіяти у даному храмі; пор. М. С. ЖЕЛТОВ, И. О. ПОПОВ, А. В. СИЛКИН, «Антимінс», Православная энциклопедия, II, Москва 2000, 489-493; пор. К. НИКОЛЬСКИЙ, Об антимінсах Православной Русской Церкви, Санкт-Петербург 1872, 7-8; пор. М. С. ЖЕЛТОВ, Реликвии в искусстве и культуре восточного христианского мира, Москва, 2000, 111-126.

³⁰ Професор літургії о. д-р Юрій Федорів зауважує, що у конечній потребі Божественну Літургію можна звершувати і не в храмі, але в приватному домі, або навіть у відкритому полі. Тоді звичайний стіл заступає Престіл, однак мусить бути на ньому антимінс, без якого правити Святу Божественну Літургію не дозволено; пор. Ю. ФЕДОРІВ, Пояснення Церковних Богослужінь і Святих Тайн, Торонто 1976, 92.

вшануванням самого Творця, який перебуває у мощах святих. Кожна Свята Літургія має воскреслий характер, бо звіщає воскресіння Воскреслого, Який присутній у Своїх святих. Мощі святих є середниками присутності Божої, тому під час Літургії присутність святих у мощах є містерійною проповіддю святих праведників воскресіння всіх у Воскреслому. Неодноразово зустрічаємо святих нетлінних, які не розкладаються, а як вмістилище Святого Духа навіть і по смерті в своїх нетлінних тілах засвідчують, що впродовж свого земного життя вірно наслідували Господа. Тому звершення Літургії на мощах святих (як на цілому тілі так і на частині із тіла святого праведника) є нічим іншим, як звіщенням про воскресіння і прихід Воскреслого в якому Свята Мати Церква долучає праведників Господніх, як тих що є вмістилищем Божим. Тому спосіб перебування померших тіл святих, які належать Церкві, похованих в землі чи в інший спосіб не є порушенням, але виконанням обов'язку звіщати з всією Церквою прихід Воскреслого і наше воскресіння у Воскреслому. Отже під час Літургії, що звершується на мощах святих вся Церква земна разом з Церквою небесною взиває до Господа в спосіб Літургійний «*Авва Отче*».

Розділяти мощі святих може Римський Архиєрей, Патріархи, Єпископи, або постулятори (особи, які з благословення єпископа займаються процесом беатифікації чи канонізації святого). Розділення мощей святих є пов'язане з необхідністю освячення храмів та привселюдним почитанням святих в церквах та паломницьких центрах, де Богослужіння та почитання ікон та мощей Божих угодників має євангелізаційно-катехитичний характер.

Традиція почитання мощей святих є типовою східнохристиянською практикою, адже християнський Захід не зазнав проблеми іконоборства, а тому на Заході розвинувся Євхаристійний культ, адже саме там поширювалися євхаристійні ересі, пов'язані із запереченням реальної присутності Христа в Пресвятій Євхаристії. Тому в Латинській Церкві після Божественної Літургії частою є практика виставлення Найсвятіших Тайн в монстранції для адорування.

Християнський Схід, який пережив іконоборство та знівелювання культу святих і не мав значних євхаристійних ересей, звертає свою увагу на почитання ікон, контемпліацію святих зображень та почитання мощей святих. Вже з перших віків християнства бачимо змагання серед кафедральних соборів в кількості мощовиків зі святими мощами. При розділенні мощей святих Божа благодать є однаково присутня, як в маленькій частиці з тіла мученика чи ісповідника, так і в цілому тілі, адже благодать діє однаково, освячуючи та зцілюючи людину.³¹

³¹ Процес беатифікації та канонізації блаженних та святих проходить згідно норм, встановлених Апостольською Столицею. Конгрегація до Справи Святих керує тими процесами в імені Римського Архиєрея. Нормами, згідно яких відбуваються дані процеси, є Апостольська Конституція «*Divinus perfectionis Magister*» (1983 р.) та Інструкція для проведення єпархіального дослідження в справах святих «*Sanctorum Mater*» (2007). Блаженным чи святим Христової Церкви проголошує Римський Архиєрей. Акт беатифікації та канонізації слуг Божих Римський Архиєрей чинить непомильно, використовуючи формулу проголошення догми віри, з дещо видозміненою формулою; пор. D. OLS, «*Fondamenti teologici della Santità*», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, I, Roma 2010, 39; пор. P. VASYLIV, *Il magistero del Romano Pontefice ed il can. 597 § 1 CCEO*, Roma 2012, 178.

Заперечення іконоборцями шанування святих мощів, що виражалося, зокрема, в освяченні храмів без вкладення частинки святих мощів в престол, слугувало причиною появи визначення VII Вселенського Собору (787р.). Святий Собор навчає:

Необхідно доповнювати свячення церков, в яких відсутні мощі святих.

Божий апостол Павло навчає: «У інших людей гріхи явні і йдуть перед ними на осуд, а за іншими йдуть слідкома» (1 Тм. 5, 24). Подібно попередні помилки тягнуть за собою наступні – натомість безбожна ересь наклепників тягне за собою християн в інші безбожності. Тому-то не тільки зі стін церков зняли святі ікони, але також заборонили інші практики, які потрібно повернути та відновити, згідно з тим, що наказує право писане й неписане. Тому зобов'язуємо, щоби у всіх освячених святинях, які є без святих мощей мучеників, вони були розміщені зараз з приписаними молитвами. Якби в майбутньому єпископ освячував церкву без мощей, необхідно його усунути з уряду, як того, хто порушує церковну традицію.³²

Після цього собору покладення святих мощів на престіл, або в престіл, стало обов'язковим. Це знайшло віддзеркалення і в богослужбових книгах, оскільки у доіконоборчий період чин вкладення святих мощів в престіл був відокремлений від чину освячення престолу, а в післяіконоборчий період ці чини були об'єднані.³³

У період відновлення іконопочитання в VIII–IX ст., а також після остаточного торжества Православ'я в 843 р., християни були змушені використовувати антими́нси під час Божественних Літургій не тільки поза храмами, але і в храмах, оскільки одні престоли, освячені до 787 р., не завжди містили святі мощі, з інших мощі нерідко були видалені іконоборцями, а нові престоли освячувалися іконоборцями без вкладення мощів. У цих випадках Божественна Літургія здійснювалася на антими́нсі, покладеному на престіл.

Підсумовуючи вищесказане, Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха» подає нам підстави почитання мощей святих:

У наш час після прославлення численних новомучеників УГКЦ мощі декого з них були перенесені з місць почитання. Паломництва до цих місць, численні зцілення, які прочани отримують завдяки молитвам до праведників чи торканню до їхніх мощей, є ще одним підтвердженням перемоги Бога крізь час і простір над стражданнями, хворобами та смертю. Ці чуда діються завдяки благодаті Святого Духа, через заступництво праведників і віру самих паломників.³⁴

³² SOBÓR NICEJSKI II, «Kanon 7», Dokumenty Soborów Powszechnych, Kraków 2005, 356–357.

³³ Поп. Н. FOKCIŃSKI, «Evoluzione storica dei Procedimenti di Canonizzazione», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, II, Roma 2010, 3-28.

³⁴ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 620, Львів 2011, 195.

Кодекс Канонів Східних Церков тільки в одному каноні згадує про спосіб поведження зі святими мощами. Законодавець в кан. 888 § 1, 2 ККСЦ (ССЕО) - кан. 1190 § 1, 2 ККП (СІС) говорить:

§ 1. *Sacras reliquias vendere non licet.*

§ 2. *Insignes reliquiar, icones vel imagines, quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorantur, non possunt valide quoquo modo alienari neque in aliam ecclesiam perpetuo transferri nisi de consensu Sedis Apostolicae vel Patriarchae, qui eum dare non potest nisi de consensu Synodi permanentis firmiter can. 1037.*³⁵

Все це робиться для зміцнення святості Божого народу, адже «Церква доручає для особливого й синівського шанування Пресвяту Марію, Вседіву, Богородицю, яку Христос установив Матір'ю всіх людей, і підтримує правдиве і автентичне почитання інших Святих, приклад яких підбадьорює вірних, а покровительство дає підмогу» (кан. 884 ККСЦ [ССЕО] = кан. 1186 ККП [СІС]). Саме тому Свята Мати Церква навчає, що «прилюдним почитанням можна шанувувати тільки тих слуг Божих, які повагою Церкви були зачислені до Святих або Блаженних» (кан. 885 ККСЦ [ССЕО] = кан. 1187 ККП [СІС]).

Святі становлять заохочення для нас, щоби наслідувати Христа. «Сповняючи волю Отця, ми уподібнюємося до Христа – Сина Божого, плекаючи в собі ті самі думки і той самий спосіб життя, який був у Нього (пор. Флп. 2, 5), і так досягаємо свободи дітей Божих. Коли ж «Божа воля буде як на небі, так і на землі, то земля не буде більше землею [...], але всі ми станемо небом».³⁶

Саме тому Свята Мати Церква навчає, що «християнська святість не є природною досконалістю людини, а досягається завдяки дієвій участі людини у святості Бога. Святий Йоан Касіан навчає: «Усі святі люди мають Бога в собі. Ми добре знаємо, що Він перебував у патріархах, говорив через пророків; віримо, що не тільки апостоли й мученики, а й усі слуги Божі мають Духа Божого в собі, як сказано: 'Ви є храмом живого Бога' (пор. 2 Кор. 6, 16); і знову: 'Хіба не знаєте, що ви – храм Божий, і що Дух Божий у вас перебуває?' (1 Кор. 3, 16). Усі (святі), отже, є вмістилищем Бога...».³⁷

Під час переслідування християнства (християни первісної Церкви молилися на гробах мучеників), в період Реформації, коли протестанти нищили мощі святих, а також в часах процвітання комуністичної ідеології почитання мощей святих було поставлено під сумнів та насмішки. Деякі совкові автори

³⁵ «§ 1. Не дозволено продавати святі мощі.

§ 2. Визначених мощей, ікон або образів, які в якійсь церкві зазнають великої пошани з боку народу, правосильно не можна ніяким чином позбуватися, ані переносити на постійно до іншої церкви, хіба що за згодою Апостольського Престолу або Патріарха, який може її дати лише за згодою постійного Синоду, із збереженням кан. 1037»; кан. 888 § 1, 2 ККСЦ (ССЕО).

³⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 678, Львів 2011, 210.

³⁷ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 717, Львів 2011, 226.

«виспівували оди» тоталітарному режимові, насміхалися у своїх працях над нетлінними останками святих угодників, мощі яких знаходяться в Києво-Печерській Лаврі. Ці автори ставили під сумнів правдивість мощей певних святих, принижуючи святу Традицію Церкви. Псевдоісторики ставили як приклад середньовічні надужиття, пов'язані з почитанням святих мощей чи святих реліквій, які на жаль мали місце в історії (продавання серед простого люду певними аферистами ржавчини від ключів св. ап. Петра, пера Архангела Михаїла, копитка осла, який віз Ісуса до Єгипту тощо). Ці зневажливі порівняння як злі тенденції увійшли також в судження певних християн, які потрапили під вплив «зраціоналізованого протестантизму» та «пост-комуністичного синдрому». На всі ці зневаги Христова Церква давно дає відповідь: ці жарти не личить повторювати християнам, адже потрібно поважати компетентну Церковну владу, яка уділяє мощі святих, поважати святих, які удостоїлися вінця слави і вже перебувають на правді перед Господом як наші заступники та небесні цілителі. У цьому контексті Синод у Пістої (1789) пригадує: «*sancta sancte tractanda sunt*» (святі речі потрібно свято трактувати).³⁸ Така зневага з уст християнина чи клирика є проти «*pastores prudentia*» (пастирської второпності).

Щодо автентичності мощей чи реліквій деяких святих у певних істориків виникли сумніви. До відома цих авторів потрібно згадати харитологічний принцип, який пригадує догматичне богослів'я та літургійне благочестя. Так, впродовж віків на мощах святих (св. Володимира та св. Ольги) звершувалися та звершуються Святі Літургії, на їхню честь освячуються храми, а їхні мощі вкладають в антимінси, тому компетентна церковна влада не може допустити до якогось надужиття в цій площині (спираючись на традицію їх отримання). Церква впродовж віків освячувала та освячує ці частини молитвою, віддає їм пошану, а Дух Святий, Який діє у Церкві, доповнює все те, що могло б стати предметом наших сумнівів.³⁹ Тому-то богослів'я приводить нас до висновку: «*Ecclesia supplet*» (Церква доповнює), адже вірою Церкви є і те, що той чи інший святий діє через молитву Церкви, бо ці освячені частини є його фізичною присутністю. Коли уділяються мощі деяких святих для почитання у мощовичку, то вони опечатаються сургучевою печаттю і уділяються разом з документом «*Autentica*», який посвідчує правдивість мощей, а також те, ким була уділена ця святиня. У певних дуже рідкісних випадках, коли Церква, уділяючи мощі святих (*ex ossibus*), або святі реліквії (частинка одягу святого), не щоби сумнівалася у правдивості святині освяченої впродовж віків молитвою, передає ці святощі з делікатною аднотацією в документі (аутентиці) «*In bonum fede*' (у добрій вірі), для прославлення Господа та на честь святого ...».⁴⁰

³⁸ ACTA ET DECRETA SYNODI DIOECESANAE PISTORIENSIS, Sessio IV, Pistoia MDCCLXXXIX, 50.

³⁹ Пор. М. ЧУБАТИЙ, Історія християнства на Русі-Україні, І, Рим-Нью Йорк 1965, 186; пор. А. В. КАРТАШОВ, Начерк история Русской Церкви, І, Париж 1959, 104.

⁴⁰ Потрібно згадати й те, що Церква розрізняє: 1) мощі (частина тіла святого), 2) реліквії (речі, які належали святому) та образки чи інші речі, які прикладаємо до мощей святого і освячуємо на тому місці, де знаходяться

Тож Отці Вселенського Собору у Нікеї (787) застерігають: «Ті, які осмілюються думати або навчати інакше, або наслідуючи проклятих єретиків, легковаживши Традицією Церкви і вигадуючи новинкарство, або відкидаючи щось з того, що було довіриною Церкві, як Євангелія, зображення Хреста або писані ікони чи святі мощі мучеників; або якщо хтось підступно і нікчемно намірився усунути якийсь елемент правосильної Традиції Католицької (Вселенської) Церкви; або хтось вживає святий посуд або гідні пошани монастирі для загальних цілей в негідний спосіб, приймаємо, що всі ці, які так поведуться, якщо є єпископами, або духовними повинні бути позбавлені свого уряду, а коли є монахами або свідськими особами, хай будуть відлучені від спільноти вірних».⁴¹

Підсумовуючи вище сказане, необхідно зазначити, що християнський Схід мав проблему з іконоборством та почитанням мощей святих (особливо під впливом мусульманства, яке заперечує почитання святих мощей та святих ікон, а також у період протестантизму, коли послідовники М. Лютера палили святі ікони та зневажали мощі святих), тому в багатьох католицьких та православних храмах впродовж віків зберігаються реліквіарії (*мощовики*), у яких знаходяться мощі Божих угодників. Ця Традиція, будучи відлунням вчення II Нікейського Собору (787) про почитання святих ікон та мощей святих, є притаманною нашій Східній Традиції. Богородиця (речі Препоблагословенної знаходяться у різних церквах, а волосся у Папській Базиліці Санта Марія Маджоре [у музеї Базиліки]) та святі належать Церкві та Небу, тому перебувають у славі Господній, а їхні мощі та реліквії почитуються у храмах. Християни, які заперечують почитання святих ікон та мощей святих уподібнюються до мусульман. Почитання святих мощей та вивчення життя святих має також педагогічний характер, бо через особу святого Церква не закриває образ Творця, а навпаки, показує дорогу наслідування Христа, адже святі є «*magister vitae*» (*учителями життя*). Тому-то святі є тими Божими педагогами, які своїм прикладом життя вчать наслідувати Христа, а своєю присутністю в мощах освячують та зцілюють вірних завдяки Благодаті Святого Духа, Який через них діє.

На честь блаженного священномученика Миколая Чарнецького збудовані храми, його мощі розділяються і почитуються не тільки у нашій Церкві, але й у інших Католицьких Церквах. Завдяки його заступництву Бог чинить чуда, зцілює, адже приклад святості блаженного є знаком часу та дорогою до навернення і прикладом вірності Христу та Церкві.

Conclusion

The history of the holy life of Blessed Mykola Charnetskyi is connected with martyrdom. In the Book of Revelation, the God-inspired Author writes about the holy martyrs: «These are those who came from the great tribulation and washed their clothes

мощі святого. Через всі ці святі речі людина освячується, отримує духовні благодаті, отримує зцілення та зростає духовно.

⁴¹ SOBÓR NICEJSKI II, «Dekret wiary 19», Dokumenty Soborów Powszechnych, Kraków 2005, 340-341.

and made them white in the blood of the Lamb» (Rev. 7, 14). Blessed Mykola Charnetsky is a true example to follow in a spiritual life.

Churches were built in honor of the blessed Mykola Charnetsky, his relics are divided and venerated not only in our Church, but also in other Catholic Churches. Thanks to his intercession, God works miracles, heals, because the example of the saint's holiness is a sign of the times and the road to conversion and an example of loyalty to Christ and the Church.

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.01.2025 р.*

УДК 279.154:821.161.2"9/12"

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.4>

ГЕНЕЗИС УКРАЇНСЬКОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ У ПИСЕМНОСТІ КНЯЖОЇ ДОБИ (ІХ-ХІІІ СТ.)

Петро КОЗАК

кандидат наук з богослов'я,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, науковий співробітник

Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: p.petrokozak@ukr.net

ORCID: [0000-0003-3109-5754](https://orcid.org/0000-0003-3109-5754)

Бібліографічний опис статті: Козак П. (2025). Генезис української християнської духовності у писемності Княжої доби (ІХ-ХІІІ ст.). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 49–61. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.4>

У статті аналізується і з'ясовується вплив християнської релігії та духовну парадигму, яку вона принесла із собою, на розвиток давньоруської літературної спадщини. Адже лейтмотивом української літератури всіх часів є її релігійність чи, точніше, теоцентризм, свідоме підпорядкування усієї людської історії волі Божого Провидіння, домінування морально-етичних сюжетів.

Ключові слова: *Християнство, Церква Христова, Христова благовість, християнська духовність, Київська Русь, українська література.*

Petro KOZAK

Candidate of Sciences in Theology,

Lecturer at the Department of Social and Humanities, Research Fellow at the

Research Institute of Canon Law and Theological Sciences

PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: p.petrokozak@ukr.net

ORCID: [0000-0003-3109-5754](https://orcid.org/0000-0003-3109-5754)

GENESIS OF UKRAINIAN CHRISTIAN SPIRITUALITY IN THE WRITING OF THE PRINCELY AGE (IX-XIII CENTURIES)

The article analyzes and clarifies the influence of the Christian religion and the spiritual paradigm it brought with it on the development of the ancient Russian literary

heritage. After all, the leitmotif of Ukrainian literature of all times is its religiosity or, more precisely, theocentrism, the conscious submission of all human history to the will of God's Providence, the dominance of moral and ethical plots.

Key words: *Christianity, Church of Christ, Christ's goodness, Christian spirituality, Kyivan Rus, Ukrainian literature.*

Постановка проблеми. Великим значенням у розвиток Київської Русі було офіційне запровадження християнства в 988 році, під впливом якого дуже збагатилася освіта, мистецтво, архітектура та українська література. Абсолютно очевидним є той факт, що всю давньоруську літературу означеного періоду об'єднує християнське духовне наповнення. Авторами літературних творів майже завжди були ченці, які творили в монастирях або на єпископських і митрополичих кафедрах.

Мета статті полягає в тому, щоб на сучасному етапі еkleзіального розвитку в Україні дослідити вплив християнської релігії на розвиток літератури, яка стала провідним чинником вітчизняного культурного простору. Саме тому вважаємо необхідним показати кількісні та якісні культурні зміни, що відбулися на Русі з прийняттям християнства та дослідити глобальний переворот, що мав місце у свідомості народу Київської Русі.

Виклад основного матеріалу

1. Християнізація – поштовх для виникнення автентичної літературної традиції в Київській Русі

Християнство зі своїми культурними надбаннями було промотором процесу вдосконалення культури у східнослов'янському цивілізаційному просторі. Якщо аналізувати культуротворчу місію Київської Церкви на українських землях впродовж перших століть християнства, то стає очевидною її культурна рушійна сила, зокрема у формуванні власної писемності та релігійних знань. Святе Письмо та літургійні книги, які прийняла наша Церква із культурно-релігійних слов'янських центрів, де вони були запроваджені апостолами слов'ян – святыми Кирилом та Методієм, послужили основою для формування літературної мови. Зазначені вище святі, незважаючи на те, що були свідомі тодішнього культурно-богословського домінування грецько-візантійської спадщини, під впливом якої вони також перебували, мали мужність використати для блага східнослов'янських народів та для проголошення Христового Євангелія іншу мову, а також іншу культурну спадщину. Саме тому старослов'янська мова послужила надзвичайно важливим засобом євангелізації слов'янського світу.

Апостоли слов'ян принесли із собою насамперед літургічні книги, написані старослов'янською мовою, які стали універсальними носіями та джерелами обряду, саме у них новонавернені християни знаходили скарби духа, причому ці книги мали, за висловом Д. Степовика, «вселенську канонічність», адже святі брати

переконали папу Адріана II (867 – 872 pp.) офіційно схвалити вживання слов'янської мови в святій Літургії¹.

Отже, середина IX ст. стала часом створення слов'янської писемності, авторами її були святі Кирило та Методій. Створення слов'янської писемності стало ґрунтом єднання Київської держави і сприяло утвердженню на її теренах християнства.

Таким чином, завдяки діяльності рівноапостольних Кирила і Методія на Русь прийшла традиція та духовність Візантійської та Болгарської Церков, завдяки чому Київська церква перейняла усю культурну спадщину християнського Сходу, всі його скарби в галузі теології, літургії, церковного життя, літературного мистецтва.

Християнський світогляд став важливою підвалиною формування поняття людини як образу і подоби Божої в давньоукраїнському суспільстві. Попередні світогляди, а саме міфологічні, були самосвідомістю родоплемінних спільнот. В них людина ще не повністю осмислювала себе як особистість. На першому місці в її світосприйнятті були потреби роду, племені; її особисте «я» розчинялося у загальному, спільному. Християнство ж проголосило інший принцип – принцип відносин людини із самим собою і з Богом. У дохристиянському світі панував культ сили. Християнство ж принесло на Русь нові моральні вартості, передусім любов до ближнього, милосердя, прощення, що, в свою чергу, вплинули і на розвиток культури слов'янського етносу. Значну роль у розвитку відіграли також проголошені християнством принципи рівності всіх перед Богом, однаковості прав і обов'язків представників різних суспільних станів, засудження міжплемінної ворожнечі тощо.

«Повість временних літ» могла би мати іншу назву: «Історія християнства на українських землях». Першим його завданням було показати, як хрещення давньої Київської Русі увійшло в історію спасіння цього народу. Разом з хрещенням Володимира Великого для народу починається новий шлях, – шлях мудрості і світла, боротьба проти темних сил, шлях, який час від часу потребує мучеників. Це національне хрещення є дуже гарно описане біблійними виразами, як наприклад: темрява – світло; ніч – день; смерть – життя; гріх – чистота...

Подібно «Суздальський літопис» подає історію як боротьбу між добром і злом. Дуже часто Бог діє в цьому народі через чуда (як наприклад через з'явлення Пречистої Діви Марії). Навіть в часи татарської навали, бачимо повне довір'я і надію на одного Господа Бога.

В «Київському літописі» винагорода і покарання різних типів людей є висвітлена в есхатологічному вимірі.

Людська мудрість на Русі ставилася нижче Божественної Премудрості. Для Нестора-літописця користь від книжного учення полягає в тому, що «книги вказують нам і навчають нас, як іти шляхом покаяння, і мудрість та стриманість здобуємо із слів книжних». Мудрість поєднується із стриманістю, і цим принципово відрізняється давньоруська думка від Західної. Київські книжники завжди визнавали свою «худість», тоді як у західних авторів бачимо раціональний

¹ Степовик Д. Візантологія. Івано-Франківськ: Теологічно-Катехитичний Духовний Інститут, 2002. С. 176.

підхід до духовності. «Якщо багато читаєш, – говорить літописець, – то матимеш велику користь для душі своєї». Не витончені вправи з логіки, які мають раціональний характер, турбують давньоруських мудреців і книжників, а «страждання за душу». Більш близькими для них були роздуми Отців церкви про перевагу духа над плоттю або, як висловився Володимир Мономах, «закріпачення тіла». В дусі улюбленої ним патристичної концепції тіла як темниці душі Кирило Турівський стверджує, що, «доки людина не звільниться від тілесних похотей і життєвих турбот, до тих пір душа її не може примиритися з Богом»².

2. Духовно-культурні аспекти давньоруської літературної спадщини

Давньоруська література лейтмотивом своєї рефлексії висувала повчання заради морального вдосконалення, причому найбільшу популярність мали «Життя...» святих і схимників. Так, в «Ізборнику...» 1076 року розповідається про Василя Великого, Івана Золотоустого, Кирила Філософа, котрі з молодих літ вивчали святі книги. Тут вміщено повчання Василя Великого «Яким подобає людині бути», «Афанасієві відповіді»; знаменна й наявність статутів одного із засновників чернечого вчення – Ніла Чорноризця. Прославлення аскетизму, чернецтва, самозаглиблення, морального вдосконалення безперечно переважає в давньоруській літературі.

Письменники княжих часів, поширюючи в народі науку Христову, виховуючи його в дусі християнської моралі, спонукали до опіки над знедоленими. Адже любов до Бога має поєднуватися з любов'ю до ближнього, що виявляється, передусім, у справах благодійності, в піклуванні про хворих, убогих, сиріт.

Християнські автори відкрили й оспівали внутрішнє багатство людської природи, запропонували шлях духовного вдосконалення особи і проголосили несправедливим стан речей, коли «сини народу плотського процвітають, а сини народу духовного принижені» (Атанасій Олександрійський). Давньоруська думка сприйняла християнство не зовнішньо, а глибинно, – внутрішньо. Вона заклала основи не просто аскетичного приборкання плоті, а й духовного пошуку. Потаємного сенсу, «глибину заповітних і дивних слівес» шукає Климент Смолятич. Для давньоруської думки характерна більша увага до внутрішнього світу особи, ніж до його зовнішніх виявів, потяг до проблем духовного, а не фізичного, зовнішнього, матеріального буття. Абстрактне теоретизування античності було їй менш близьким, а більше цікавили практичні проблеми буття і, зокрема, моральні пошуки істини, загострене сприйняття боротьби добра і зла³.

Ревний проповідник митрополит Іларіон Київський у «Слові про Закон і Благодать» з великою шанобою говорить про язичницький період нашої історії, Київських князів-язичників, які розбудовували Русь, здобули їй місце і шану серед

² Літопис руський за Іпатським списком / Переклад, передмова, примітки, іменно-особовий та географічно-археологічно-етнографічний показники, генеалогічні таблиці, карти і плани Л. С. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич; Ред. кол.: О. Т. Гончар, Ю. П. Дяченко, М. Г. Жулинський, В. І. Кречетень, О. В. Мишанич, Ю. М. Мушкетик, В. В. Німчук, Т. І. Сергійчук, П. П. Толочко, В. О. Шевчук. Київ: Вид-во «Дніпро», 1989. С. 112.

³ Возняк С., Голянич М., Москаленко Ю. Філософська думка України: імена та ідеї. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 6.

європейських держав, підвели до усвідомлення історичної, державної необхідності прийняття християнства, що й зробив учорапній князь-язичник Володимир. Іларіон бере під захист язичництво не як релігію, а як свою історію. Проблема захисту від паплюження своєї історії, поставлена Іларіоном вперше в XI ст., стала основою згоди та єдності інтелектуальної еліти українського етносу на століття і була зруйнована лише в XX ст. за комуністичного режиму імперською комуністичною ідеологією⁴.

Освічена верства вчорапніх язичницьких інтелектуалів прихильно зустріла зміни. Старе і нове було в центрі суспільно-політичної думки, і проблема ставлення до старого, язичницького, всього, що створило велич і славу Руській землі і привело до державного усвідомлення необхідності зміни релігії, турбувала навіть таких ортодоксальних, ревних захисників православ'я, як Іларіон та Нестор⁵.

Крім рис християнського універсалізму, толерантного ставлення до різних релігійних центрів, власного слов'янського обряду і богослужбової слов'янської мови, християнству перших віків на Русі були притаманні патріотичність, євангелізм, павлінізм.

Перед Богом, на думку староруських вчителів християнства, всі люди рівні, всі народи покликані Провидінням до спасіння, тільки одні швидше, а інші пізніше. Прекрасною ілюстрацією даної тези є чудова промова Київського митрополита Іларіона «Слово про Закон і Благодать» – блискучий зразок духовного красномовства. Але це, власне, не проповідь, як «повчання», а радше святкова урочиста промова, що могла бути виголошена навіть не під час богослужіння⁶.

Закон Старого Завіту суперечить, – вважає митрополит Іларіон, – Новому Завіту, Благодаті. Такий закон розділяє народи, підвищуючи одних і припинюючи інших, засвідчуючи тим самим рабське становище людства. Закон був притаманний «юдеям». Благодать дарована всьому світові, і тому в новозавітньому житті всі народи рівні перед Богом. Більше того, видатний теоретик Київського християнства твердить, що Бог є творцем не лише поодиноких людей, а всіх народів. Тому кожен християнин несе відповідальність не тільки за власні вчинки, а й за вчинки всього народу⁷.

Ці тези покладено в основу відомого «Слова про Закон і Благодать», присвяченого темі утвердження Київської Русі як великої держави і її християнізації. Цей твір демонструє не тільки блискучий ораторський талант Іларіона, а й глибину його філософської думки. Розглядаючи хрещення Русі як прилучення до благодаті, він висунув і розвинув оригінальну концепцію світової історії як поступового руху від рабства до свободи, і як логічний висновок цієї концепції була висунута ідея «рівноапостольності» князя Володимира Великого, що діяв не під впливом зовнішніх

⁴ Возняк С., Голянич М., Москаленко Ю. Філософська думка України: імена та ідеї. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 9.

⁵ Головащенко С. Історія християнства. Київ: Либідь, 1999. С. 27.

⁶ Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. С. 78.

⁷ Лабунька М. Митрополит Іларіон і його твори. Рим: Український Католицький Університет імені святого Климента папи, 1990. С. 33.

спонук (проповідей місіонерів, вражень від чудес тощо), а виключно внаслідок внутрішнього осяяння, осяяння розуму благодаттю⁸.

Одну із центральних тем Київського християнства розвинув інший визначний давньоруський богослов – Климент Смолятич. Митрополит-русич, як сказано в літописі, «був книжник і філософ, що писав від Гомера і від Аристотеля, і від Платона»⁹. Посилання Климента на Григорія Богослова та Івана Золотоустого, апелювання до Старого та Нового Завітів, у тому числі до притч Соломона й послань апостола Павла, бачення Премудрості Божої як такої, що пов'язує божество і людство, характеризують стиль теологізації митрополита як софіологічний. В своєму відомому творі «Послання до Смоленського пресвітера Фоми» митрополит Климент відповідає на докір вищезгаданого пресвітера про те, що послуговується у своїх листах до князя Ростислава різними стилістичними прикрасами, що спирається на писання грецьких поетів і філософів. Кажучи, що навіть Христос послуговувався при виголошенні своєї науки абстрактним поясненням, а саме притчами¹⁰.

Найяскравішою особливістю, яка характеризує даний твір є глибоко моральний характер «Поучення...» князя Володимира Мономаха (1113-1125 рр.), його христоцентричність та антропоцентричність прекрасно характеризують наступні слова: «Ніколи не майте гордині в своєму серці і в думці, а скажіть: сьогодні живу, а завтра помру; смертні ми. Старих поважайте, як батька, а молодих, як братів. Пам'ятайте, як учив мудрий Василь (св. Василій Великий), зібравши навколо себе молодих: при старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодшими мати згоду і бесіду вести без лукавства. Не злитися словом, не засуджувати нікого в розмові, не сміятися багато. Очі тримати вниз, а душу вгору».

Чому ж звернення Володимира Мономаха не персоніфіковане, хоча адресат легко вгадується? І чому твір Мономаха зберігся в одному єдиному списку? Чому він був включений саме в «Повість минулих літ», коли Володимир Мономах вже став великим Київським князем?

У «Посланні...» немає традиційного звернення до того, кому пишуть. І не тому, що Володимир Мономах не хотів проявити притаманної у такому разі пошани до співбесідника. Річ у тому, що Володимир Мономах спочатку зосереджує свою увагу на собі самому, точніше, власній душі, а вже потім переходить до трактування універсальних євангельських істин.

З домонгольської доби дійшло до нас чимало безіменних поучень. Всі вони наче б походили від одного автора, такі до себе подібні. В «Прологах» новгородської софійської бібліотеки XII-XIV ст. знаходимо наприклад дванадцять таких поучень. а саме: п'ять поучень на предпразденства великих празників (Різдва Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Різдва Христового, Хрещення й Стрітіння Господнього) і сім поучень на самі празники

⁸ Лабунька М. Митрополит Іларіон і його твори. Рим: Український Католицький Університет імені святого Климента папи, 1990. С. 43.

⁹ Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. С. 210.

¹⁰ Там само, С. 213.

(Різдво Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Покров Пресвятої Богородиці. Зачаття Богородиці, Різдво Христове, Хрещення й Стрітення Господнє). Всі ці поучення є правдоподібно оригінальні, а не перекладені¹¹.

Отже, із самого початку християнізації Русі візантійський характер давньоруської культурної спадщини був значною мірою видозмінений слов'янськими ментальними особливостями. З певністю можемо констатувати, що наші предки створили питомо нову літературну традицію, якій притаманні власні форми духовності та богословських роздумів про об'явлену Божу істину, що є найважливішою рефлексією, яка впливає з даного структурного елемента дослідження.

Головними цінностями християнства були і є добро, любов, чесність, вірність, гармонія, ненасильство. Завдяки цим цінностям, людина спрямовувала себе до духовності, моральності, споглядання прекрасного, освіченості. Саме тому, після прийняття християнства в Київській Русі розпочалося справжнє піднесення в усіх сферах культурного життя. Як уже зазначалося вище, центром його стала Церква. Людина, її почуття, переконання, завдяки християнству стали на першому місці. Забувши на деякий час про буденні, земні турботи людина прилучила себе до вищих і вічних цінностей¹².

Тема хриstopодібності є центральною в давньоруській агіографічній літературі, саме наголос на цьому акценті дає змогу досягнути масштаб значення даної тематики в культурі Київської Русі. Адже, змальовуючи образ святості, агіографічна література адресувала його найширшим верствам населення і тим самим враховувала світоглядні настанови не так інтелектуальної еліти, як «мовчазної більшості» суспільства¹³.

Літературна спадщина Київської Русі на прикладі святих мучеників констатує, що для справжнього християнина нема іншого шляху, аніж наслідування Христа, яке давньоруські автори пропонують здійснювати, пройшовши три необхідні щаблі. По-перше, через таїнство хрещення людина покликана робити добро, через додержання святих заповідей вона звільняється від пристрастей, а через смиренномудрість звільняється від богоборчого самоствердження у гордині. В цілому, на прикладі «Оповіді про Бориса і Гліба» здійснюється сакралізація давньоруської історії, парадигма якої задана Біблією¹⁴. Тим самим, через подвиг страстотерпців реалізується центральна ідея християнства, згідно з якою кінцевою метою, що визначає сенс людського життя, є єднання людини з Богом, обожнення, реалізація прагнення стати, згідно з апостолом Петром, «учасниками Божої Істоти» (2 Пет. 1, 4). У давньоруській літературній традиції через святих страстотерпців робиться акцент на мученицькій смерті як шляху до реалізації прагнення хриstopодібності. У цьому можна вбачати співзвучність

¹¹ Перші українські проповідники і їх твори. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. Св. Климента папи, 1973. С. 77.

¹² Возняк С., Голянич М., Москаленко Ю. Філософська думка України: імена та ідеї. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 14.

¹³ Горський В. Нариси з історії філософської культури Київської Русі (середина XII – середина XIII ст). Київ: Наукова думка, 1993. С. 83.

¹⁴ Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Торонто, 1990. С. 9.

апофатичному шляху прилучення до Бога, зважаючи на те, що саме апофатизм є однією з головних ознак східної богословської думки.

Іншим літературним твором, що інтерпретує тему христоцентричності у давньоруській традиції, є «Києво-Печерський Патерик», центральною проблемою якого є наближення до Бога, що передбачає необхідність кожен крок власного життя зіставляти з ідеєю, яку заповідав і постійно втілював упродовж свого земного шляху Христос. Творці «Києво-Печерського Патерика» безумовно були знайомі з визначними пам'ятками візантійської патристики: «Ліствицею» Івана Ліствичника, «Студійським статутом» Теодора Студита, а також творами кападокійців Ніла Синайського, Євагрія Понтійського. Подвижники Києво-Печерської лаври, описані передусім у цьому творі, продовжують у започаткованому Борисо-Глібівському циклі тему святості як мучеництва. Адже чернецтво взагалі виникає, як певна версія мучеництва, що через добровільно обране аскетичне життя стверджує імператив християнської моральності. У давній християнській традиції вирізняються щонайменше дві тенденції у тлумаченні сутності чернечого подвигу. Одна, репрезентована життям єгипетських і сирійських ченців, акцентує увагу на героїчній аскезі, відверто ворожому ставленні до оточення, сповідує усамітнення, покуту, молитву як спосіб буття неординарної особистості. Другу тенденцію уособлюють палестинські ченці. Вони значно скромніші і втілюють своїм життям передусім духовну тактовність як найпершу добродійність подвижництва, тому їхній ідеал ближчий до людини, більш антропоцентричний.

Життя святого Теодосія Печерського являє зразок поведінки особистості, що кожним кроком демонструвала живий зв'язок із Христом через служіння йому. Виражена у християнському одкровенні ідея наслідування Христа, набуває характеру, який визначає увесь зміст життя людини.

Найвідомішими повчаннями Теодосія Печерського є: «Перше і друге поучення про терпеливість і любов», «Поучення про терпеливість і милостиню», «Поучення про терпеливість і покір», «Поучення про ходження до церкви і про молитву», «Поучення про келяря», «Перше і друге поучення до народу»¹⁵.

Отже, проблема наближення до Бога, що визначала саме життя людини давньоруської доби, конкретизується в тогочасній літературній традиції через її христоцентричність. Ідея наслідування Христа визначала зміст повсякденного життєвого шляху, яким повинна йти кожна людина, що прагне реалізувати вищий сенсбуттєвий принцип – наблизитись до Бога, за образом і подобою якого вона створена.

З прийняттям християнства у філософській думці Київської Русі з'являється поняття особистості людини. Русич-язичник відчував себе річчю серед природних речей, а русич-християнин увірував, що він створений Богом, який присутній у кожній людині. Християнська релігія надала сенс і мету життя заслужити Божу благодать, намагатися бути гідними образу і подоби Божої, прагнути до святості.

Прикладом такого розуміння сенсу життя може бути творчість Кирила, єпископа Турівського, яку дослідники визначають, як взірць конкретно

¹⁵ Перші українські проповідники і їх твори. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. Св. Климента папи, 1973. С. 37-40.

повчального, алегорично-символічного і філософсько-світоглядного стилю¹⁶. Кирило Турівський часто відходить у своїх творах від релігійної екзегези, використовує неканонічні тексти, безкомпромісно викриває вади суспільства, спростовує еретичні вчення. Зневаживши «плинну славу світу цього» Кирило Турівський постригся у ченці і доволі аскетично вдосконалювався. Він навіть зачинився на вежі, подібно як Симеон Стовпник, чим особливо прославився. Його біографи пишуть, що Кирило був дуже освіченою, глибоко ерудованою людиною, а його схильність до самозаглиблення і духовного вдосконалення походить від зацікавлення східною культурою¹⁷. Людина, на думку мислителя, створена Богом і мету створіння Кирило визначає так: «Не для того ми були створені, щоб їсти, пити та одягатися, а для того, щоб догодити Господу і отримати майбутні блага»¹⁸. Людина сама повинна дбати в земному житті як стати такою, якою її замислив Бог. Найбільш певною стежиною до Бога є монастир – святе місце, шлях до спасіння і взірць моральних чеснот.

Стати святим означало максимально наблизитися до Бога, це можна було зробити й іншим, відмінним від монастирського, так званим апостольським шляхом. Він передбачав поєднання з Богом через помноження добра на землі. Земне життя, де змушена перебувати людина-християнин, сповнене спокус, страждань, гріха, що пов'язані з людською слабкістю.

Сенсотворчим змістом, морально-етичним навантаженням сповнена й творчість інших давньоруських мислителів. Так, диякон і регент хору Антонієвого монастиря у Новгороді, вихованець Києво-Печерської обителі Кирик Новгородський, написав в контексті Новгородського літопису важливий науково-математичний трактат «Вчення, як відати людині числення всіх літ», датований другою половиною XII століття. Цей твір не мав аналогів у тогочасній європейській науці і був першою писемною пам'яткою, що увиразнювала глибокі астрономічні та математичні здобутки руської вченості. Демонструючи широку обізнаність з античними та візантійськими науковими джерелами, Кирик аналізує поняття «час», його лінійність і циклічність, тривалість від моменту виникнення, а також найдовші та найкоротші його інтервали. Твір містить теоретичні і практичні міркування щодо літочислення і визначення часу церковних свят, глибокі абстрактні умовиводи, невимушене оперування числами різних порядків. Структура твору ретельно продумана, стиль викладу – системний, синтетичний, логічний. На календарних обрахунках ученого позначилися давньогрецькі теорії про космос, час, першоелементи і періоди оновлення природи, а також християнська космогонія, побудови візантійських хроністів.

До нашого часу також дійшли твори ченця Зарубського монастиря Георгія, датовані початком XIII ст., коротко проаналізуємо його «Повчання», адресоване

¹⁶ Калинець І. Загадки хрещення України-Руси. Львів: Місіонер, 2000. С. 86.

¹⁷ Жеребило І. Трагування сенсу життя людини як шляху до святості у Києво-Печерському Патерику. *Історія релігій в Україні*. Матеріали XIII Міжнародної наукової конференції (Львів, 20-22 травня 2003 року). Львів: Логос, 2003. С. 290.

¹⁸ Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. С. 291.

юнакові, який обрав автора своїм духовним наставником. «Повчання» написане глибокою духовною й освіченою людиною, у ньому автор наголошує на релігійно-філософських проблемах, що хвилювали тогочасну інтелектуальну еліту, а саме належний спосіб життя, його мета і сенс, природа життя і смерті, влади і багатства, довершеного і недосконалого¹⁹.

Майже тотожні за змістом твори Данила Заточника «Слово» і «Моління», датовані першою половиною XIII ст.. Ці твори знаменували якісно нове явище у суспільній свідомості, засвідчили появу світської національної інтелігенції.

Дібрані з Біблії та перекладних збірників афоризми автор розташовує у такому порядку, що вони утворюють певну сюжетну основу. Він нарікає на власну долю, просить допомоги, водночас намагається зацікавити власною ерудицією, розсмішити читача, змальовує різні способи свого виходу з бідності. Головні об'єкти його самоіронії – злидні, невлаштованість, вигнання. Від цього автору прикро, бо ніхто належно не оцінив його обдарувань і розуму. Коротко зупинимось також на суспільно-політичних рефлексіях Данила Заточника. На відміну від панівної киево-руської моральної традиції, у якій літератори відмовлялися від особистісного авторського начала, дотримувалися принципів анонімності і само приниженості, у «Слові» звучить голос персони, інтелектуально і духовно розвиненої людини. Його автор сміливо маніфестує абсолютний пріоритет розуму над фізичною силою, знання над хоробрістю, мудрості над військовою вдачею²⁰.

Ще один автор, творчість якого важливо проаналізувати, це Никифор, який жив у XII столітті. За походженням грек з Лікії Малоазійської, автор багатьох повчань і послань морально-виховного характеру, написаних, вірогідно, грецькою і перекладених давньоруською мовою, у своїх творах Никифор спирався на античних та християнських філософів, особливо на вчення Івана Дамаскина. Центральною в його творчості є проблема походження природи добра і зла. Відповідно до тогочасних наукових уявлень Никифор вів мову про дуалізм, подвійність буття, чії начала – словесне і безсловесне, безплотне і тілесне – перебувають в одвічній боротьбі.

Згідно з теорією пізнання Платона та святоотцівською християнською традицією у «Повчанні» Никифора обґрунтовано принцип підконтрольності пізнавальних результатів, здобутих органами відчуття. У ньому йдеться про практичне і теоретичне оцінювання дійсності на істинність, використання принципу самокритичності щодо власної пізнавальної діяльності.

Переважна більшість літературних творів давньоруської доби завдяки своєму духовно-практичному змісту, дохідливій формі та зрозумілій мові були доступними всім верствам населення, що сприяло засвоєнню сформульованих у них світоглядно-філософських ідей. Вони органічно сприймалися найширшими верствами суспільства, формували переконання людей, спонукали їх до соціального дискурсу людинолюбства.

¹⁹ Історія української філософії / авт.кол.: М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар та ін. Київ: Академвидав, 2008. С. 89.

²⁰ Возняк С., Голянич М., Москаленко Ю. Філософська думка України: імена та ідеї. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 11.

Ранньосередньовічні переважно релігійні тексти, що містили філософські ідеї і побудови, написані не професійною філософською мовою, з чим пов'язана з одного боку проблематичність їх викладу сучасною філософською мовою, а з іншого – їх популярність. Літературна спадщина Київської Русі доводить, що тогочасна філософська думка була орієнтована, передусім, на конкретне, земне та дохідливе християнське навчання праведному життю найширших верств населення. Вона давала відповідь на основні питання будь-якої філософії, передусім екзистенційні: як щасливо прожити людині в цьому світі і заслужити посмертне існування. Усе це сформувало ніким не перевершений злет духовності та гуманістичної спрямованості, яким вирізняється характеризована нами творчість давньоруських мислителів.

Висновки. Аналізуючи культуротворчу місію Київського християнства на прикладі давньоруської літературної спадщини, цілком очевидним стає те, що воно разом зі своїми цивілізаційними надбаннями започаткувало та зніціювало увесь подальший культурний прогрес українського народу. Адже християнство досить тривалий час, в силу історичних обставин, було чи не єдиним виразником та носієм національної ідентичності.

Передусім необхідно відзначити, що найяскравішою, сутнісною характеристикою давньоруської літератури, є її релігійність чи, точніше, теоцентризм, свідоме підпорядкування усієї людської історії волі Божого Провидіння, домінування морально-етичних сюжетів. Давньоруська літературна спадщина завдяки своєму духовно-практичному змісту, дохідливій формі та зрозумілій мові була доступною усім верствам населення, що, поза всяким сумнівом, сприяло засвоєнню, а найголовніше – втіленню сформульованих у ній світоглядних, богословських та філософських ідей.

Саме цей літературний спадок Київської Русі акумулював духовне життя народу, його пізнавальні інтереси і життєві потреби. Виступаючи синтезом мовного мистецтва, давньоруська література, що була народжена із хрещенням Русі-України, є також пам'яткою нашої мови, писемності, живопису, графіки й одночасно – джерелом натхнення для дослідників із різних галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик. Київ: Час, 1991. 278 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Abramovych_Dmytro/Kyievo-Pecherskyi_pateryk_vyd_1991/.
2. Возняк С., Голянич М., Москаленко Ю. Філософська думка України: імена та ідеї. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 136 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vozniak_Stepan/Filosofska_dumka_Ukrainy_imena_ta_i_dei/.
3. Головащенко С. Історія християнства. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
4. Горбаченко Т. Г. Вплив християнства на становлення писемної культури Русі-України: філософсько-релігієзнавчий аспект: Монографія. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 272 с.

5. Горський В. Нариси з історії філософської культури Київської Русі (середина XII – середина XIII ст). Київ: Наукова думка, 1993. 216 с.
6. Жеребило І. Трагування сенсу життя людини як шляху до святості у Києво-Печерському Патерику. *Історія релігій в Україні*. Матеріали XIII Міжнародної наукової конференції (Львів, 20-22 травня 2003 року). Львів: Логос, 2003. С. 290-293.
7. Історія української філософії / авт.кол.: М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар та ін. Київ: Академвидав, 2008. 624 с.
8. Калинець І. Загадки хрещення України-Руси. Львів: Місіонер, 2000. 198 с.
9. Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 632 с.
10. Лабунька М. Митрополит Іларіон і його твори. Рим: Український Католицький Університет імені святого Климента папи, 1990. 125 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/2632-labunka-m-mitropolit-ilarion-i-yogo-pisannya/>.
11. Літопис руський за Іпатським списком / Переклад, передмова, примітки, іменно-особовий та географічно-археологічно-етнографічний показники, генеалогічні таблиці, карти і плани Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич; Ред. кол.: О. Т. Гончар, Ю. П. Дяченко, М. Г. Жулинський, В. І. Кречотень, О. В. Мишанич, Ю. М. Мушкетик, В. В. Німчук, Т. І. Сергійчук, П. П. Толочко, В. О. Шевчук. Київ: Вид-во «Дніпро», 1989. 592 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009327>.
12. Перші українські проповідники і їх твори. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. Св. Климента папи, 1973. 188 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/2524-pershi-ukrayinski-propovidniki-i-yih-tvori/>.
13. Степовик Д. Візантологія. Івано-Франківськ: Теологічно-Катехитичний Духовний Інститут, 2002. 253 с.
14. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Торонто, 1990. 370 с.
15. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: Феміна, 1994. 480 с.

REFERENCES:

1. Abramovych D. Kyievo-Pecherskyi Pateryk. Kyiv: Chas, 1991. 278 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Abramovych_Dmytro/Kyievo-Pecherskyi_pateryk_vyd_1991/.
2. Vozniak S., Holianych M., Moskalenko Yu. Filososfska dumka Ukrainy: imena ta idei. Ivano-Frankivsk: Plai, 2003. 136 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vozniak_Stepan/Filosofska_dumka_Ukrainy_imena_ta_i_dei/.
3. Holovashchenko S. Istoriia khrystyianstva. Kyiv: Lybid, 1999. 352 s.
4. Horbachenko T. H. Vplyv khrystyianstva na stanovlennia pysemnoi kultury Rusi-Ukrainy: filososfsko-relihiieznavchyi aspekt: Monohrafiia. Kyiv: Vydavnychi tsestr «Akademiia», 2001. 272 s.

5. Horskyi V. *Narysy z istorii filosofskoi kultury Kyivskoi Rusi (seredyna XII – seredyna XIII st)*. Kyiv: Naukova dumka, 1993. 216 s.

6. Zherebylo I. *Traktuvannia sensu zhyttia liudyny yak shliakhu do sviatosti u Kyievo-Pecherskomu Pateryku. Istoriia religii v Ukraini. Materialy KhIII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Lviv, 20-22 travnia 2003 roku)*. Lviv: Lohos, 2003. S. 290-293.

7. *Istoriia ukrainskoi filosofii / avt.kol.: M. Yu. Rusyn, I. V. Ohorodnyk, S. V. Bondar ta in.* Kyiv: Akademvydav, 2008. 624 s.

8. Kalynets I. *Zahadky khreshchennia Ukrainy-Rusy*. Lviv: Misioner, 2000. 198 s.

9. Kyiak S. *Identychnist ukrainskoho katolytsyzmu: henezys, problemy, perspektyvy*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2006. 632 s.

10. Labunka M. *Mytropolyt Ilarion i yoho tvory*. Rym: Ukrainyskyi Katolytskyi Universytet imeni sviatoho Klymenta papy, 1990. 125 s. URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/2632-labunka-m-mitropolit-ilarion-i-yogo-pisannya/>.

11. *Litopys ruskyi za Ipatskym spyskom / Pereklad, przedmova, prymitky, imenno-osobovyi ta heohrafichno-arkheolohichno-etnohrafichni pokazhchyky, henealohichni tablytsi, karty i plany L. Ye. Makhnovtsia; Vidp. red. O. V. Myshanych; Red. kol.: O. T. Honchar, Yu. P. Diachenko, M. H. Zhulynskyi, V. I. Krekoten, O. V. Myshanych, Yu. M. Mushketyk, V. V. Nimchuk, T. I. Serhiichuk, P. P. Tolochko, V. O. Shevchuk*. Kyiv: Vyd-vo «Dnipro», 1989. 592 s. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009327>.

12. *Pershi ukrainski propovidnyky i yikh tvory*. Rym: Vydannia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu im. Sv. Klymenta papy, 1973. 188 s. URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/2524-pershi-ukrayinski-propovidniki-i-yih-tvori/>.

13. Stepovyk D. *Vizantolohiia*. Ivano-Frankivsk: Teolohichno-Katekhytychnyi Dukhovnyi Instytut, 2002. 253 s.

14. Fedoriv Yu. *Istoriia Tserkvy v Ukraini*. Toronto, 1990. 370 s.

15. Chyzhevskyi D. *Istoriia ukrainskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu)*. Ternopil: Femina, 1994. 480 s.

*Стаття надійшла до редакції 09.02.2025р.
Стаття рекомендована до друку 23.02.2025р.*

УДК 272/273-42-284-18

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.5>

МОРАЛЬНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ АСПЕКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Руслан П'ЯСТА

*доктор філософії з богослов'я, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи, доцент кафедра богослов'я,
директор і науковий співробітник Науково-дослідного інституту капеланства,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна.*

e-mail: pyasta.r@ifai.z.edu.ua

ORCID: [0000-0001-7905-3719](https://orcid.org/0000-0001-7905-3719)

Нестор НАГОРНЯК

*магістр богослов'я,
протоієрей, Коломийська єпархія УГКЦ
вул. І.Франка, 29, 78203, м. Коломия Івано-Франківської області, Україна*

e-mail: n.nagorniak2018@gmail.com

ORCID: [0000-0001-5256-3399](https://orcid.org/0000-0001-5256-3399)

Бібліографічний опис статті: П'яста Р, Нагорняк Н. (2025). Морально-богословський аспект інтелектуального розвитку особистості. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 62–75. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.5>

Внаслідок стрімкого розвитку секуляризації та занепаду загальноприйнятих цінностей, постає проблема ідентичності особи. Бути собою – це питання не суспільства чи держави, але особистого вибору людини. Недоліком сучасної особистості є набута слабкість та страх приниження до виявлення власної позиції у соціумі. Особа, зазвичай, піддається впливу натовпу. Це означає робити те, що інші вважають за правильне, модне, смішне і т. д. При цьому, особистість втрачає всі дані їй, освітою й сім'єю, добрі звички та чесноти. Переважно це стається тоді, коли людина переходить із культурного середовища до секуляризуючого (те, яке втратило цінності). Втрата цінностей призводить до загублення власної мети та сенсу свого існування. Як бути собою? Чи може ця звичка привести людину до успіху? Як віднайти власну ідентичність?

Є тут також загроза підміни понять – це «моралізуючий атеїзм», якщо його можна так назвати. Антропологічна позиція в соціумі, що пропагує світогляд, ніби без Бога можна бути взірцем доброти і правди. Таку філософську концепцію ще називають «новий атеїзм».

Тож у даній статті ми будемо досліджувати науково-богословський аспект звички «вчитися», а також вплив читання на розвиток особистості. Слід зазначити, що вивченням методів навчання та їх реалізацією, більшою мірою, займається педагогіка. Однак, богослов'я теж відіграє важливу роль в даному питанні, оскільки перші університети Європи були створені Католицькою Церквою, а праці відомих церковних учителів та доктрина Церкви загалом демонструють одностайність в цьому питанні.

Ключові слова: християнство, розвиток, особистість, навчання, свідчення віри, Сповідь, Євхаристія, парадигма, книги, читання, відпочинок, моральне богослов'я, мотивація, дисципліна, молитва, знання, наука, мислення, Католицька Церква.

Ruslan PIASTA

Doctor of Philosophy in Theology, Docent,

Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work, Associate Professor of the Department of Theology, Director and Research Fellow of the Research Institute of Chaplaincy,

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: pyasta.r@ifaz.edu.ua

ORCID: [0000-0001-7905-3719](https://orcid.org/0000-0001-7905-3719)

Nestor NAHORNIAK

Master of Theology,

Kolomyia Diocese of the UGCC

I. Franka St., 29, 78203, Kolomyia, Ivano-Frankivsk Region, Ukraine

e-mail: n.nagorniak2018@gmail.com

ORCID: [0000-0001-5256-3399](https://orcid.org/0000-0001-5256-3399)

MORAL-THEOLOGICAL ASPECT OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY

Due to the rapid development of secularization and the decline of universally accepted values, the issue of personal identity arises. Being oneself is not a matter of the society or the state, but a personal choice. A drawback of the modern personality is the acquired weakness and fear of humiliation when expressing one's own position in society. A person is usually influenced by the crowd. This means doing what others consider to be right, fashionable, funny, etc. At the same time the personality loses all the good habits and virtues imparted by the education and family. This primarily occurs when a person moves from a cultural environment to a secularizing one (the one that has lost its values). The loss of values leads to the loss of one's own purpose and the meaning of existence. How can a person be oneself? Can this habit lead a person to success? How can one find their true identity?

There is also the threat of a substitution of concepts – this is "moralizing atheism," if it can be called that. The anthropological position in society, which propagates the worldview that one can be a model of goodness and truth without God. This philosophical concept is also referred to as "new atheism."

Thus, in this article, we will explore the scientific-theological aspect of the habit of "learning," as well as the impact of reading on the development of the personality. It should be noted that the study of teaching methods and their implementation is primarily the domain of pedagogy. However, theology also plays an important role in this matter, as the first universities in Europe were established by the Catholic Church and the works of famous church teachers and the doctrine of the Church in general demonstrate unanimity on this issue.

Key words: *Christianity, development, personality, learning, testimony of faith, Confession, Eucharist, paradigm, books, reading, rest, moral theology, motivation, discipline, prayer, knowledge, science, thinking, Catholic Church.*

Постановка проблеми. У інформаційному просторі, за останні 20 років, спостерігається поширення ідеології індивідуалізму, релятивізму, войовничого секуляризму та позитивізму. Про ці ментальні виклики застерігав ще світлої пам'яті папа Венедикт XVI, коли писав такі книги як: «Сіль Землі: християнство й Католицька Церква в XXI столітті», «Цінності в часи перемін», «Божа Революція» та «Бог і світ».

Індивідуалізм – це усвідомлення особистості в її окремому від інших людей існуванні. А звучить він приблизно так: «людина має шукати щастя в собі», «головне, що мені добре, а все інше не є важливе», «я сам собі голова». Зазвичай індивідуалізм супроводжується надмірною самовпевненістю, адже надає основну перевагу піднесенню на п'єдестал особистих якостей людини. Поширюється ця філософська парадигма дуже просто: через книги, відео ролики, тощо, які поширюються в мережах TikTok, Facebook, Instagram, YouTube і т. д. Їх інформаційний зміст просякнутий словами й виразами на кшталт: «як знайти найкращу мотивацію?», «стань переможцем», «не слухай нікого, адже ти найкращий», «успіх – це ти». Скривлений погляд торкається проблеми інтелектуального пізнання людини, адже парадигма індивідуалізму розцінює освіту і навчання як шлях задоволення матеріальних потреб людини і її кар'єрного зросту.

Релятивізм – це трактування загальноприйнятих етичних норм так, як людина сама того хоче. Наприклад: «я сам вважаю, що є добре, а що зле», «не обов'язково слухати Церкву, адже Бога можна розуміти по-своєму». Течія релятивізму приймає суб'єктивну думку особи вище за Боже Слово та навчання уряду Католицької Церкви.

Войовничий секуляризм – це боротьба з християнськими цінностями, загальноприйнятими етичними нормами та мораллю. Він штовхає на думку, що Церква, молитва, освіта й навчання є непотрібні.

Якщо узагальнити вище сказане, то у цій статті ми спробуємо здійснити морально-богословське обґрунтування сфери інтелектуального розвитку особистості, чим і окреслимо контраргумент філософським течіям, які були перелічені вище.

Дана стаття виконується в рамках комплексних тем науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту капеланства: «Християнська віра в Бога – парадигма духовних сил людини в кризових ситуаціях сучасного українського соціуму», термін виконання з 01.10.2022 року по 30.09.2025 року (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 року) та «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01 жовтня 2025 р. по 30 вересня 2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол №2 від 19.09.2025 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими при написанні даної статті є офіційні документи Католицької Церкви, зокрема енцикліка папи Івана Павла II «Familiaris consortio», книга папи Венедикта XVI «Сіль Землі», Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха, звернення Блаженнішого Святослава: «Майбутнє нашої Церкви, України і народу залежить від освіти та виховання наших дітей», стаття Н. Павлишин «Блаженніший Святослав про Католицьку освіту», книга Ж. Віллема «Європа та релігії. Ставки XXI століття», стаття А. Чорненка та Н. Нагорняка «П'ять порад успіху від Блаженнішого Святослава Шевчука та їх науковий аспект», а також біблійні цитати та вислови відомих церковних провідників

Вище наведені джерела є цінні тим, що вони дозволяють здійснити комплексний нарис вказаної проблеми: сутність інтелектуального буття людини, її зв'язок з Творцем та реалізація особистості в Бозі. Це дозволить розширити морально-богословське дослідження у сфері даної проблематики.

Метою статті є розглянути та дослідити антропологічну та духовну цінність навчання та вплив на формування і розвиток особистості, обґрунтувавши, що доктрина Католицької Церкви не суперечить науці, а закликає до розвитку керуючись Божим Об'явленням.

Виклад основного матеріалу.

Вплив навчання на інтелект особи. На перший погляд здається, що вчитися дано не всім. Комуś щастить, а комуś – ні. Зазвичай від багатьох можна почути такі слова: «розумний той, хто має талант», «вчитися не потрібно», «у моєму селі (місті) погана освіта», «хороші оцінки має той, кого любить викладач», «я мав би хорошу освіту як би не...» і так далі. Такі думки можуть привести до хибного уявлення: успішним треба народитися. Однак, щоб розпочати ефективно навчання слід поглянути на освіту під іншим кутом. Про це ми зараз поговоримо докладніше. Ульріх Бек каже, що «позбавлення науки монополії на знання призводить до того, що хоча наука стає дедалі необхіднішою, вона є дедалі менш достатньою для того, щоб виробити суспільно

затверджене визначення істини»¹. Знання істини є важливе, бо без неї особистість не матиме орієнтиру в процесі свого розвитку.

Блаженніший Святослав Шевчук, глава УГКЦ, аргументує: «католицький підхід до навчання означає такий рівень освіти, що відповідає міжнародним стандартам. Метою поточної освітньої реформи в Україні є досягнення в державній освіті того самого рівня навчання, який притаманний католицькій освіті»².

Відомий християнський письменник, Тертуліан, твердив: «вірую, тому що це абсурдно»³. Однак, у XXI столітті така думка не зовсім актуальна. Віра потребує раціональних аргументів. Бог не вимагає від людини сліпої віри. Особистість повинна застосовувати критичне мислення, щоб відкинути помилкові філософські думки і цілісно розуміти Святе Письмо та навчання Католицької Церкви. Зрештою сам папа Венедикт XVI твердив, що віра є раціональна і вона потребує, щоб її пояснили. Блаженніший Святослав також додає, що католицька освіта покликана сформувати успішну християнську особистість – людину, яка буде вміти бачити перспективи там, де ніхто їх не бачить. Сьогодні переповнене різними видами інформації, тому католицька освіта має за пріоритет вказати, учневі чи студенту, правильний напрямок всебічного розвитку: ефективне навчання, християнські цінності, молитва, широкий спектр спілкування тощо. Сучасна особистість, оскільки світ дуже динамічний, повинна вміти швидко набувати нові навички та успішно адаптуватись до суспільних нововведень⁴.

Раціоналізм, у своїй суті, дуже часто відкидає віру і прагне все обґрунтувати логічним шляхом. Такий підхід не є правильним, оскільки в Церкві є присутні речі, які важко науково пояснити. До них відносимо Об'явлення Пресвятої Богородиці в різних куточках світу, а також містичний досвід багатьох святих. Серед них такі як: свята Фаустина Ковальська, святий отець Пію, святий Карло Акутіс та багато інших. Віра є невід'ємною частиною розуму, а розум може вповні реалізувати себе тільки через віру.

У сучасному суспільстві існує стереотип, що віра йде всупереч науці. Однак, слід детальніше дослідити це твердження. Папа Іван Павло II багато висловлювався про потребу діалогу між вірою та наукою: «віра і розум, як два крила людського духу, що підносять до істини»⁵. Папа Венедикт XVI зазначає: «як творіння походить із розуму і є розумним, так і віра є, так би мовити, допіру

¹ Віллем Ж. Європа та релігії. Ставки XXI століття / пер. з фран. Д. Каратаєва. Київ: Дух і літера, 2006, с. 191.

² Павлишин Н. Блаженніший Святослав про Католицьку освіту. Професійний центр ім. Св. І. Боско. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dyvensvit.org/novyny/1021264/>, дата консультації: 10.03.2025.

³ Підручники. Тертуліан: «Вірю, тому що абсурдно». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/89495/filosofiya/tertullian_viruyu_absurdno, дата консультації: 10.03.2025.

⁴ Павлишин Н. Блаженніший Святослав про Католицьку освіту. Професійний центр ім. Св. І. Боско. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dyvensvit.org/novyny/1021264/>, дата консультації: 10.03.2025.

⁵ Троян О. Вплив читання на розвиток мозку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/48961>, дата консультації: 11.03.2025.

сповненням творіння, а отже – дверима до розуміння; я в цьому переконаний. Тому вірити означає прийти до розуміння і знання»⁶.

Наука – це не перешкода вірі, а один зі способів шляху до Бога. Варто взяти до уваги постать апостола Павла. У книзі Діянь апостолів дізнаємося, що він мав високу освіту. Апостол Павло закликає вірних розуміти, що освіта є побудовою живого храму Бога і для досягнення цієї мети необхідна міцна основа: «як ви прийняли вчення про Христа Ісуса як Господа, так і продовжуйте в Ньому: покладіть своє коріння [у Ньому] і будуйте себе далі» (Кол. 2: 6-15). Життя на основі Ісуса Христа, який є міцним фундаментом, є важливим для будівництва цього живого храму. Освіта повинна сприяти вихованню людей таким чином, щоб молоді відкривали Божу любов, підтримували близькі стосунки з Ним і будували своє життя на цій основі⁷.

Блаженніший Святослав Шевчук твердить, що основою права людини на повноцінне виховання є її гідність у всіх аспектах: духовному, моральному, інтелектуальному, фізичному та соціальному. Коли ми поважаємо гідність кожної особи, ми визнаємо її свободу і відповідальність, щоб вона мала можливість правильно формувати своє життя шляхом зусиль і подолання труднощів. Цілісна особистість не тільки накопичує знання, але й вмє самостійно аналізувати, критично мислити, бути свідомою та відповідальною за свої дії⁸.

Одним із основних аспектів освіти є дисципліна. Про неї цікаво висловлюється Аристотель: «ми це те, що ми неодноразово робимо. Досконалість – це не вчинок, а звичка»⁹. Бачимо, що Аристотель ототожнює дисципліну з досконалістю. Зрозуміло, що навчання не є для слабких. Кожне намагання чогось навчитися потребує тотальних зусиль. Більшість людей мають намір щось здобувати, але до справи руки так і не доходять. Причиною цього є елементарна лінь, яка шкодить душі та розуму людини. Лінь (чи нудьга) руйнує будь-яке бажання розвиватися. Диявол часто використовує лінь для того, щоб відвернути людину від Бога. Саме тому Церква відносить поняття ліні до головних гріхів¹⁰.

Блаженніший Святослав Шевчук зазначає, що людина, яка вільна і має почуття гідності, завжди готова нести відповідальність, жити чесно і виявляти патріотизм. Така особа, отримавши ґрунтовне навчання й виховання, вмє ефективно використовувати свої набуті знання й навички на благо інших людей, нашої держави й у служінні Богу. Цілісне виховання допомагає їй розкрити свій

⁶ Венедикт XVI. Сіль Землі: Християнство і Католицька Церква в XXI столітті. Розмова Петера Завальда з Йосифом Рацінгером / пер. з нім. О. Конкевича. Львів: Місіонер, 2007, с. 34.

⁷ Кінцева мета освіти. Євангелізація і зростання у святості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xic.com.ua/z-zhyttja/11-intervju/355-2015-08-25-15-04-58>, дата консультації: 11.03.2025.

⁸ Синод Єпископів УГКЦ. Звернення Блаженнішого Святослава: «Майбутнє нашої Церкви, України і народу залежить від освіти та виховання наших дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://synod.ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishogo-svyatoslava-maybutn-nashoy-tserkvy-ukrayny-i-narodu-zalezhyt-vid-osvity-ta-vyhovannya-nashyh-ditey-3284>, дата консультації: 11.03.2025.

⁹

¹⁰ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011, с. 307.

потенціал та прагнути до кінцевої мети свого життя, принесення користі та добра оточуючим¹¹.

У розвитку особистості важливим моментом також є взаємодія із старшим поколінням: дідусями, бабусями, батьками і т. д. Папа Франциск зазначає: «любити й поважати старше покоління та переймати в них цінний життєвий досвід. Первинним середовищем для хороших манер має бути сім'я, а батьки – першими вихователями»¹². Ще зі Святого Письма ми дізнаємося, що сивина – це ознака мудрості. Тому, важливо шанобливо ставитися до літніх людей, бо вони мають здатність, зі свого досвіду, примирювати молодих людей і давати корисні поради. Папа Іван Павло II, у енцикліці «*Familiaris consortio*», навчає: «насправді життя літніх осіб полегшує нам усвідомлення єрархії людських цінностей; виявляє нерозривність поколінь і прекрасно представляє взаємозалежність Божого Люду. Літні особи мають харизму додання бар'єрів між поколіннями, перш ніж вони з'являться. Скільки дітей знайшли зрозуміння і любов в очах літніх людей»¹³.

Предстоятель УГКЦ, Святослав Шевчук, твердить, що ми маємо постійно й уважно стежити за якістю навчання та виховання дітей і молоді, бо це наша відповідальність перед Богом і народом. Важливо, щоб зміст освіти не суперечив християнському світогляду, а натомість ґрунтувався на наших тисячолітніх християнських традиціях та культурі¹⁴. Таким чином, витоки та важливість звички «вчитися» стають важливими в контексті взаємодії віри та розуму.

Вплив читання на розвиток особистості. Слід зазначити, що брак читання є серйозною проблемою серед нинішнього суспільства. Директорка Українського інституту книги Олександра Коваль, під час Всеукраїнського форуму «Україна. Культура. Медіа. Туризм»¹⁵ розповідає, що в Україні і в кількох європейських країнах можна помітити значну різницю в ситуації з читанням. Кількість осіб, які регулярно займаються читанням, тобто більше одного разу на тиждень або навіть щодня, варіюється. У Італії цей показник становить 56%, в Польщі – 36%, а в Україні лише 27%. Іншими словами, в

¹¹ Синод Єпископів УГКЦ. Звернення Блаженнішого Святослава: «Майбутнє нашої Церкви, України і народу залежить від освіти та виховання наших дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://synod.ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishogo-svyatoslava-maybutn-nashoy-tserkvy-ukrayny-i-narodu-zalezhyt-vid-osvity-ta-vyhovannya-nashyh-ditey-3284>, дата консультації: 11.03.2025.

¹² Кінцева мета освіти. Євангелізація і зростання у святості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xic.com.ua/z-zhyttja/11-intervju/355-2015-08-25-15-04-58>, дата консультації: 11.03.2025.

¹³ Іван Павло II. *Familiaris consortio* / пер. з італ. Л. Костюк, Г. Кришталь, П. Гусака. Львів: УКУ, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrikti/nauka_cerkvy/2407-familiaris-consortio-smeyna-splnota-apostolske-povchannya-svyatshogo-otcy-papi-vana-pavla.html, дата консультації: 11.03.2025.

¹⁴ Синод Єпископів УГКЦ. Звернення Блаженнішого Святослава: «Майбутнє нашої Церкви, України і народу залежить від освіти та виховання наших дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://synod.ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishogo-svyatoslava-maybutn-nashoy-tserkvy-ukrayny-i-narodu-zalezhyt-vid-osvity-ta-vyhovannya-nashyh-ditey-3284>, дата консультації: 11.03.2025.

¹⁵ Всеукраїнський форум Україна 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine30.com/culture>, дата консультації: 11.03.2025.

Україні лише 27% людей активно займаються читанням книжок щонайменше раз на тиждень. Щоденно книгу читають лише 8% українців¹⁶.

Це зумовлено тим, що уся інформація знаходиться в соціальних мережах. Не потрібно купляти газети чи підручник, щоб дізнатися щось нове. Часу в людини XXI століття обмаль, а вся необхідна інформація вже є в смартфоні. Відповідно, відсоток читачів книжок знижується. Які книги кращі – паперові чи електронні? Зараз проаналізуємо це.

Результати дослідження, проведеного у 2014 році в Університеті Норвегії, свідчать про те, що люди, які використовують електронні тексти, мають значно гіршу здатність запам'ятовувати історії та послідовність подій у тексті. Анна Менгам, автор цього дослідження, прийшла до висновку, що фізичний контакт з книгою сприяє кращому запам'ятовуванню: психологічно людині значно легше відтворити історію, про яку вона читала на папері¹⁷.

Паперова книжка має фізичну вагу, яку приємно потримати у руках, в порівнянні з електронним гаджетом. Варто пригадати той момент, коли ми залишаємо книгарню з невеликим, але цінним пакуночком – це неможливо порівняти з тим, коли нам просто передають якийсь файл на флешці¹⁸. Причина полягає в тому, що наш мозок дивно запам'ятовує не сам текст, а його розташування на сторінці. Таким чином, коли текст знаходиться на певній сторінці і в певному місці, то ми його краще запам'ятовуємо, оскільки такий підхід спрощує структурування інформації в нашому мозку¹⁹.

На перший погляд, електроенергетичні проблеми здаються неактуальними в наш час: можна заряджувати свої пристрої, де завгодно, і насолоджуватись читанням. Але що робити, коли ми вирушаємо на довгу прогулянку лісом або пікнік в парку. Що краще читати? З паперовою книгою все просто – ми можемо читати під деревом протягом усього дня. З цифровою книгою можуть виникнути непередбачені ситуації, і тоді чарівний момент задоволення від читання втрачається. Тому коли текст знаходиться на певній сторінці, в певному її місці, то нам буде набагато краще сприймати та запам'ятовувати інформацію.

Інше наукове дослідження привело до цікавих результатів: виявилось, що читання паперової книги перед сном допомагає зняти денну напругу і полегшує засинання, у відміню від читання електронних книг. Коли ми дивимося на екран то напружуємо зір і змушуємо мозок більше працювати, що унеможливорює спокійний відпочинок²⁰. Мерієнн Вулф, невролог з Університету Тафтса,

¹⁶ Щодня читають тільки 8% українців – Інститут книги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3205590-sodna-citaut-tilki-8-ukrainsiv-institut-knigi.html>, дата консультації: 11.03.2025.

¹⁷ Паперова чи електронна книга – що краще? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/novini/44-paperova-chi-elektronna-kniga.html>, дата консультації: 11.03.2025.

¹⁸ 30 надихаючих цитат про самодисципліну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepdcafe.com/uk/30-inspirational-quotes-on-self-discipline>, дата консультації: 11.03.2025.

¹⁹ Паперова чи електронна книга – що краще? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/novini/44-paperova-chi-elektronna-kniga.html>, дата консультації: 11.03.2025.

²⁰ 30 надихаючих цитат про самодисципліну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepdcafe.com/uk/30-inspirational-quotes-on-self-discipline>, дата консультації: 11.03.2025.

висловлює занепокоєння стосовно поширеної звички сучасних людей читати екранні тексти, оскільки це може викликати проблеми з сприйняттям довгих текстів. Її дослідження свідчать, що чим більше люди читають з екранів, тим складніше для них зосередитися на тривалих текстах.

Узагалі, науковці рекомендують нам читати повільно, уважно і без жодних зайвих відволікань. Якщо ми будемо вправлятися в такому читанні протягом 30-45 хвилин щодня, то наш мозок навчиться «конструктивному лінійному» сприйняттю інформації. Це, у свою чергу, сприятиме зниженню рівня стресу і покращенню нашої здатності до тривалої концентрації²¹.

Ми з'ясували, що читання паперових книг, все ж, дає особистості більше користі від прочитаного ніж віртуальні. Зараз візьмемо до уваги популярні думки щодо читання, а також спробуємо дослідити вплив читання на інтелект особистості. Згідно з дослідженням, проведеним співробітниками Школи громадської охорони здоров'я Єльського університету і опублікованим у журналі *Science & Social Medicine*, читання книг в середньому збільшує тривалість життя на два роки²².

Блаженніший Святослав Шевчук зазначає, що ніколи не слід вважати, що ми вже знаємо все, навіть якщо ми досягли певних успіхів у своєму житті. Існує ризик втратити все, що ми вже досягли, якщо зупинимось у своєму розвитку і не продовжуватимемо рости²³.

Мерієнн Вулф, яка очолює Центр з вивчення навичок читання й мови при Університеті Тафтса, висловлює наступну думку: «зазвичай, коли ви читаєте, у вас є більше часу для роздумів. Читання надає вам унікальну можливість зробити паузу, проаналізувати та зрозуміти прочитане]. Оксана Троян також зазначає: «читання має багато переваг, серед яких поліпшення пам'яті, розвиток нових навчальних навичок і здатність зберегти розумові функції на рівні, що перевершує біологічний вік»²⁴. Зараз спробуємо визначити наукові характеристики та ефективність читання. З проаналізованих джерел ми виділили такі складові:

1. читання покращує наш сон. Наукові дослідження вже давно підтвердили, що розумно спланований вечірній час є ефективним способом протидіяти безсонню. Особливо корисним елементом такого розкладу є читання, що є значним плюсом у цьому контексті²⁵.

²¹ Паперова чи електронна книга – що краще? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/novini/44-paperova-chi-elektronna-kniga.html>, дата консультації: 11.03.2025.

²² Як читання впливає на організм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainianpeople.us/як-читання-впливає-на-організм/>, дата консультації: 13.03.2025.

²³ Чорненко А. Нагорняк Н. П'ять порад успіху від Блаженнішого Святослава Шевчука та їх науковий аспект. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* № 17, 2022, с. 57.

²⁴ Троян О. Вплив читання на розвиток мозку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/48961>, дата консультації: 13.03.2025.

²⁵ Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

2. читання допомагає корегувати наш характер. При читанні різноманітних книг, будь то художня, соціальна або психологічна література, ми активно впливаємо на формування свого характеру, незалежно від віку. Аналізуючи позитивні та негативні риси героїв та їхню моральність, ми порівнюємо їхні вчинки зі своєю власною совістю²⁶. Митрополит Андрей Шептицький, який навчав ставитися з повагою до кожного²⁷, писав: «душа людини така, як та незаписана картка паперу. Як довго вона незаписана, можна на ній написати і гарні, і добрі речі. Але можна написати й погані, гидкі. А коли картка паперу записана, то вже трудніше письмо на ній змінити і заступити погане письмо якимсь гарним і добрим. Така-то душа малої дитини»²⁸.

3. читання дозволяє краще сфокусувати увагу. У сучасному світі, де кожную хвилину з'являється близько 200 нових статусів і завантажується до 60 відеофайлів, зосередитися на чомусь важливому або потрібному стає надзвичайно складно. Проте, читаючи книги і повністю занурюючись у світ, описаний в них, ми навчаємося фокусуватися, а наші думки стають спокійнішими та більш розсудливими²⁹.

4. читання стимулює активність головного мозку. Останні дослідження доводять, що звичка читати, яка виникла у дитинстві і супроводжує людину до старості, значно уповільнює процес погіршення пам'яті. У тих, хто зберігає цю звичку, з віком зниження розумової активності і пам'яті відбувається на 32% менш швидко³⁰.

5. читання покращує аналітичне мислення. Чим більше ми занурюємось у читання, тим ширший круг знань відкривається перед нами. Крім того, завдяки читанню, ми розвиваємо навички аналізу і краще здатні створювати логічні зв'язки. Читання можна порівняти з мозковим штурмом, де ми активно сприймаємо і обробляємо інформацію³¹.

6. читання розвиває нашу пам'ять. Наукові дослідження свідчать про те, що активні читачі, які щодня відводять принаймні годину на читання книг (незалежно від газет і журналів), розвивають нові зв'язки у своєму мозку і підтримують свою пам'ять в хорошій формі³².

²⁶ Як читання впливає на організм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainianpeople.us/як-читання-впливає-на-організм/>, дата консультації: 13.03.2025.

²⁷ Маслій О., Нагорняк Н. Взаємодія Митрополита Андрея Шептицького з іншими релігіями як передумова доброго міжконфесійного діалогу. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* № 18. 2023, с. 327.

²⁸ Підгородецька І. Добрі слова митрополита Андрея Шептицького. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka-novyny/dobri-slova-myropolitya-andreya-sheptytskogo/>, дата консультації: 13.03.2025.

²⁹ Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

³⁰ Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

³¹ Як читання впливає на організм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainianpeople.us/як-читання-впливає-на-організм/>, дата консультації: 13.03.2025.

³² Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

7. читачі продуктивніше вивчають нові предмети та краще запам'ятовують їх. Коли ми читаємо, наш мозок виконує роль візуалізаційного пристрою, що допомагає нам запам'ятовувати прочитані уривки. Цей процес сприяє покращенню пам'яті, дозволяючи нам швидше і триваліше зберігати інформацію та спогади³³.

8. читання покращує емпатію. Коли ми читаємо художню літературу, то це дозволяє нам емоційно відчувати те, що відчуває й переживає інша людина. Цей процес може змінити наше сприйняття багатьох речей та вчинків, дозволяючи нам розглядати їх з різних перспектив і побачити їх крізь призму нашого ближнього³⁴.

9. читання може допомогти правильно виразити свої погляди та емоції. Читання сприяє покращенню, розширенню та розвитку мови, тому якщо ви постійно читаете книги, ви не зазнаєте нестачі слів. Дослідження показують, що поглиблення у читанні знижує рівень стресу на 68%. Навіть якщо у вас здається, що ви не маєте достатньо часу на читання, декілька прочитаних сторінок у громадському транспорті або перед сном не тільки покращують ваше самопочуття, але можуть стати як хобі, яке супроводжуватиме вас протягом усього життя.

Читання – це чудовий момент, щоб розпочати розмову. Люди, які люблять читати, відчувають велику радість обговорювати книги з іншими людьми, які також читають. І хоча книги навчають нас відчувати себе комфортно у світі уяви, вони також можуть стати засобом знаходження справжніх друзів та розуміючих однодумців у реальному житті³⁵.

Висновки. Таким чином, у цій статті ми дослідили, що важливим елементом у розвитку особистості є інтелектуальне пізнання, яке особа набуває в наслідок читання книг. Тут ми зустрілися з дискусією стосовно переваг електронних чи паперових книг. Не дивно, що з'явилися такі суперечки. Адже факт того, що розвиток технологій на базі Штучного Інтелекту дають суспільству набагато більше інформації, випереджає потребу людини у використанні вже існуючої друкованої літератури. Тому, важливим елементом дослідження було навести позитивні складові читання саме паперових книг.

Вдалося з'ясувати, що систематичне читання книг розвиває: пам'ять, розумову активність, когнітивні здібності, словниковий запас, аналітичне мислення, морально-етичну базу та ментальний кругозір особистості.

Якщо поглянути на вище сказане з точки зору теорії запам'ятовування, то можна зрозуміти, що читання паперової літератури актуалізує чуттєву сферу людини, а саме: дотик, зір, слух та нюх. Іншими словами, коли ми читаємо художню книгу, тримаючи її в руках і перегортаючи сторінки, відчуваємо об'єм

³³ Як читання впливає на організм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainianpeople.us/як-читання-впливає-на-організм/>, дата консультації: 13.03.2025.

³⁴ Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

³⁵ Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>, дата консультації: 13.03.2025.

книги, бачимо її колір та якість друку, а це, у свою чергу, впливає на нейронні зв'язки у мозку людини, що покращує якість запам'ятовування прочитаного матеріалу.

Не можливо оминати увагою і ментальну користь читання, а саме: збільшений словниковий запас, більше яскравих прикладів для наслідування, уміння аналізувати особистий характер та корегувати його, а також, сприймаючи досвід інших, навчитися відрізнити фальшиві цінності від правдивих. Усвідомити чим різняться істина та суб'єктивна думка.

Слід підкреслити думку видатних церковних діячів: митрополита Андрея Шептицького, Блаженнішого Святослава Шевчука та інших. Ці постаті, у своїх листах та проповідях, завжди наголошували, що Бог, освіта і навчання повинні бути для суспільства на першому місці. Католицька Церква стоїть перед численними моральними викликами. Якщо ми докладатимемо зусиль для того, щоб мати якісну освіту, а це залежить виключно від нас самих, то зможемо стати ефективним інструментом у руках Божих та істинно нести Його Слово у світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 30 надихаючих цитат про самодисципліну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepdcafe.com/uk/30-inspirational-quotes-on-self-discipline>
2. 7 беззаперечних причин, чому паперові книги кращі за електронні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tviysvit.com.ua/7-bezaperrechnykh-prychyn-chomu-papеровi-knyhy-krashchi-za-elektronni>
3. Венедикт XVI. Сіль Землі: Християнство і Католицька Церква в XXI столітті. Розмова Петера Завальда з Йосифом Рацінгером / пер. з нім. О. Конкевича. Львів: Місіонер, 2007.
4. Віллем Ж. Європа та релігії. Ставки XXI століття / пер. з фран. Д. Каратаєва. Київ: Дух і літера, 2006.
5. Всеукраїнський форум Україна 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine30.com/culture>.
6. Іван Павло II. Familiaris consortio / пер. з італ. Л. Костюк, Г. Кришталь, П. Гусака. Львів: УКУ, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrichti/nauka_cerkvy/2407-familiaris-consortio-smeyna-splnota-apostolske-povchannya-svyatshogo-otcya-papi-vana-pavla.html.
7. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011.
8. Кінцева мета освіти. Євангелізація і зростання у святості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xic.com.ua/z-zhyttja/11-intervju/355-2015-08-25-15-04-58>.
9. Маслій О., Нагорняк Н. Взаємодія Митрополита Андрея Шептицького з іншими релігіями як передумова доброго міжконфесійного діалогу. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. № 18. 2023.*

10. Павлишин Н. Блаженніший Святослав про Католицьку освіту. Професійний центр ім. Св. І. Боско. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dyvensvit.org/novyny/1021264/>.
11. Паперова чи електронна книга – що краще? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/novini/44-paperova-chi-elektronna-kniga.html>.
12. Пелюшенко О. Чому читання корисне? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>.
13. Підгородецька І. Добрі слова митрополита Андрея Шептицького. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka-novyny/dobri-slova-mytopolyta-andreya-sheptytskogo/>.
14. Підручники. Тертуліан: «Вірю, тому що абсурдно». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/89495/filosofiya/tertullian_viruyu_absurdno.
15. Синод Єпископів УГКЦ. Звернення Блаженнішого Святослава: «Майбутнє нашої Церкви, України і народу залежить від освіти та виховання наших дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://synod.ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishogo-svyatoslava-maybutn-nashoy-tserkvy-ukrayny-i-narodu-zalezhyt-vid-osvity-ta-vyhovannya-nashyh-ditey-3284>.
16. Троян О. Вплив читання на розвиток мозку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/48961>.
17. Чорненко А. Нагорняк Н. П'ять порад успіху від Блаженнішого Святослава Шевчука та їх науковий аспект. *Добрий Пастр: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* № 17, 2022.
18. Щодня читають тільки 8% українців – Інститут книги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3205590-sodna-citaut-tilki-8-ukrainsiv-institut-knigi.html>.
19. Як читання впливає на організм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainianpeople.us/як-читання-впливає-на-організм/>.

REFERENCES:

1. 30 nadykhaiuchykh tsytat pro samodystsyplinu. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://thepdcafe.com/uk/30-inspirational-quotes-on-self-discipline>.
2. 7 bezzaperechnykh prychn, chomu paperovi knyhy krashchi za elektronni. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.tviysvit.com.ua/7-bezzaperechnykh-prychyn-chomu-paperovi-knyhy-krashchi-za-elektronni>.
3. Venedykt XVI. Sil Zemli: Khrystyianstvo i Katolytska Tserkva v XXI stolitti. Rozmova Petera Zavalda z Yosyfom Ratsingerom / per. z nim. O. Konkevycha. Lviv: Misioner, 2007.
4. Villem Zh. Yevropa ta relihii. Stavky XXI stolittia / per. z fran. D. Karataieva. Kyiv: Dukh i litera, 2006.
5. Vseukrainskyi forum Ukraina 30. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ukraine30.com/culture>.

6. Ivan Pavlo II. Familiaris consortio / per. z ital. L. Kostiuk, H. Kryshstal, P. Husaka. Lviv: UKU, 2006. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_isusi_hrici/nauka_cerkvy/2407-familiaris-consortio-smeyna-splnota-apostolske-povchannya-svyatshogo-otcy-papi-vana-pavla.html.
7. Katekhyzm Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy: Khrystos – nasha Paskha. Lviv, 2011.
8. Kintseva meta osvity. Yevanhelizatsiia i zrostantia u sviatosti. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://xic.com.ua/z-zhyttja/11-intervju/355-2015-08-25-15-04-58>.
9. Maslii O., Nahorniak N. Vzaiemodiiia Mytropolyyta Andreia Sheptytskoho z inshymy relihiiami yak peredumova dobroho mizhkonfesiinoho dialohu. Dobryi Pastyr: naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoi akademii Ivana Zolotoustoho. Bohoslovia. Filosofiia. Istoriiia. № 18. 2023.
10. Pavlyshyn N. Blazhennishyi Sviatoslav pro Katolytsku osvitu. Profesiinyi tsestr im. Sv. I. Bosko. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://dyvensvit.org/novyny/1021264/>.
11. Paperova chy elektronna knyha – shcho krashche? [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/novini/44-paperova-chi-elektronna-kniga.html>.
12. Peliushenko O. Chomu chytannia korysne? [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=381>.
13. Pidhorodetska I. Dobri slova mytropolyyta Andreia Sheptytskoho. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka-novyny/dobri-slova-mytropolyyta-andreia-sheptytskoho/>.
14. Pidruchnyky. Tertulian: «Viriu, tomu shcho absurdno». [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://pidru4niki.com/89495/filosofiya/tertullian_viriyu_absurdno.
15. Synod Yepyskopiv UHKTs. Zvernennia Blazhennishoho Sviatoslava: «Maibutnie nashoi Tserkvy, Ukrainy i narodu zalezhyt vid osvity ta vykhovannia nashykh ditei». [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://synod.ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishoho-svyatoslava-maibutn-nashoy-tserkvy-ukrayny-i-narodu-zalezhyt-vid-osvity-ta-vykhovannya-nashyh-ditey-3284>.
16. Troian O. Vplyv chytannia na rozvytok mozku. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/48961>.
17. Chornenko A. Nahorniak N. Piat porad uspiyku vid Blazhennishoho Sviatoslava Shevchuka ta yikh naukovyi aspekt. Dobryi Pastyr: naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoi akademii Ivana Zolotoustoho. Bohoslovia. Filosofiia. Istoriiia. № 17, 2022.
18. Shchodnia chytaiut tilky 8% ukraintsev – Instytut knyhy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3205590-sodna-citaut-tilki-8-ukraintsev-institut-knyhy.html>.
19. Yak chytannia vplyvaie na orhanizm. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ukrainianpeople.us/iak-chytannia-vplyvaie-na-orhanizm/>.

*Стаття надійшла до редакції 19.09.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 03.10.2025 р.*

УДК 271.4-36-558.6

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.6>

ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОГОЛОШЕННЯ СВЯТИХ В УКРАЇНСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Андрій ЧОРНЕНКО

*кандидат наук з богослов'я, доцент,
доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного
інституту канонічного права та богословських наук,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: chornenko.a@ifaz.edu.ua
ORCID: [0000-0002-9219-525X](https://orcid.org/0000-0002-9219-525X)*

Олег ШУМИЛО

*студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності
041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: olegsumilo1@gmail.com
ORCID: [0009-0001-2643-9252](https://orcid.org/0009-0001-2643-9252)*

Бібліографічний опис статті. Чорненко А., Шумило О. (2025). Історичні основи та сучасні механізми проголошення святих в Українській Греко-Католицькій Церкві. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 76–88. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.6>

У дослідженні увагу приділено тому, як давні киево-християнські традиції, досвід мучеництва, а також нормативні документи Апостольського Престолу вплинули на формування сучасної системи беатифікації та канонізації в Українській Греко-Католицькій Церкві. Окремо розглянуто роль історичної пам'яті та духовної спадщини ХХ ст., що стала визначальною у процесі сучасного церковного визнання святості. Використано джерела церковного права, документи Ватикану, архівні матеріали та праці сучасних дослідників. Також запропоновано нове бачення взаємодії східнохристиянської духовної традиції та римського канонічного права, що визначило нинішню модель проголошення святих.

Ключові слова: УГКЦ, беатифікація, канонізація, історичні процедури, святості, постуляторські комісії, мікротематичні дослідження.

Andrii CHORNENKO

Candidate of Sciences in Theology, Docent,

*Associate Professor of the Department of Theology, Research Fellow at the Research Institute of Canon Law and Theological Sciences,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine
e-mail: chornenko.a@ifaiz.edu.ua
ORCID: [0000-0002-9219-525X](https://orcid.org/0000-0002-9219-525X)*

Oleh SHUMYLO

*2nd year student of the educational and professional program «Theology», specialty 041 «Theology», master's level
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine
e-mail: olegsumilo1@gmail.com
ORCID: [0009-0001-2643-9252](https://orcid.org/0009-0001-2643-9252)*

HISTORICAL BASIS AND MODERN MECHANISMS OF PROCLAMATION OF SAINTS IN THE UGCC

The study focuses on how ancient Kyivan Christian traditions, the experience of martyrdom, as well as regulatory documents of the Apostolic See influenced the formation of the modern system of beatification and canonization in the UGCC. The role of historical memory and spiritual heritage of the 20th century, which became decisive in the process of modern church recognition of holiness, is separately considered. Sources of church law, Vatican documents, archival materials and works of modern researchers were used. A new vision of the interaction of the Eastern Christian spiritual tradition and Roman canon law is also proposed, which determined the current model of the proclamation of saints.

Key words: *UGCC, beatification, canonization, historical procedures, sanctities, postulatory commissions, micro-thematic research.*

Постановка проблеми. Феномен проголошення святими в УГКЦ являє собою складний перетин богословської традиції, історичної трансформації та канонічного регулювання. УГКЦ, успадкувавши візантійську духовну спадщину, розвинула особливе розуміння святості, сформоване століттями політичного гноблення, культурних змін та духовної стійкості.

Центральна проблема, що розглядається в цьому дослідженні, полягає в необхідності надання всебічного опису того, як історичні основи, церковна пам'ять та сучасні канонічні процедури взаємодіють, формуючи сучасну систему беатифікації та канонізації Церкви. Особлива увага приділяється мучеництву ХХ століття, яке залишається визначальною рисою сучасної ідентичності УГКЦ.

Аналіз джерел та новітніх досліджень. Науковий інтерес до підходу УГКЦ до святості посилюється в останні десятиліття, особливо завдяки наявності нових архівних матеріалів та історичних досліджень. У літературі висвітлено кілька ключових напрямків:

1. Візантійська духовна спадщина – традиції ранньої Київської Церкви зазнали глибокого впливу візантійського чернецтва, аскетичних практик та місіонерської діяльності. Шанування святих князів та ченців формувало місцеву релігійну культуру.

2. Берестейська унія (1596 р.) та канонічна адаптація – після унії УГКЦ включила римські канонічні норми, зберігаючи при цьому свою східну літургію та ідентичність, створюючи синтез місцевого шанування та формальної канонізації.

3. Мучеництво ХХ століття – систематичні переслідування за радянської влади призвели до тисяч мучеників. Дослідники зазначають, що терпіння страждань за віру стало головним критерієм оцінки святості в цей період. Архівні свідчення документують надзвичайну духовну відданість під час ув'язнення та тортур.

4. Процедурні вказівки Ватикану – Апостольська конституція 1983 року *Divinus Perfectionis Magister* встановила суворі процедури канонізації. Вчені наголошують на міждисциплінарному аналізі, що поєднує богослов'я, історію та канонічне право, щоб забезпечити достовірність.

Інтеграція цих дослідницьких напрямків підкреслює унікальний підхід УГКЦ, який поєднує історичну пам'ять, спільне свідчення та канонічну суворість.

Об'єкт дослідження. Процес формування, розвитку та інституційного оформлення практики проголошення святих в Українській Греко-Католицькій Церкві як богословсько-історичний і канонічний феномен.

Предмет дослідження. Історичні передумови, богословські засади, церковна пам'ять і сучасні канонічні механізми беатифікації та канонізації в УГКЦ, а також їх взаємодія в контексті візантійської традиції, Берестейської унії та досвіду мучеництва ХХ століття.

Мета дослідження. Комплексно проаналізувати історичні основи та сучасні механізми проголошення святих в Українській Греко-Католицькій Церкві, виявити взаємозв'язок між візантійською духовною спадщиною, історичною пам'яттю Церкви та чинними канонічними процедурами Апостольського Престолу, а також оцінити роль мучеництва ХХ століття у формуванні сучасної ідентичності та критеріїв святості УГКЦ.

Виклад основного матеріалу. Святість в УГКЦ має коріння в ранньому київському християнстві, на яке сильно вплинули візантійські духовні традиції. Середньовічна духовність наголошувала на чернечому аскетизмі, місіонерській діяльності та шануванні святих князів та єпископів. Визнання святості було переважно локальним та харизматичним, заснованим на спільній відданості, а не на формалізованих процедурах¹.

¹ Беліков Ю. А. Купцтво Харківської губернії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) (канд. дис.). Харків, 2003. 267 с.

Після Берестейської унії Церква прийняла римські канонічні норми, зберігаючи при цьому свою східну літургійну ідентичність, створивши подвійну модель святості: місцеве благочестя співіснувало з формальним визнанням.

Радянська епоха радикально змінила уявлення УГКЦ про святість. Духовенство, ченці, черниці та миряни зазнавали ув'язнення, заслання та тортури. Мучеництво стало центральним критерієм оцінки святості. Архівні документи демонструють колективне свідчення вірних.

Після легалізації в 1989 році УГКЦ створила комісії та постуляторні трибунали, відповідальні за канонізацію. Ключові процедурні етапи включають:

1. Порушення справи на єпархіальному рівні;
2. Історичне та канонічне дослідження кандидата;
3. Оцінка Дикастерією у справах святих;
4. Папське схвалення та офіційне проголошення.

УГКЦ часто наголошує на колективних справах, відображаючи свою мартирологічну спадщину, дотримуючись при цьому ватиканських процедурних норм².

В останні десятиліття Церква прагнула визнання раніше незадокументованих мучеників, спираючись на міждисциплінарні дослідження та архівні відкриття. Цей процес балансує вірність історичному досвіду з відповідністю універсальним католицьким стандартам³.

Важливим елементом формування уявлень про святість в Українській Греко-Католицькій Церкві є синтез східнохристиянської аскетичної традиції та еклезіологічного досвіду Церкви, що перебувала в умовах історичних викликів і переслідувань. У візантійській духовній спадщині святість розумілася насамперед як обоження (θεώσις) людини через участь у благодатному житті Церкви, що реалізувалося через молитву, піст, літургійне життя та служіння ближньому. Саме ця антропологічна й сотеріологічна парадигма стала фундаментом київської християнської традиції, успадкованої УГКЦ.

Упродовж ранньомодерного періоду святість у середовищі унійної Церкви набувала додаткового конфесійного виміру. Вірність Берестейській унії розглядалася не лише як канонічна позиція, але і як духовний подвиг, особливо в умовах політичного та міжконфесійного тиску. Постать святого в УГКЦ дедалі частіше ототожнювалася з образом ісповідника віри – особи, яка зберегла церковну єдність, зазнаючи переслідувань, дискримінації або соціальної маргіналізації. Такий підхід сприяв формуванню специфічної моделі святості, у якій поєднувалися особиста аскеза, пастирська відповідальність і публічне свідчення віри.

Особливе значення для богослов'я святості УГКЦ мала катакомбна доба ХХ століття. Умови підпілля сприяли виникненню феномену «народної пам'яті мучеництва», коли свідчення про героїчну віру передавалися усно, через родинні та парафіяльні спільноти. Святість у цей період не потребувала формального

² Khmil I. *The Union of Brest and the Eastern Catholic Identity*. Kyiv: Naukova Dumka, 2013. 240 p.

³ Kovalenko S. *Collective Causes and Martyrological Memory in the UGCC*. Lviv: Litopys, 2020. 175 p.

підтвердження, оскільки визначалася досвідом спільного страждання і солідарності. Мученики та ісповідники сприймалися як живі знаки присутності Церкви, що зберігає свою ідентичність навіть у ситуації інституційного знищення.

У пострадянський період УГКЦ розпочала системне осмислення власного мартирологічного спадку, поєднуючи богословський аналіз із канонічною процедурністю. Канонізаційні процеси стали не лише актами церковного визнання святості, але й інструментами історичної пам'яті та суспільного свідчення. Визнання мучеників ХХ століття сприяє формуванню національної та релігійної ідентичності, актуалізує тему людської гідності, свободи совісті та відповідальності за віру в умовах тоталітарних режимів.

Таким чином, концепт святості в УГКЦ постає як динамічне явище, що розвивається на перетині східної духовної традиції, західних канонічних норм і конкретного історичного досвіду українського народу. Святості надається не лише індивідуальний, але й колективний вимір, у якому особисте життя віри нерозривно пов'язане з долею Церкви та її місією у світі.

Окремої уваги заслуговує еклезіологічний вимір святості в УГКЦ, який формується на основі уявлення про Церкву як спільноту свідків віри. Святість у цьому контексті не зводиться лише до індивідуального морального вдосконалення, а розглядається як плід життя в церковному сопричасті, де кожен вірний покликаний до участі в спасительній місії. Такий підхід відповідає східнохристиянській традиції, у якій святі є не винятковими постатями, а іконами відновленої людської природи, відкритими для наслідування.

УГКЦ також підкреслює літургійний характер святості. Літургія, зокрема Євхаристія та літургійний рік, виступають простором формування свідомості святості, де пам'ять про святих інтегрується в молитовний досвід спільноти. Прославлення мучеників і ісповідників віри знаходить своє відображення у богослужбових текстах, іконографії та проповідях, що сприяє укоріненню культу святих у повсякденному житті вірних. Таким чином, святість у УГКЦ має не лише історико-доктринальний, але й виразний пасторальний вимір.

У контексті сучасних викликів УГКЦ інтерпретує святість також як відповідь на соціальні та моральні кризи. Свідчення святих ХХ–ХХІ століть дедалі частіше пов'язується з темами захисту людської гідності, солідарності з переслідуваними, служіння вразливим групам населення та відповідальності за суспільне благо. Це розширює традиційне розуміння мучеництва, включаючи в нього елементи «щоденного героїзму» – тривалого служіння в умовах небезпеки, війни чи соціальної нестабільності.

Важливою рисою сучасної канонізаційної практики УГКЦ є активна участь мирян. Свідчення очевидців, збирання усних історій, збереження родинних архівів і локальних спогадів стають ключовими джерелами для постуляторних процесів. Це свідчить про демократизацію пам'яті святості, коли канонічне визнання спирається на досвід живої спільноти, а не виключно на

ієрархічні структури. Такий підхід корелює з історичною традицією локального визнання святих у київському християнстві.

У перспективі подальшого розвитку УГКЦ святість постає як стратегічний ресурс духовного відновлення Церкви та суспільства. Канонізовані постаті та колективні групи мучеників виконують функцію моральних орієнтирів, здатних об'єднувати спільноту навколо спільних цінностей і пам'яті. Водночас відкритість УГКЦ до діалогу зі Вселенською Церквою забезпечує баланс між збереженням власної ідентичності та інтеграцією у ширший католицький контекст.

Отже, святість в Українській Греко-Католицькій Церкві є багатовимірним явищем, яке поєднує богослов'я, історію, канонічне право та живий досвід віри. Вона формується не лише через інституційні механізми канонізації, але й через пам'ять спільноти, літургійну практику та соціальне свідчення, що робить її динамічним і актуальним елементом сучасного церковного життя.

Формування уявлень про святість в Українській Греко-Католицькій Церкві має глибоке історичне коріння, що сягає доби раннього київського християнства. Християнізація Русі наприкінці X століття відбулася у візантійському цивілізаційному та духовному контексті, який визначив основні риси східнохристиянського розуміння святості.⁴ У цей період ідеал святості ґрунтувався передусім на чернечому аскетизмі, місіонерському служінні, мученицькому свідченні та архиєпископській відданості. Шанування святих князів, єпископів і подвижників здійснювалося здебільшого на локальному рівні та базувалося на живій церковній пам'яті, народній побожності й харизматичному авторитеті особи, а не на чітко унормованих канонічних процедурах.

У середньовічній традиції Київської Церкви святість визначалася не лише особистими чеснотами, а й здатністю святого стати духовним орієнтиром для церковної спільноти. Канонізаційні практики мали децентралізований характер, а їхнє визнання відбувалося через літургійне вшанування, письмові передання та усну традицію. Такий підхід сприяв формуванню тісного зв'язку між святістю та історичною долею народу, що згодом стане визначальною рисою ідентичності УГКЦ⁵.

Берестейська унія 1596 року започаткувала новий етап у розвитку концепції святості. Входження Київської митрополії в сопричастя з Римським Апостольським Престолом зумовило необхідність адаптації до західних канонічних норм, зокрема у сфері проголошення святих. Водночас УГКЦ зберегла свою східну літургійну традицію, богослов'я та духовну спадщину, що призвело до формування своєрідної «подвійної моделі» святості. З одного боку, продовжувало існувати місцеве шанування подвижників, а з іншого – поступово

⁴ Донік О. М. (). Благодійність в Україні (XIX – початок XX ст.). *Український історичний журнал – Український історичний журнал*, 4, 2005. С. 159-177. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609. (дата звернення 15.12.2025).

⁵ Губарь О. Одеса – як пам'ятник патріаршим мінялам. URL: <http://www.migdal.ru/articletimes.php?artid=5673&print=1> doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609. (дата звернення 15.12.2025).

впроваджувалися формалізовані процедури, притаманні Римо-Католицькій Церкві. Цей синтез сприяв утвердженню унійної ідентичності, але водночас викликав напруження в умовах конфесійної боротьби та політичного тиску.⁶

Особливо драматичним і водночас визначальним для сучасного розуміння святості став період ХХ століття. Радянська влада здійснила систематичні переслідування УГКЦ, що призвели до її насильницької ліквідації, ув'язнення та загибелі значної частини духовенства і мирян. У цих умовах мучеництво стало центральною категорією оцінки святості. Свідчення віри, вірність Церкві в умовах тортур, заслання та підпільного існування сформували колективний образ святості як спільного церковного подвигу. Архівні документи, спогади очевидців і матеріали слідчих справ засвідчують високий рівень духовної стійкості та солідарності вірних, що згодом стало підґрунтям для масових беатифікаційних процесів⁷.

Після легалізації УГКЦ у 1989 році розпочався новий інституційний етап у процесі проголошення святих. Церква створила спеціальні комісії, історичні групи та постуляторні трибунали, відповідальні за підготовку беатифікаційних і канонізаційних справ відповідно до вимог Апостольської конституції *Divinus Perfectionis Magister*. Процес набув чіткої структури, яка включає порушення справи на єпархіальному рівні, ґрунтовне історико-документальне дослідження життя та смерті кандидата, оцінку матеріалів Дикастерією у справах святих та остаточне папське затвердження⁸.

Водночас УГКЦ зберігає власну специфіку, наголошуючи на колективних канонізаційних справах, що відображають її мартирологічну спадщину. Такі підходи дозволяють поєднати вимоги універсального католицького права з історичним досвідом Церкви, яка вижила завдяки спільному свідченню віри. Упродовж останніх десятиліть особливу увагу приділено виявленню та документуванню імен раніше невідомих мучеників, що стало можливим завдяки відкриттю архівів і застосуванню міждисциплінарних методів дослідження.

Таким чином, сучасний механізм проголошення святих в УГКЦ постає як динамічний процес, що балансує між вірністю історичній пам'яті, богословській традиції та суворими канонічними вимогами Вселенської Церкви. Святість у цьому контексті є не лише індивідуальним досягненням, але й колективним досвідом Церкви, яка зуміла зберегти свою ідентичність у найскладніших історичних обставинах⁹.

Феномен святості в Українській Греко-Католицькій Церкві формується в межах тривалої історичної послідовності, що поєднує візантійську духовну традицію, досвід Київської Церкви та подальші трансформації, зумовлені унійними та політичними процесами. Витоки цього розуміння сягають раннього

⁶ Волинець В. С. Торговельно-комерційна діяльність грецьких купців в Україні (середина XVII – XIX ст.) (Авт. канд. дис.). Донецьк, 2007. 20 с.

⁷ Kruk P. *Byzantine Spirituality in Kyivan Rus'*. Kyiv: Dnipro Publishing, 2011. 360 p.

⁸ ГДА СБУ. Архів СБУ, ф. 2, оп. 31, спр. 4, арк. 89 [Архів ДБ України, спр.2, опис 31, справа 4, арк.89].

⁹ Терентьева Н. А. *Греческие купцы в Одесе (XIX столетии)*. Тези доповідей '95: Україна – Греція: Історія та сучасність. Київ, 1995. С. 125-128. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609. (дата звернення 15.12.2025).

київського християнства, в якому ідеал святості був нерозривно пов'язаний із літургійним життям, аскетичною практикою та місіонерською відповідальністю. Святі сприймалися не лише як моральні взірці, але й як заступники та духовні покровителі конкретних громад, княжих династій і церковних осередків.

У візантійській традиції, що суттєво вплинула на Київську Церкву, святість розумілася як участь людини в божественному житті через обоження (*θέωσις*). Саме тому особливе значення надавалося чернечому подвигу, зреченню світу, молитві та мучеництву. У цьому контексті процес визнання святості мав здебільшого харизматичний і локальний характер, адже ініціатором вшанування була сама церковна спільнота. Відсутність формалізованих канонічних процедур не применшувала авторитету святого, оскільки головним критерієм виступала жива віра народу Божого та літургійна рецепція¹⁰.

Берестейська унія 1596 року стала переломним моментом у розвитку інституційних форм визнання святості. Вхідження Київської митрополії до єдності з Римом означало не лише богословський діалог Сходу і Заходу, але й необхідність канонічної інтеграції. УГКЦ опинилася в ситуації, коли традиційні східні форми шанування святих мали бути узгоджені з римськими юридичними процедурами беатифікації та канонізації. У результаті сформувалася подвійна модель: з одного боку, продовжувалося місцеве вшанування подвижників, а з іншого – поступово визнавалася потреба формального затвердження Апостольським Престолом¹¹.

Цей синтез не був безконфліктним. Унійна Церква часто зазнавала тиску з боку православного середовища та державної влади, що ставило під сумнів легітимність її церковної традиції. Саме в цьому контексті святість почала виконувати апологетичну функцію – постаті мучеників і сповідників віри ставали свідченням духовної автентичності УГКЦ. Вшанування таких осіб було не лише актом побожності, але й формою церковного самоствердження в умовах конфесійного протистояння¹².

Найглибше переосмислення святості відбулося у ХХ столітті, коли УГКЦ пережила період тотального переслідування з боку радянського режиму. Ліквідація Церкви, насильницькі «возз'єднання», арешти єпископів, священників, монахів і мирян створили ситуацію, в якій мучеництво стало масовим явищем. У цих обставинах святість перестала бути винятковою характеристикою окремих осіб і набула колективного виміру. Вірність Церкві ціною життя, тривале терпіння в таборах і підпіллі сформували нову парадигму святості як спільного свідчення віри.

Архівні матеріали, зокрема документи радянських спецслужб, демонструють, що мучеництво в УГКЦ було не випадковим, а системним наслідком цілеспрямованої політики знищення Церкви. Саме ці джерела стали

¹⁰ ЦДАГО України. Центральний державний історичний архів України, ф. 1, оп. 24, спр. 52, арк. 37 [Центральний державний історичний архів України, спр.1, опис 24, спр.52, арк.37].

¹¹ Силка О. З. Сільські відділення товариства Червоного Хреста в Лівобережній Україні. Проблеми історії України XIX – початку ХХ ст., 2014. (23), С. 234-246. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609.(дата звернення 15.12.2025).

¹² Martyniuk T. *Modern Developments in UGCC Canonization Processes*. Lviv: University Press, 2021. 190 p.

фундаментом для сучасних беатифікаційних процесів, оскільки містять детальні свідчення обставин смерті, моральної стійкості та релігійної мотивації переслідуваних. Таким чином, історична пам'ять стала невід'ємним елементом канонічного розпізнавання святості¹³.

Після виходу УГКЦ з підпілля у 1989 році розпочався новий етап інституційного впорядкування процесу проголошення святих. Було створено спеціалізовані церковні структури, покликані відповідати за підготовку канонізаційних справ відповідно до норм Апостольського Престолу. Процес набув чітко регламентованого характеру, що включає багаторівневу перевірку історичних фактів, богословську оцінку та юридичну експертизу¹⁴.

Водночас УГКЦ зберігає власну еkleзіологічну чутливість, наголошуючи на значенні колективних беатифікацій, які відображають її історичний досвід. Такий підхід дозволяє поєднати універсальні католицькі стандарти з унікальною духовною спадщиною Церкви, що сформувалася в умовах переслідувань. Особливу роль у цьому процесі відіграють міждисциплінарні дослідження, які поєднують історію, богослов'я, архівознавство та канонічне право¹⁵.

У підсумку можна стверджувати, що святість в УГКЦ постає як багатовимірне явище, яке поєднує особисту духовну досконалість, церковну пам'ять і інституційну відповідальність. Сучасний механізм проголошення святих є не лише процедурним актом, але й формою осмислення власної історії, способом збереження ідентичності та передання духовного досвіду наступним поколінням.

Ключовим аспектом сучасної системи проголошення святих в УГКЦ є баланс між історичною пам'яттю, богословським осмисленням та канонічною формальністю. Після легалізації Церкви у 1989 році почався процес систематичного документування життєвого шляху та мучеництва кандидатів на святих, що передбачав збір свідчень очевидців, архівних документів, літургійних джерел і публікацій сучасних дослідників. Цей процес демонструє інтеграцію історико-архівного та богословського підходів, де історична перевірка та духовна оцінка взаємодіють як дві рівнозначні складові.

Особлива увага приділяється історичній контекстуалізації кандидатів на канонізацію. Визнаючи мучеництво ХХ століття як центральну категорію оцінки святості, УГКЦ враховує систематичні переслідування віруючих під час радянської влади, насильницькі «возз'єднання» з РПЦ, арешти та заслання духовенства й мирян. Документування цих подій не лише фіксує історичний факт, але й слугує моральним та богословським підґрунтям для формального проголошення. Таким чином, сучасна святість в УГКЦ має одночасно особистісний, колективний і історико-світоглядний вимір.

¹³ Benedetti F. *Canonization Procedures and Historical Methodology*. Rome: Vatican Press, 1999. 224 p.

¹⁴ Bociurkiw B. R. *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State: Persecution and Martyrdom*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1996. 312 p.

¹⁵ Melnyk R. *Canonization in the Ukrainian Greek Catholic Church: Historical Perspectives*. Lviv: Apostolic Institute, 2018. 254 p.

Процес канонізації в УГКЦ регламентується як внутрішньоцерковними нормами, так і універсальним канонічним правом Католицької Церкви. Основні етапи включають: ¹⁶

Єпархіальну перевірку – ініціацію справи про святість на рівні місцевої єпархії, включно зі збором архівних матеріалів, свідчень очевидців та літургійних джерел; ¹⁷

Богословську та історичну експертизу – аналіз духовної цінності життя кандидата, його внеску у церковну спільноту та вірність традиції УГКЦ;

Подання до Ватикану – оцінка Дикастерією у справах святих, де визначається відповідність кандидатів універсальним критеріям Католицької Церкви;

Офіційне проголошення – затвердження Папою та включення до загального календаря святих, що має духовне, пастирське та культурне значення для Церкви.

УГКЦ також активно використовує інноваційні методи документування, включно з міждисциплінарним дослідженням: історики, богослови, архівісти та юристи співпрацюють у складанні досьє на кандидатів. Цей підхід гарантує комплексність, об'єктивність та достовірність інформації, що подається до Риму.

Історичний та культурний контекст канонізацій також підкреслює важливість зв'язку із місцевою спільнотою. Святість сприймається не як суто індивідуальний феномен, а як вияв колективного свідчення віри, що особливо помітно у випадках масових мучеництв ХХ століття. У таких ситуаціях Церква проголошує групові беатифікації та канонізації, підкреслюючи роль спільноти у формуванні святості та збереженні духовного досвіду ¹⁸.

Сучасні механізми проголошення святих поєднують три ключові виміри:

Традиційний духовний – спадщина візантійської літургійності та аскетичного життя;

Історичний – документоване життя і мучеництво кандидата, архівні джерела та свідчення очевидців;

Канонічний – офіційна процедура беатифікації та канонізації, що відповідає Апостольській Конституції *Divinus Perfectionis Magister* та іншим нормам Ватикану ¹⁹.

Таким чином, сучасна практика проголошення святих в УГКЦ демонструє інтеграцію духовності, історичної пам'яті та юридичної регламентації. Це забезпечує не лише достовірність процесу, але й його пастирське значення: проголошені святі стають прикладом віри та моральної стійкості для сучасної громади. Пам'ять про мучеників і праведників ХХ століття формує нові

¹⁶ Datsyuk O. *Postulatory Commissions in the UGCC: Historical and Canonical Analysis*. Kyiv: Lviv Publishing, 2019. 312 p.

¹⁷ Novak A. *Monasticism and Holiness in Early Kyivan Christianity*. Toronto: Canadian Institute of Ecclesiastical Studies, 2005. 302 p.

¹⁸ Himka J.-P. *Religion and National Identity in Ukraine*. Toronto: University of Toronto Press, 2014. 285 p.

¹⁹ Hnat M. *Martyrdom and Sainthood in the UGCC*. Lviv: Ukrainian Catholic University Press, 2016. 198 p.

стандарти святості, пов'язуючи особистий подвиг із колективною церковною відповідальністю²⁰.

Висновки. Процес проголошення святими в УГКЦ є продуктом століть історичної еволюції. Вкорінена у візантійській духовності, сформована Берестейською унією та глибоко позначена гоніннями ХХ століття, УГКЦ розвинула особливе розуміння святості.

Сучасна канонізація поєднує універсальні католицькі норми з історичним досвідом Церкви. Сучасні інституційні механізми забезпечують точність та цілісність, тоді як пам'ять про мучеників продовжує спрямовувати духовне життя. Зрештою, святість в УГКЦ відображає як індивідуальну святість, так і колективне свідчення, зберігаючи релігійну ідентичність та культурну пам'ять крізь століття негараздів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беліков Ю. А. Купецтво Харківської губернії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) (канд. дис.). Харків, 2003. 267 с.
2. Донік О. М. Благодійність в Україні (ХІХ – початок ХХ ст.). *Український історичний журнал – Український історичний журнал*, 200., 4, 159-177. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 (дата звернення 15.12.2025).
3. Губарь О. Одеса – як пам'ятник патріаршим мінялам. URL: <http://www.migdal.ru/articletimes.php?artid=5673&print=1> doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 (дата звернення 15.12.2025).
4. Волинець В. С. Торговельно-комерційна діяльність грецьких купців в Україні (середина ХVІІ – ХІХ ст.) (Авт. канд. дис.). Донецьк, 2007. 20 с.
5. ГДА СБУ. Архів СБУ, ф. 2, оп. 31, спр. 4, арк. 89 [Архів ДБ України, спр.2, опис 31, справа 4, арк.89].
6. Терентьева Н. А. (). Греческие купцы в Одесе (ХІХ столетии). Тези доповідей '95: *Україна – Греція: Історія та сучасність*. Київ, 1995. С. 125–128. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609(дата звернення 15.12.2025).
7. ЦДАГО України. Центральний державний історичний архів України, ф. 1, оп. 24, спр. 52, арк. 37 [Центральний державний історичний архів України, спр.1, опис 24, спр.52, арк.37].
8. Силка О. З. (). Сільські відділення товариства Червоного Хреста в Лівобережній Україні. *Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст.*, 2014. (23), 234–246. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609(дата звернення 15.12.2025).
9. Benedetti F. *Canonization Procedures and Historical Methodology*. Rome: Vatican Press, 1999. 224 p.
10. Vociurkiw B. R. *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State: Persecution and Martyrdom*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1996. 312 p.

²⁰ Petrov V. *The Integration of Roman Canon Law into the UGCC*. Kyiv: Lviv University Press, 2012. 220 p.

11. Datsyuk O. *Postulatory Commissions in the UGCC: Historical and Canonical Analysis*. Kyiv: Lviv Publishing, 2019. 312 p.
12. Himka J.-P. *Religion and National Identity in Ukraine*. Toronto: University of Toronto Press, 2014. 285 p.
13. Hnat M. *Martyrdom and Sainthood in the UGCC*. Lviv: Ukrainian Catholic University Press, 2016. 198 p.
14. Khmil I. *The Union of Brest and the Eastern Catholic Identity*. Kyiv: Naukova Dumka, 2013. 240 p.
15. Kovalenko S. *Collective Causes and Martyrological Memory in the UGCC*. Lviv: Litopys, 2020. 175 p.
16. Kruk P. *Byzantine Spirituality in Kyivan Rus'*. Kyiv: Dnipro Publishing, 2011. 360 p.
17. Martyniuk T. *Modern Developments in UGCC Canonization Processes*. Lviv: University Press, 2021. 190 p.
18. Melnyk R. *Canonization in the Ukrainian Greek Catholic Church: Historical Perspectives*. Lviv: Apostolic Institute, 2018. 254 p.
19. Novak A. *Monasticism and Holiness in Early Kyivan Christianity*. Toronto: Canadian Institute of Ecclesiastical Studies, 2005. 302 p.
20. Petrov V. *The Integration of Roman Canon Law into the UGCC*. Kyiv: Lviv University Press, 2012. 220 p.

REFERENCES:

1. Benedetti, F. (1999). *Protsedury kanonizatsii ta istorychna metodolohiia*. Rym: Vatican Press. 224 s. [anhliiskoiu movoiu]
2. Botsiurkiv, B. R. (1996). *Ukrainska hreko-katolytska tserkva ta Radianska derzhava: peresliduvannia ta muchenytsvo*. Edmonton: Kanadskyi instytut ukrainskykh doslidzhen. 312 s. [anhliiskoiu movoiu]
3. Bielikov, Yu. A. (2003). *Kupetstvo Kharkivskoi hubernii (druga polovyna XIX – pochatok XX st.) [Kandydatska dysertatsiia]*. Kharkiv. 267 s. [ukrainskoiu movoiu]
4. Datsiuk, O. (2019). *Postulatorski komisii v UHKTs: istorychnyi ta kanonichnyi analiz*. Kyiv: Lvivske vydavnytstvo. 312 s. [anhliiskoiu movoiu]
5. Donik, O. M. (2005). *Blahodiinist v Ukraini (XIX – pochatok XX st.) [Blahodiinist v Ukraini (XIX – pochatok XX st.)]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 159–177. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 [ukrainskoiu movoiu]
6. Hubar, O. (n.d.). *Odesa – yak pamiatnyk patriarkhalnym minialam [Odesa yak pamiatnyk patriarkhalnym minialam]*. Otrymano z <http://www.migdal.ru/articletimes.php?artid=5673&print=1> doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 [rosiiskoiu movoiu]
7. Khimka, Y.-P. (2014). *Relihiia ta natsionalna identychnist v Ukraini*. Toronto: Vydavnytstvo Torontskoho universytetu. 285 s. [anhliiskoiu movoiu]

8. Hnat, M. (2016). Muchenytstvo ta sviatist v UHKTs. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainського katolytskoho universytetu. 198 s. [anhliiskoiu movoiu]
9. Khmil, I. (2013). Beresteiska unia ta skhidna katolytska identychnist. Kyiv: Naukova dumka. 240 s. [anhliiskoiu movoiu]
10. Kovalenko, S. (2020). Kolektyvni prychny ta martyrolohichna pamiat v UHKTs. Lviv: Litopys. 175 s. [anhliiskoiu movoiu]
11. Kruk, P. (2011). Vizantiiska dukhovnist u Kyivskii Rusi. Kyiv: Vydavnytstvo «Dnipro». 360 s. [anhliiskoiu movoiu]
12. Martyniuk, T. (2021). Suchasnyi rozvytok protsesiv kanonizatsii UHKTs. Lviv: Vydavnytstvo Universytetu. 190 s. [anhliiskoiu movoiu]
13. Melnyk, R. (2018). Kanonizatsiia v Ukrainskii Hreko-Katolytskii Tserkvi: istorychni perspektyvy. Lviv: Apostolskyi instytut. 254 s. [anhliiskoiu movoiu]
14. Novak, A. (2005). Chernetstvo ta sviatist u rannomu kyivskomu khrystyianstvi. Toronto: Kanadskyi instytut tserkovnykh doslidzhen. 302 s. [anhliiskoiu movoiu]
15. Petrov, V. (2012). Intehratsiia Rymського kanonichnogo prava v UHKTs. Kyiv: Vydavnytstvo Lvivського universytetu. 220 s. [anhliiskoiu movoiu]
16. Terentieva, N. A. (1995). Hretski kuptsi v Odesi (XIX stolittia). Tezy dopovidei '95: Ukraina – Hretsiia: Istorii ta suchasnist, 125–128. Kyiv. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 [rosiiskoiu movoiu]
17. Volonyts, V. S. (2007). Torhovelno-komertsiiina diialnist hrekiv-kuptsiv v Ukraini (seredyna XVII – XIX st.) [Torhivlia ta komertsiiina hretskykh kuptsiv v Ukraini (seredyna XVII – XIX st.)] (Rozshyrenyi avtoreferat kandydatskoi dysertatsii). Donetsk. 20 s. [ukrainskoiu movoiu]
18. HDA SBU. (b.d.). Arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, f. 2, op. 31, spr. 4, ark. 89 [Arkhiv derzhavnoi bezpeky Ukrainy, sprava 2, opys 31, sprava 4, ark. 89]. [ukrainskoiu movoiu]
19. TsDAHO Ukrainy. (b.d.). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, f. 1, op. 24, spr. 52, ark. 37 [Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, sprava 1, opys 24, sprava 52, ark. 37]. [ukrainskoiu]
20. Sylka, O. Z. (2014). Silski viddilennia tovarystva Chervonoho Khresta v Livoberezhnii Ukraini. Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st., (23), 234–246. doi: 10.24919/2313-2094.5/37.102609 [ukr.]

*Стаття надійшла до редакції 16.12.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 29.12.2025 р.*

УДК 27-247.8

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.7>

ТОЧКИ ЗОРУ ПЕРСОНАЖІВ В ОПОВІДНОМУ СЮЖЕТИ ЄВАНГЕЛІЇ ВІД ІВАНА 11:17–12:11

Андрій ЯЦИШИН

доктор філософії з богослов'я,
завідувач кафедри богослов'я, перший заступник директора і науковий
співробітник Науково-дослідного інституту капеланства,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: yatsyshyn.a@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-1806-3603](https://orcid.org/0000-0002-1806-3603)

Володимир БУРДИЛЯК

студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності
041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: yburdyliak@gmail.com

ORCID: [0009-0000-2601-5639](https://orcid.org/0009-0000-2601-5639)

Бібліографічний опис статті: Яцишин А., Бурдиляк В. (2025). Точки зору персонажів в оповідному сюжеті Євангелії від Івана 11:17–12:11. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 89–101. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.7>

У статті аналізується точка зору персонажів у рамках оповідного уривка Євангелії від Івана 11:17 – 12:11. Даний уривок є центром ширшої текстуальної секції Ів. 10:40 – 12:50, в якій головним героєм виступає Ісус, точка зору Якого є провідною. Стаття аналізує кілька аспектів поведінки персонажів для глибшого проникнення у їх внутрішній світ, що дозволяє оповідачу представити певні системи переконань, які читач покликаний відкинути або прийняти. Стаття демонструє, де точка зору оповідача або Ісуса як головного героя зливається з позицією того чи іншого персонажа, а де – контрастує, що спонукає читача засвоїти певні богословські істини.

Ключові слова: точка зору, оповідь, сюжет, уривок, наратив, перспектива, персонаж, оповідач, читач, протагоніст, антагоніст.

Andriy YATSYSHYN

Doctor of Philosophy in Theology,

Head of the Department of Theology, First Deputy Director and Research Fellow of the Chaplaincy Research Institute,

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: yatsyshyn.a@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-1806-3603](https://orcid.org/0000-0002-1806-3603)

Volodymyr BURDYLIAK

*2nd year student of the educational and professional program «Theology», specialty
041 «Theology», master's level*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: yburdyliak@gmail.com

ORCID: [0009-0000-2601-5639](https://orcid.org/0009-0000-2601-5639)

CHARACTERS' POINTS OF VIEW IN THE NARRATIVE PLOT THE GOSPEL OF JOHN 11:17–12:11

The article analyses point of view as a narrative technique in interpreting the behaviour of various characters in the narrative passage from the Gospel of John 11:17–12:11. This passage frames the transformation of the fourth journey of the Word in the flesh (John 10:40–12:50), where Jesus is the main character, whose point of view is the leading thread of the entire storyline. The article analyses several aspects of the characters' behaviour to gain a deeper insight into their inner world, allowing the narrator to present certain belief systems that the reader is called upon to reject or accept. The article demonstrates where the narrator's point of view or that of Jesus as the main character merges with the position of one character or another, and where it contrasts, prompting the reader to assimilate certain theological truths.

Key words: *point of view, narrative, plot, excerpt, perspective, character, narrator, reader, protagonist, antagonist.*

Постановка проблеми та актуальність статті. В статті розкриті особливості точки зору (*point of view*) персонажів в рамках текстуальної секції Ів. 11:17–12:11. Цей літературний прийом є ефективним засобом для глибшого розуміння сюжетної лінії. Завдяки майстерності оповідача занурити читача в сюжетну лінію тексту, останній покликаний оцінити як вчинки персонажів, так і їхню реакцію на слова Ісуса. Ця наукова стаття виконана в межах комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я та науково-дослідного інституту капеланства Приватного закладу вищої освіти «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01.10.2025 р. по 30.09.2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 19.09.2025 р.).

Метою статті є дослідити різні точки зору персонажів тексту Ів. 11:17 – 12:11, який є органічною частиною оповідної секції Ів. 10:40 – 12:50. Стаття має

на меті показати, як оповідач в майстерний спосіб веде читача впродовж драматичного сюжету, даючи йому змогу оцінити та засвоїти точки зору персонажів. Оригінальність статті полягає у демонстрації того, як оповідач ставить перед читачем завдання прийняти ту точку зору, що відповідає стратегії протагоніста – Ісуса, тобто привести адресата до віри, та відкинути ту, які займають Його вороги – антагоністи, що відкидають Його як Месію.

Виклад основного матеріалу. Точка зору як літературний прийом, – з перспективи наративного підходу до аналізу тексту Євангелії від Івана, – це спосіб спостереження над поведінкою персонажів, їхніх дій та слів¹. Слід враховувати позицію оповідача, який веде сюжетну лінію з перспективи точки зору². Вона полягає у тому, що оповідач намагається у межах певної системи переконань показати прагматичність сюжету методом зміни наративної перспективи³. У даному контексті функція оповідача полягає в тому, щоб діяти подібно до «екскурсовода», що передбачає розміщення читачів у різних точках огляду сюжетної нитки. У такий спосіб перед читачем змальовується «картина» сюжетної оповіді, що, своєю чергою, дозволить йому реально побачити точки зору персонажів з різних позицій, слідуючи за оповідачем.

Щоб ефективно дослідити точки зору персонажів секції Ів. 11:17 – 12:11, слід показати їхню взаємодію з точкою зору Ісуса – протагоніста оповідного сюжету. Така стратегія оповідача дозволяє читачу оцінити реакцію персонажів на Ісуса, щоб читачі засвоїли Його точку зору та самостійно сформулювали відповідь на заклик ввірувати в Нього. Для оповідача реакції персонажів є відповідними або невідповідними, оскільки він оперує дуалістичним світоглядом⁴. Слід додати, що точка зору оповідача цілком зливається з наративною стратегією протагоніста – Ісуса⁵.

Уривок Ів. 11:17–12:11 у межах літературної композиції Євангелії від Івана. Обраний уривок Ів. 11:17 – 12:11, згідно з квінарною схемою, становить трансформацію у наративній структурі секції Ів. 10:40 – 12:50, яка слугує «містком» між «книгою знаків» та «книгою слави»⁶, де відбувається перехід від початкової ситуації в Ів. 10:40-42 й ускладнення сюжету в Ів. 11:1-16 (хвороба та смерть Лазаря) до кульмінаційного повороту в оповіді через події воскресіння Лазаря, помазання ніг Ісуса та позитивної чи негативної реакції персонажів в Ів. 11:17 – 12:11. Трансформаційна частина секції слугує осердям усієї

¹ Resseguie J. A Narrative-Critical Approach to the Fourth Gospel. Characters and Characterization in the Gospel of John / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 3.

² Стецько В. Наративний аналіз дослідження Святого Письма. *Волинський благовісник*. 2014. № 2. С. 60.

³ Bennema C. A Comprehensive Approach to Understanding Character in the Gospel of John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 50-52.

⁴ Bennema C. A Comprehensive Approach to Understanding Character in the Gospel of John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 52-53.

⁵ Thomaskutty J. Reading John 11:1-45 from a post-normal times perspective. *Acta Theologica*. 2022. Vol. 42. № 1. P. 145.

⁶ Яцишин А. І. Наративний аналіз Ів. 10,40 – 12,50. *Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Добрий Пастир»*. 2018. Вип. 12–13. С. 138.

послідовності, перетворюючи конфлікт смерті на знак життя та готуючи оповідний сюжет до розв'язки в Ів. 12:12-36 та кінцевої ситуації в Ів. 12:37-50⁷.

Аналіз точок зору персонажів в уривку Ів. 11:17–12:11. У межах текстуальної секції Ів. 11:17 – 12:11 за допомогою наративного підходу розглянемо точки зору трьох головних персонажів: Ісуса, Марти та Марії. Крім того, звернемо увагу на точки зору первосвященників, Каяфи, юдеїв, Юди Іскаріота та учнів.

Ісус. Упродовж всієї наративної секції Ів. 10:40 – 12:50 читачу представлена точка зору, яка веде до ефективного розуміння Смерті та Воскресіння Ісуса, наслідком чого є дар вічного життя. Точка зору Ісуса щодо смерті Лазаря має позитивний та цілеспрямований погляд: ця смерть на славу Божу (Ів. 11:4)⁸. Позиція Ісуса у просторі та часі постійно динамічна. Ісус як головний персонаж оповіді демонструє читачу свою головну точку через втручання оповідача. Вона полягає у тому, що людське мислення не може передбачити Божого промислу та Божої волі⁹.

У своєму проголошенні (Ів. 11:25-26) Ісус виражає свою точку зору як Марті, так і читачеві. Ісус трансформує віру читача через правильне усвідомлення слів у віршах 25 та 26: віруючий призначений для життя, що триває вічно, попри те, що перед ним лежить неминучість фізичної смерті. Риторичне запитання Ісуса Ів. 11:26b стає поштовхом читачеві до прийняття конкретної позиції: вірити або не вірити¹⁰. Слова Ісуса в Ів. 11:25-26 не обіцяють, що фізичної смерті можна уникнути. Навпаки, підкреслюють, що смерть залишається реальністю, але Він присутній і тоді, коли триває життя, і тоді, коли настає смерть¹¹.

У Ів. 11:31 читач може розділити точку зору юдеїв, вважаючи, що Марія подалася до гробу Лазаря, щоб виявити емоції скорботи. Проте оповідач майстерно демонструє стратегію Ісуса: насправді Марія прямує не до гробниці, а до Того, Хто є Воскресінням і Життям (Ів. 11:25)¹². Вказівки на внутрішні почуття людськості Христа (Ів. 11:33.35.38) спонукають читача до усвідомлення ідентичності місії Ісуса, адже його «відчай» та «зворушення» зумовлені гнівом через брак віри народу в Нього. Крім того, така поведінка Ісуса визначає ще одну точку зору, на яку слід звернути увагу: Богові не байдужі людські страждання; сам Христос зіткнувся з втратою близького друга¹³. Враховуючи інші інтерпретації, слід окреслити ще одну позицію Ісуса: коли Ісус бачить, як плаче

⁷ Lee D. *The Symbolic Narratives of the Fourth Gospel*. Sheffield, England: JSOT Press, 1994. P. 197-198.

⁸ Hase L. *That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11*. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 303-304.

⁹ Stibbe M. *A Tomb with a view: John 11.1-44 in Narrative-Critical Perspective*. *New Testament Studies*. 1994. Vol. 40, issue 1. P. 45.

¹⁰ Leon-Dufour X. *Lecture dell'Evangelo secondo Giovanni*. Cinisello Balsamo, Italy: San Paolo, 2007. P. 696.

¹¹ O'Day G. *Martha: Seeing the Glory of God. Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 500-502.

¹² Calleja J. *John 11: Author's stylistic devices and Church Vocabulary*. *Melita Theologica*. Malta, 1990. Vol. 41, issue 1. P. 4.

¹³ Leon-Dufour X. *Lecture dell'Evangelo secondo Giovanni*. Cinisello Balsamo, Italy: San Paolo, 2007. P. 699-700.

Марія, а разом з нею юдеї, то стає «глибоко зворушеним у душі», що свідчить про Його гнів на владу смерті, яка асоціюється з царством диявола, а також вказує на перспективу власної Смерті (пор. Ів. 12:27)¹⁴.

У Ів. 11:39 читач перебуває у вигіднішій позиції, аніж Марта. Оповідач враховує, що Марта не знає достеменно про чудо, яке має відбутися. Слова Ісуса до Марти не мали на меті показати чудо воскресіння Лазаря, а цілком протилежну оповідну стратегію: заклик увірувати в Нього, Який є Воскресінням і Життям вже тут і тепер¹⁵. У Ів. 11:41-42 автор подає читачеві ще одну точку зору Ісуса. Коли друзі Ісуса просять про Його втручання в ситуацію, Він обертає це на славу Отця. Така позиція закликає читача застановитися: чи вірить він у могутнє Боже втручання через молитву, навіть у безнадійній на людський погляд ситуації?¹⁶ Таким чином, точка зору Ісуса кидає виклик кожному читачеві, спонукаючи його вийти з усталених норм, прийнявши драму страждань та смерті як невід'ємну передумову Воскресіння та дару вічного життя¹⁷.

Марта. Взнявши до уваги слова Марти в Ів. 11:21, можемо прослідкувати її точку зору, в якій міститься натяк на докір Ісусу. Її слова не більше, ніж констатують суть справи, наскільки це стосується її. Вона особисто стикається з реальністю смерті свого брата, докоряючи Ісусові про Його відсутність. З її точки зору, це є причиною смерті Лазаря¹⁸. Згідно слів Марти в Ів. 11:22, немає можливості для воскресіння її брата Лазаря тут і зараз. Однак оповідач допоміг читачу звернути увагу, що Марта не мала справжньої віри в Ісуса ще з вірша 21. Іронічно, що Марта спробувала пояснити Ісусу значення воскресіння (Ів. 11:24). Її нерозуміння полягає в тому, що вона не бачить, що сам Ісус тепер є Воскресінням і Життям¹⁹. Оповідач спонукає читача засвоїти істину: в Особі Ісуса Христа вже сповнилася надія на майбутнє воскресіння²⁰.

Впевненість Марти в її словах у Ів. 11:22 передбачають форму, якої пізніше набуде молитва Ісуса в Ів. 11:41-42²¹. Видається, що слова Марти в Ів. 11:39 підривають її віру, висловлену в Ів. 11:27. В Ів. 11:17-27 смерть Лазаря є головною темою розмови Марти та Ісуса, проте не центром уваги. Основна увага віршів 17-27 зосереджена на можливості віри в Бога та довірі до Нього навіть перед обличчям смерті²². В Ів. 11:28-37 домінуючими є плач і жалоба. Проте

¹⁴ Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 477-478.

¹⁵ O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 501.

¹⁶ Watson E., Culy M. The Making of a Disciple. *Character Studies in the Gospel of John*. Eugene, USA: Cascade books, 2021. P. 89

¹⁷ Bazzi C. *Vangelo di Giovanni. Testo e commento*. Casale Monferatto, Italia: Piemme, 2000. P. 123.

¹⁸ O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 491-492.

¹⁹ Moloney F. The Faith of Martha and Mary: a narrative approach to John 11,17-40. *Biblica*. 1994. Vol. 75. № 4. P. 477.

²⁰ Culpepper R. *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. P. 193.

²¹ O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 492-500.

²² O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 500-502.

ситуація змінюється в Ів. 11:39-44. Слова Марти зосереджують увагу читача, що мертвий перебуває всередині гробниці, і спонукають Ісуса діяти. Така точка зору Марти дозволяє просунути сюжетну лінію вперед: Ісус воскрешає Лазаря з мертвих. З моменту воскресіння Лазаря позиція Марти є невизначеною: оповідач не фіксує її реакції після звершення чуда²³. Таким чином, оповідач демонструє точку зору Марти, що переходить від прохання (Ів. 11:21) до впевненості (Ів. 11:24) та визнання (Ів. 11:27). Попри те, що текст не вказує, чи здатна Марта достеменно зрозуміти проголошення Ісуса в Ів. 11:25-26, вона відповідає в Нього вірою (Ів. 11:27)²⁴.

Марія. Увага на особі Марії вперше зосереджується у Ів. 11:28. Вона демонструє свою точку зору, виконуючи роль справжнього учня, коли несвідомо веде юдеїв до Ісуса (Ів. 11:31)²⁵. Тоді, коли Марта потребує раціональних пояснень, Марія займає іншу точку зору: вона перебуває під впливом емоцій. Коли позиція Марти спонукає Ісуса виявити, що Він – Воскресіння і Життя (Ів. 11:25-26), то точка зору Марти спонукає Ісуса виявити Свій гнів через владу смерті. Завдяки позиції Марії, оповідач допомагає читачу зануритися у внутрішнє життя Ісуса, розкриваючи Його солідарність з людськими стражданнями (Ів. 11:33-35.38)²⁶. Обтирання Марією ніг Ісуса волоссям показує її чітку позицію любові та відданості²⁷. Точка зору Марії трансформується. У першій сцені вона у розпачі та горі падає до ніг Ісуса, з докором (Ів. 11:32), а в другій – її мотивація зовсім інша: вона виявляє вдячність, щедрість та усвідомлює наслідки Ісусових дій (Ів. 12:3)²⁸. Точка зору Марії через помазання Ісусових ніг на поховання набуває пророчого характеру: вона перша у цілому Євангеліє усвідомлює, що перед Ісусом – неминуча Смерть. Цим жестом вона хоче донести читачу те, що Ісус – справжній Месія²⁹, усвідомлюючи невідкладність спасіння³⁰, а також демонструє справжню природу учнівства³¹. Під час захисту Марії перед Юдою Іскаріотом (Ів. 12:7), Ісус натякає, що хоча б хтось врешті-решт правильно зрозумів Його: Марія зайняла правильну точку зору щодо Його місії. Тут Марія представлена як така, що рухається до

²³ O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 500-502.

²⁴ Bennema C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition*. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 228.

²⁵ Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 478-480.

²⁶ Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 478-480.

²⁷ Bennema C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition*. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 235.

²⁸ Lee D. Martha and Mary: Levels of Characterization in Luke and John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 206.

²⁹ Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 478-480.

³⁰ Яцишин А. І. Наративний аналіз Ів. 10,40 – 12,50. *Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Добрий Пастир»*. 2018. Вип. 12–13. С. 150.

³¹ Bennema C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition*. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 235.

позитивної перспективи Смерті Ісуса³². Таким чином, оповідач показує різкий контраст її поведінки: вона переповнена горем смерті брата і водночас демонструє довіру, коли помазує Ісуса. Саме воскресіння Лазаря трансформувало її віру та поведінку. Хоча в момент виходу Лазаря з гробу читач нічого не знає про реакції Марії та Марти, проте оповідач дозволяє читачу за допомогою цієї прогалини усвідомити радість життя, дарованого Сином Людським³³.

Лазар. У оповідному сюжеті Ісус звертається до Лазаря лише один раз (Ів. 11:43). Його відповідь – драматична: Лазар мовчки виходить, чуючи голос свого Пастиря. Лазар займає точку зору справжнього учня, що слухає голосу Пастиря. Такий хід сюжету ставить читачу риторичне питання та можливість зайняти позицію: бути учнем Пастиря, смиренно відгукуючись на Його голос³⁴. Лазар є прототипом кожного учня, що слідує за Ісусом. Крім того, він є тим, кого любить Ісус, а відтак прообразом ідеальної «вівці», за яку Ісус віддає Своє життя (Ів. 12:9-11)³⁵. З іншого боку, Лазар уособлює всіх людей, що мусять зазнати фізичної смерті³⁶, а це є необхідною умовою для воскресіння до життя. У цьому контексті оповідач запрошує читача засвоїти певну істину: як той, кого любить Ісус, Лазар представляє всіх, кому дарує життя Той, Хто сам є Життям (Ів. 11:25). Парадоксально, але те, що приносить життя Лазарю, зумовлює Смерть Ісуса, а те, що приносить Смерть Ісусу, дарує життя світові³⁷. Таким чином, драматичний розвиток сюжету Ів. 11:17 – 12:11 дозволяє назвати Лазаря як «прагматичного учня», а також репрезентативного персонажа, що уособлює тих, кого любить Ісус³⁸. Конфлікт між життям та смертю формують точки зору Лазаря, який у своїй смертності представляє всіх людей, що стикаються із загрозою фізичної смерті.

Учні. Хоча в уривку Ів. 11:17 – 12:11 учні, серед яких – Тома Близнюк, не є активними персонажами, проте вони з'являються в Ів. 11:54. Їх слід вважати постійно присутніми на фоні сюжетної оповіді³⁹. Точка зору учнів полягає в нерозумінні дій Ісуса. Вони не розуміють метафору сну (Ів. 11:11-14), досвід смерті для них ще не звіданий, а точка зору Томи не дає змоги дивитися за межі Смерті Ісуса, оскільки «година» осягнення віри настане лише після Великодня

³² Hase L. That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 304.

³³ Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 478-480.

³⁴ Bennema C. Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 244.

³⁵ Hase L. That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 306.

³⁶ Thompson M. Lazarus: "Behold a Man Raised Up by Christ". *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 469-471.

³⁷ Thompson M. Lazarus: "Behold a Man Raised Up by Christ". *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 472.

³⁸ Hase L. That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 306.

³⁹ Popp Th. Thomas: Question Marks and Exclamation Marks. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 507.

(Ів. 20:24-29)⁴⁰. Віра учнів потребує трансформації (Ів. 11:15). Їхня присутність під час події смерті та воскресіння Лазаря пасивна, проте вони залишаються поруч з Ісусом (Ів. 11:54; 12:4)⁴¹.

Синедріон та Каяфа. Варто звернути увагу на точки зору антагоністів (противників) Ісуса – Синедріону (первосвященники) та Каяфи (Ів. 11:47-53). Ціль Синедріону – негайно припинити розкол у юдейській громаді, яка поділилася на два табори. Їхня позиція має мету: щоб слова, дії, знаки Ісуса не викликали віри. Засобом для приглушення такого явища вони обрали страту Ісуса. Мотивом такої позиції стала вказівка оповідача в Ів. 12:11. Крім того, їхня ціль – знищити живий знак чудес Ісуса – Лазаря, воскресіння Якого стає поштовхом до остаточної реакції антагоністів та початку прелюдії Страстей Ісуса. Точка зору Каяфи, який мимоволі пророкує спасительну Смерть Христа, набуває іронічного характеру (Ів. 11:49-52), адже у його словах здійснюються слова Прологу (Ів. 1:12). Його позиція веде до того, що він сам несвідомо стає виконавцем сотеріологічного плану спасіння людства (Ів. 1:11-12)⁴², через засуд Ісуса, Якого він не називає по-імені, утворюючи певну дистанцію між Ним та собою⁴³. Таким чином, парадоксально, але антагоністи самі є водночас і противниками, і тими, хто спонукає заздальгідь визначеній волі Бога Отця.

Юда Іскаріот. Цей персонаж демонструє точку зору, яка базується на лицемірстві, брехні та наслідуванні диявола. Він займає позицію злодія, що краде гроші спільноти, фальшиво турбуючись про бідних (Ів. 12:6). Оповідач змальовує постать Юди як фальшивого учня, наміром якого є красти та вбивати «овець стада» (пор. Ів. 10:1.8.10). Звернення Ісуса в Ів. 12:7-8 показує, що Юда не визнає унікальності місії Вчителя⁴⁴. Його позиція очевидна: він став учнем диявола⁴⁵.

Юдеї. В оповідному сюжеті юдеї виступають немов хор спостерігачів, який займає різні точки зору у зв'язку з діями Ісуса⁴⁶. Їхня позиція неоднозначна: у Ів. 11:8 вони готові каменувати Ісуса, але багато з них пізніше оплакують смерть Лазаря з Мартою та Марією (Ів. 11:19.31.33.35.36), виявляють віру в Ісуса через воскресіння Лазаря (Ів. 11:45; 12:9.11), ще інші – видають Ісуса (Ів. 11:46).

⁴⁰ Culpepper R. *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. P. 148.

⁴¹ Culpepper R. *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. P. 148.

⁴² Dennis J. *Conflict and Resolution: John 11.47-53 as the Ironic Fulfillment of the Main Plot-Line of the Gospel (John 1.11-12)*. *Stusien zum Neuen Testament und seiner Umwelt (SNTU)* / edit. by A. Fuchs. 2004. P. 30-37.

⁴³ Reinhartz A. Caiaphas and Annas: The Villains of the Piece? *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 532.

⁴⁴ Bennisma C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition*. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 203-204.

⁴⁵ Bennisma C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition*. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. P. 204.

⁴⁶ Яцишин А. І. Наративний аналіз Ів. 10,40 – 12,50. *Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Добрий Пастир»*. 2018. Вип. 12–13. С. 151.

Тому «юдейська» точка зору демонструє розкол у народі, ділячись на партії противників та послідовників, що потребують укріплення у вірі⁴⁷.

Висновки. Проаналізувавши точки зору персонажів сюжету Ів. 11:17 – 12:11, ми побачили, як оповідач упродовж сюжетної оповіді майстерно веде читача, який є запрошений прийняти ті позиції, які ведуть до позитивної динаміки трансформації віри в Ісуса, а також відкинути ті, що вороже налаштовані до Його Особи та місії. Ті персонажі, що представляють позитивну динаміку щодо Особи Ісуса, зливаються в єдину наратологічну концепцію оповідного уривка, даючи змогу зробити конкретне бачення: віра у Того, Хто є Воскресінням і Життям, є ознакою справжнього учнівства. Ми прослідкували, що точка зору Марії набуває пророчого характеру: вона знає, що Ісус – стражденний Месія. Ми дослідили, як точка зору Марти упродовж драматичного сюжету набувала різних форм. Це стало каталізатором того, що протагоніст – Ісус закликає читача вслід за Мартою переглянути власну життєву позицію щодо Нього: «Віриш тому?» (Ів. 11:26b), та позитивно відповісти на цей заклик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко; повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ: Місіонер, 2020. Ч. 1: Старий Завіт. 1126 с.; Ч. 2: Новий Завіт. 350 с.
2. Стецько В. Наративний аналіз дослідження Святого Письма. *Волинський благовісник*. 2014. № 2. С. 49–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/volblag_2014_2_6.
3. Яцишин А. І. Наративний аналіз Ів. 10,40 – 12,50. *Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Добрий Пастир»*. 2018. Вип. 12–13. С. 131–153. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/issue/view/7/11>.
4. Bazzi C. *Vangelo di Giovanni. Testo e commento*. Casale Monferatto, Italia: Piemme, 2000. 267 p. DOI: <https://doi.org/10.15581/006.34.13933>.
5. Culpepper R. *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. 375 p. URL: <https://ipfs.io/ipfs/bafykbzacedfgslp2obncrmzt2ahldzmlj3znmjvcl6ac73tjdv3i77dyz6vt4?filename=R.%20Alan%20Culpepper%20%20Anatomy%20of%20the%20Fourth%20Gospel%20%282009%29.epub>.
6. Bennema C. *Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John*, Second Edition. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. 364 p. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/encountering-jesus-9781451487497-9781451470062.html>.
7. Calleja J. John 11: Author's stylistic devices and Church Vocabulary. *Melita Theologica*. Malta, 1990. Vol. 41, issue 1. P. 1–14. URL: https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/36244/1/MT%2c_41%281%29_-_A1.pdf.

⁴⁷ Culpepper R. *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. P. 159.

8. Bennema C. A Comprehensive Approach to Understanding Character in the Gospel of John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 36–59. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
9. Hase L. That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 294–320. DOI: <https://doi.org/10.1177/0142064X231208911>.
10. Watson E., Culy M. The Making of a Disciple. *Character Studies in the Gospel of John*. Eugene, USA: Cascade books, 2021. 131 p. URL: https://annas-archive.li/slow_download/d5bc62a840fb0eae8d5f318fed1bbb71/0/0.
11. Lee D. The Symbolic Narratives of the Fourth Gospel. Sheffield, England: JSOT Press, 1994. 270 p. URL: https://annas-archive.li/slow_download/0e28281e77be8feae0aa67d68e47b12a/0/0.
12. Leon-Dufour X. *Letture dell'Evangelo secondo Giovanni*. Cinisello Balsamo, Italy: San Paolo, 2007. 1296 p. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/lettura-dellevangelo-secondo-giovanni-9788821557491.html>.
13. Moloney F. The Faith of Martha and Mary: a narrative approach to John 11,17-40. *Biblica*. 1994. Vol. 75. № 4. P. 471–493. URL: <https://www.jstor.org/stable/42611418>.
14. Thompson M. Lazarus: “Behold a Man Raised Up by Christ”. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 460–472. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
15. O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 487–503. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
16. Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 473–486. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
17. Popp Th. Thomas: Question Marks and Exclamation Marks. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 504–529. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
18. Reinhartz A. Caiaphas and Annas: The Villains of the Piece? *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S.

- Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 530–536. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
19. Resseguie J. A Narrative-Critical Approach to the Fourth Gospel. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 3–17. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
20. Lee D. Martha and Mary: Levels of Characterization in Luke and John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 197–220. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
21. Stibbe M. A Tomb with a view: John 11.1-44 in Narrative-Critical Perspective. *New Testament Studies*. 1994. Vol. 40, issue 1. P. 38–54. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0028688500020427>.
22. Thomaskutty J. Reading John 11:1-45 from a post-normal times perspective. *Acta Theologica*. 2022. Vol. 42. № 1. P. 139–157. DOI: <https://doi.org/10.18820/23099089/actat.v42i1.9>.
23. Dennis J. Conflict and Resolution: John 11.47-53 as the Ironic Fulfillment of the Main Plot-Line of the Gospel (John 1.11-12). *Stusien zum Neuen Testament und seiner umwelt (SNTU)* / edit. by A. Fuchs. 2004. P. 23–39. URL: <https://kidoks.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/288>.
24. Yamasaki G. Perspective Criticism. Point of View and Evaluative Guidance in Biblical Narrative. Eugene, USA: Cascade books, 2012. 150 p. URL: <https://annas-archive.li/md5/128a121b6da9d427f9e2435e61edaca1>.

REFERENCES:

1. Sviate Pysmo Staroho i Novoho Zavitu. [Holy Scripture of Old and New Testament]. (2008). Translated by I. Khomenko. Kyiv: Misioner. [in Ukrainian].
2. Stetsko, V. Naratyvnyi analiz doslidzhenia Sviatoho Pysma. *Volynskii blahovisnyk*. 2014. №. 2. P. 49–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/volblag_2014_2_6.
3. Yatsyshyn, A. Naratyvnyi analiz Iv. 10,40 – 12,50. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoi teolohichnoi akademii «Dobryi Pastyr»: zbirnyk naukovykh prats. Teolohiia*. 2018. Vol. 12–13. P. 131–153. [in Ukrainian]. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/issue/view/7/11>.
4. Bazzi C. Vangelo di Giovanni. Testo e commento. Casale Monferatto, Italia: Piemme, 2000. 267 p. DOI: <https://doi.org/10.15581/006.34.13933>.
5. Culpepper R. Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design. Philadelphia, USA: Fortress Press, 1987. 375 p. URL: <https://ipfs.io/ipfs/bafykbzacedfgslp2obncrmzt2ahldzmlj3znmjvcl6ac73tjdv3i77d yz6vt4?filename=R.%20Alan%20Culpepper%20%20Anatomy%20of%20the%20Fourth%20Gospel%20%282009%29.epub>.
6. Bennema C. Encountering Jesus: Character Studies in the Gospel of John, Second Edition. Minneapolis, USA: Fortress Press, 2014. 364 p. URL:

<https://dokumen.pub/qdownload/encountering-jesus-9781451487497-9781451470062.html>.

7. Calleja J. John 11: Author's stylistic devices and Church Vocabulary. *Melita Theologica*. Malta, 1990. Vol. 41, issue 1. P. 1–14. URL: [https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/36244/1/MT%2c 41%281%29 - A1.pdf](https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/36244/1/MT%2c%2041%281%29%20-%20A1.pdf).
8. Bennema C. A Comprehensive Approach to Understanding Character in the Gospel of John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 36–59. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
9. Hase L. That We Might Die with Him: Jesus's Death and Resurrection as a Paradigm for Discipleship in Jn 11.1–12.11. *Journal for the Study of the New Testament*. 2024. Vol. 46, issue 3. P. 294–320. DOI: <https://doi.org/10.1177/0142064X231208911>.
10. Watson E., Culy M. The Making of a Disciple. *Character Studies in the Gospel of John*. Eugene, USA: Cascade books, 2021. 131 p. URL: https://annas-archive.li/slow_download/d5bc62a840fb0eae8d5f318fed1bbb71/0/0.
11. Lee D. The Symbolic Narratives of the Fourth Gospel. Sheffield, England: JSOT Press, 1994. 270 p. URL: https://annas-archive.li/slow_download/0e28281e77be8feae0aa67d68e47b12a/0/0.
12. Leon-Dufour X. *Lettura dell'Evangelo secondo Giovanni*. Cinisello Balsamo, Italy: San Paolo, 2007. 1296 p. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/lettura-dellevangelo-secondo-giovanni-9788821557491.html>.
13. Moloney F. The Faith of Martha and Mary: a narrative approach to John 11,17-40. *Biblica*. 1994. Vol. 75. № 4. P. 471–493. URL: <https://www.jstor.org/stable/42611418>.
14. Thompson M. Lazarus: “Behold a Man Raised Up by Christ”. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 460–472. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
15. O'Day G. Martha: Seeing the Glory of God. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 487–503. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
16. Miller S. Mary (of Bethany): The Anointer of the Suffering Messiah. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 473–486. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.

17. Popp Th. Thomas: Question Marks and Exclamation Marks. *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 504–529. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
18. Reinhartz A. Caiaphas and Annas: The Villains of the Piece? *Character Studies in the Fourth Gospel: narrative approaches to seventy figures in John* / edit. by S. Hunt, F. Tolmie, R. Zimmermann. 2013. P. 530–536. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/character-studies-in-the-fourth-gospel-narrative-approaches-to-seventy-figures-in-john-3161527844-9783161527845.html>.
19. Resseguie J. A Narrative-Critical Approach to the Fourth Gospel. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 3–17. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
20. Lee D. Martha and Mary: Levels of Characterization in Luke and John. *Characters and Characterization in the Gospel of John* / edit. by Ch. Skinner. 2013. P. 197–220. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/characters-and-characterization-in-the-gospel-of-john-9781472550330-9780567261960-9780567259653.html>.
21. Stibbe M. A Tomb with a view: John 11.1-44 in Narrative-Critical Perspective. *New Testament Studies*. 1994. Vol. 40, issue 1. P. 38–54. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0028688500020427>.
22. Thomaskutty J. Reading John 11:1-45 from a post-normal times perspective. *Acta Theologica*. 2022. Vol. 42. № 1. P. 139–157. DOI: <https://doi.org/10.18820/23099089/actat.v42i1.9>.
23. Dennis J. Conflict and Resolution: John 11.47-53 as the Ironic Fulfillment of the Main Plot-Line of the Gospel (John 1.11-12). *Stusien zum Neuen Testament und seiner umwelt (SNTU)* / edit. by A. Fuchs. 2004. P. 23–39. URL: <https://kidoks.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/288>.

*Стаття надійшла до редакції 14.12.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 29.12.2025 р.*

УДК 2:179.7

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.8>

БІБЛІЙНО-БОГОСЛОВСЬКІ АСПЕКТИ САМОЗАХИСТУ У КНИГАХ СТАРОГО ЗАВІТУ

Андрій ЯЦИШИН

доктор філософії з богослов'я,
завідувач кафедри богослов'я, перший заступник директора і науковий
співробітник Науково-дослідного інституту капеланства,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: yatsyshyn.a@ifaiz.edu.ua
ORCID: [0000-0002-1806-3603](https://orcid.org/0000-0002-1806-3603)

Дмитро НАГОРНЯК

студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності
041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: ndmitro365@gmail.com
ORCID: [0009-0002-8142-1351](https://orcid.org/0009-0002-8142-1351)

Бібліографічний опис статті: Яцишин А., Нагорняк Д. (2025). Біблійно-богословські аспекти самозахисту у книгах Старого Завіту. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 102–110. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.8>

Стаття присвячена біблійно-богословському осмисленню питання самозахисту в світлі старозавітної традиції. У центрі дослідження перебувають історичні, законодавчі та поетичні тексти Святого Письма, які окреслюють межі допустимого застосування сили та формують етику відповідальності за захист життя і спільноти. Особлива увага приділяється богословському значенню текстам Бут. 9:6, Вих. 22:1, Прип. 24:11, Проп. 3:8, а також образу Давида як носія «богослов'я воїна», у якому поєднуються довіра до Божого Провидіння та відповідальна дія. Дослідження демонструє внутрішню узгодженість біблійної традиції, у якій сила не абсолютизується, проте й не відкидається апріорно, а оцінюється з огляду на справедливість мети, моральну необхідність і підпорядкування Божій волі.

Ключові слова: самозахист, застосування сили, біблійна етика, Давид, справедливість, Старий Завіт, моральна відповідальність.

Andriy YATSYSHYN

Doctor of Philosophy in Theology,

Head of the Department of Theology, First Deputy Director and Research Fellow of the Chaplaincy Research Institute,

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: yatsyshyn.a@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-1806-3603](https://orcid.org/0000-0002-1806-3603)

Dmytro NAHORNIAK

*2nd year student of the educational and professional program «Theology», specialty
041 «Theology», master's level*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: ndmitro365@gmail.com

ORCID: [0009-0002-8142-1351](https://orcid.org/0009-0002-8142-1351)

Постановка проблеми. Питання допустимості застосування сили належить до числа найскладніших у біблійній етиці, оскільки поєднує заповідь про недоторканність життя з реальністю історичних конфліктів і необхідністю захисту невинних. Святе Письмо проголошує заборону вбивства як фундаментальний моральний принцип, водночас у його текстах присутні норми й наративи, що визнають легітимність оборони за певних умов. Така напруга потребує богословського осмислення, яке дозволяє уникнути як однобічного абсолютизування ненасильства, так і некритичного виправдання сили. У сучасному контексті ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки вимагає з'ясування внутрішньої логіки біблійного свідчення щодо меж застосування сили та відповідальності за збереження життя і морального порядку.

Мета роботи. Метою статті є здійснити біблійно-богословський аналіз старозавітних текстів, що стосуються питання застосування сили та самозахисту, і показати їхню внутрішню концептуальну узгодженість. Завданням дослідження є з'ясувати богословське підґрунтя принципу відповідальності за пролиття крові, розкрити значення законодавчих приписів щодо оборони дому та життя, а також окреслити богословський зміст воєнних наративів, зокрема постаті Давида, у світлі категорій справедливості, довіри до Бога та моральної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Єврейське право, зафіксоване в текстах Старого Завіту, стало одним із ключових джерел формування ранньохристиянської етичної рефлексії, зокрема в питаннях самооборони та захисту ближнього. Християнські автори різних епох неодноразово зверталися до цих норм, визнаючи їхню засадничу роль. Водночас єврейська правова традиція має самостійне значення як одна з найдавніших трансрегіональних правових систем.

Після вавилонського завоювання Юдеї у 587 р. до н. е. частина населення була депортована, тоді як інша залишилася на батьківській землі, що згодом сприяло формуванню єврейських громад поза межами Юдеї, зокрема в

Олександрії та Єгипті. Після поразки повстання проти Риму в 70 р. н. е. процес розсіювання значно посилюється, охопивши території всієї імперії. У наступні століття єврейські громади виникли по всій Європі та на Близькому Сході; діючи як відносно автономні спільноти, вони впорядковували внутрішнє життя згідно з єврейським правом і підтримували зв'язки між собою саме через цю спільну нормативну основу¹.

Центральним положенням раннього біблійного морального порядку є заборона вбивства, поєднана з вимогою суворої відповідальності за пролиття людської крові. У книзі Буття це сформульовано так: «Хто проливає кров людини, того кров буде пролита людиною; бо на подобу Божу створено людину» (Бут. 9, 6). Цей текст функціонує не лише як правова норма, але й як богословське обґрунтування недоторканності людського життя, адже апеляція до образу Божого підкреслює його внутрішню та невід'ємну гідність².

Проаналізуємо кілька старозавітніх текстів, що стосуються означеної теми, починаючи з уже згаданого фрагмента з книги Буття (Бт. 9, 6). Показово, що норма про смертну кару за вбивство не була застосована ретроспективно до Каїна, першого вбивці, що, ймовірно, пов'язано з початковим етапом розвитку людського суспільства та його малою чисельністю. Хейдок і Менохіус розглядають це як свідчення перехідного характеру божественної справедливості, тоді як у Бут. 9, 6 вже чітко стверджується справедливість смертної кару за вбивство. Кальмет, своєю чергою, підкреслює, що цей принцип надає легітимні повноваження судовій владі здійснювати законну кару, чітко відмежовуючи її від свавільного насильства. Заповідь «Не вбивай» слід тлумачити в межах цього богословсько-правого горизонту. Вона не встановлює безумовної заборони будь якого позбавлення життя, а спрямована насамперед проти незаконного вбивства, зокрема актів особистої помсти чи самосуду. Таким чином, біблійна традиція чітко розмежовує приватне насильство та здійснення правосуддя через легітимні правові механізми³.

Уривок про вбивство подає Книга Вихід (Вих. 22, 1): якщо злодія схоплять під час нічного влому і він помре від удару, «нема злочину крові». Текст визнає право господаря захищати дім навіть із ризиком смертельної сили. Це відбиває ширший принцип: життя і дім як простір сім'ї – дари, довірені Богом. Тому моральна оцінка відрізняє заборонене вбивство від вимушеної самооборони для збереження життя. Самозбереження в умовах безпосередньої загрози постає як легітимна дія. Норма також підкреслює особисту відповідальність за безпеку дому, що розумівся не лише матеріально, а як осередок благословенного сімейного життя. Закон Виходу захищає цей священний простір, подаючи

¹ Kopel D., Gallant P., Eisen J. The Human Right of Self-Defense. 2007. P.55.

² Kopel D. The Torah and Self-Defense. Penn state law review. Vol. 109:1. 2004. P. 18.

³ Bible Commentaries. Genesis 9. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/genesis-9.html?utm> (дата звернення: 18.12.2025.)

оборону дому як моральний обов'язок. Оскільки таке право коріниться в Божому законі, його розуміють як невід'ємне, а не похідне від людських інституцій⁴.

Важливим старозавітнім аргументом на користь допустимості сили в межах Божого задуму є Псалом 144, що формує богословське підґрунтя розуміння законної війни й самооборони. Слова Давида: «Благословен Господь, моя скеля, що навчає руки мої до бою» (Пс. 144, 1) – це не лише поезія, а вираз світогляду, де військова вправність не протиставляється святості, якщо служить справедливій меті. Хоч Давид і не був воїном, коли виступив проти Голіафа, перемогу він пояснює Божим Провидінням. Тут окреслюється принцип: людська дія в бою не відділена від Божої суверенності. Легітимність сили визначається не владолюбством чи помстою, а захистом життя й цілісності спільноти. Визнаючи, що Бог навчає його війни, Давид стверджує: справедлива збройна дія не оскверняє віру, а може бути формою обов'язку⁵.

У сучасній богословській мові цей уривок узгоджується з традицією справедливої війни, як її сформульовано в моральному вченні Католицька Церква. Попри те, що мир залишається ідеалом, застосування сили може бути морально виправданим для захисту невинних, утвердження справедливості та збереження суспільного порядку. Отже, псалом подає не лише духовну рефлексію над війною, а й модель етично вмотивованої оборони, що спирається на смиренність як довіру до Божого Провидіння⁶.

Попри визнання права на застосування зброї у виняткових випадках, Біблія чітко окреслює ситуації, де вбивство є несправедливим і вимагає спротиву. У Прип. 24:11 читаємо: «Рятуй тих, що на смерть тягнені, | і від засуджених на страту не відступай». Цей текст наголошує на моральному обов'язку захищати невинних, продовжуючи біблійну лінію оборони тих, хто зазнає загрози несправедливого чи передчасного знищення⁷.

В історії Ізраїлю траплялися самочинні страти, як у випадку каменування Стефана натовп без суду сам вирішив вчинити цю розправу (Ді. 7) та інших поспішно засуджених. Ісус Христос, виявляючи милосердя, захистив жінку, звинувачену в перелюбі (Ів. 8, 1–11), показавши можливість уберегти людину від несправедливого покарання. Подібно діяв і Даниїл, який у справі Сусанни викрив неправдиві свідчення (Дан. 13). Заклик Прип. 24:11 стосується й тих, хто потерпає від соціально-економічного гноблення, зокрема бідних боржників (Пс. 71:4). Йдеться про опір будь-якій несправедливості — від незаконної страти до суспільного утиску⁸.

⁴ Barton D. Exodus 22:2 – The Bible and Self-Defense. *Liberty University Law Review: Vol. 8 : Iss. 3, Article 6*. P. 649-650.

⁵ Bible Commentaries. Psalms 143 (144). Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/hcc/psalms-143.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

⁶ Koplitz M. The Psalm Project Discovering the Spiritual World through the Psalms - Psalm 144. 2023. P. 8.

⁷ Bible Commentaries. Proverbs 24. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/hcc/proverbs-24.html> (дата звернення: 18.12.2025)

⁸ Bible Commentaries. Proverbs 24. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/hcc/proverbs-24.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

Вислів «час на війну і час на мир» (Проп. 3:8) з Книга Еклезіяста передає біблійне розуміння, що мир – це не лише відсутність конфлікту, а нерідко плід попереднього протистояння. Писання не возвеличує насильство, однак визнає: окремі форми боротьби, зумовлені Божою волею чи моральною необхідністю, можуть бути складовою встановлення справедливості й тривалого миру⁹.

Промовистим є контраст між правлінням Давида і Соломона. Мир і розквіт за Соломона стали можливими завдяки вже укріпленому Давидом царству після його воєн. Ці війни мали не випадковий, а стратегічний характер: усунення зовнішніх загроз і створення стабільності, необхідної для мирного розвитку. Це відображає принцип, актуальний і для сучасного врядування: тривалий мир інколи потребує складних, але необхідних кроків для нейтралізації небезпек і встановлення порядку¹⁰.

Писання подає й випадки, коли ухилення від рішучих дій у конфлікті означало непослух Богові. Накази, дані Ісус Навину (Євр. 4:1–9) та Саулу (1 Сам. 15:18) щодо війни подані не як агресія, а як здійснення справедливості й забезпечення безпеки народу. Ці приклади показують, що біблійна етика не прирівнює пасивність до праведності. Навпаки, бездіяльність у критичний момент може поглибити шкоду для вразливих і підірвати моральну відповідальність¹¹.

Звертаючись до колективного виміру самозахисту, біблійний погляд на війну тісно пов'язаний із постаттю Давида. Його образ відображає те, що дослідники називають «богослов'ям воїна» – бачення, де поєднуються війна, провідництво і Божий задум. Війна не є периферійною темою його життя, а пронизує розповіді першої книга Самуїла (1 Сам. 16–31), другої книга Самуїла (2 Сам. 1–24), першої книга Хронік (1 Хр. 11–29) та Псалмів (напр., Пс. 18; 144). Ці тексти не лише описують перемоги, а відкривають внутрішній світ того, кого названо «чоловіком за серцем Божим» (1 Сам. 13, 14) і водночас хоробрим та розсудливим воїном (1 Сам. 16, 18)¹².

У Перша книга Самуїла (1 Сам. 17, 37) Давид погоджується вийти проти Голіафа: «Господь, що врятував мене з левиних та ведмежих лап, врятує мене і з рук цього філістимлянина». Саул відповідає: «Іди, й нехай Господь буде з тобою». Давид пов'язує теперішній виклик із попереднім досвідом Божого спасіння. Згадуючи небезпеки пастушого життя, він приписує визволення Богові, а не власній силі. Фраза «Господь визволить мене з руки цього філістимлянина» виражає сталу богословську лінію – довіру до Божої дії, а не до людських ресурсів. Давид виступає не від себе, а від імені Бога Ізраїля. Уривок формує

⁹ Кусьнеж В. Світ Біблії. Подорож Батьківщиною Ісуса Христа. Київ : Кайрос, 2022. С. 186.

¹⁰ Bible Commentaries. Ecclesiastes 3 Everett's Study Notes on the Holy Scriptures. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/ghe/ecclesiastes-3.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

¹¹ Bible Commentaries. Ecclesiastes 3 Everett's Study Notes on the Holy Scriptures. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/ghe/ecclesiastes-3.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

¹² Capps K. David, man of God and man of war. URL : <https://www.fromthefray.com/david-man-of-god-and-man-of-war/> (дата звернення: 18.12.2025.)

модель самооборони, основаної на вірі, де легітимність сили пов'язується зі справедливістю та Божим мандатом¹³.

У Першій книзі Самуїла (1 Сам. 17, 45) Давид протиставляє озброєному Голіафу власний прихід «в ім'я Господа Саваота», підкреслюючи Божу владу над усіма воїнствами й особливий союз з Ізраїлем. Голіаф спирається на матеріальну силу, тоді як Давид – на божественний авторитет і моральну правоту; образа спрямована не лише проти народу, а й проти Бога. Його дія постає як оборона Божої честі та ідентичності спільноти. Вірш подає богословське підґрунтя самооборони: Давид не агресор, а зняряддя Божої справедливості. Рабинська традиція (Вавилонський Талмуд) навіть змальовує Бога як воїна, а Давида – Його посланцем. Це не просто двобій, а духовно насичений конфлікт, де людська слабкість поєднується з Божим провидінням. Законність сили тут міряється справедливістю справи й Божим схваленням, а не потугою зброї¹⁴.

Після перемоги над Голіафом боротьба Давида не завершилася, а лише набула нових форм. Попереду були тривалі війни з філістимлянами, напружені й драматичні стосунки із Саулом, помазання на царство та громадянський конфлікт із Сауловим сином Ішбаалом. Усе подальше життя Давида супроводжувалося збройними протистояннями з навколишніми народами, що стало невід'ємною частиною його історичної місії. Давид позбавляв життя як воїн на полі бою і ніс відповідальність за смерті як полководець і цар. Проте пророк Натан докоряє йому не за численні втрати у війнах, а тоді, коли він опосередковано спричиняє загибель Урії, намагаючись приховати власний гріх і заволодіти його дружиною. Тисячі смертей у межах воєнних дій не ставляться йому за порушення заповіді «Не вбивай», тоді як смерть Урії стає предметом пророчого осуду. Навіть якби Урія залишився живим у тому бою, Давид усе одно згрішив би проти цієї заповіді, адже мав усвідомлений намір його смерті та цілеспрямовано прагнув здійснити цей задум¹⁵.

Біблійне бачення самооборони постає як складна, але внутрішньо узгоджена етична система, у якій сила не абсолютизується, проте й не відкидається апріорно. Старозавітні тексти, особливо оповіді про Давида, показують, що збройна дія може розглядатися як відповідь віри на реальну загрозу, коли вона підпорядкована Божій волі, справедливості та захисту спільноти. Самооборона не постає актом агресії, а формою відповідальності за життя, союз і моральний порядок.

Законодавчі приписи, зокрема у Книга Вихід, підтверджують право захищати дім і близьких, розрізняючи злочинне вбивство та вимушену оборону. Пророчі й мудрісні тексти доповнюють це виміром захисту невинних від несправедливого насильства. Отже, біблійна традиція формує етику, де

¹³ Bible Commentaries. 1 Samuel 17. Gill's Exposition of the Whole Bible. URL : <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/geb/1-samuel-17.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

¹⁴ Bible Commentaries. 1 Samuel 17. Gill's Exposition of the Whole Bible. URL: <https://www.studydrive.net/commentaries/eng/geb/1-samuel-17.html> (дата звернення: 18.12.2025.)

¹⁵ Загребельний І. Апостольство меча. Християнство і застосування сили. 2-ге вид. Тернопіль : Крила, 2020. С. 14.

легітимність сили визначається не її інтенсивністю, а справедливістю мети, моральною необхідністю та визнанням Божого верховенства над людською дією.

Висновки. Системний аналіз старозавітної традиції дозволяє ствердити, що біблійне бачення самозахисту формується в межах етики відповідальності за життя, гідність і збереження спільноти. Заповідь про недоторканність людської крові, укорінена в істині про створення людини на образ Божий, не скасовує права на оборону, але встановлює моральні межі застосування сили. Законодавчі приписи, мудрісні настанови та історичні наративи, зокрема постать Давида, засвідчують, що сила стає морально допустимою лише тоді, коли вона спрямована на захист невинних і відновлення порушеного порядку, а не на особисту вигоду чи агресію.

У цьому світлі сучасні моральні оцінки збройної агресії проти України набувають глибшого богословського підґрунтя. Якщо з огляду на критерії *jus ad bellum* йдеться про акт несправедливої агресії, то право народу на самозахист коріниться не лише в міжнародному праві, а й у самій біблійній традиції, яка визнає обов'язок оборони життя і спільноти. Позиція Папи Франциска, який визнав право України на оборону і назвав її спротив проявом любові до Батьківщини, а також висловлювання Папи Лева XIV щодо неприпустимості примусових територіальних поступок і необхідності поваги до суверенного вибору народу, логічно вписуються в цю богословську лінію. Їхні заяви про солідарність із постраждалими від атак на цивільну інфраструктуру та заклики до справедливого миру відображають біблійний принцип захисту невинних і засудження несправедливого насильства.

Таким чином, від старозавітного обов'язку оборони дому й народу до сучасного морального вчення Церкви простежується внутрішня тяглість: мир не може бути наслідком примусу чи капітуляції, а справедливий самозахист — за умови пропорційності та спрямованості на відновлення гармонійного порядку — не є проявом агресії, а постає формою відповідальності перед Богом за збереження життя і гідності людської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загребельний І. Апостольство меча. Християнство і застосування сили. 2-ге вид. Тернопіль: Крила, 2020. - 160 с.
2. Кусьнеж В. Світ Біблії. Подорож Батьківщиною Ісуса Христа. Київ : Кайрос, 2022. 296 с.
3. Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко; повний переклад, здійснений за ориг. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2020. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с. ; Ч. 2 : Новий Завіт. 350 с.
4. Barton D. Exodus 22:2 – The Bible and Self-Defense. *Liberty University Law Review*: Vol. 8 : Iss. 3, Article 6. URL : https://digitalcommons.liberty.edu/lu_law_review/vol8/iss3/6/?utm_source=digitalcommons.liberty.edu%2Flu_law_review%2Fvol8%2Fiss3%2F6&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages (дата звернення : 18.12.2025.)

5. Bible Commentaries. 1 Samuel 17. Gill's Exposition of the Whole Bible. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/geb/1-samuel-17.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
6. Bible Commentaries. Ecclesiastes 3 Everett's Study Notes on the Holy Scriptures. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/ghe/ecclesiastes-3.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
7. Bible Commentaries. Genesis 9. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/genesis-9.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.12.2025.)
8. Bible Commentaries. Proverbs 24. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/proverbs-24.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
9. Bible Commentaries. Psalms 143 (144). Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/psalms-143.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
10. Capps K. David, man of God and man of war. URL : <https://www.fromthefray.com/david-man-of-god-and-man-of-war/> (дата звернення: 18.12.2025.)
11. Kopel D. The Torah and Self-Defense. Penn state law review. Vol. 109:1. 2004. URL : https://www.researchgate.net/publication/228206284_The_Torah_and_Self-Defense 26 p. (дата звернення: 18.12.2025.)
12. Kopel D., Gallant P., Eisen J. The Human Right of Self-Defense. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/228177997_The_Human_Right_of_Self-Defense (дата звернення: 18.12.2025.)
13. Koplitz M. The Psalm Project Discovering the Spiritual World through the Psalms - Psalm 144. 2023. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7696249>

REFERENCES:

1. Zahrebelnyi I. Apostolstvo mecha. Khrystyianstvo i zastosuvannia syly. 2-he vyd. Ternopil: Kryla, 2020. - 160 s.
2. Kusnezh V. Svit Biblii. Podorozh Batkivshchynoiu Isusa Khrysta. Kyiv : Kairos, 2022. 296 s.
3. Sviate Pysmo Staroho i Novoho Zavitu : v 2-kh ch. / per. o. I. Khomenko; povnyi pereklad, zdiisnenyi za oryh. yevr., aram. ta hrets. tekstamy. Kyiv : Misioner, 2020. Ch. 1 : Staryi Zavit. 1126 s. ; Ch. 2 : Novyi Zavit. 350 s.
4. Barton D. Exodus 22:2 – The Bible and Self-Defense. Liberty University Law Review: Vol. 8 : Iss. 3, Article 6. URL : https://digitalcommons.liberty.edu/lu_law_review/vol8/iss3/6/?utm_source=digitalcommons.liberty.edu%2Fflu_law_review%2Fvol8%2Fiss3%2F6&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages (дата звернення : 18.12.2025.)

5. Bible Commentaries. 1 Samuel 17. Gill's Exposition of the Whole Bible. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/geb/1-samuel-17.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
6. Bible Commentaries. Ecclesiastes 3 Everett's Study Notes on the Holy Scriptures. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/ghe/ecclesiastes-3.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
7. Bible Commentaries. Genesis 9. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/genesis-9.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.12.2025.)
8. Bible Commentaries. Proverbs 24. Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/proverbs-24.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
9. Bible Commentaries. Psalms 143 (144). Haydock's Catholic Bible Commentary. URL : <https://www.studylight.org/commentaries/eng/hcc/psalms-143.html> (дата звернення: 18.12.2025.)
10. Capps K. David, man of God and man of war. URL : <https://www.fromthefray.com/david-man-of-god-and-man-of-war/> (дата звернення: 18.12.2025.)
11. Kopel D. The Torah and Self-Defense. Penn state law review. Vol. 109:1. 2004. URL : https://www.researchgate.net/publication/228206284_The_Torah_and_Self-Defense 26 p. (дата звернення: 18.12.2025.)
12. Kopel D., Gallant P., Eisen J. The Human Right of Self-Defense. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/228177997_The_Human_Right_of_Self-Defense (дата звернення: 18.12.2025.)
13. Koplitz M. The Psalm Project Discovering the Spiritual World through the Psalms - Psalm 144. 2023. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7696249>

*Стаття надійшла до редакції 19.12.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 29.12.2025 р.*

Філософія

УДК 2-43

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.9>

ІНТЕРНЕТ-МЕМИ З РЕЛІГІЙНИМИ ПЕРСОНАЖАМИ ЯК ЗБРОЯ: ДОСВІД УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ольга НЕДАВНЯ

*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
Національної академії наук України
вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001, Україна
e-mail: okyjanka@gmail.com
ORCID: [0000-0003-4634-1137](https://orcid.org/0000-0003-4634-1137)*

Бібліографічний опис статті: Недавня О. (2025). Інтернет-меми з релігійними персонажами як зброя: досвід українців під час війни. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 111–119. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.9>

***Метою** даного дослідження стало виявлення місця нового явища в осмисленні подій сучасної війни Російської Федерації проти України — Інтернет-мемів з релігійними персонажами, окреслення їх значення для опору військовій та інформаційній агресії ворога. Для цього проаналізований контент таких Інтернет-мемів, котрий розповсюджується в українському секторі Мережі та за її межами останніми роками. Внаслідок відповідного аналізу означені основні характерні особливості Інтернет-мемів з релігійними героями: звернення до персонажів різних релігійних систем, синтез і кроскультурні зв'язки сюжетів. Показано, що по максимуму залучаються в Інтернет-меми християнські персонажі (Ісус Христос, Богоматір, святий Микола, архистратиг Михайло, святі Ольга та Володимир та ін.), зустрічаються і язичницькі (Перун та ін.). **Наукова новизна** дослідження: виявлено сміливі новації у трактуванні християнських персонажів, які допомагають українцям у їх опору ворогові: Христос у бронезилеті та камуфляжі йде на поміч нашим воякам, Діва Марія закриває своїм Покровом українських воїнів та всю Україну, свята Ольга бере до рук джавелін, і навіть постає “свята Джавеліна”. Новаторство в Інтернет-мемах стосується також переосмислення відповідальності українців у їх взаємодії зі святими: тепер не тільки святий Микола захищає дітей від російських ракет, але і український воїн опікується цим святим, що примандрував з подарунками. Визначено, що у воєнних Інтернет-мемах може відбуватись мікс вітчизняних сюжетів з релігійними персонажами та сюжетів зі світських культурних продуктів євро-*

атлантичного кола. Зроблені **висновки**, що Інтернет-меми з релігійними персонажами популярні як ефективна зброя в інформаційній війні та як засіб підтримання стресостійкості українців.

Ключові слова: Інтернет-меми, релігійні персонажі, Україна, війна, інформаційна зброя.

Olha NEDAVNIA

*Candidate of Philosophical Sciences, Senior Researcher,
Department of Religious Studies, Institute of Philosophy named after G.S. Skovoroda,
National Academy of Sciences of Ukraine
Tryohvsiatytelska St., 4, Kyiv, 01001, Ukraine
e-mail: okyjanka@gmail.com
ORCID: [0000-0003-4634-1137](https://orcid.org/0000-0003-4634-1137)*

INTERNET MEMES WITH RELIGIOUS CHARACTERS AS WEAPON: THE EXPERIENCE OF UKRAINIANS DURING THE WAR

*The purpose of this research was to identify the place of a new phenomenon in the understanding of the events of the modern war of the Russian Federation against Ukraine – Internet memes with religious characters, outlining their significance for resistance to the military and information aggression of the enemy. For this purpose, the content of such Internet memes, which has been distributed in the Ukrainian sector of the Global Network and beyond in recent years, was analyzed. As a result of the corresponding analysis, the main characteristic features of Internet memes with religious heroes were identified: appeal to characters from different religious systems, synthesis and cross-cultural connections of plots. It is shown that Christian characters are most often involved in Internet memes (Jesus Christ, the Mother of God, Saint Nicholas, Archangel Michael, Saints Olga and Volodymyr, etc.), and pagan ones are also found (Perun, etc.). **Scientific novelty** of the study: bold innovations were discovered in the interpretation of Christian characters who help Ukrainians in their resistance to the enemy: Christ in a bulletproof vest and camouflage goes to help our soldiers, the Virgin Mary covers Ukrainian soldiers and the whole Ukraine with her Protection, Saint Olga takes up a javelin, and even a “saint Javelina” appears. Innovation in Internet memes also concerns the rethinking of the responsibility of Ukrainians in their interaction with saints: now not only does Saint Nicholas protect children from Russian missiles, but also a Ukrainian soldier takes care of this saint who arrived with gifts. It was determined that in military Internet memes there may be a mix of Ukrainian plots with religious characters and plots from secular cultural products of the Euro-Atlantic circle. **The conclusions** were drawn that Internet memes with religious characters are popular as an effective weapon in information warfare and as a means of maintaining stress resistance of Ukrainians.*

Key words: Internet memes, religious characters, Ukraine, war, information weapons.

Актуальність теми. Під час війни людям властиво прикликати всіх можливих помічників у їх боротьбі, у захисті від нападників. Це стосується помічників, зокрема, й релігійних помічників — релігійних персонажів, патронів та опікунів. У війні Росії проти України українцям явно не завадить будь-чия допомога, і, крім наративів про війну, базованих на інформаційних повідомленнях та наочних враженнях, закономірно актуалізувався наратив про релігійних захисників українського народу. Вже з перших років збройного вторгнення Російської Федерації на територію України уявлення про релігійних патронів-захисників стали візуалізуватись у Інтернет-мемах. Такий процес активізувався з початком повномасштабного воєнного наступу ворога, й ця народна творчість вийшла за межі українського сектору Мережі. Взагалі, візуалізація образів героїв-захисників має довгу історію — і не лише геральдичну, однак нині маємо небачені раніше потужні інструменти візуалізації таких та інших образів та ідей, а також — і комунікації тих, хто їх створює, втілює та пропагує, хто ними надихається й надихає. Інтернет, зокрема і особливо — через соціальні мережі, став інкубатором та провайдером численних мемів українців, що представляють релігійних персонажів як захисників Києва та всієї України. Отже, на часі вивчення цього явища релігієзнавцями. Тож **метою** даного дослідження стало виявлення місця Інтернет-мемів з релігійними героями у осмисленні подій сучасної війни Російської Федерації проти України, окреслення їх значення для опору військовій та інформаційній агресії ворога та у підтримці психологічного здоров'я українців.

Ступінь дослідження. Інтернет-меми, цей відносно (технічно) новий спосіб створення та розповсюдження мислевірусів у лаконічній, емоційно зачепливій візуальній та текстовій формі, останніми роками масово застосовуються як інструмент пропаганди та контрпропаганди¹, і колеги-філософи вже звернули на це виправдану увагу. Так, Р. Додонов² зосередився на аналізі Інтернет-мемів, що постали під час оборони Києва у 2022 р., а Г. Филипович³ — на дослідженні візуальних образів мемів. Відзначимо, що старшими зразками подібної творчості є карикатури, плакати, графіті, дотепні лаконічні коломийки, а нині це — фотоколажі з підписами, короткі відео, так звані мотиватори і демотиватори, котрі з Інтернету можуть перекочувувати на бігборди, в народні приказки та лексикон журналістів. Під час теперішньої війни,

¹ Ми всі помremo, а вони — ні. Як меми визначають наші погляди на минуле та проєктують майбутнє. ЛЮОК. URL: <https://lyuk.media/baraban/mems/>

² Додонов, Р. Оборона Києва 2022 року через призму мемології. Київські філософські студії-2023: Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 19 травня 2023 р.): тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. С. 16-37. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2023/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A1-23.pdf

³ Филипович Г. Мистецтво під час війни: досвід України. Київські філософські студії: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20 травня 2022 р.): тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A12022.pdf С. 186-190.

як це бувало і у попередні війни з плакатами й карикатурами, точаться інформаційні баталії Інтернет-мемів між українцями⁴ та росіянами⁵, у якому українцям нерідко доводиться “відвойовувати” своїх власних героїв та святих. Той факт, що у чималій частці Інтернет-мемів (та у їх обговореннях, зокрема і з боку закордонних дослідників) дискутуються релігійні акценти⁶, — закономірний з огляду на вагому присутність релігійних наративів у народній пам'яті, котра століттями осмислювалась у відповідному світоглядному контексті. І ці наративи були, скажімо так, не завжди “канонічними”, незрідка містили гумор, гротеск, сатиру, що й відображалось у їх тій чи іншій візуалізації, починаючи з деяких графіті на храмах і завершуючи вертепними персонажами. Нині бачимо продовження цієї народної традиції в різних мистецьких формах, що вже потрапило у поле професійної уваги колег⁷, і особливо популярні серед них — якраз Інтернет-меми. Однак, наразі бракує релігієзнавчих досліджень, спеціально присвячених саме Інтернет-мемам з релігійними героями, тож варто заповнювати цю цікаву нішу.

Основний текст. Насамперед слід підкреслити, що образи на Інтернет-мемах них — це не просто щось знайоме, на що підбадьорливо подивитись, і хочеться відразу розповсюдити. Усвідомлюють таке їх творці чи ні, але здійснюваним вибором персонажів для зображень обираються засоби мобілізації світоглядного потенціалу, на який можна спертись у боротьбі. У “воєнних” арт-мотиваторах збираються та взаємодіють у допомозі українцям релігійні персонажі, герої святих книг і святців: Христос у бронезилеті та огорнутий українським прапором у боротьбі з Антихристом, огорнутим прапором РФ; Богородиця Оранта з Покровом із захисної сітки над нашими вояками; ангели, святі та герої, одягнені у військове вбрання, беруть в руки зброю. Очікувано “мобілізований” весь київський легендаріум: “озброюються” святий князь Володимир Хреститель і засновники Києва, та закликають всіх на захист рідного міста.

Зауважимо, що далеко не в усіх випадках явно зазначене авторство таких Інтернет-мемів, і навіть пошук по зображеннях служби Гугл рідко коли може надати у розшуках автора вичерпну допомогу. Інтернет-меми, як правило, розповсюджуються у вільному доступі, і безліч разів передрукуюються,

⁴ Меми про війну — те, що допомагає всій країні триматися й перемагати РФ в інформаційній війні. Заборона. URL: <https://zaborona.com/memy-pro-vijnu-te-shho-dopomagaye-vsij-krayini-trymatysya-j-peremagaty-rf-v-informaczijnij-vijni/>

⁵ Дуже чорний гумор: меми як інструмент російської пропаганди. Український кризовий медіа-центр. URL: <https://uacrisis.org/uk/duzhe-chornyj-gumor-memy-yak-instrument-rosijskoyi-propagandy>

⁶ Neivanmade. Майже ікони. Сакральні мотиви як засіб у воєнному плакаті. Патріархат. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/mayzhe-ikony-sakralni-motyvy-ik-zasoby-u-voiennomu-plakati/>; Religious Icons in Art and War. Saint Javelin and Symbols of Resistance. National WWI Museum and Memorial. URL: <https://www.theworldwar.org/learn/about-wwi/religious-icons-art-and-war>

⁷ Наприклад, Филипович Г. Мистецтво під час війни: досвід України. Київські філософські студії: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20 травня 2022 р.): тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A12022.pdf С. 186-190.

переробляються і доповнюються. Припускаємо, що для творців Інтернет-мемів здебільшого важливіше ширше знайомство з їх творами, аніж їх підпис, вже не кажучи про те, що частина зображень для відповідних композицій взяті з відомих ікон чи скульптур святих.

Цікаво, що у більшості випадків релігійні образи Інтернет-мемів — християнські, однак може застосовуватись і певний синкретизм: наприклад, українці без проблем об'єднують зусилля на нашу користь архангела Михайла та легендарного Змія Горинича. Сьогоднішні українці оспівуються як нащадки лицарів, козаків-характерників, вояків УПА, і їх благословляють на бій як Перун, так і Христос. Зустрічаються і сміливі інтерпретації християнських персонажів чи “похідних” з них: серед таких Інтернет-мемів великої популярності набула не просто нова свята, а буквально святий символ зброї — “свята Джавелина” одягнена у вишиванку та комуфляж. Цей Інтернет-мем є колективною “збірною” творчістю авторів з різних країн, і став, зусиллями канадського ентузіаста, не лише інформаційною підтримкою українців, а й засобом збору великої фінансової допомоги для них⁸.

Подібні зображення, часто і з влучними дотепними написами, а також і зображення українських воїнів з біблійними цитатами, спостерігаються не лише в Інтернеті, але й на вуличних бігбодах, а також і на символіці українських вояків, на художніх виставках у музеях та на відкритих арт-просторах. Така творчість жваво обговорюється в соціальних мережах, і використовується у дискусіях з опонентно налаштованими користувачами (зокрема, в “батлах” з “ватниками” та росіянами) та у донесенні інформації про українців, які борються й не западають на дусі — до наших союзників та мешканців нейтральних країн.

Власне, явище прикликання на допомогу у боротьбі святих і героїв та візуалізація цього – не унікальне. Фантазія художників всіх минулих століть — від всесвітньо відомих і до розмальовників парканів — відобразила аналогічну народну творчість, у якій зустрічались релігійні та міфологічні образи різних епосів, етносів та часів. Зокрема, на європейських теренах таке досить активно відбувалось від часів великого переселення народів та міксування римського й іншого європейського контенту, середземноморського та нордичного, язичницького та християнського. Відповідна творчість попадала і на храмові фрески, і у перші друковані книги, і на ярмаркові мальовані ятки, на герби та прапори, на шовк чи дерюгу наметів — лицарських чи сіроми ополчення. І все це також працювало засобами: ідентифікації та маніфестації ідентичності, підтримки своїх та знецінення чужих, підняття духу та правильного ідеологічного настановлення. Тож сьогодні для Інтернет-мемів просто є більші простір, доступність та мобільність.

І український подібний “воєнний” візуал з елементами релігійними працює аналогічно, виводячи міфотворчість на новий рівень. Тепер можна побачити не лише картинки, де наші вояки-герої зображуються з крилами ангелів-охоронців,

⁸ 'Iconic' Saint Javelin helps fundraise over \$1 million for Ukraine. The Kyiv Independent. URL: <https://kyivindependent.com/iconic-saint-javelin-helps-fundraise-over-1-million-for-ukraine/>

як це було ще від часів Майдану (і такі образи вже успішно перекочували на їх шеврони). Ба українські креативщики візуальної зброї пішли далі, услід за нашими предками, які були ставали на захист скривдженого Божественного сина: наші солдати виносять з поля боя пораненого ангела, що впав після знищення ворожої ракети у повітряній битві, а з образом святого Миколи, котрий захищає українських дітей від російських ракет⁹ — сусідує образ українського воїна, що пригортає св. Миколу¹⁰: так, як святий колись гойдав його, маленького, на колінах.

Прикметно, як розвивається українська міфотворчість в сьогоденних геополітичних реаліях: у народній творчості сплітаються знаковими образами не лише традиційні релігійні, але й символи походженням з інших частин Євро-Атлантики, у класичному чи сучасному їх прочитанні. У візуальних творах зустрічається пам'ять з часів минулих та культурний контекст з сучасності, синтезуються не тільки легендарні та християнські герої, але й виникають кроскультурні альянси, працюють “машини часу” та нестримна народна фантазія: у любительських шедеврах Змій Горинич вже співпрацює не лише з патроном столиці архангелом Михайлом — його вогонь спрямовують на ворогів командою “Дракаріс!” свята Ольга та козак Мамай¹¹. Такі образи демонструють ще складніший синкретизм уявлень: до симбіозу місцевих легендарного та релігійного персонажів долучається використання героїки іноземних популярних епопей — епістолярно-медіального продукту сучасної євроатлантичної цивілізації “Пісня льоду і полум'я” авторства культового американського письменника Д. Мартіна. У ній відроджені дракони символізують повернення людей, котрі вже були скептично налаштовані щодо релігій, до визнання присутності містичних сил та використання їх, а наша свята княгиня у творчості дотепних українців насилає вогонь Горинича “запозиченим” символічним гаслом — на теперішніх нападників, заклятих ворогів.

Згадані та інші аналогічні вияви народної пам'яті й мемо-творчості, де релігійні персонажі допомагають українцям у їх праведній боротьбі з нападниками, рясно розповсюджуються Мережею, збираються на тематичні сайти і опиняються на шевронах наших героїв-військових, переспівуються все нові варіації та креативляться нові ідеї. Й вони мають перекочовувати і у шкільні підручники, мультфільми й фільми, а також — і на експорт, що вже, власне, почалось. Все має працювати на нашу перемогу, і представлені у розглянутому візуалі ідеї (опертя на наш сакрум, співпраці всіх рідних сил, оптимістичного налаштування) — це наша зброя зараз і “на виріст”.

Висновки. Тож “воєнні” Інтернет-меми з релігійними та легендарними героями, що вийшли і в офлайн, вже працюють на захисті нашої національної

⁹ Журавель Юрій. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=905492087603741&set=pb.100044288746667.-2207520000&type=3>

¹⁰ Нікіта Тітов. Світлини. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6926937560706672&set=pb.100001714917168.-2207520000&type=3>

¹¹ Лада Громова. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6111662198853087&set=pb.100000281013479.-2207520000&type=3>

безпеки – як ефективні інструменти в інформаційній війні з ворогом, як засоби підняття духу та акумуляції резильєнтності, оптимізму, наснаги, надії на перемогу. І ці наративи в умовах сучасних інформаційних можливостей швидко поширюються та успішно працюють у означеній якості, тож їх функціонування й розвиток варті бути предметом подальших міждисциплінарних досліджень. Для релігієзнавців різноманітний візуально-текстовий матеріал такої народної творчості може слугувати оригінальним джерелом для вивчення іноді парадоксальних шляхів розвитку релігійних уявлень, дослідження впливу релігійності на підтримання стресостійкості.

Новинки у такому предметному полі продовжують активно додаватись. Можна з виправданим дослідницьким інтересом продовжувати спостерігати за розвитком даної тематики: серед останніх її проявів – асоціація нашої київської Оранти Нерушимої Стіни зі Стіною між цивілізованим світом та дикунами й нежиттю із згаданої епопеї “Пісні льоду та полум'я”. Очевидно, що такий матеріал і далі прибуватиме: українцям потрібна всяка зброя для Перемоги. Отже, релігієзнавці мають нове цікаве предметне поле вивчення, що активно поповнюється. Доцільно було б прослідкувати трансформації релігійних образів та мотивів, що залучаються в Інтернет-меми, шляхи розповсюдження останніх, аудиторії, де вони популяризуються, та перебіг обговорень і дискусій навколо даного явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Додонов Р. Оборона Києва 2022 року через призму мемуалогії. *Київські філософські студії-2023*: Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 19 травня 2023 р.) : тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. С. 16-37. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2023/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A1-23.pdf
2. Дуже чорний гумор: меми як інструмент російської пропаганди. *Український кризовий медіа-центр*. URL: <https://uacrisis.org/uk/duzhe-chornyj-gumor-memy-yak-instrument-rosijskoyi-propagandy>
3. Журавель Юрій. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=905492087603741&set=pb.100044288746667.-2207520000&type=3>
4. Лада Громова. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6111662198853087&set=pb.100000281013479.-2207520000&type=3>
5. Меми про війну — те, що допомагає всій країні триматися й перемагати РФ в інформаційній війні. *Заборона*. URL: <https://zaborona.com/memy-pro-vijnu-te-shho-dopomagaye-vsij-krayini-trymatysya-j-peremagaty-rf-v-informacijnij-vijni/>

6. Ми всі помремо, а вони — ні. Як меми визначають наші погляди на минуле та проєктують майбутнє. *ЛЮК*. URL: <https://lyuk.media/baraban/mems/>
7. Нікіта Тітов. Світлини. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6926937560706672&set=pb.100001714917168.-2207520000&type=3>
8. Neivanmade. Майже ікони. Сакральні мотиви як засіб у воєнному плакаті. *Патріархат*. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/mayzhe-ikony-sakralni-motyvy-iak-zasoby-u-voiennomu-plakati/>
9. Филипович Г. Мистецтво під час війни: досвід України. *Київські філософські студії*: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20 травня 2022 р.): тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. URL: https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A12022.pdf С. 186-190.
10. 'Iconic' Saint Javelin helps fundraise over \$1 million for Ukraine. *The Kyiv Independent*. URL: <https://kyivindependent.com/iconic-saint-javelin-helps-fundraise-over-1-million-for-ukraine/>
11. Religious Icons in Art and War. Saint Javelin and Symbols of Resistance. *National WWI Museum and Memorial*. URL: <https://www.theworldwar.org/learn/about-wwi/religious-icons-art-and-war>

REFERENCES:

1. Dodonov R. Oborona Kyieva 2022 roku cherez pryzmu memolohii. *Kyivski filozofski studii-2023*: Materialy VI Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (m. Kyiv, 19 travnia 2023 r.) : tezy dopovidei / za zah. red. prof. R.O. Dodonova. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2023. S. 16-37. https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2023/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A1-23.pdf
2. Duzhe chornyi humor: memy yak instrument rosiiskoi propahandy. *Ukrainskyi kryzovi media-tsentr*. <https://uacrisis.org/uk/duzhe-chornyj-gumor-memy-yak-instrument-rosijskoyi-propagandy>
3. Zhuravel Yurii. *Facebook*. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=905492087603741&set=pb.100044288746667.-2207520000&type=3>
4. Lada Hromova. *Facebook*. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6111662198853087&set=pb.100000281013479.-2207520000&type=3>
5. Memy pro viinu — te, shcho dopomahaie vsii kraini trymatysia y peremahaty RF v informatsiinii viini. *Zaborona*. <https://zaborona.com/memy-pro-vijnu-te-shho-dopomagaye-vsij-krayini-trymatysya-j-peremagaty-rf-v-informacziyni-vijni/>

6. My vsi pomremo, a vony — ni. Yak memy vyznachaiut nashi pohliady na mynule ta proiektuiut maibutnie. *LluK*. <https://lyuk.media/baraban/mems/>
7. Nikita Titov. Svitlyny. *Facebook*. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=6926937560706672&set=pb.100001714917168.-2207520000&type=3>
8. Neivanmade. Maizhe ikony. Sakralni motyvy yak zasib u voiennomu plakati. *Patriarkhat*. <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/mayzhe-ikony-sakralni-motyvy-iak-zasoby-u-voiennomu-plakati/>
9. Fylypovych H. Mystetstvo pid chas viiny: dosvid Ukrainy. *Kyivski filosofski studii: Materialy V Vseukrainskoi naukovoï konferentsii* (m. Kyiv, 20 travnia 2022 r.) : tezy dopovidei / za zah. red. prof. R.O. Dodonova. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2022. https://fshn.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_f/KFS-2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%A4%D0%A12022.pdf С. 186-190.
10. 'Iconic' Saint Javelin helps fundraise over \$1 million for Ukraine. *The Kyiv Independent*. <https://kyivindependent.com/iconic-saint-javelin-helps-fundraise-over-1-million-for-ukraine/>
11. Religious Icons in Art and War. Saint Javelin and Symbols of Resistance. *National WWI Museum and Memorial*. URL: <https://www.theworldwar.org/learn/about-wwi/religious-icons-art-and-war>

*Стаття надійшла до редакції 01.12.2024 р.
Стаття рекомендована до друку 03.01.2025 р.*

УДК 323.1+327.5+327.7

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.10>

БЕЗПЕКОВІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ: МІЖ БАЖАННЯМИ ТА РЕАЛЬНІСТЮ

Ігор ТОДОРОВ

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
Ужгородський національний університет
пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна
e-mail: ihor.todorov@gmail.com
ORCID: [0000-0003-0986-9485](https://orcid.org/0000-0003-0986-9485)*

Бібліографічний опис статті: Тодоров І. (2025). Безпекові гарантії для України: між бажаннями та реальністю. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 120–129. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.10>

Мета дослідження - розглянути міжнародний вимір національної безпеки України, зокрема можливі гарантії в безпековій сфері в умовах російської агресії. Методологія дослідження спирається на принципи історизму, системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності, поміркованого наративного конструктивізму, а також на використання загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний) методів. Наукова новизна полягає в тому що вперше проаналізовані двосторонні безпекові угоди України, укладені протягом 2024 року. Висновки. Доведено безальтернативність євроатлантичного курсу як єдиної реальної можливості гарантувати безпеку нашої держави. Перспектива набуття членства України в НАТО спроможна зупинити сучасну російську агресію на українських умовах та сприяти спільній перемозі над Росією. Вступ України до НАТО може стати історичним кроком у розвитку Альянсу і сприяти створенню нової системи колективної безпеки в світі. Швидка євроатлантична інтеграція України може бути вмотивована кількома аргументами: врахування унікального військового досвіду України у веденні широкомасштабної новітньої війни; розгляд членства як засобу внеску до припинення конфлікту та зняття фінансового тягаря з членів Альянсу; діяльність України відповідно до Стратегічної концепції НАТО в боротьбі з російською загрозою. Ефективна протидія Росії вимагає від колективного Заходу повної мілітаризації як України, так і самого Заходу. Головним має бути стратегічне бачення поразки Росії. Агресію проти України слід розглядати як пряму атаку з боку Москви на західну спільноту. В сучасному контексті українського спротиву формуються перспективи світового порядку

на найближчі десятиліття, Ключовим аспектом майбутнього світу має стати дезінтеграція Росії як головної загрози людству.

Ключові слова: безпекові гарантії, національна безпека України, рашизм, НАТО, російська агресія, євроатлантична інтеграція України.

Ihor TODOROV

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor of the Department of International Studies and Public Communications,
Uzhhorod National University
3 Narodna Square, Uzhhorod, 88000, Ukraine
e-mail: ihor.todorov@gmail.com
ORCID: [0000-0003-0986-9485](https://orcid.org/0000-0003-0986-9485)*

SECURITY GUARANTEES FOR UKRAINE: BETWEEN ASPIRATIONS AND REALITY

The purpose of the study is to examine the international dimension of Ukraine's national security, particularly the potential guarantees in the security sphere amid Russian aggression. The research methodology is based on the principles of historicism, systematization, scientific rigor, verification, authorial objectivity, moderate narrative constructivism, as well as the use of general scientific methods (analysis, synthesis, generalization) and specialized historical methods (historical-genetic, historical-typological, historical-systemic). Scientific novelty lies in the first-ever analysis of Ukraine's bilateral security agreements concluded during 2024. Conclusions. The study proves the inevitability of the Euro-Atlantic course as the only realistic option for ensuring the security of Ukraine. Ukraine's prospective NATO membership is seen as a means to halt the ongoing Russian aggression on Ukrainian terms and contribute to a joint victory over Russia. Ukraine's accession to NATO could become a historic milestone for the Alliance, fostering the creation of a new global collective security system. Ukraine's rapid Euro-Atlantic integration can be justified by several factors: leveraging Ukraine's unique military experience in conducting large-scale modern warfare; considering NATO membership as a contribution to conflict resolution and a means to alleviate the financial burden on Alliance members; and aligning Ukraine's actions with NATO's Strategic Concept in addressing the Russian threat. Effective resistance to Russia requires comprehensive militarization of both Ukraine and the collective West. A strategic vision of Russia's defeat must become the cornerstone, as Russian aggression against Ukraine should be viewed as a direct attack by Moscow on the Western community. In the current context of Ukrainian resistance, the prospects for a global order are being shaped for the coming decades. A critical aspect of the future world order must be the disintegration of Russia as the primary threat to humanity.

Key words: security guarantees, Ukraine's national security, Rashism, NATO, Russian aggression, Ukraine's Euro-Atlantic integration.

Актуальність дослідження обумовлена суттєвими змінами у глобальній системі безпеки, спричиненими російським вторгненням в Україну. Ця війна викликала нагальну потребу міжнародної спільноти переглянути чинний світовий порядок і сформулювати нові підходи до забезпечення глобальної стабільності. У цьому контексті особливе значення набуває інтеграція України як стратегічно важливого елемента у систему колективної безпеки Заходу, що має на меті досягнення спільної перемоги над агресором та забезпечення довготривалої регіональної стабільності.

Різні аспекти цієї проблематики вже стали предметом наукових досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців, серед яких, С. Віднянський [2], В. В'ятрович [3], Л. Гардінг [4], Є. Гарькавий [5], Г. В.Горбулін [6], Зеленько [9], Л. Кім [18], С. Плохій [12], О. Потехін [14], , І. Рущенко [15], Л. Якубова [16] та інші. Втім, сучасні політичні процеси, зокрема новітні ініціативи у сфері міжнародної безпеки, а також невирішені питання глобальної та регіональної стабільності, свідчать про необхідність подальших комплексних наукових розвідок.

Метою статті є розгляд міжнародного виміру національної безпеки України, зокрема можливих гарантії в безпековій сфері в умовах російської агресії. Для досягнення цієї мети поставлені завдання: визначити роль зовнішніх чинників у національній безпеці України з початку 1990-х років; проаналізувати безпекові угоди, укладених Україною протягом 2024 року; обґрунтували необхідність євроатлантичного курсу як ключового інструменту забезпечення безпеки держави.

Кожна держава потребує надійних гарантій безпеки для забезпечення своєї суверенності та територіальної цілісності. Відновлення незалежності України у 1991 році не супроводжувалося достатньою увагою до розбудови ефективної системи таких гарантій. У «Основних напрямках зовнішньої політики» 1993 року було визначено, що Україна вибудовує свої двосторонні та багатосторонні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємоповаги, рівноправності, взаємовигоди та невтручання у внутрішні справи, проголошуючи себе державою, яка не є ворогом жодної країни [13].

На момент здобуття незалежності Україна володіла третім за величиною ядерним потенціалом у світі. Проте вона була змушена відмовитися від нього під сильним тиском з боку Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки, без можливості альтернативних рішень щодо ядерного роззброєння. Як компенсація, Україні був запропонований Будапештський меморандум, який багатьма сприймався як гарантія безпеки. Однак документ не передбачав реальних механізмів захисту, обмежуючись декларативними запевненнями.

На початку 2000-х у Законі «Про основи національної безпеки» було зафіксовано прагнення України забезпечити свою участь у загальноєвропейських і регіональних системах колективної безпеки, а також

набуття членства в Європейському Союзі та НАТО. Водночас це положення супроводжувалося важливою застереженням про «збереження добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією» [8]. Проте жоден із цих юридичних актів не забезпечив міжнародно визнаних гарантій безпеки, залишаючи країну вразливою до зовнішніх загроз.

Проголошений у 2010 році позаблоковий статус України також не зміг запобігти агресії з боку Російської Федерації у 2014 році. Подальші законодавчі ініціативи, такі як Закон про національну безпеку 2018 року та конституційне закріплення курсу на євроатлантичну інтеграцію у 2019 році, хоча й мали важливе внутрішньополітичне значення, не створили передумов для отримання дієвих міжнародних безпекових гарантій. Це свідчить про необхідність переосмислення підходів до формування зовнішньополітичної стратегії та інтеграції України до міжнародних систем колективної безпеки.

Російське широкомасштабне вторгнення в Україну у лютому 2022 року актуалізувало питання зовнішніх безпекових гарантій, що стало одним із центральних викликів міжнародної безпеки. Президент України Володимир Зеленський одразу після початку агресії 24 лютого 2022 року підкреслив критичну потребу в надійних безпекових гарантіях для держави. Українська влада висловила обґрунтовану критику на адресу підписантів Будапештського меморандуму, звинувачуючи їх у невиконанні зобов'язань щодо забезпечення безпеки країни, яка добровільно відмовилася від одного з найбільших у світі ядерних арсеналів. Однак політична та юридична готовність міжнародної спільноти надати Україні гарантії на рівні п'ятої статті Північноатлантичного договору залишалася вкрай обмеженою, попри численні звернення та ініціативи, зокрема з боку В. Зеленського.

Навесні 2022 року в українському медіапросторі висувалися пропозиції щодо залучення до гарантій безпеки різних держав, іноді навіть тих, які не мали відповідних зобов'язань чи знань про ініціативу. Згадувалася навіть Російська Федерація. У вересні 2022 року був представлений Київський безпековий компакт, що формально мав на меті створення багаторівневої системи гарантій безпеки для України до її вступу до НАТО [10]. Однак цей документ залишився декларативним, жодна країна не приєдналася до його реалізації.

12 липня 2023 року країни Великої сімки оприлюднили Спільну декларацію про підтримку України, яку в українському інформаційному просторі сприйняли як крок до надання довгострокових гарантій безпеки та економічної підтримки. Проте документ мав переважно політичний характер і не містив конкретних механізмів реалізації. Водночас декларація передбачала можливість укладання двосторонніх безпекових угод, що стало новим етапом у формуванні системи міжнародної підтримки [17]. Пізніше до декларації приєдналися ще 24 країни, після чого розпочалися консультації та переговори щодо підготовки таких угод, що має на меті посилення міжнародного співробітництва та зміцнення безпеки України.

З початку 2024 року, Україна уклала 27 угод щодо співпраці у сфері безпеки з різними державами, більшість із яких є членами НАТО. Зокрема, двосторонні документи підписані із Великою Британією, Німеччиною, Францією, Данією, Канадою, Італією, Нідерландами, Фінляндією, Латвією, Іспанією, Бельгією, Португалією, Швецією, Ісландією, Норвегією, Японією, США, ЄС, Естонією, Литвою, Польщею, Люксембургом, Румунією, Чехією, Словенією та Ірландією. Готується підписання ще кількох аналогічних угод [11].

У зазначених угодах передбачено всебічну підтримку України, зокрема військову, з метою захисту її територіальної цілісності в межах кордонів 1991 року та відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями. Ця підтримка охоплює оперативну й системну допомогу у сферах безпеки, постачання військової техніки, економічну підтримку, співробітництво у сфері оборонно-промислового комплексу, а також сприяння реформам та фінансування потреб Збройних сил України на 2024 рік. Передбачено компенсацію збитків, завданих російською агресією, притягнення Росії до відповідальності за злочини агресії, посилення санкційного тиску, співпрацю в галузі розвідки та кібербезпеки, протидію дезінформації, а також захист критичної інфраструктури України. Термін дії угод становить 10 років із можливістю продовження.

Однак існують важливі аспекти, які часто залишаються поза увагою політиків і медіа. Вказані угоди набувають чинності одразу після підписання і не потребують ратифікації парламентами, що свідчить про їхній переважно політичний, а не юридичний характер. Вони не відповідають вимогам Закону України «Про міжнародні договори» [7] та Міжнародної конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, яка передбачає обов'язкове дотримання національних конституційних процедур щодо ратифікації [1]. Показовим є те, що ці угоди публікуються на офіційному сайті Президента України, а не Верховної Ради, Кабінету Міністрів чи Міністерства закордонних справ.

Незважаючи на це, Президент України Володимир Зеленський та керівник його Офісу Андрій Єрмак продовжують стверджувати, що Україна укладає угоди про «гарантії безпеки». Такі заяви несуть потенційні ризики: вони можуть вводити суспільство в оману щодо реального статусу цих домовленостей та створювати ілюзію достатності наявних механізмів безпеки. Це, у свою чергу, може уповільнити інтеграційний процес України до НАТО, оскільки ставить під сумнів необхідність членства в Альянсі, адже угоди подаються як заміник міжнародних безпекових гарантій.

Підписані угоди фактично не забезпечують гарантій безпеки в класичному розумінні цього терміна. Справжні гарантії безпеки передбачають союзницькі відносини, які наразі відсутні. Україна, на жаль, уже майже два роки протистоїть широкомасштабному вторгненню Росії, а загалом понад десять років веде війну без офіційних союзників. Натомість, Україна має партнерів, які надають підтримку, виходячи з власних геополітичних інтересів і стратегічних оцінок.

Однак варто зазначити, що підписані угоди про співпрацю у сфері безпеки мають не лише позитивний «піарний» ефект, але й передбачають конкретні практичні заходи допомоги Україні. Важливо, щоб колективний Захід розробив і ухвалив всеосяжний стратегічний документ, подібний до української формули миру, який би був узгоджений із баченням України щодо перемоги. Такий документ має включати політичні, економічні та військові стратегії, чітко визначати обсяги, типи й строки постачання допомоги. Хоча прогрес у наданні Україні необхідної зброї спостерігається, цього поки що недостатньо. Захід має усвідомити, що його власна безпека безпосередньо залежить від результату війни в Україні. Лише усвідомлення цього дозволить перейти від пасивної допомоги до активної підтримки, спрямованої на повну інтеграцію в спільну оборонну стратегію з Україною. Без такого рішучого кроку Захід ризикує зазнати глобальної стратегічної поразки.

Запрошення України до НАТО може стати каталізатором для завершення війни на умовах перемоги. Очікування закінчення війни як передумови для початку переговорів про вступ до Альянсу є контрпродуктивним і лише зміцнює у Росії ілюзії щодо можливості власної перемоги.

Активна російська агресія проти України, а також ескалація конфліктів у регіоні Близького Сходу створюють підвищене напруження для країн-членів НАТО. Це ускладнюється діями авторитарних режимів, зокрема Китаю. Попри це, НАТО демонструє здатність до зміцнення і трансформації. Приєднання Фінляндії та Швеції посилило оборонний потенціал Альянсу, а на Вільнюському саміті було затверджено нові плани захисту територій із розширенням присутності військових, повітряних і морських сил на східному фланзі. У 2023 році оборонні видатки європейських членів НАТО та Канади зросли на 11%, що свідчить про безпрецедентне посилення колективної оборони [19].

Надання допомоги Україні є не лише моральним обов'язком, а й елементом забезпечення безпеки країн-членів НАТО. Підтримка України дозволяє Альянсу зміцнювати власні позиції, демонструючи єдність і рішучість у протидії агресії.

У Стратегічній концепції НАТО, яка діятиме до 2030 року, Росія визнана «найбільш значущою та безпосередньою загрозою безпеці союзників, а також миру й стабільності в євроатлантичному регіоні» [21]. Попри певні коливання в українській політиці протягом першої половини 2022 року, курс на євроатлантичну інтеграцію залишався незмінним. У вересні 2022 року Україна офіційно оголосила про подачу заявки на вступ до НАТО, хоча процедура розгляду таких заявок формально не передбачена регламентами Альянсу.

Членство України в НАТО є єдиною гарантією досягнення справжньої безпеки, яка виходить за межі положень наявних безпекових угод. Інтеграція України до євроатлантичного простору передбачає дотримання демократичних цінностей і стандартів, визначених у преамбулі Північноатлантичного договору, а також адаптацію національного законодавства до норм і принципів НАТО. Метою російської агресії залишається досягнення військової перемоги над Збройними силами України. Незважаючи на перевагу Росії у матеріальних

ресурсах, її стратегічні цілі залишаються нереалізованими протягом більш ніж двох років. Це обумовлено не лише героїзмом українських військових та єдністю суспільства, але й критичною підтримкою з боку Західних партнерів. Саме ця підтримка надає глобального значення російсько-українському конфлікту та обмежує можливості Росії досягти своїх амбіцій.

Ефективна протидія Росії вимагає від колективного Заходу повної мілітаризації як власних, так і українських оборонних можливостей. Ключовим аспектом має стати стратегічне бачення поразки Росії. Ілюзії щодо можливого пом'якшення російської політики через поступки, зокрема через відмову підтримувати Україну, є хибними. Російська агресія повинна розглядатися як стратегічний напад на колективну безпеку Заходу. Український опір створює основу для формування нової системи світового порядку, яка може визначати міжнародні відносини на десятиліття, а можливо й століття. Ліквідація сучасного режиму в Росії, що загрожує стабільності міжнародної спільноти, стає необхідною умовою забезпечення сталого миру.

Сучасний світ не має місця для нейтралітету, а існування «сірих зон» лише провокує агресивні дії Росії. Крім того, боєздатність української армії, яка є найбільш загартованою у Європі, може слугувати прикладом для інших держав-членів НАТО.

Запрошення України до НАТО не лише не сприятиме ескалації війни, а й може стати її завершальним кроком. Членство України стане історичним етапом розвитку Альянсу, сприятиме створенню нової глобальної системи колективної безпеки, а також вплине на стримування агресивних політик інших авторитарних держав, зокрема Китаю. Швидка євроатлантична інтеграція України обґрунтовується кількома факторами: безпрецедентним військовим досвідом України, роллю членства у припиненні конфлікту, зменшенням фінансового навантаження на країни-члени Альянсу, а також відповідністю України Стратегічній концепції НАТО у боротьбі з російською загрозою [20].

Сила України полягає у її громадянському суспільстві, яке, демонструючи організованість і жертвовність, стало важливим чинником у протистоянні російській агресії. Саме це суспільство є джерелом змін, здатних трансформувати суспільну свідомість, усунути розрив між ідеалами свободи та реаліями внутрішньої політики.

Здійснення глибоких перетворень у свідомості громадян є стратегічним завданням, без якого неможливе становлення України як повноправного учасника євроатлантичної спільноти. Досягнувши цієї мети, Україна утвердить себе серед провідних націй світу, демонструючи відданість принципам свободи, незалежності, гідності та національної самоповаги.

Дякую гарно проректору з науково-педагогічної роботи Івано-Франківської академії Івана Золотоустого Олегу Білоусу за запрошення взяти участь в конференції експертів «Національна безпека України у контексті російсько-української війни: релігійні, політичні і правові аспекти» та можливість надати цю статтю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Портал Liga 360. [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU69K01>
2. Віднянський С., Мартинов А. (2023) Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. К.: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.
3. В'ятрович В. (2023) Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну. – К.: Фабула, 256 с.
4. Гардінг Л. (2023) Вторгнення. За лаштунками кривавої війни Росії та боротьби України за виживання: пер з англ. І. Возняка. – Харків: Віват, 2023. – 352 с.
5. Гарькавий Є. М., Рубель К. В. (2024) Механізми ведення гібридної війни у гуманітарній сфері // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки. 2024. - № 9. – С. 30-35
6. Горбулін В., Бадрак В. (2024) Російська війна проти України. Як нарешті розірвати чотирьохсотрічне замкнене коло. К.: Брайт Букс, 2024. - 302 с.
7. Закон України «Про міжнародні договори України». Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
8. Закон України «Про основи національної безпеки України». Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
9. Зеленько Г. І. (2024) Інституційна спроможність України в умовах війни. Стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 23 серпня 2024 року [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.15407/visn2024.09.049>
10. Київський безпековий договір. The Kyiv security compact. Міжнародні гарантії безпеки для України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf
11. Офіційне інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.president.gov.ua/news>
12. Плохій С. (2023) Російсько-українська війна: повернення історії. К.: КСД, 2023. – 400 с.
13. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
14. Потехін О., Клименко Ю. (2023) Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
15. Рущенко І. П. (2023) Ідеологія рашизму : монографія / І. П. Рущенко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 276 с.

16. Якубова Л.Д. (2023) Рашизм: Звір з безодні / Лариса Якубова; Інститут історії України НАН України. — Київ: Академперіодика, 2023. — 318 с.
17. G7: Joint declaration of support for Ukraine. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/12/g7-joint-declaration-of-support-for-ukraine/м>
18. Lucian Kim (2024) Putin's Revenge. Why Russia Invaded Ukraine. Columbia University Press/344 Pages
19. The Secretary General's Annual Report 2023. [Електронний ресурс]. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/3/pdf/sGAR23-en.pdf
20. Ukraine's NATO Membership: Should It Happen Before the War Ends? [Електронний ресурс]. URL: https://ukraineworld.org/en/articles/analysis/ukraine-nato-membership?fbclid=IwAR2dVsXYvi7MPzaVMa9xSmDgmipEG68GRSTtLq19-Q14CIwNqKN9nqn6_AM
21. 2022 Strategic Concept. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.

REFERENCES:

1. Videns'ka konventsia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv. Portal Liga 360. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU69K01>
2. Vidnyans'kyi S., Martynov A. (2023) Rosiys'ko-ukrayins'ka viyna ta mizhnarodne spivtovarystvo: monohrafiya. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2023. 264 s.
3. V'yatrovych V. (2023) Nasha stolitnya. Korotki narysy pro dovhu viynu. – K.: Fabula, 256 s.
4. Harding L. (2023) Vtorhnennya. Za lashtunkamy kryvavoyi viyny Rosiyi ta borot'by Ukrayiny za vyzhyvannya: per z anhl. I. Voznyaka. – Kharkiv: Vivat, 2023. – 352 s.
5. Har'kavyi YE. M., Rubel' K. V. (2024) Mekhanizmy vedennya hibrydnoyi viyny u humanitarniy sferi // Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu imeni Vasylya Stusa. Ser.: Politychni nauky. 2024. - № 9. – S. 30-35
6. Horbulin V., Badrak V. (2024) Rosiys'ka viyna proty Ukrayiny. Yak nareshiti rozirvaty chotyr'okhsotrichne zamknene kolo. K.: Brayt Buks, 2024. - 302 s.
7. Zakon Ukrayiny «Pro mizhnarodni dohovory Ukrayiny». Ofitsiyyny vebportal parlamentu Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
8. Zakon Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrayiny». Ofitsiyyny vebportal parlamentu Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
9. Zelen'ko H. I. (2024) Instyutysiyna spromozhnist' Ukrayiny v umovakh viyny. Stenohrama dopovidi na zasidanni Prezydiyi NAN Ukrayiny 23 serpnia 2024 roku [Elektronnyy resurs]. URL: <https://doi.org/10.15407/visn2024.09.049>
10. Kyiv's'kyi bezpekovy dohovor. The Kyiv security compact. Mizhnarodni harantiyi bezpeky dlya Ukrayiny. Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezydenta

- Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf
11. Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.president.gov.ua/news>
12. Plokhyy S. (2023) Rosiys'ko-ukrayins'ka viyna: povernennya istoriyi. K.: KSD, 2023. – 400 s.
13. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro Osnovni napryamy zovnishn'oyi polityky Ukrayiny». Ofitsiynyy vebportal parlamentu Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
14. Potyekhin O., Klymenko YU. (2023) Neopolityka proty bezpeky: soyuznyts'ke strymuvannya ahresiyi v Yevropi KHKH – pochatku KHKHI st. – K.: Dukh i litera, 2023. 552 s.
15. Rushchenko I. P. (2023) Ideolohiya rashyzmu : monohrafiya / I. P. Rushchenko. – Kharkiv : KHNU imeni V. N. Karazina, 276 s.
16. Yakubova L.D. (2023) Rashyzm: Zvir z bezodni / Larysa Yakubova; Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. — Kyiv: Akadempriodyka, 2023. — 318 s.
17. G7: Joint declaration of support for Ukraine. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/12/g7-joint-declaration-of-support-for-ukraine/m>
18. Lucian Kim (2024) Putin's Revenge. Why Russia Invaded Ukraine. Columbia University Press/344 Pages
19. The Secretary General's Annual Report 2023. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/3/pdf/sgar23-en.pdf
20. Ukraine's NATO Membership: Should It Happen Before the War Ends? [Elektronnyy resurs]. URL: https://ukraineworld.org/en/articles/analysis/ukraine-nato-membership?fbclid=IwAR2dVsXYvi7MPzaVMa9xSmDgmipEG68GRSTtLq19-Q14CIwNqKN9nqn6_AM
21. 2022 Strategic Concept. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.

*Стаття надійшла до редакції: 09.02.2025 р.
Стаття рекомендована до друку: 23.03.2025 р.*

УДК 322

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.11>

РОЛЬ РЕЛІГІЙНОГО ЧИННИКА У ПОВНОМАСШТАБНОМУ ВТОРГНЕННІ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Ольга ХМІЛЬОВСЬКА

молодший науковий співробітник

сектору науково-організаційної роботи та підготовки наукових кадрів

Національного інституту стратегічних досліджень

вул. Алмазова, 13, м. Київ, 01601, Україна

e-mail: O.Khmilovska@ukr.net

ORCID: [0000-0003-0161-6838](https://orcid.org/0000-0003-0161-6838)

Бібліографічний опис статті: Хмільовська О. (2025). Роль релігійного чинника у повномасштабному вторгненні росії в Україну. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 130–139. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.11>

Нагальні виклики й загрози, які постали перед українським суспільством від 24 лютого 2022 року актуалізували питання необхідності висвітлення специфіки релігійного підґрунтя у відкритій повномасштабній війні Росії супроти України. Наголошується, що повномасштабне вторгнення стало серйозним випробуванням, докорінно трансформувало систему, форми й методи функціонування українського суспільства, кардинально змінило парадигму суспільно-політичного та релігійного буття України.

Розкрита роль релігійної складової війни. Доведено, що Російська православна церква є важливим інструментом російської агресії в Україні, провідником неоімперської, рашистської, ксенофобської та антихристиянської ідеологій. Досліджено поняття «руській мір» та значення цього ідеологічного конструкту в російсько-українській війні. Доведено, що головним лобістом даних ідеологій в Україні є Українська православна церква, яка нещодавно була репрезентована в українському релігійному середовищі з приставкою у своїй назві «Московський патріархат». Акцентується увага на важливості деокупації духовного простору України від т.з. російських православних ідеологій, які нав'язуються з метою стирання української нації з політичної мапи світу. Робляться висновки, що зв'язки з РФ мають бути розірвані в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, насамперед, з релігійними організаціями, які пов'язані з агресором.

Метою дослідження є вивчення ролі релігійного чинника у повномасштабному вторгненні Росії в Україну.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження базується на інформації, отриманій з ряду першоджерел у інтернет мережі – офіційних новинних

вебсайтах, сайтах церковних інституцій, офіційного інтернет-представництва Президента України, даних Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, Служби безпеки України.

Проаналізовані законодавчі акти України дотичної проблематики, використані результати моніторингу ряду аналітичних статей в мережесевих виданнях.

Ключові слова: повномасштабне вторгнення, війна, релігія, православ'я, ПЦУ, РПЦ, УПЦ МП, рашизм.

Olga KHMILOVSKA

junior research fellow

*in the sector of scientific and organizational work and training of scientific personnel
of the National Institute of Strategic Studies*

St. Almazova, 13, Kyiv, 01601, Ukraine

e-mail: O.Khmilovska@ukr.net

ORCID: [0000-0003-0161-6838](https://orcid.org/0000-0003-0161-6838)

THE ROLE OF THE RELIGIOUS FACTOR IN RUSSIA'S FULL-SCALE INVASION OF UKRAINE

The urgent challenges and threats that have arisen before Ukrainian society since February 24, 2022 have actualized the issue of the need to highlight the specifics of the religious background in Russia's open full-scale war against Ukraine. It is emphasized that the full-scale invasion became a serious test, radically transformed the system, forms and methods of functioning of Ukrainian society, and radically changed the paradigm of the socio-political and religious life of Ukraine. The role of the religious component of the war is revealed. It is proven that the Russian Orthodox Church is an important instrument of Russian aggression in Ukraine, a conductor of neo-imperial, racist, xenophobic and anti-Christian ideologies. The concept of "Russian world" and the significance of this ideological construct in the Russian-Ukrainian war are investigated. It is proven that the main lobbyist of these ideologies in Ukraine is the Ukrainian Orthodox Church, which has recently been represented in the Ukrainian religious environment with the prefix "Moscow Patriarchate" in its name. The author emphasizes the importance of de-occupying the spiritual space of Ukraine from the so-called Russian Orthodox ideologies, which are imposed with the aim of erasing the Ukrainian nation from the political map of the world. The conclusions are drawn that ties with the Russian Federation should be severed in all spheres of life of Ukrainian society, primarily with religious organizations that are associated with the aggressor.

The purpose of the study is to study the role of the religious factor in Russia's full-scale invasion of Ukraine.

Analysis of recent research. The study is based on information obtained from a number of primary sources on the Internet - official news websites, websites of church

institutions, the official Internet representation of the President of Ukraine, data from the State Service of Ukraine for Ethnopolitics and Freedom of Conscience, and the Security Service of Ukraine.

The legislative acts of Ukraine on the relevant issues were analyzed, and the results of monitoring a number of analytical articles in online publications were used.

Key words: *full-scale invasion, war, religion, Orthodoxy, OCU, ROC, UOC MP, racism.*

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна війна, яка в надактивній фазі триває вже довгих три роки змінила звичне життя українців назавжди, перевернула українську свідомість, зростила навіки ненависть і відразу до всього, що має назву «російське».

Релігійний чинник став одним з визначальних у цій війні й послугував прикладом як розвідувально-підбивна діяльність російських спецслужб та її ворожих елементів в українському церковному православному середовищі, активно впливаючи через переконання на людську свідомість, кардинально змінили постулати й принципи світоглядного й політико-релігійного контексту. Основною метою діяльності даних структур було систематичне інформаційно-пропагандистське підживлення українського медіа простору різного роду евфемізмами, відвертими маніпуляціями та дезінформацією населення України задля просування й возвеличування імперіалістичних наративів кремлівської верхівки.

Використання РФ в якості інструменту «м'якої сили» Російської православної церкви (далі – РПЦ) сприяло експансіоністській політиці кремля, підкреслило духовну легітимізацію воєнної агресії й забезпечило подальшу промоцію церковного мілітаризму. Виправдовуючи війну проти України так звані священники РПЦ фактично виступили агентами російських спецслужб у рясах. Співпрацюючи з окупантами, «духовники» даної структури створили віртуальний ідеологічний простір для плекання і поширення ідей знищення України (через конструкти «єдиного народу», «винятковості російської цивілізації» та «святої русі»), стали пособниками вчинення тих надважких злочинів російської армії проти людяності, свідками й учасниками яких, на превеликий жаль, стали мільйони українців.

Намагатися зрозуміти схиблену логіку російських окупантів складно, але можна спробувати знайти відповіді на деякі питання, занурившись глибоко в коріння політичних ідеологій та соціальних практик правлячого режиму РФ, якими вони керуються. Саме сліпе слідування даним ідеологіям, підкріплене псевдохристиянською риторикою, й уможливило кількасоттисячну мобілізацію росіян на війну в Україну.

В цьому контексті варто виокремити новий різновид маніпулятивної тоталітарної квазіідеології, яка стала основою путінського режиму, своєрідним синтезом ідей фашизму, російського нацизму й шовінізму з елементами православ'я – рашизм, або іншими словами російський фашизм. Його поява

пов'язана зі створенням програмного документу «Російська доктрина», яка була представлена нинішнім патріархом РПЦ Кірілом Гундяєвим ще у 2006 році в адміністрації президента Путіна¹. Саме в цьому документі задовго до російської агресії в Україні було детально прописано плани з окупації Криму, Донбасу та в кінцевому випадку всієї України.

Попри спільність багатьох рис з «фашизмом» і «нацизмом» (схибленість на культі вождя, тотальний контроль держави в усіх сферах життя, відсутність свободи слова, обмеження політичної свободи, мілітаризм тощо) квінтесенцією рашизму виступила концепція «русского міра», реалізація якої як ідейного виправдання російської агресії стала основою широкомасштабного вторгнення в Україну.

На подальший розвиток у формуванні російської псевдорелігійної доктрини «русского міра», посилення мілітаристської риторики кремля й засвідчення прямого зв'язку Російської православної церкви з політикою рашистського тоталітарного режиму суттєво вплинула знакова подія, яка відбулась 27 березня 2024 року. На зібранні Всесвітнього російського народного собору (далі – ВРНС) під покровительством РПЦ в особі голови московського патріарха Кіріла був офіційно затверджений «Наказ XXV ВРНС» під назвою «Настоящее и будущее Русского мира»², в преамбулі якого наголошувалось, що він адресований органам законодавчої та виконавчої влади РФ. Вперше російське вторгнення в Україну було названо війною, та ще й «священною», після завершення якої вся територія сучасної України мала б увійти до зони виняткового впливу кремля. Також у документі деталізувалось поняття «русского міра», творцем, опорою та захисником якого виступає Росія й наголошувалось, що його кордони значно ширші державних як сучасної Російської Федерації, так і «великої історичної Росії».

Обов'язкова умова на шляху встановлення справедливого правопорядку, згідно Наказу, вбачалась у повернення до «доктрини триєдності русского народа», причому українці та білоруси мали б виступити у ролі субетносів росіян. В найближчому ж майбутньому РФ мала стати «державою-притулком для усіх співвітчизників світу, страждаючих від наступу західного глобалізму, війн та дискримінацій» й очолити інтеграційні процеси на пострадянському просторі³.

Підтримуючи війну в Україні й будучи її безпосереднім учасником російська церковна ієрархія апелює до концепту «русского міра» у виправданні своєї підривної діяльності (особливі прояви якої спостерігаються на тимчасово окупованих територіях), освячує зброю окупантів та наставляє російську армію на вбивства мільйонів українців.

¹ Вступительное слово митрополита Смоленского и Калининградского Кирилла на соборных слушаниях по проекту «Русская доктрина». Официальный сайт Московского патриарха. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/283339.html>.

² XXV ВРНС «Настоящее и будущее Русского мира. Официальный сайт Всемирного русского народного собора. URL: <https://vrns.ru/documents/xxv-vrns-nastoyashhee-i-budushhee-russkogo-mira/>.

³ Там само.

Комунікування апологетів «русского міра» в Україні здійснюється через розгалужену структурну мережу організацій псевдорелігійного спрямування, діяльність яких покликана посилити вплив військово-політичного керівництва РФ на українських територіях й повністю нівелює головну місію церкви – нести світу Євангеліє.

Благословення очільником РПЦ Кірілом звірств окупантів в Україні є показовим для виснування, що така «церковна» політика не є сумісною з вченням православ'я про мир і справедливість, які мають займати центральне місце у житті народу (Ін. 14:27), про засудження війни, як загрози знищення творінь Божих і життя (Як. 4:1) й схвалення всього, що служить миру (Рим. 14:19).

На противагу релігійним догматам представниками РПЦ роками насаджуються тоталітарні та людиноненависницькі ідеології своїм вірним з одночасним поєднанням віри у власну винятковість та богообраність. Продукування даних настанов ґрунтується на богословській концепції Катехону (грец. – утримуючий), яка передбачає, що історичний суб'єкт, як правило, держава бачить свою місію у перешкоджанні остаточному торжеству зла та пришествя Антихриста. Звідси й фальшиві залякуючі кліше про протистояння «загниваючому» та «бездуховному» Заходу із загрозою втрати культури та власної ідентичності.

Головним і основним репрезентантом в Україні Російської православної церкви є Українська православна церква (далі – УПЦ), яка не так давно мала у своїй назві приставку «Московського патріархату». Поширення кліриками УПЦ проросійських наративів пропаганди серед місцевого населення України було підготовчою базою до окупації від початку відновлення Україною незалежності у 1991 році, активізувалось у 2013-2014 рр. та мало своє продовження у 2022-2024 рр. з початком повномасштабної російсько-української війни.

Багаторічна відверта праця на ворога керівництва та кліриків УПЦ МП справила значний вплив на свідомість українців. Будучи носієм й розповсюджувачем ворожих ідеологій УПЦ десятки років сумлінно виконує накази свого поборника, а численність фактів, підтверджуючих даних вплив та сприяння кліру цієї організації у російській агресії в Україні є вражаючим.

Вперше за роки незалежності України, як зазначається в заяві Служби безпеки України (далі – СБУ), працівниками даної структури разом з іншими правоохоронними органами здійснено ряд заходів для припинення деструктивної діяльності проросійського духовенства УПЦ. Зауважено, що широкомасштабне російське вторгнення супроводжувалось агресивною підривною діяльністю ворожих спецслужб, що проявлялося в інспіруванні терористичної діяльності, зазіханні на конституційний лад, спробах розпалювання конфліктів на релігійному ґрунті та пропаганді сепаратизму⁴. В період з 2022 по 2024 рр. було викрито низку священників, котрі виправдовували російську агресію та розпалювали міжконфесійну ворожнечу серед вірян,

⁴ Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-natsionalnoi-derzhavnosti>.

займались посібництвом державі-агресору, проводили колабораційну діяльність, були «корегувальниками вогню», безпосередньо співпрацюючи з окупантами⁵.

Гучні викриття «духовних» справ, які, особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, продемонстрували геноцидний характер агресії РФ, спричинили в політичних та громадських кругах обговорення заборони діяльності релігійних організацій проросійського спрямування, а саме УПЦ. Відповіддю на такі обговорення стали законодавчі ініціативи Верховної Ради України, спрямовані на припинення присутності в Україні осередків РПЦ.

У жовтні 2023 року Верховна рада у першому читанні підтримала законопроект № 8371 про заборону УПЦ МП та інших релігійних організацій, які мають зв'язки з Росією. Майже через півроку, у березні 2024 року Комітетом Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики було рекомендовано Раді підтримати його і у другому читанні. У Заяві Комітету «щодо кампанії з дискредитації законопроекту № 8371» зазначалось, що його прийняття стане справжнім дієвим інструментом захисту України та її громадян від деструктивного духовно-ідеологічного впливу кремля, посилить національну безпеку та зменшить вплив релігійних організацій, пов'язаних з агресором, на релігійну свободу та безпеку українців.

Посилаючись на статті 9 та 11 Європейської конвенції з прав людини та рішення Ради національної безпеки і оборони, зазначалось, що даний законопроект жодним чином не втручається у сферу віросповідання людини, а лише регулює діяльність організацій, які діють у релігійній сфері. Також наголошувалось, що були враховані неофіційні перестороги, висловлені низкою українських релігійних організацій різного віросповідання, а тому навмисно було виокремлено ту іноземну релігійну організацію, ворожість й антиукраїнська сутність якої не становить жодних сумнівів, а саме — так звану «рпц», діяльність якої відповідно до тексту законопроекту в Україні забороняється⁶.

10 серпня поточного року президент В. Зеленський у своєму Зверненні наголосив на унеможливленні діяльності таких організацій, які мають центр у країні, який керується країною-агресором, підкресливши, що «ми маємо позбавити Москву останніх можливостей обмежувати свободу українців» і рішення щодо цього мають бути стовідсотково ефективними й дійсно працюючими⁷.

З підтримкою законодавчої ініціативи Президента України щодо заборони УПЦ МП виступили і представники інших українських церков і релігійних організацій, про що може свідчити контекст Заяви членів Всеукраїнської Ради

⁵ Там само.

⁶ Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-natsionalnoi-derzhavnosti>.

⁷ Звернення Президента України від 10 серпня 2024 року // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-dovodit-sho-dijsno-vmiye-povertati-spravedlivist-zv-92565>.

Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) від 17.08.2024 року⁸. В документі акцентовано увагу на тому, що навіть в умовах жорстокої війни в Україні пошановуються релігійні права та свободи, а віряни мають можливість гідно виражати власні релігійні почуття і переконання. Головна ж і єдина загроза релігійній свободі в Україні вбачається у російській агресії, внаслідок якою окупантами було вбито десятки священнослужителів та зруйновано сотні храмів і молитовних будинків⁹.

20 серпня 2024 року Верховною радою був ухвалений закон № 8371 «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»¹⁰, метою якого була заборона діяльності Російської православної церкви (РПЦ) в Україні та інших релігійних організацій, афілійованих з нею, а вже 24 серпня, у 33-й День незалежності України Президент В. Зеленський підписав даний Закон, наголошуючи у своєму Зверненні щодо важливості кроків на шляху духовної незалежності українського народу й підкреслив, що «Українське православ'я сьогодні робить крок до визволення від московських чортів»¹¹.

Використання РПЦ кремлівським тоталітарним режимом як інструменту російського впливу та пропаганди визнала і Парламентська Асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ), ухваливши відповідну Резолюцію № 2567 «Пропаганда і свобода інформації в Європі» від 1 жовтня 2024 року. У п. 6 Резолюції Асамблея пропонує оцінити та розглянути питання участі релігійних інституцій, які використовуються для поширення кремлівської пропаганди у їхніх країнах¹².

Нині ситуація в сучасному українському православ'ї вирізняється існуючою напругою між залишками церкви, пов'язаної з Московським патріархатом та Православною церквою України (далі – ПЦУ). На тлі російської агресії триває суспільне переосмислення релігійної складової війни. Продовжується поступовий перехід вірян й священників до ПЦУ хоч і дещо сповільненими темпами порівняно з попередніми роками. Як результат, рішення про зміну церковної юрисдикції з УПЦ МП на ПЦУ від початку широкомасштабного вторгнення прийняли 1123 релігійні громади¹³.

⁸ Заява членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій від 17.08.2024 року. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations>.

⁹ Заява членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій від 17.08.2024 року. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations>.

¹⁰ Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20.08.2024 р. № 8371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text>.

¹¹ Заява членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій від 17.08.2024 року. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations>. Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня незалежності України // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-92805>.

¹² Там само.

¹³ Заява членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій від 17.08.2024 року. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations>.

¹³ Там само.

¹³ Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20.08.2024 р. № 8371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text>.

¹³ Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня незалежності України // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-92805>.

Лідером переходів наразі є Хмельниччина, де свою підлеглість з УПЦ МП на ПЦУ змінили 279 релігійних громад. На Київщині та Вінничині до ПЦУ перейшло 271 та 119 громад відповідно, у Волинській та Черкаській областях – по 76. Найменша кількість громад, які змінили підлеглість, – на Закарпатті, Івано-Франківщині, Харківщині, Дніпропетровщині та у м.Києві – від двох до чотирьох. Натомість, у Донецькій, Луганській та Запорізькій областях змін такої підлеглості не було зафіксовано¹⁴.

Наразі, станом на 1 січня 2024 року в Україні все ще діє 10 919 релігійних організацій УПЦ МП, у тому числі 10 586 релігійних громад, 51 релігійний центр, 214 монастирів, 34 релігійних братства, 17 місіонерських товариств та 17 духовних навчальних закладів¹⁵. Такий пласт носіїв політичного православ'я в Україні спонукає до розуміння якнайшвидшого вирішення питання щодо присутності ворожих осередків в українському релігійному середовищі.

Висновки. Повномасштабне російське вторгнення в Україну стало яскравим прикладом колаборації двох суспільних інституцій РФ – держави та церкви – на шляху у захопленні не лише територій, а і душ вірних. Підпорядкування церкви світській владі РФ стало основою віртуального ідеологічного простору, в якому вплив кліру РПЦ у російській агресії в Україні вражає своєю чисельністю й масштабами. Саме церковне середовище виявилось ідеальним плацдармом для ворожої кремлівської агентури (!).

Виправдовуючи війну в Україні захистом православ'я, канонічних територій, традиційних культурних цінностей, РПЦ використовує «церковні» ресурси в Україні задля узаконення військових дій РФ і бачить, передусім, свою головну роль у подальшому схиланні вірних до продовження війни.

Наразі, боротьба з викорінення російської ворожої агентури з релігійного простору України триває. Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій». Цей законодавчий акт попри свою недосконалість й потребу в доопрацюванні, став точкою незворотності у звільненні від московського ярма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вступне слово митрополита Смоленського і Калінінградського Кіріла на соборних слуханнях проекту «Русская доктрина». Офіційний сайт Московського патріарха. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/283339.html> (дата звернення: 09.12.2024).
2. Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних

nezalezhnosti. Скільки парафій перейшло до ПЦУ після початку повномасштабної війни — відповідь дає ДЕСС// [Hromadske// URL: https://hromadske.ua/suspilstvo/232367-skilky-parafiy-pereyshlo-do-ptsu-pislia-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyny-vidpovid-daye-dess#:~:text=](https://hromadske.ua/suspilstvo/232367-skilky-parafiy-pereyshlo-do-ptsu-pislia-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyny-vidpovid-daye-dess#:~:text=)

¹⁴ Там само.

¹⁵ Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2024 року // ДЕСС. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1vcq1ulAaH8jEOY6HcJyq0GTmDo3SEW6F/edit?gid=1651907408#gid=1651907408>.

- організацій» від 20.08.2024 р. № 8371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text> (дата звернення: 08.12.2024).
3. Заява членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій від 17.08.2024 року. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations> (дата звернення: 08.12.2024).
4. Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня незалежності України // Офіційне інтернет представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-92805> (дата звернення: 08.12.2024).
5. Звернення Президента України від 10 серпня 2024 року // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-dovodit-sho-dijsno-vmiye-povertati-spravedlivist-zv-92565> (дата звернення: 08.12.2024).
6. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2024 року // ДЕСС. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1vcq1ulAaH8jEOY6HcJyq0GTmDo3SEW6F/edit?gid=1651907408#gid=1651907408> (дата звернення: 08.12.2024).
7. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-natsionalnoi-derzhavnosti> (дата звернення: 08.12.2024).
8. Скільки парафій перейшло до ПЦУ після початку повномасштабної війни — відповідь дає ДЕСС// Нромадске. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/232367-skilky-parafiy-pereyshlo-do-ptsu-pislia-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyny-vidpovid-daye-dess#:~:text> (дата звернення: 08.12.2024).
9. XXV ВРНС «Настоящее и будущее Русского мира. Офіційний сайт Всесвітнього руского народного собору. URL: <https://vrns.ru/documents/xxv-vrns-nastoyashhee-i-budushhee-russkogo-mira/> (дата звернення: 09.12.2024).

REFERENCES:

1. Vstupne slovo mytropolyta Smolenskoho i Kalininhradskoho Kyryla na sobornykh slukhanniakh proektu «Russkaia doktryna». Ofitsiyni sait Moskovskoho patriarka. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/283339.html> [in Russian].
2. VRU (2024, August, 20). Zakon Ukrainy «Pro zakhyst konstytutsiinoho ladu u sferi diialnosti relihiinykh orhanizatsii» № 8371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text> [in Ukrainian].
3. VRCIRO (2024, August, 17). Zaiava chleniv Vseukrainskoi rady tserkov i relihiinykh orhanizatsii. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/news/statement-by-members-of-the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations> [in Ukrainian].
4. Zvernennia Volodymyra Zelenskoho z nahody Dnia nezalezhnosti Ukrainy // Ofitsiine internet predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. URL: <https://www.president.g>

ov.ua/news/zvernennya-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti - 92805 [in Ukrainian].

5. Zvernennia Prezydenta Ukrainy vid 10 serpnia 2024 roku // Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-dovodit-sho-dijsno-vmiye-povertati-spravedlivist-zv-92565> [in Ukrainian].

6. DESS. Zvit pro merezhu relihiinykh orhanizatsii v Ukraini stanom na 1 sichnia 2024 roku // URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1vcq1ulAaH8jEOY6HcJyq0GTmDo3SEW6F/edit?gid=1651907408#gid=1651907408> [in Ukrainian].

7. SSU. Ofitsiyni sait Sluzhby bezpeky Ukrainy. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-natsionalnoi-derzhavnosti> [in Ukrainian].

8. Skilky parafii pereishlo do PTsU pislia pochatku povnomashtabnoi viiny – vidpovid daie DESS. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/232367-skilky-parafiy-pereyshlo-do-ptsu-pislia-pochatku-povnomashtabnoyi-viyny-vidpovid-daye-dess#:~:text=> [in Ukrainian].

9. VRNS. XXV VRNS «Nastoiashchee i budushchee Russkoho mira. Ofitsiyni sait Vsesvitnoho russkoho narodnoho soboru. URL: <https://vrns.ru/documents/xxv-vrns-nastoyashhee-i-budushhee-russkogo-mira/> [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.01.2025 р.*

Історія

УДК 271.4(477.86)-722.52(092)Чарнецький М.
DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.12>

МИКОЛАЙ ЧАРНЕЦЬКИЙ: ЖИТТЯ ПРИСВЯЧЕНЕ ВІРІ ТА НАРОДУ

Ганна ЖОЛОБ

*магістр історії, старший науковий співробітник відділу
«Музей історії Галича» Національного заповідника «Давній Галич»
вул. Ярослава Осмомисла, 3, с. Кринос, Івано-Франківський р-н,
Івано-Франківська обл., 77162, Україна*

e-mail: Zholobanna@ukr.net

ORCID: [0009-0001-5241-7401](https://orcid.org/0009-0001-5241-7401)

Тарас ЗІНЬКОВСЬКИЙ

*магістр історії, завідувач відділу
«Музей історії Галича» Національного заповідника «Давній Галич»
вул. Ярослава Осмомисла, 3, с. Кринос, Івано-Франківський р-н,
Івано-Франківська обл., 77162, Україна*

e-mail: sinkowkij@ukr.net

ORCID: [0009-0002-7252-5888](https://orcid.org/0009-0002-7252-5888)

Бібліографічний опис статті: Жолоб А., Зіньковський Т. (2025). Миколай Чарнецький: життя присвячене вірі та народу. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 140–205. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.12>

У статті досліджено життя єпископа Миколая Чарнецького, Згромадження Найсвятішого Ізбавителя, видатного діяча Української Греко-Католицької Церкви, який залишив вагомий слід у духовному житті українського народу. Зосереджено увагу на його подвижницькому служінні, моральній стійкості в умовах переслідувань та самовідданості вірі. Особливий акцент зроблено на його ролі у відновленні та зміцненні релігійних інститутів у важкі часи для України, а також на його глибокому зв'язку з громадою, яка вбачала у ньому джерело натхнення та духовної підтримки.

Ключові слова: *єпископ Миколай Чарнецький, Українська Греко-Католицька Церква, духовність, віра, релігійне служіння, переслідування Церкви, релігійний діяч, подвижницьке життя, духовний наставник, громадська діяльність, святий мученик.*

Hanna ZHOLOB

Master of History, Senior Researcher of the Department

*«Museum of the History of Halych» of the National Reserve «Ancient Halych»
Yaroslava Osmomysla St., 3, Krylos Village, Ivano-Frankivsk District,
Ivano-Frankivsk Region, 77162, Ukraine*

e-mail: Zholobanna@ukr.net

ORCID: [0009-0001-5241-7401](https://orcid.org/0009-0001-5241-7401)

Taras ZINKOVSKYI

Master of History, Head of Department

*««Museum of the History of Halych» of the National Reserve «Ancient Halych»
Yaroslava Osmomysla St., 3, Krylos Village, Ivano-Frankivsk District,
Ivano-Frankivsk Region, 77162, Ukraine*

e-mail: sinkowkij@ukr.net

ORCID: [0009-0002-7252-5888](https://orcid.org/0009-0002-7252-5888)

MYKOLAI CHARNETSKYI: THE LIFE DEDICATED TO FAITH AND PEOPLE

The article examines the life of Bishop Mykolai Charnetsky, Congregation of the Most Holy Redeemer, a prominent figure of the Ukrainian Greek Catholic Church who left a significant mark on the spiritual life of the Ukrainian people. Attention is focused on his ascetic ministry, moral fortitude in the face of persecution, and dedication to faith. Particular emphasis is placed on his role in restoring and strengthening religious institutions in difficult times for Ukraine, as well as on his deep connection with the community, which saw him as a source of inspiration and spiritual support.

Key words: *Bishop MykolaI Charnetskyi, Ukrainian Greek Catholic Church, spirituality, faith, religious service, persecution of the Church, religious figure, ascetic life, spiritual mentor, public activity, holy martyr.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, що переживає значні соціальні та духовні трансформації, зростає потреба в глибшому осмисленні ролі видатних історичних постатей, які своєю діяльністю формували духовні і культурні основи нації. Однією з таких особистостей є священномученик Миколай Чарнецький – релігійний діяч Української Греко-Католицької Церкви, який став символом незламної віри та відданості своєму народу в найтяжчі періоди історії України.

Проблематика полягає в недостатньому вивченні та популяризації спадщини Миколая Чарнецького, що обмежує розуміння його впливу на розвиток української духовності, національної ідентичності та громадської свідомості. Особливо важливо розглянути його життєвий шлях у контексті викликів, з якими він зіткнувся, та внеску, який він зробив у відновлення релігійного життя в Україні.

Ця стаття спрямована на аналіз і висвітлення ключових аспектів віри єпископа Миколая Чарнецького, а також на визначення його значення для сучасного українського суспільства.

Мета роботи. Висвітлити життя і діяльність єпископа та священномученика Миколая Чернецького, його вклад у розвиток релігійного і національного життя українського народу, а також його роль у духовному відродженні та збереженні національної ідентичності в умовах історичних викликів.

Виклад основного матеріалу. Єпископ Миколай Чарнецький (1884–1959) – це постать, яка втілює непохитність віри в найважчі часи української історії. (*Світлина 1*). Велетенська сила і велика стійкість жив у період, що охоплював кінець XIX-середину XX ст., який був часом значних політичних, соціальних та релігійних змін як в Україні, так і в Європі загалом¹. Народився Миколай Чарнецький у 1884 році на Станіславщині, яка в той час була частиною Австро-Угорської імперії. Це був період відносної релігійної свободи для греко-католиків, коли УГКЦ мала певну автономію та можливість розвиватися в умовах мультинаціональної імперії².

Батьки Миколая Чарнецького відіграли важливу роль у формуванні його духовного життя, прививши йому любов до Бога, молитви, віри. Ця глибока родинна молитва стала невід'ємною частиною щоденного життя родини Чарнецьких, що і привело Миколая до священства та єпископства³.

Великий внесок до розвитку юного хлопця долучилася священнича родина Каратніцьких, де о. Йосиф став для нього духовним наставником і прикладом ревного служіння Богу. Вплив отця допоміг Миколаю усвідомити зміст духовності, що стало основою для його подальшого життя, присвяченого вірі та служінню українському народові. Завдяки йому Миколай ще більше утвердився у своєму покликанні до священства та зміцнив свою віру, яка в подальшому була непохитною і стала джерелом сили й натхнення для нього, допомагаючи долати численні випробування та служити прикладом духовної стійкості і готувався стати сподвижником унії, бути одним з її лідерів⁴.

Навчання Миколая Чарнецького у вищій гімназії Станіславова з 1896 по 1904 рр. стало важливим етапом у його формуванні як духовної особистості. (*Світлина 2*). У цей період він здобув не лише ґрунтовні знання, а й моральні та духовні цінності, які визначили його подальший шлях. Зокрема, гімназійна освіта сприяла розвитку його інтелектуальних здібностей та поглибленню віри, що стало міцною основою для його майбутнього служіння в Церкві⁵.

Того ж таки 1904 р. вступив до Станіславові семінарії і тодішній єпископ Григорій Хомишин (1876-1945), побачивши талант та потенціал юного семінариста відправив його 28 жовтня 1904 р. як студента на богословські студії

¹ Приріз Я. Редемптористи дев'яносто літ в Україні / Я. Приріз. – Львів : «Місія Христа», 2003. – С. 77.

² Ісіченко І. Історія Христової Церкви в Україні / І. Ісіченко. – Харків : «Акта», 2003. – С. 276.

³ Оприско В. Чудо життя і смерті владика Миколая Чарнецького, ЧНІ / В. Оприско. – Львів : «Добра книжка», 1999. – С. 6.

⁴ Бойко І. Владика Миколай Чарнецький: ісповідник, мученик, чудотворець / І. Бойко // Видання друге, доповнене. – Львів : «Вірую», 1998. – С. 10.

⁵ ДАІО. – Ф.292. оп. 1, спр. 126 (Журнал оцінок учнів 1-8 класів за 1-2 півріччя 1896/97 навчального року). – 469 арк.

до Риму в Українську Колегію св. Йосафата⁶, щоб поглибити духовне та інтелектуальне формування (*Світлина 3*). Навчання в апостольській столиці дозволило Чарнецькому збагатити знання, здобути два докторати з філософії й богослов'я, тим самим, утвердитись в покликанні та підготуватись до відповідального служіння у Церкві (*Світлина 4*). Завдяки турботі та вірі єпископа Хомишина, Чарнецький розвинув свої здібності й був готовий виконувати важливі місії, зокрема, у справі духовного відродження та зміцнення УГКЦ⁷.

Важливим сенсом життя для Чарнецького було покликання до священства, якому передували: праведність життя – бо ще з молодих років Миколай виявляв глибоку віру та моральну чистоту, що проявлялося в його щирій молитві, відданості Церкві та допомозі ближнім. Наступним було: добрий намір – його бажання служити Богові й людям було щирим і непохитним. Він прагнув жити згідно з Божою волею та присвятити своє життя духовному служінню. І третім показником було: знання і здібності – Миколай Чарнецький вирізнявся своїм інтелектуальним потенціалом і здатністю до глибокого богословського мислення. Його освітній шлях і здобуття знань у Римі свідчили про високу академічну підготовку, необхідну для священства. Ці якості стали основою його покликання до священничого життя і допомогли йому стати видатним духовним лідером та педагогом⁸.

Миколай Чарнецький з великою радістю чекав та глибокою вдячністю прийняв високу гідність священства 2 жовтня 1909 р. з рук Преосвященного Кир Григорія Хомишина⁹. (*Світлина 5*). Для нього це було не лише великою честю, але й важливим покликанням, яке він сприймав як відповідальність перед Богом і людьми. Його духовна радість була виразом глибокої віри та бажання присвятити своє життя служінню Церкві й вірним¹⁰.

Після завершення богословських студій в Римі в 1910 р., Миколай повертається до Станіславова, де отримує важливе призначення. Його глибокі знання і підготовка стають основою для служіння як духівника духовної семінарії так і професора філософії, апологетики, фундаментального богослов'я у богословському ліцеї імені св. Івана Золотоустого з 1910-1919 роки¹¹. У цій ролі він не лише передавав студентам знання, але й поєднував глибоку віру з високими академічними вимогами. Він вважав, що міцні духовні основи є невід'ємною частиною освіти майбутніх священників, тому підходив до

⁶ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 11.

⁷ Бахталовський С. Миколай Чарнецький ЧНІ Єпископ-Ісповідник / С. Бахталовський. – Йорктон : «Голос Спасителя», 1980. – С. 13.

⁸ Лігуорі А. Велич і обов'язки священника / А. Лігуорі // переклад з італійської М. Щудла. – Львів, 2003. – С. 120-123.

⁹ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 2.

¹⁰ Білоконь С. Ті, що перемогли світ. Блаженні УГКЦ ХХ ст. / С. Білоконь, С. Дорошук, С. Слободян. – Львів : Колесо, 2002. – С. 101.

¹¹ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 15.

викладання з особливою відповідальністю. Чарнецький наполягав на ґрунтовному засвоєнні знань, спонукаючи студентів до глибокого професійного навчання з богослов'я та філософії. Його навчальний підхід формував не лише наукове становлення, але й духовну зрілість, що мало великий вплив на виховання майбутніх служителів Церкви¹².

З подальшими історичними перипетіями, які склалися, Перша світова війна призвела до розпаду Австро-Угорської імперії та створення нових національних держав. Галичина стала ареною військових дій, що значно вплинуло на місцеве населення та церкву¹³. У цей період о. Чарнецький активно займався душпастирською працею у Станіславові, зосередившись на підтримці віри серед українських вірян у складних умовах воєнного часу надаючи духовну підтримку вірним, які опинилися в зоні бойових дій, де війна принесла багато страждань і викликів для місцевих громад. Церква в цей період відігравала важливу роль у житті людей, забезпечуючи не лише духовну підтримку, але й моральне піднесення серед хаосу війни. Тому, о. Чарнецький був одним із тих, хто невтомно працював, щоб зберегти віру і моральний дух серед своїх співвітчизників, часто ризикуючи власним життям¹⁴.

Отець Чарнецький, хоча й був занурений у працю і служіння ближнім, відчував, що чогось бракує для досягнення повної духовної досконалості, до глибшого єднання з Богом. Роздуми про монаше життя привели його до Згромадження Найсвятішого Ізбавителя, яке почало своє становлення в Галичині у 1913 р. на запрошення митрополита Андрея Шептицького (1865-1944). Зі слів брата Максима Почтаренка монаха Згромадження Найсвятішого Ізбавителя монастиря святого Альфонса Лігуорі (засновник ордену Редemptористів, канонізований Папою Григорієм XVI) (1696-1787) (*Світлина 6*) у м. Львові довідуємось: *«Праця редemptористів бельгійської провінції розпочалася з українцями-емігрантами в Канаді. Андрей Шептицький відвідуючи їх, бачив цю взаємодію, згодом, звернувся до бельгійської провінції із запрошенням приїхати до України, з умовою сопричастя в східному обряді. Одним із перших прибув о. Йосиф Схрейверс (1876-1945) (Світлина 7) і ще кілька з ним отців. Деякий час вони проживали в Уневі разом із студитами, вивчали мову, згодом митрополит надав їм монастир у Збоїськах і звідти пішли їхні місії. Крім населення монахи проводили місії і по семінаріях. В Станіславівську семінарію вони прибули в 1918 р. де і відбулась перша зустріч о. Миколая з монахами¹⁵. Цей рік ознаменувався початком духовної та пастирської роботи редemptористів на теренах Західної України, де вони поширювали своє вчення, проводили місії та*

¹² Оприско В. Чудо життя і смерті владики Миколая Чарнецького, ЧНІ / В. Оприско. – Львів : «Добра книжка», 1999. – С. 8.

¹³ Палій О. Короткий курс історії України / О. Палій. – Київ, 2018. – С. 337.

¹⁴ Оприско В. Чудо життя і смерті владики Миколая Чарнецького, ЧНІ / В. Оприско. – Львів : «Добра книжка», 1999. – С. 9.

¹⁵ Співпраця митрополита Андрея Шептицького із редemptористами бельгійської провінції отців редemptористів : [бесіда з братом Почтаренком М. згромадження Найсвятішого Ізбавителя монастиря святого Альфонса / спілкувалася Г. Жолоб] // Музей блаженного Миколая Чарнецького. – Львів, 2024. – 23 вересня. – С. 1.

активно сприяли духовному відродженню місцевих громад в Галичині¹⁶. Чарнецький бачив, що служіння монахів-редемптористів поєднує активну працю серед людей із духовним життям та молитвою. Це відповідало його внутрішнім поривам і стало тією відсутньою частиною, яка завершила його духовний пошук. Відбувши 15-ти денні реколекції, вступив до новіціату в Збоїськах поблизу Львова 15 вересня 1919 р. (*Світлина 8*)¹⁷. Вступ до монастиря дав йому можливість повністю віддати себе Божому служінню, не тільки через працю, але й через глибоку молитву, духовну дисципліну та життя в спільноті, де кожен прагнув досягти святості. (*Світлина 9, 10*). Його прагнення допомагати іншим та поширювати віру серед вірян стало одним із основних рушіїв його життєвого шляху, а саме, складанням перших монаших обітів 16 вересня 1920 р.¹⁸.

В цей час відбувається заснування нового дому отців редемптористів у Станіславові, який стає важливим центром духовного життя для цієї місцевості. І вже у жовтні, Миколай Чарнецький повертається до Станіслава, де розпочинає нову сторінку свого служіння: служить у монастирі як душпастир, водночас є професором і духівником. Проводить реколекції для семінаристів, окремо для своїх співбратів Романа Бахталовського (1897-1985) та Івана Бали перед свяченнями. Крім того, стає дорадником і секретарем віце-протоігумена Йосифа Схрейверса¹⁹.

Водночас монахи активно допомагали вірним у храмі, організовуючи богослужіння, духовні зустрічі, проповіді та сповідь. Значну підтримку в цій справі надавав єпископ Григорій Хомишин, усвідомлюючи важливість їхньої місії для місцевої громади. Завдяки його духовному керівництву і підтримці, монахи з о. Миколаєм змогли активно впливати на релігійне та духовне життя міста, стаючи прикладом відданого служіння та християнського милосердя²⁰.

Через два роки після успішного заснування дому Редемптористів у Станіславові настоятелі чину прийняли рішення перевести отця Миколая Чарнецького до Львова. Причина цього рішення полягала в тому, що отець, завдяки своїм духовним і організаційним здібностям, був потрібен для подальшого розвитку місії згромадження у важливішому на той час центрі – Львові. (*Світлина 11, 12*). Львів будучи духовним, культурним і освітнім осередком Галичини, вимагав особливо досвідчених і харизматичних лідерів для розбудови нових ініціатив та поширення впливу редемптористського ордену (*Світлина 13*). Отець отримує призначення соція новіціату у Збоїськах і навчає в школі-ювенаті хлопців які були при монастирі²¹. (*Світлина 14, 15*).

¹⁶ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 4.

¹⁷ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 41.

¹⁸ Бойко І. Владика Миколай Чарнецький: ісповідник, мученик, чудотворець / І. Бойко // Видання друге, доповнене. – Львів : «Вірую», 1998. – С. 12.

¹⁹ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 2.

²⁰ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 61.

²¹ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 10.

Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) відвідав ювенат хлопчиків у Збоїсках у 1924 році. Це був важливий візит, адже ювенати – навчальні заклади, які організовували монастирі мали значний вплив на розвиток молодого покоління в церкві. Тому, Шептицький активно підтримував розвиток освіти і виховання молоді, що було однією з ключових складових його діяльності. Візит митрополита надав додатковий імпульс для підтримки таких закладів, які виховували не лише академічно, але й духовно²² (*Світлина 16*).

Також, в монастирі о. Чарнецький викладав катехизм, польську мову, згодом географію, стилістику, поезику, був префектом студентів та соціуме новіціату хористів (майбутніх священиків) у Збоїсках та Голоско Великому²³ (*Світлина 17, 18*).

Вересень 1923 р. ознаменувався складанням вічних обітів о. Миколая. Його призначили першим дорадником і адміністратором настоятеля монастиря у с. Голоско Велике. З наступного року о. Микола Чарнецький здійснив свою першу подорож на Підлісся разом із о. Романом Бахталовським. Ця поїздка мала важливе значення для Чарнецького, оскільки стала частиною його місіонерської діяльності серед українців, спрямованої на зміцнення духовності та віри в регіоні. Отець Бахталовський, був відомий своїми пастирськими заслугами, досвідченим співробітником і підтримував Чарнецького в цій місії. Це був час, коли о. Миколай активно працював для поширення греко-католицької віри серед місцевого населення, особливо на віддалених територіях, де духовна опіка була вкрай потрібною²⁴ (*Світлина 19*).

Зокрема, з 4 по 8 серпня 1924 р. о. Чарнецький відбуває паломництво на терени святого Йосафата Кунцевича (1580-1623) – Люблін, Седлець, Біла Підляська, Володимир Волинський. Ціль подорожі: увійти в контакт з єпископами і духовенством, щоб прокласти дорогу для місій. І ця поїздка дала рясні плоди²⁵ (*Світлина 20*).

Отець Миколай зарекомендував себе на місіях як духовний наставник, що стало важливим кроком у зміцненні діяльності ордену в цьому регіоні²⁶.

Окрім того, єпископ Адольф Пйотр Шельонжек (1865-1950), католицький ієрарх, відповідав за пошук шляхів до зближення з православними християнами. В рамках цього він домовився з о. Миколаєм Чарнецьким, щоб той узяв на себе важливу місію – підготовку православних ченців. Чарнецький, маючи глибокі знання як богослов, так і душпастир, погодився зайнятися цією відповідальною справою, спрямованою на духовну формацію та навчання православного чернецтва. Його завданням було не лише допомогти православним ченцям

²² Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 12.

²³ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 3.

²⁴ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 90.

²⁵ Ювілейний рік блаженного владика Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – С. 3-4.

²⁶ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 66.

здобути необхідні богословські знання, а й укріпити їх у християнських моральних принципах та забезпечити тіснішу співпрацю між католицькими та православними спільнотами. 1 травня 2026 р. ченці офіційно приєдналися до Католицької Церкви²⁷ (*Світлина 21*).

Плідна співпраця о. Миколая з митрополитом Андреем Шептицьким проявлялася в їхньому активному листуванні, де вони обговорювали бачення та плани роботи на Волині. Листування було зосереджене на стратегічних питаннях, пов'язаних із релігійною та культурною діяльністю, поширенням греко-католицької віри в цьому регіоні, де православ'я мало сильні позиції. Шептицький і Чарнецький спільно розробляли плани місіонерської праці, які включали духовну опіку, навчання священників і пошук шляхів до зближення між православними та греко-католиками. Чарнецький, як досвідчений місіонер, постійно звітував перед митрополитом, ділячись своїми спостереженнями та пропозиціями щодо розвитку діяльності на Волині²⁸ (*Світлина 22*).

Особливу увагу він приділяв тим, хто був віддалений від церкви або знаходився в духовній кризі, допомагаючи їм знайти шлях до віри і відновити своє духовне життя. Його харизма та пастирська чуйність стали основою для багатьох навернень і духовних перетворень. Крім того, Чарнецький сприяв розширенню присутності Редемптористів у Західній частині України, допомагаючи засновувати нові місійні центри та укріплювати позиції ордену. Його невтомна праця залишила глибокий слід у серцях людей, яким він служив, і сприяла зміцненню їхньої віри та духовної єдності. Андрей Шептицький наголошував: «... виконана праця для Бога і Близьнього – це найкраща молитва», саме такого девізу дотримувався о. Миколай²⁹.

Отець Миколай Чарнецький проводив масштабні місійні заходи не лише у Галичині, але й на Волині, Підляшші та Поліссі, де розгортався рух за унію. Ці регіони були особливо важливими для його місійної діяльності, оскільки тут проживала значна частина греко-католицьких вірян, які часто опинялися під тиском різних політичних та релігійних обставин. За таких місійних обставин ставала доступною можливість організувати біля 40 парохій східного обряду³⁰.

На Волині о. Чарнецький зустрівся із єпископом-ісповідником Василем-Всеволодом Величковським ЧНІ³¹. Обидва єпископи не знали, що Боже провидіння призначило їм схожий життєвий шлях – бути апостолами з'єднання на Волині та страждати за УГКЦ в більшовицьких таборах³².

²⁷ Ювілейний рік блаженного владика Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – С. 5.

²⁸ Ювілейний рік блаженного владика Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – С. 6.

²⁹ Горчинська І. День праці / І. Горчинська // Екуменічно-місійний журнал «Обнова». – Яремче, 2004. - № 34. – Рік 11 : літо-осінь. – С. 27.

³⁰ Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 298.

³¹ Бахталовський С. Життя Василя Всеволода Величковського ЧНІ єпископа-ісповідника / С. Бахталовський. – Йорктон : Голос Спасителя, 1975. – С. 89

³² Оприско В. Чудо життя і смерті Владика Миколая Чарнецького, ЧНІ. – Львів: Добра книжка, 1998. – С. 10-11.

Отець Миколай звертав особливу увагу на роботу з людьми, які жили в умовах складних соціальних і культурних змін. Він організовував духовні місії, метою яких було зміцнення віри, духовна підтримка, і навернення до Церкви тих, хто від неї відійшов або був недостатньо залучений до релігійного життя. Його місії включали проповіді, сповіді, духовні бесіди, а також встановлення міцних зв'язків з місцевими громадами³³.

До того ж, Миколай Чарнецький відіграв ключову роль у закладенні фундаменту для заснування монастиря редемптористів. Він був глибоко відданий місії, служінню ближньому та поширенню Євангелія серед найменш привілейованих. Завдяки його духовній далекоглядності та організаторським здібностям, монастир став центром не лише релігійного, але й культурного відродження. Чарнецький розумів важливість такого осередку для виховання нових священників і ченців, що сприяло духовному зростанню цілої громади. Його старання стали міцним фундаментом для розвитку даного ордену в регіоні, а також для їх подальшої місіонерської діяльності, які несли слово Боже українською, рідною мовою, якої вони від православних чи латинських священників ніколи не чули³⁴.

Чарнецький розумів, що ці регіони потребують особливої уваги через їхнє географічне та культурне положення, і його невтомна праця принесла плоди у вигляді духовного відродження та зростання вірян. Його діяльність на цих територіях сприяла зміцненню зв'язку між місцевими громадами та греко-католицькою церквою³⁵. Територіями згаданих місій були околиці Полісся, Підляшшя і Волині³⁶. Подвижник віри о. Чарнецький чудово зарекомендував себе в місіонерській діяльності та роботі з вірними, і в 1926 році він став ігуменом монастиря отців-редемптористів³⁷.

Його відданість служінню сприяла духовному відродженню численних вірян. Чарнецький активно займався проповідями, катехизацією, організацією релігійних заходів та місій, які мали глибокий вплив на життя місцевих громад

³³ Оприско В. Чудо життя і Ювілейний рік блаженного владика Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – С. 6.

³³ Горчинська І. День праці / І. Горчинська // Екуменічно-місійний журнал «Обнова». – Яремче, 2004. - № 34. – Рік 11 : літо-осінь. – С. 27.

³³ Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 298.

³³ Бахталовський С. Життя Василя Всеволода Величковського ЧНІ єпископа-ісповідника / С. Бахталовський. – Йорктон : Голос Спасителя, 1975. – С. 89

смерті Владика Миколая Чарнецького, ЧНІ. – Львів: Добра книжка, 1998. – С. 14.

³⁴ Лупій О. Служіння ієромонаха Миколая Чарнецького на Волині та його значення для емісійної діяльності греко-католиків / О. Лупій // Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Вип. 6. Богослов'я. – Івано-Франківськ, 2014. – С. 77.

³⁵ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 94-95.

³⁶ ДАІФО. – Ф.68, оп.2, спр.64, (16.09.1924 – 6.06.1928 рр. Листування з повітовими управліннями державної поліції про встановлення діяльності монахів-редемптористів – членів бельгійського релігійного ордену). – арк.1.

³⁷ Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 93

проповідуючи що Ісус Христос є джерелом усього, і тому хто знає Його, зрозумілі причини і значення всіх речей³⁸.

У квітні 1930 року о. Миколай взяв участь у важливій конференції, яка відбулася в місті Пінськ 23-24 квітня. Одним із важливих моментів цієї конференції стало питання, яке підняв отець Ян Урбан (1874-1940), запропонувавши призначення окремого єпископа східного обряду на посаді генерального вікарія латинського ординаріату, який би займався виключно справами унії. Ця ініціатива мала на меті полегшити координацію унійних процесів і забезпечити більш цілеспрямоване керівництво в переговорах між церквами. Чарнецький, як активний прихильник ідеї унії, сприйняв це питання з великим інтересом і підтримав необхідність створення такої посади. Його участь у дискусії підкреслювала важливість структурних змін у церковних ієрархіях, що могли б сприяти більш ефективному просуванню унійних ідей³⁹.

У період після конференції у Пінську, о. Чарнецький залишився активно залученим у справи Пінської дієцезії. Зокрема, написав листа ректору семінарії о. Йосифу Сліпому (1892-1984), в якому описав свою роботу. Він проводив реколекції для священників, а також викладав пасторальне право, що свідчить про його високий рівень залученості у формуванні духовенства та зміцненні церковних структур. Його праця у Пінську підкреслювала глибоке розуміння потреб як духовенства, так і мирян, і стала важливим етапом у підготовці до подальших викликів, зокрема можливого призначення на єпископську посаду⁴⁰.

Ситуація з номінацією єпископа для Східного обряду стикнулася зі спротивом з боку польського уряду, особливо після призначення Франциска Бучіса (1872/73-1951) на цю посаду⁴¹. У зв'язку з цим, Ватикан почав шукати компромісну кандидатуру, яка б не викликала спротиву польської влади. Увага припала до постаті о. Миколи Чарнецького. Зосередившись не лише на його духовних досягненнях, але й на особистих якостях, які вирізняли його серед інших кандидатів. Зокрема, його терпеливість у поведінці та глибока, ґрунтовна освіченість стали одними з головних аргументів на користь його номінації. Важливим також було те, що о. Чарнецький залишався віддаленим від політичних пристрастей, зосереджуючи своє життя виключно на молитві та пасторальній праці. Це викликало пошану навіть серед польського уряду, та керівників польської дієцезії⁴².

Його велика любов до Східного обряду не лише підкреслювала його глибоку відданість церковній традиції, але й доповнювала його духовну

³⁸ Паскаль В. Думки про релігію / В. Паскаль // Переклад О. Федик, М. Лозинський. – Львів : «Місіонер», 1995. С. 107.

³⁹ Ювілейний рік блаженного владики Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – С. 10.

⁴⁰ Лист Миколая Чарнецького до Йосифа Сліпого. Ковель, 14.08. 1930 // ЦДІАУЛ, ф. 451, оп. 2 спр.141, арк. 102d.

⁴¹ Śleszyński W. Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego (neounia) na ziemiach północnowschodnich II Rzeczypospolitej / W. Śleszyński // Małe Miasta. Religie. Pod redakcją Mariusza Zemło. – Lublin : Supraś, 2006. – S. 472.

⁴² Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – С. 148-149.

кваліфікацію, що робило його ідеальним кандидатом на єпископське покликання. Отець Миколай був сприйнятий як особа, здатна об'єднувати людей церкви завдяки своїй духовній силі, стриманості та здатності стояти вище за політичні розбіжності. Це підкреслювало його придатність для посади єпископа у контексті церковних викликів того часу.

Важливою подією в житті Миколи Чарнецького стало призначення 16 січня 1931 р. Апостольським Престолом титулярним єпископом Лебедос та Апостольським візитатором для Волині, Підляшшя і Полісся⁴³.

Дане рішення відображало визнання його пастирської мудрості та відданості справі церковної унії. Призначення Чарнецького єпископом стало кульмінацією його багаторічної праці, протягом якої він продемонстрував терпеливість, відданість молитві, а також здатність зберігати нейтралітет у політичних питаннях, що допомогло заслужити пошану серед різних церковних і громадських середовищ. Ця подія не лише підкреслила його особисті якості, але й відкрила новий етап у його служінні, коли він отримав можливість ще глибше впливати на церковне життя і сприяти зміцненню відносин між Східною та Західною церквами⁴⁴ (*Світлина 23*). Через декілька днів цю новину розповсюдили в українській пресі⁴⁵ (*Світлина 24*).

Після номінації о. Чарнецький написав листа до митрополита Андрея Шептицького: *«Цілую руці і прошу з далека о ласкаве благословення на тернистий шлях. Годі було випроситися. Боюсь! Але надіюся на поміч Божу і Матері Божої Неустанної Помочі. Верну десь при кінці лютого і тоді зможу всьо оповісти. Усі знакомі сердечно і уклінно поздоровляють Вашу Екцеленцію та питають, коли приїдуть. На загал добре! Благослови Владико! Шкода і жаль, що Екси[екцеленція] не положать на мене свою святительську руку»*⁴⁶ (*Світлина 25*).

Це сталося завдяки його відданій праці на благо Церкви, активній місіонерській діяльності та здатності об'єднувати вірних у складних умовах. Він показав себе талановитим організатором, душпастирем і лідером у проповідуванні віри, що привернуло увагу церковної ієрархії. Його заслуги включали роботу з українськими греко-католиками на Волині, де він сприяв духовному відродженню і укріпленню громади, особливо у непростих політичних умовах міжвоєнного періоду.

⁴³ Пекар А. Великий праведник – владика Микола Чарнецький, ЧНІ (1884–1959) / А. Пекар // Альманах Станіславівської Землі: Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини. – Нью-Йорк : Париж : Сідней : Торонто. – Том II, 1985. – с. 379.

⁴⁴ Миколай Чарнецький – Апостольський візитатор католиків східного обряду поза Галичиною: передумови, хіротонія, служіння / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 3. – Рік 7 (43). – С. 2.

⁴⁵ Миколай Чарнецький – Апостольський візитатор католиків східного обряду поза Галичиною: передумови, хіротонія, служіння / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 3. – Рік 7 (43). – С. 4.

⁴⁶ Миколай Чарнецький – Апостольський візитатор католиків східного обряду поза Галичиною: передумови, хіротонія, служіння / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 3. – Рік 7 (43). – С. 3.

Свячення Миколая Чарнецького відбулося в Римі 8 лютого 1931 р.⁴⁷ (*Світлина 26*). Ця подія в Апостольській столиці підкреслила важливість його ролі як представника УГКЦ у відносинах із Ватиканом. Це свідчило про довіру, яку Папа та церковна ієрархія мали до Чарнецького, та про його готовність служити Церкві в складних умовах політичних та релігійних протистоянь у Польщі міжвоєнного періоду. Головним святителем був Григорій Хомишин, єпископ Станіславівський, який мав значний вплив на формування духовенства в Галичині⁴⁸ (*Світлина 27, 28, 29*). Цей вибір був логічним, оскільки Хомишин підтримував тісний зв'язок із католицькою церквою та активно сприяв розвитку духовного життя, зокрема через освячення майбутніх єпископів⁴⁹.

Він завжди прагнув єдності серед людей, що яскраво відображається у словах, які він написав на пам'ятці хіротонії з нагоди своїх свячень: «Щоб усі були одно»⁵⁰ (*Світлина 30, 31*).

Ці слова були не просто побажанням, а відображенням його глибокого переконання, що єдність є основою християнської спільноти. Як пастир, він постійно шукав шляхів для зближення людей, незалежно від їхніх походжень чи переконань, і працював над подоланням розбіжностей як у Церкві, так і в суспільстві. Його покликання до єдності було не лише теоретичним ідеалом, а й життєвим принципом, який він втілював через свої дії, спілкування та молитву, завжди закликаючи до братерської любові та взаєморозуміння⁵¹.

Перша візитація єпископа Миколая Чарнецького в Дубечне відбулася 12 квітня 1931 року. Ця подія була важливою в його діяльності як єпископа, оскільки візитації відігравали ключову роль у підтримці пастирської роботи, нагляді за духовенством та зміцненні зв'язків між церковними громадами⁵² (*Світлина 32, 33, 34, 35, 36, 37*).

Єпископські подорожі Миколая Чарнецького були надзвичайно насиченими та багатогранними. Він часто подорожував як в Україні, так і за її межами, відвідуючи різні країни для участі в церковних соборах, місійних заходах та міжнародних релігійних форумах. Його присутність на таких подіях, як 32-й Євхаристійний конгрес в Дубліні (Ірландія) (*Світлина 38*), зміцнювала зв'язки між греко-католицькою церквою та іншими католицькими спільнотами світу. (*Світлина 39*). Важлива поїздка єпископа відбулася до Риму, де обговорювались питання унії в Естонії (*Світлина 40*). Також, значущою стали відвідини чеської провінції. (*Світлина 41*). Продовженням став візит до сестер редемптористок в Суаньї (Бельгії) (*Світлина 42*).

⁴⁷ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 18-19.

⁴⁸ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 20.

⁴⁹ Макар В. Пройдений шлях: Спомини / В. Макар // Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – Торонто: Гомін України. – Т. 1, 1983. – С. 73.

⁵⁰ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 19.

⁵¹ Бойко І. Владика Миколай Чарнецький: ісповідник, мученик, чудотворець / І. Бойко // Видання друге, доповнене. – Львів : «Вірую», 1998. – С. 14.

⁵² Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 21.

Владика Чарнецький був символом непохитної віри, глибокої смиренності та послуху, що особливо виділялося на тлі його єпископського служіння. Його простота у спілкуванні з людьми та відсутність будь-якої гордості робили його надзвичайно доступним для всіх (*Світлина 43*). Незважаючи на відповідальність та вагу його ролі, він залишався людиною, яка завжди слухала інших, служила з великою відданістю та скромністю. Його покора проявлялася у кожному аспекті життя – від щоденних справ до вирішення церковних питань, що свідчило про справжнє прагнення до духовної досконалості і допомогою в цьому була набожність до Матері Божої Неустанної Помочі⁵³ (*Світлина 44, 45*).

Незважаючи на труднощі подорожей у ті часи, він невпинно виконував свою місію, несучи духовну підтримку і надію багатьом вірним⁵⁴.

Миколай Чарнецький був глибоко занурений у питання єдності та зміцнення Східної Католицької Церкви, що частково пояснює його ідею створити східну гілку Селезіян. Він бачив у цьому можливість інтеграції східних традицій у сучасні форми пастирської та освітньої роботи, що відповідало потребам українського народу. Селезіяни були відомі своєю працею з молоддю, освітою і вихованням, що Чарнецький вважав надзвичайно важливим для розвитку та духовного зростання нових поколінь в українському контексті. Його ініціатива також відображала прагнення до збереження та розвитку власної східної обрядовості та духовності в рамках ширшої католицької спільноти, поєднуючи її з харизмою селезіянської традиції. Це був спосіб утвердити власну ідентичність і водночас сприяти єдності через спільне служіння⁵⁵.

Історичною подією для владики Миколая було таємна хіротонія Йосифа Сліпого (1892-1984), яку здійснив митрополит Андрей Шептицький у присутності таких видатних постатей, як Миколая Чарнецького, Никити Будки (1877-1949) та інших членів Митрополичої капітули. Ця подія символізувала не лише спадкоємність і традиції Української Греко-Католицької Церкви, але й її глибоку єдність та духовну силу. Участь видатних єпископів і активних церковних діячів, підкреслювала важливість цього моменту для всієї церкви. Це також свідчило про значення Й. Сліпого як майбутнього провідника Церкви, який успадковував важливу місію⁵⁶.

9 жовтня 1939 року митрополит Андрей Шептицький заснував чотири екзархати, щоб організувати церковне життя на окупованих територіях і зміцнити духовну присутність УГКЦ в складних політичних умовах. Один із перших екзархатів обіймав Волинь, Підляшшя, частину Полісся та Холмщину.

⁵³ Оприско В. Чудо життя і смерті владики Миколая Чарнецького, ЧНІ / В. Оприско. – Львів : «Добра книжка», 1999. – С. 16.

⁵⁴ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 7-8.

⁵⁵ Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 375.

⁵⁶ Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 423.

На цю відповідальну позицію митрополит призначив Миколая Чарнецького. Вибір Чарнецького як екзарха був зумовлений кількома важливими причинами:

- Досвід місіонерської праці: Чарнецький був добре відомий своєю активною місіонерською діяльністю серед українців, що зробило його ідеальним кандидатом для такої непрості місії на новоокупованих територіях. Його досвід у поширенні віри серед людей, які опинилися під впливом різних держав і культур, був неоціненним.

- Глибока духовність та стійкість: Чарнецький був відомий своєю глибокою духовністю, стійкістю у вірі та здатністю долати труднощі. У часи, коли Церква зазнавала тиску з боку радянської влади, його покора та рішучість були вирішальними факторами.

- Довіра Шептицького: Митрополит Андрей Шептицький мав повну довіру до Чарнецького, оскільки бачив у ньому вірного та відданого церковного діяча, здатного ефективно керувати екзархатом і захищати інтереси Церкви на окупованих територіях.

- Підтримка українців на нових територіях: Призначення Чарнецького також мало на меті зміцнити духовне життя українців на Волині, Підляшші, Поліссі та Холмщині, регіонах, де греко-католицьке духовенство мало складну місію зберігати релігійну ідентичність в умовах переслідувань і політичного тиску⁵⁷.

Відомий своєю духовною міццю та самовідданістю, владика Миколай був присутній на урочистій Соборній Архієрейській Літургії, яка відбулася з нагоди ювілею сорокових роковин єпископських свячень митрополита Андрея Шептицького. Дана подія відзначила багаторічне служіння митрополита, який відіграв ключову роль у збереженні української духовної ідентичності та розвитку церкви⁵⁸ (*Світлина 46, 47, 48*).

В наступні 1940-ві роки діяльність владики посилилася, активно брав участь у засіданнях першого, другого та третього Архієпархіального Собору у Львові за участю чотирьох екзархів М. Чарнецького, Й. Сліпого, К. Шептицького та А. Неманцевіча⁵⁹.

Проводив священні свячення, зі смиренністю покладав руки єпископ Чарнецький передавав благодать святого Духа, наділяючи нововисвячених священників духовною владою та відповідальністю за пастирське служіння⁶⁰ (*Світлина 49*).

Миколай Чарнецький, також викладав у Львівській духовній семінарії, де його роль як викладача мала велике значення для виховання майбутніх священників. Він був відомий своєю здатністю пояснювати складні богословські концепції просто і зрозуміло, що допомагало студентам не тільки глибше

⁵⁷ Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 424.

⁵⁸ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 58-59.

⁵⁹ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 10.

⁶⁰ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 60.

зрозуміти навчання Церкви, але й особисто переживати віру. Його духовне наставництво і особиста відданість стали взірцем для багатьох майбутніх священнослужителів, які неодноразово згадували про його вплив на їхнє духовне формування⁶¹ (*Світлина 50*).

В часі радянської окупації та післявоєнний період (1945–1959), Західна частина України опинилася під контролем. Радянська влада розпочала масштабні репресії проти УГКЦ, яка була офіційно заборонена в 1946 році. Єпископ Миколай Чарнецький був заарештований радянськими органами та засуджений до тривалого ув'язнення в таборах⁶² (*Світлина 51*).

Попри це, він залишався непохитним у своїй вірі. Доктор Антін Княжицький у своїх спогадах описав часи ув'язнення єпископа Миколи Чарнецького в радянських концтаборах Маріїнська та Орлово-Розово-Кемеровської області. Він підкреслював неймовірну стійкість і незламність Чарнецького навіть у таких нелюдських умовах. Княжицький згадував, що, незважаючи на фізичні страждання, голод, холод і важку працю, єпископ залишався опорою віри для інших в'язнів. Його глибока молитва та спокій викликали захоплення серед тих, хто його оточував. Владика продовжував виконувати свої духовні обов'язки навіть у таборі, надаючи духовну підтримку і потіху іншим ув'язненим, незалежно від їх національності чи релігії. Зі слів Княжицького, Чарнецький намагався зберігати людяність і милосердя в жорстоких табірних умовах, постійно нагадуючи людям про силу віри та надію на Бога. Він сприймав свої страждання як жертвність за свій народ і церкву, не втрачаючи духовного піднесення навіть перед обличчям смерті. Ці спогади залишили глибокий відбиток, підкреслюючи надзвичайний духовний подвиг єпископа Миколи Чарнецького⁶³.

Після звільнення в 1956 році⁶⁴ (*Світлина 52, 53, 54, 55*) продовжував своє служіння до своєї смерті у 1959 році.

Єпископ Чарнецький навіть після смерті був символом опору радянській владі та захисником греко-католицької віри. Через це радянські органи бачили в його могилі об'єкт для публічного руйнування, аби послабити моральний дух вірних і знищити пам'ять про його духовну діяльність. Надмогильна плита єпископа Миколая на Кульпаківському цвинтарі у Львові була розбита в 1960-х роках⁶⁵ (*Світлина 56*).

На надмогильній плиті Миколи Чарнецького під час його поховання не було вказано його єпископський титул, а його названо просто «отець», що свідчило про складні обставини, в яких греко-католики намагалися зберегти пам'ять про Чарнецького в умовах постійного радянського тиску (*Світлина 57*).

⁶¹ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 61.

⁶² Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989) / Б. Боцюрків // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. Число I. – Львів, 1993. – С. 124.

⁶³ Зінкевич О. Мартирологія українських церков / О. Зінкевич, Р. Лончина // Документи, матеріали, християнський самвидав України. – Торонто : Балтимор. – Том II, 1985. – С. 439-441.

⁶⁴ Турій О. Церква мучеників / О. Турій // Видання II, виправлене. – Львів : Свічадо, 2007.- С. 47.

⁶⁵ Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – С. 66.

Цей період був часом великих викликів для греко-католицької церкви, коли такі постаті, як Миколай Чарнецький, стали символами духовної стійкості та непохитності віри.

На початку 70-х рр. відбулося перепоховання на Личаківське кладовище⁶⁶.

Блаженний Миколай Чарнецький, також відомий своїм особливим даром чудесних зцілень, які стали частиною його духовної спадщини. Багато людей, що прибігали до нього з проханнями про заступництво, отримували зцілення як фізичних, так і духовних недуг. Ці зцілення відбувалися як під час його земного життя, так і після його смерті, через молитви до нього. Сьогодні численні свідчення про чудесні зцілення залишають його одним із найшанованіших святих Української греко-католицької церкви, до якого віряни продовжують звертатися з надією на його заступництво⁶⁷.

Враховуючи праведне життя та мученицьку смерть єпископа Миколая Чарнецького, Папа Іван Павло II підписав декрет беатифікацію як блаженного мученика за Христову віру, визнаного за свідка вірності Христу у часи переслідувань і страждань⁶⁸ (*Світлина 58*).

4 липня 2002 р. відбулося урочисте перенесення тлінних останків блаженного священномученика Миколая Чарнецького з Личаківського кладовища до храму священномученика Йосафата у Львові (*Світлина 59, 60*).

Владика Ігор Возняк опечатав саркофаг із мощами блаженного владики Миколая Чарнецького (*Світлина 61*). Перед перенесенням мощей до храму священномученика Йосафата у Львові відбувся Молебен до блаженного Миколая Чарнецького (*Світлина 62, 63, 64*). Ось так на даний час має вигляд храм та бічний престіл, де знаходяться мощі блаженного владики Миколая Чарнецького (*Світлина 65, 66, 67, 68*).

Пам'ять про блаженного Миколая Чарнецького зберігається у серцях людей, в храмах названих на його честь, через молитви, вона живе в духовному житті, вірі та прикладі його стійкості, які надихають і підтримували і підтримують вірних у різні часи. Також, важливою частиною цієї спадщини, є музей Миколая Чарнецького у Львові при монастирі святого Альфонса Згромадження Найсвятішого Ізбавителя. Музей зберігає, архів, колекцію особистих речей, документи, які надають конкретні свідчення про його життя і мученицький подвиг (*Світлина 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88*).

Висновок. Миколай Чарнецький став видатною постаттю в історії УГКЦ, яка залишила глибокий слід своєю духовною та соціальною діяльністю. Його

⁶⁶ Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – С. 12.

⁶⁷ Білоконь С. Ті, що перемогли світ. Блаженні УГКЦ ХХ ст. / С. Білокінь, С. Дорошук, С. Слободян. – Львів : Колесо, 2002. – С. 100.

⁶⁸ Білоконь С. Ті, що перемогли світ. Блаженні УГКЦ ХХ ст. / С. Білокінь, С. Дорошук, С. Слободян. – Львів : Колесо, 2002. – С. 103.

життя було присвячене служінню Богові та українському народові, яке розгорталося на тлі драматичних політичних змін і випробувань для Церкви та нації. Чарнецький відігравав ключову роль у збереженні і зміцненні УГКЦ в умовах радянських репресій. Він активно займався пастирською діяльністю, духовно підтримуючи вірян у часи гонінь, і працював над відновленням церковних структур після Другої світової війни. Попри переслідування, арешти та роки ув'язнення, він залишився непохитним у своїй вірі та відданості справі Церкви. Його духовне життя поєднувалося з активною просвітницькою діяльністю та допомогою для потребуючих. Владика Чарнецький постійно наголошував на необхідності моральної та духовної освіти українців, зміцнення національної самосвідомості та християнських цінностей. Його жертвна праця для Церкви та народу стала символом вірності християнським ідеалам. Він став прикладом мужності, духовної сили та любові до ближнього, що робить його одним із найважливіших духовних лідерів свого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахталовський С. Миколай Чарнецький ЧНІ Єпископ-Ісповідник / С. Бахталовський. – Йорктон : «Голос Спасителя», 1980. – 281 с.
2. Бахталовський С. Життя Василя Всеволода Величковського ЧНІ єпископа-ісповідника / С. Бахталовський. – Йорктон : Голос Спасителя, 1975. – 181 с.
3. Бахталовський Р. Апостол з'єдинення наших часів / І. Бахталовський // Спогади. – Львів : «Добра книжка», 2001. – 223 с.
4. Білоконь С. Ті, що перемогли світ. Блаженні УГКЦ ХХ ст. / С. Білокінь, С. Дорошук, С. Слободян. – Львів : Колесо, 2002. – 119 с.
5. Бойко І. Владика Миколай Чарнецький: ісповідник, мученик, чудотворець / І. Бойко // Видання друге, доповнене. – Львів : «Вірую», 1998. – 92 с.
6. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989) / Б. Боцюрків // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. Число І. – Львів, 1993. – С. 123-160.
7. Гісем О. Історія України / О. Гісем // Довідник. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2018. – 643 с.
8. Горчинська І. День праці / І. Горчинська // Екуменічно-місійний журнал «Обнова». – Яремче, 2004. - № 34. – Рік 11 : літо-осінь. – 32 с.
9. Добош М. Догматичне богослов'я Католицької церкви / М. Добош // Серія: Богословські підручники, № 1. – Львів, 1994. – 510 с.
10. Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редemptористів. – Львів, 2024. - № 1. – Рік 7 (41). – 12 с.
11. Зінкевич О. Мартирологія українських церков / О. Зінкевич, Р. Лончина // Документи, матеріали, християнський самвидав України. – Торонто : Балтимор. – Том II, 1985. – 839 с.
12. Ісіченко І. Історія Христової Церкви в Україні / І. Ісіченко. – Харків : «Акта», 2003. – 471 с.

13. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / К. Королевський // Видання друге, виправлене. З французької переклав Я. Кравець. – Львів : Свічадо, 2014. – 489 с.
14. Лист Миколая Чарнецького до Йосифа Сліпого. Ковель, 14.08. 1930 // ЦДАУЛ, ф. 451, оп. 2 спр.141, арк. 102 д.
15. Ліугорі А. Велич і обов'язки священика / А. Ліугорі // переклад з італійської М. Щудла. – Львів, 2003. – 331 с.
16. Лупій О. Служіння ієромонаха Миколая Чарнецького на Волині та його значення для емісійної діяльності греко-католиків / О. Лупій // Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Вип. 6. Богослов'я. – Івано-Франківськ, 2014. – С. 74-80.
17. Макар В. Пройдений шлях: Спомини / В. Макар // Від Бистриці до Бугу (1911-1929). – Торонто: Гомін України. – Т. 1, 1983. – 456 с.
18. Миколай Чарнецький – Апостольський візитатор католиків східного обряду поза Галичиною: передумови, хіротонія, служіння / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 3. – Рік 7 (43). – 12 с.
19. Оприско В. Чудо життя і смерті владики Миколая Чарнецького, ЧНІ / В. Оприско. – Львів : «Добра книжка», 1999. – 39 с.
20. Палій О. Короткий курс історії України / О. Палій. – Київ, 2018. – С. 337.
21. Паскаль В. Думки про релігію / В. Паскаль // Переклад О. Федик, М. Лозинський. – Львів : «Місіонер», 1995. – С. 107.
22. Пекар А. Великий праведник – владики Микола Чарнецький, ЧНІ (1884–1959) / А. Пекар // Альманах Станиславівської Землі: Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк : Париж : Сідней :Торонто. – Том II, 1985. – 624 с..
23. Піх Р. Шлях до святості / Р. Піх // Фотоальбом бл. М. Чарнецького. – Львів : «Скриня», 2014. – 88 с.
24. Приріз Я. Редемптористи дев'яносто літ в Україні / Я. Приріз. – Львів : «Місія Христа», 2003. – 463 с.
25. Співпраця митрополита Андрея Шептицького із редемптористами бельгійської провінції отців редемптористів : [бесіда з братом Почтаренком М. згромадження Найсвятішого Ізбавителя монастир святого Альфонса / спілкувалася Г. Жолоб] // Музей блаженного Миколая Чарнецького. – Львів, 2024. – 23 вересня. – С. 1.
26. Турій О. Церква мучеників / О. Турій // Видання II, виправлене. – Львів : Свічадо, 2007.- 53 с.
27. Ювілейний рік блаженного владики. Життя блаженного священномученика Миколая Чарнецького у датах / Історичний вісник // Львівська провінція редемптористів. – Львів, 2024. - № 2. – Рік 7 (42). – 12 с.
28. Śleszyński W. Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego (neounia) na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej / W. Śleszyński // Małe Miasta. Religie. Pod redakcją Mariusza Zemło. – Lublin: Supraś,2006. – 496 s.

REFERENCES:

1. Bakhtalovskyi S. Mykolai Charnetskyi ChNI Yepyskop-Ispovidnyk / S. Bakhtalovskyi. – Yorkton : «Holos Spasytelia», 1980. – 281 s.
2. Bakhtalovskyi S. Zhyttia Vasylia Vsevoloda Velychkovskoho ChNI yepyskopa-ispovidnyka / S. Bakhtalovskyi. – Yorkton : Holos Spasytelia, 1975. – 181 s.
3. Bakhtalovskyi R. Apostol ziedynennia nashykh chasiv / I. Bakhtalovskyi // Spohady. – Lviv : «Dobra knyzhka», 2001. – 223 s.
4. Bilokon S. Ti, shcho peremohly svit. Blazhenni UHKTs KhKh st. / S. Bilokin, S. Doroshchuk, S. Slobodian. – Lviv : Koleso, 2002. – 119 s.
5. Boiko I. Vladyka Mykolai Charnetskyi: ispovidnyk, muchenyk, chudotvorets / I. Boiko // Vydannia druhe, dopovnene. – Lviv : «Viruiiu», 1998. – 92 s.
6. Botsiurkiv B. Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva v katakombakh (1946-1989) / B. Botsiurkiv // Kovcheh. Zbirnyk statei z tserkovnoi istorii. Chyslo I. – Lviv, 1993. – S. 123-160.
7. Hisem O. Istoriiia Ukrainy / O. Hisem // Dovidnyk. – Kamianets-Podilskyi : Abetka, 2018. – 643 s.
8. Horchynska I. Den pratsi / I. Horchynska // Ekumenichno-misiinyi zhurnal «Obnova». – Yaremche, 2004. - № 34. – Rik 11 : lito-osin. – 32 s.
9. Dobosh M. Dohmatychno bohoslovia Katolytskoi tserkvy / M. Dobosh // Seriiia: Bohoslovski pidruchnyky, № 1. – Lviv, 1994. – 510 s.
10. Zhyttia blazhennoho sviashchennomuchenyka Mykolaia Charnetskoho u datakh / Istorychnyi visnyk // Lvivska provintsiiia redemptorystiv. – Lviv, 2024. - № 1. – Rik 7 (41). – 12 s.
11. Zinkevych O. Martyrolohiia ukrainskykh tserkov / O. Zinkevych, R. Lonchyna // Dokumenty, materialy, khrystyianskyi samvydav Ukrainy. – Toronto : Baltymor. – Tom II, 1985. – 839 s.
12. Isichenko I. Istoriiia Khrystovoi Tserkvy v Ukraini / I. Isichenko. – Kharkiv : «Akta», 2003. – 471 s.
13. Korolevskyi K. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi (1865-1944) / K. Korolevskyi // Vydannia druhe, vypravlene. Z frantsuzkoi pereklav Ya. Kravets. – Lviv : Svichado, 2014. – 489 s.
14. Lyst Mykolaia Charnetskoho do Yosyfa Slipoho. Kovel, 14.08. 1930 // TsDIAUL, f. 451, op. 2 spr.141, ark. 102 d.
15. Liguori A. Velych i oboviazky sviashchenyka / A. Liugori // pereklad z italiiskoi M. Shchudla. – Lviv, 2003. – 331 s.
16. Lupii O. Sluzhinnia ieromonakha Mykolaia Charnetskoho na Volyni ta yoho znachennia dlia emisiinoi diialnosti hreko-katolykiv / O. Lupii // Naukovyi visnyk IFBU «Dobryi Pastyr». Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 6. Bohoslovia. – Ivano-Frankivsk, 2014. – S. 74-80.
17. Makar V. Proidenyi shliakh: Spomyny / V. Makar // Vid Bystrytsi do Buhu (1911-1929). – Toronto: Homin Ukrainy. – T. 1, 1983. – 456 s.

18. Mykolai Charnetskyi – Apostolskyi vizytator katolykiv skhidnoho obriadu poza Halychynoiu: peredumovy, khironiia, sluzhinnia / Istorychnyi visnyk / / Lvivska provintsiia redemptorystiv. – Lviv, 2024. - № 3. – Rik 7 (43). – 12 s.
19. Oprysko V. Chudo zhyttia i smerti vladyky Mykolaia Charnetskoho, ChNI / V. Oprysko. – Lviv : «Dobra knyzhka», 1999. – 39 s.
20. Palii O. Korotkyi kurs istorii Ukrainy / O. Palii. – Kyiv, 2018. – S. 337.
21. Paskal V. Dumky pro relihiu / V. Paskal // Pereklad O. Fedyk, M. Lozynskyi. – Lviv : «Misioner», 1995. – S. 107.
22. Pekar A. Velykyi pravednyk – vladyka Mykola Charnetskyi, ChNI (1884–1959) / A. Pekar / / Almanakh Stanyslavivskoi Zemli: Zbirnyk materialiv do istorii Stanyslavova i Stanyslavivshchyny. – Niu-York : Paryzh : Sidnei :Toronto. – Tom II, 1985. – 624 s.
23. Pikh R. Shliakh do sviatosti / R. Pikh // Fotoalbum bl. M. Charnetskoho. – Lviv : «Skrynia», 2014. – 88 s.
24. Pryriz Ya. Redemptorysty devianosto lit v Ukraini / Ya. Pryriz. – Lviv : «Misiia Khrysta», 2003. – 463 s.
25. Spivpratsia mytropolyta Andreia Sheptytskoho iz redemptorystamy belhiiskoi provintsii ottsiv redemptorystiv : [besida z bratom Pochtarenkom M. zghromadzhennia Naisviateishoho Izbavytelia monastyr sviatoho Alfonsa / spilkuvalasia H. Zholob] // Muzei blazhennoho Mykolaia Charnetskoho. – Lviv, 2024. – 23 veresnia. – S. 1.
26. Turii O. Tserkva muchenykiv / O. Turii // Vydannia II, vypravlene. – Lviv : Svichado, 2007.- 53 s.
27. Yuvileinyi rik blazhennoho vladyky. Zhyttia blazhennoho sviashchenomuhenyka Mykolaia Charnetskoho u datakh / Istorychnyi visnyk / / Lvivska provintsiia redemptorystiv. – Lviv, 2024. - № 2. – Rik 7 (42). – 12 s.
28. Śleszyński W. Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego (neounia) na ziemiach północnowschodnich II Rzeczypospolitej / W. Śleszyński / /Małe Miasta Religie. Pod redakcją Mariusza Zemło. – Lublin : Supraś, 2006. – 496 s.

СВІТЛИНИ

1. Блаженний свящ. Миколай Чарнецький (1884-1959). З музею свящ. М. Чарнецького при монастирі святого Альфонса. Згромадження Найсвятішого Ізбавителя. м. Львів.

2. Миколай Чарнецький, студент. Станіславів. 1903 р. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх ЧНІ

3. Рим. 1904-1905 рр. Єпископи УГКЦ із студентами в Римі. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх ЧНІ

4. Рим. 1908 р. Студенти Української Колегії у Римі. Стоять, четвертий праворуч Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

5. Рукоположені на священників в 1909 р. Станіславів. Історичний вісник Львівської провінції реремптористів. № 1, 2024. 7 (14)

6. Альфонс Лігуорі (1696-1787). Засновник ордену Редемптористів. канонізований Папою Григорієм XVI. Каплиця Монастиря святого Альфонса. Згромадження Найсвятішого Ізбавителя м. Львів.

7. Протоігумен о. Йосиф Схрейверс (1876-1945). Монастир святого Альфонса Згромадження Найсвятішого Ізбавителя м. Львів

8. Збоїска, 1919 р. Новики. Роман Бахталовський, о. Миколай Чарнецький, Григорій Шишкович, Володимир Порошко. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх ЧНІ

9. Збоїска. 1919 р. Другий ряд. о. М. Чарнецький, о. Домінік Трчка, новик Володимир Породько. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

10. Збоїска. 26 жовтня 1919 р. Спільнота монастиря. Другий ряд, другий з ліва о. М. Чарнецький. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

11. Збійска, липень 1922 р. Перша провінційна візитація. Сидить перший ліворуч о. Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

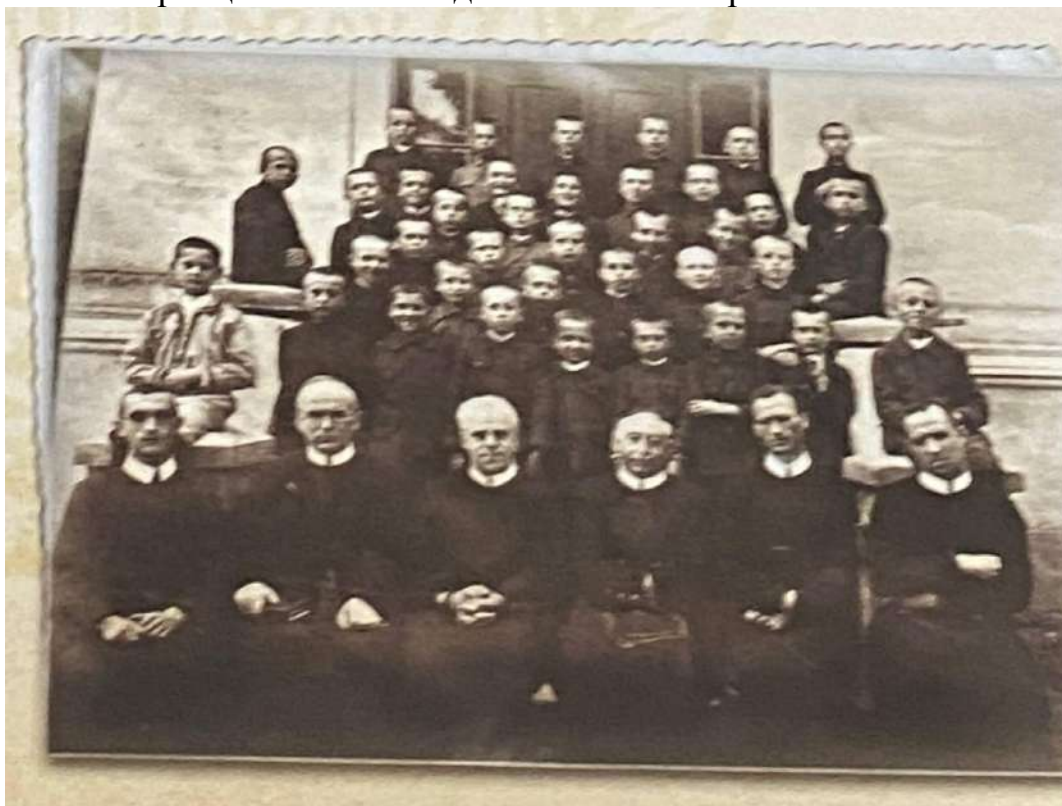
12. Збійска, вересень 1922 р. Спільнота монастиря. Перший ряд, другий справа о. Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

13. Збоїска, листопад, 1922 р. Апостольський Візитатор України о. Джовані Дженокі відвідав монастир. О. Миколай Чарнецький, 8 праворуч. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

14. Збоїска, весна 1923 р. Директор, викладачі, економ та учні ювенату. Сидять, третій праворуч о. Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

15. Збоїска, червень 1923 р. Провінційна візитація. Перший праворуч о. Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. Миколая Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

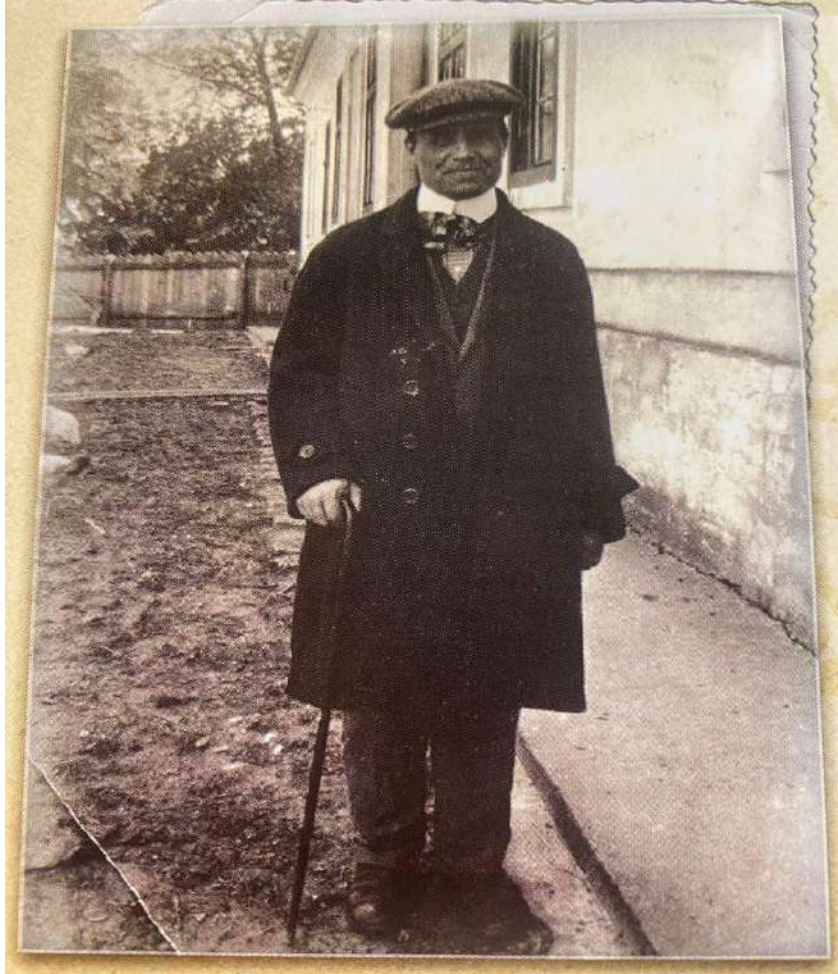
16. Збоїска. 27 січня 1924 р. Відвідини монастиря митрополитом А. Шептицьким. Учні ювенату. Сидять, перший ряд, о. М. Чарнецький другий праворуч. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького. Шлях до святості. Автор о. Піх

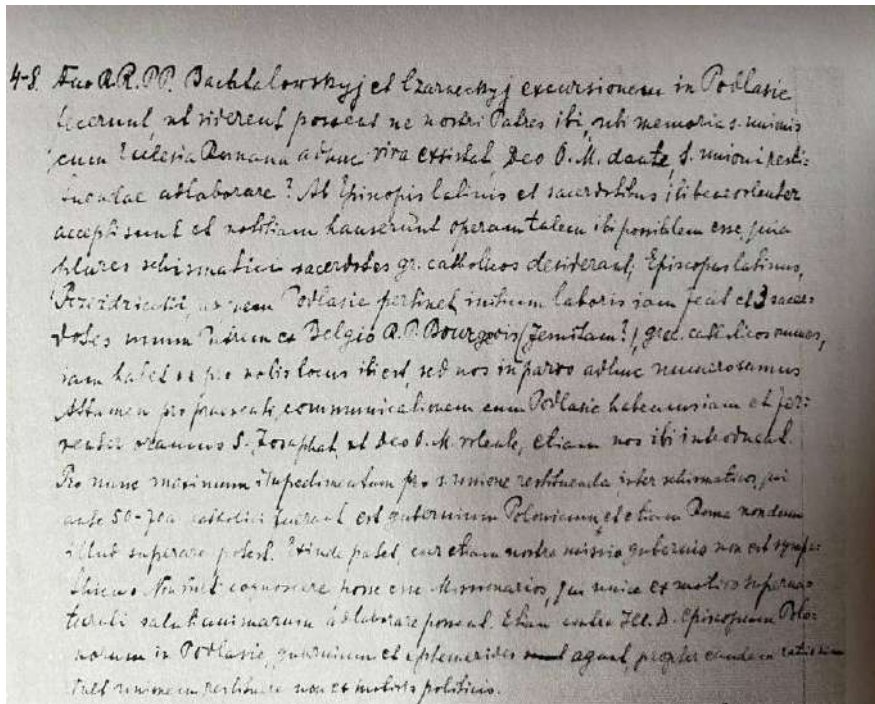
17. Збоїска, вересень 1923 р. Віце протоігумен о. Йосиф Схрейверс з форматорами та новиками. Сидять, о. М. Чарнецький перший праворуч. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Роман Піх

18. Голоско, кінець 1923 р. Віце-протоігумен о. Йосиф Схрейверс з форматорами та новиками. Сидять, о. М. Чарнецький третій праворуч. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Піх

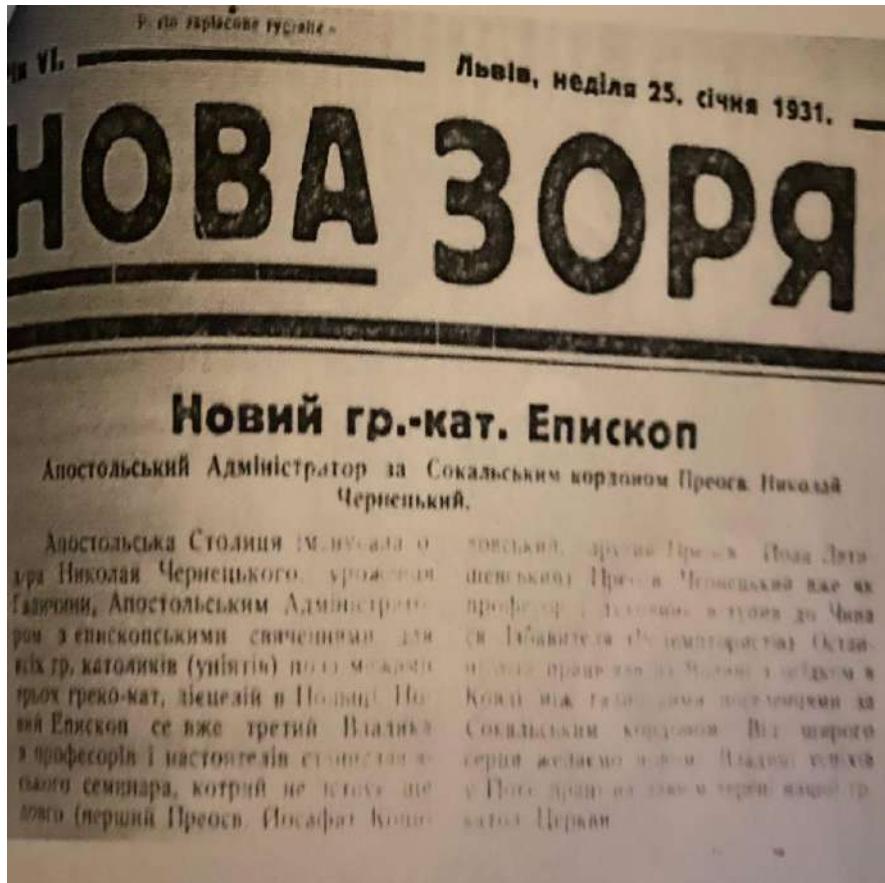
19. Подорож по Волині о. М. Чарнецького. Літо, 1926 р. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Піх

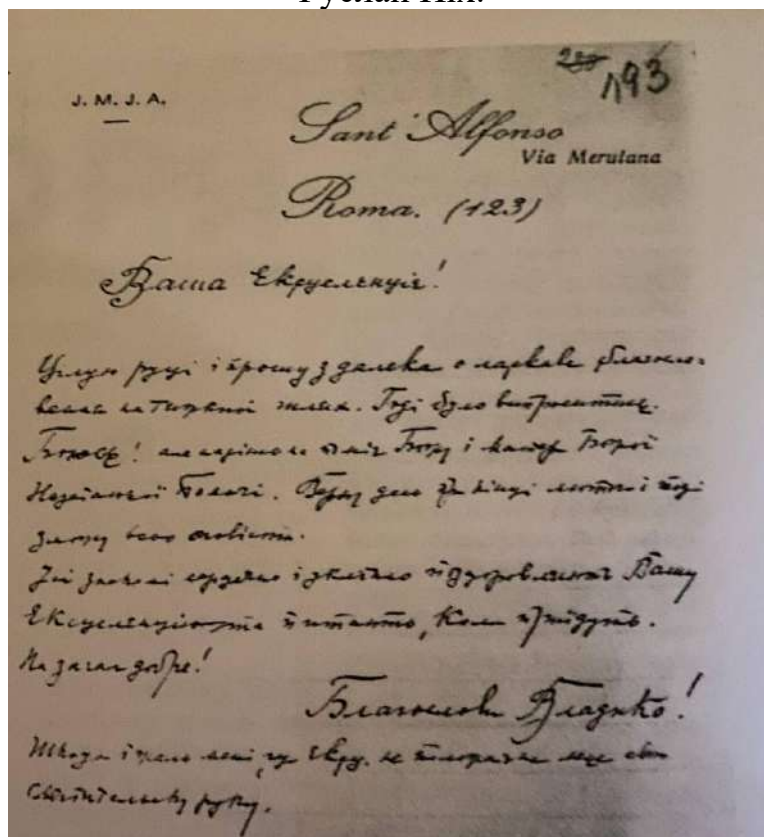
20. Запис у хроніці монастиря у Збоїсках зроблений рукою о. Чарнецького про його подорож 4-8 серпня 1924 р. Історичний вісник № 2. Рік 7 (42). 2024 р. Львівська провінція Редемптористів.

21. Збоїска. Весна, 1926 р. Православні священники - о. Перчеклей Гамалиїл, о. Пилепенко, о. М. Чарнецький, о. Ван де Малє Маврикій. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Піх

24. Нова Зоря рпублікувала про номінацію о. М. Чарнецького. Історичний вісник № 3. Рік 7 (43). 2024 р. Львівська провінція Редemptористів. Ієромонах Руслан Піх.

25. Лист о. Чарнецького до митрополита А. Шептицького. Рим. Січень 1931 р. Історичний вісник № 3. Рік 7 (43). 2024 р. Львівська провінція Редemptористів. Ієромонах Руслан Піх.

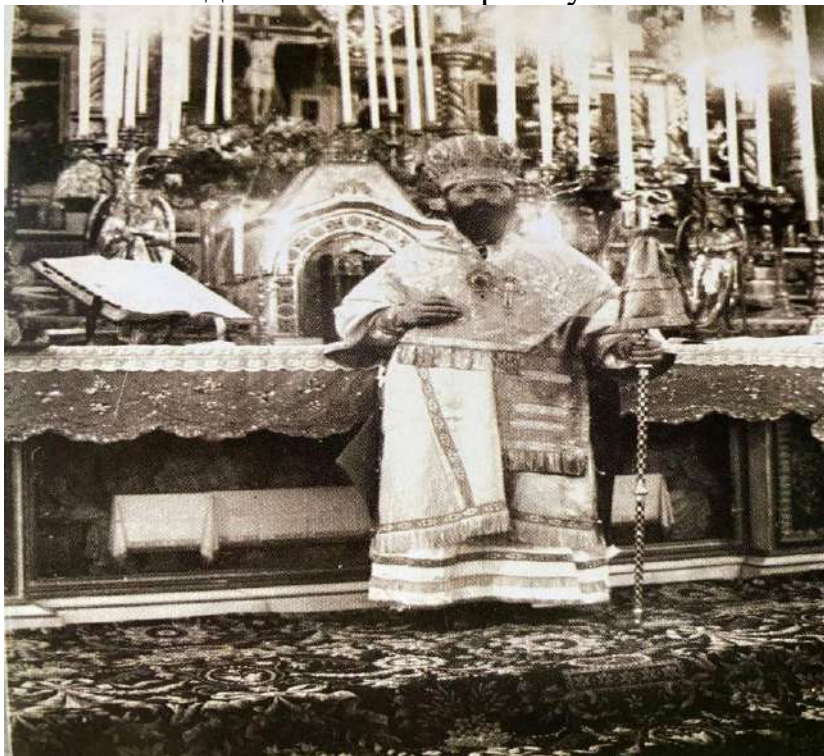
26. Рим, 8 лютого 1931 р. Хіротонія владыки Миколая Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

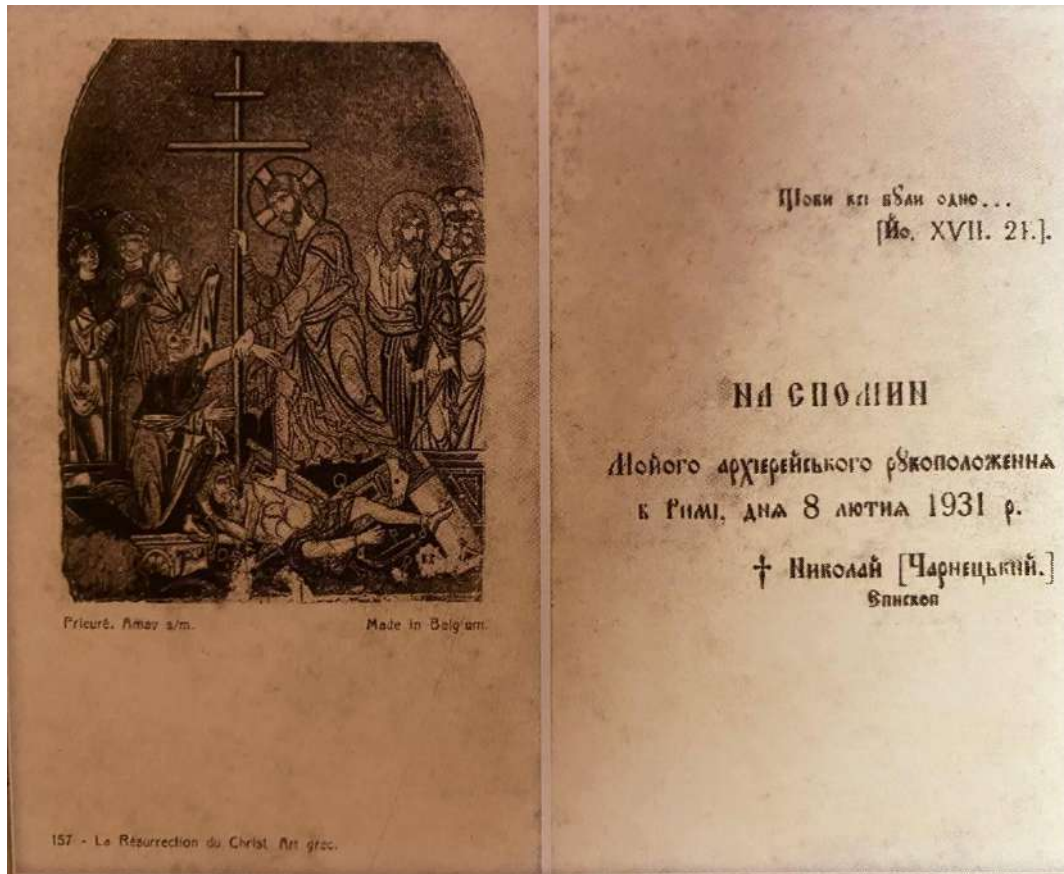
27. Нововисвячений владыка М. Чарнецький, та його святителі- Франціскус Бучіс, Григорій Хомишин, Джованні Меле. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

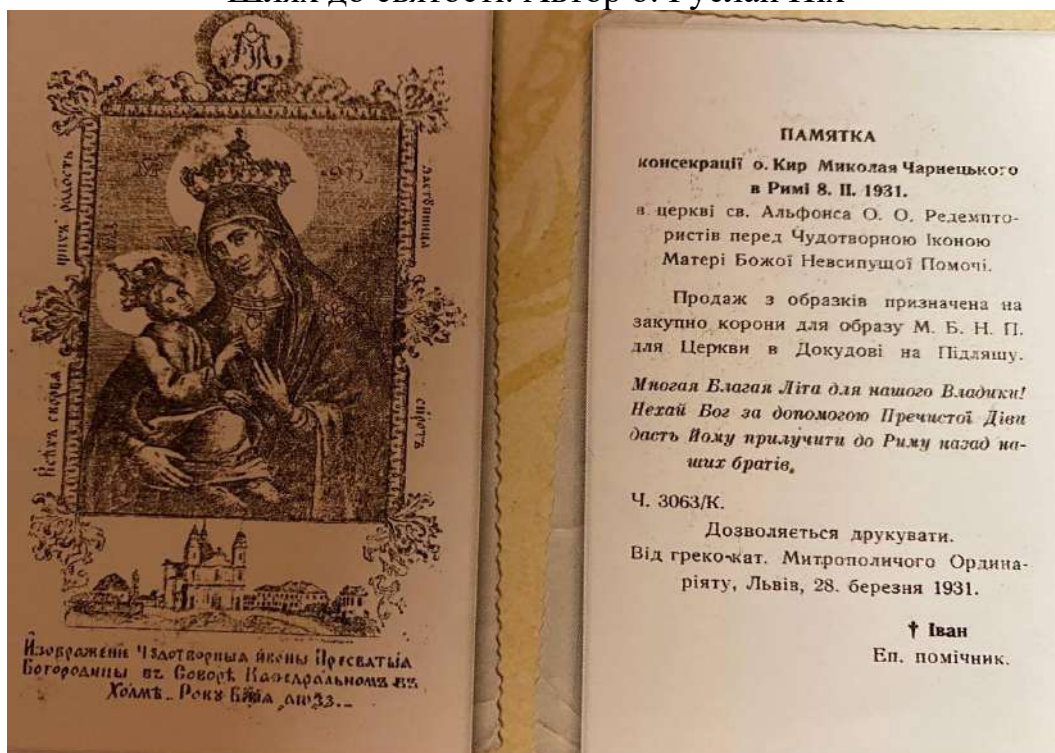
28. Нововисвячений владика М. Чарнецький, та його святителі- Франціскус Бучіс, Григорій Хомишин, Джованні Меле. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

29. 8 лютого 1931 р. Владика Миколай Чарнецький. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

30. Пам'ятки хіротонії владики Миколая. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

31. Пам'ятки хіротонії владики Миколая. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

32. Парафія Дубечне. Великдень. Перша візитація вл. М. Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

33. Парафія Дубечне. Великдень. Перша візитація вл. М. Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

34. Парафія Заріччя. 16 травня 1931 р. Візитація вл. М. Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

35. Візитація парафії в Терасполі. Польща, 26 червня 1931 р. вл. М. Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх

36. Підлясся, Білорусь, 20-28 червня 1931 р. Владика М. Чарнецький відвідав унійні парафії. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

37. Станіславів, кінець вересня 1931 р. Владика Миколай із Спільнотою монастиря. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

38. Дублін, Ірландія, 22-26 червня 1932 р. Під час XXXI Євхаристійного Конгресу. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

39. Пінськ, Білорусь, 1 вересня 1932 р. Учасники III Конференції духовенства про церковну Унію. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

40. Рим, січень 1935 р. Владика Миколай серед виклаачів Папської Колегії. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

41. Ченстохова, Польща, 25 серпня 1936 р. Пленарний Синод на Ясній Горі. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

42. Суанья, Бельгія, серпень 1932 р. Візит владыки Миколая до Монастиря сестер Редемптористок. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

43. Альбертин, Білорусь, 17-23 липня 1933 р. Відвідини дитячої захоронки. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

44. Великі Кусківці, 3 вересня 1933 р. Посвячення церкви св. Михаїла. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

45. Дубно, 1933 р. Владика Миколай серед викладачів та студентів семінарії в Дубно. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

46. Львів, 18 червня 1939 р. Після соборної Архієрейської святої літургії з нагоди ювілею 40 роковин єпископських свячень митрополита Андрея Шептицького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького.

47. Львів, 18 червня 1939 р. Після соборної Архієрейської святої літургії з нагоди ювілею 40 роковин єпископських свячень митрополита Андрея Шептицького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького.

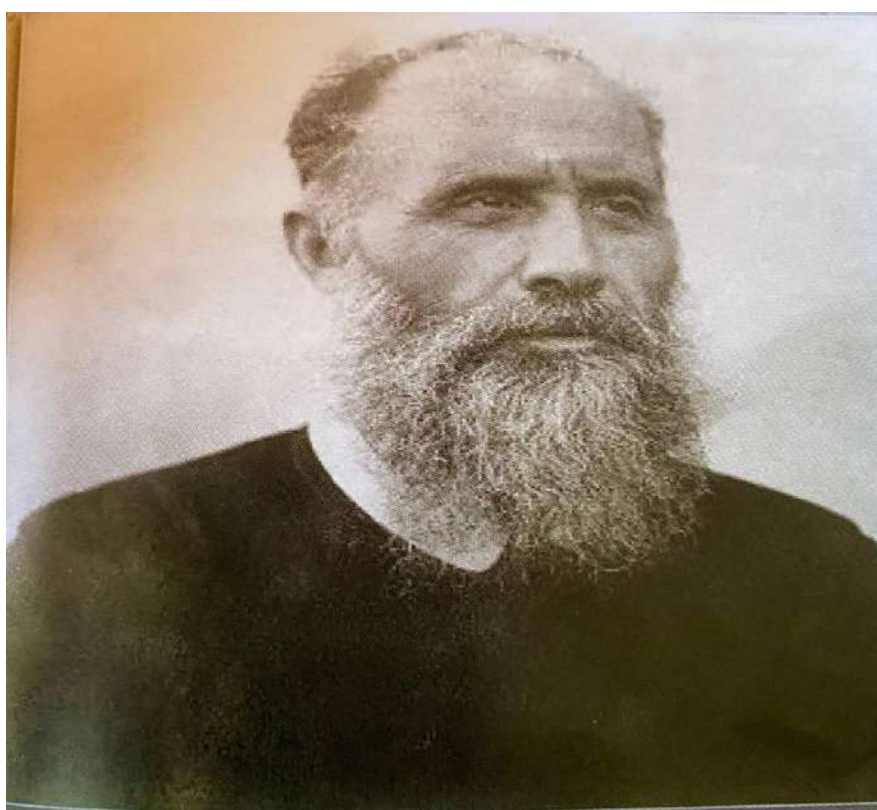
48. Львів, 18 червня 1939 р. Після соборної Архієрейської святої літургії з нагоди ювілею 40 роковин єпископських свячень митрополита Андрея Шептицького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького.

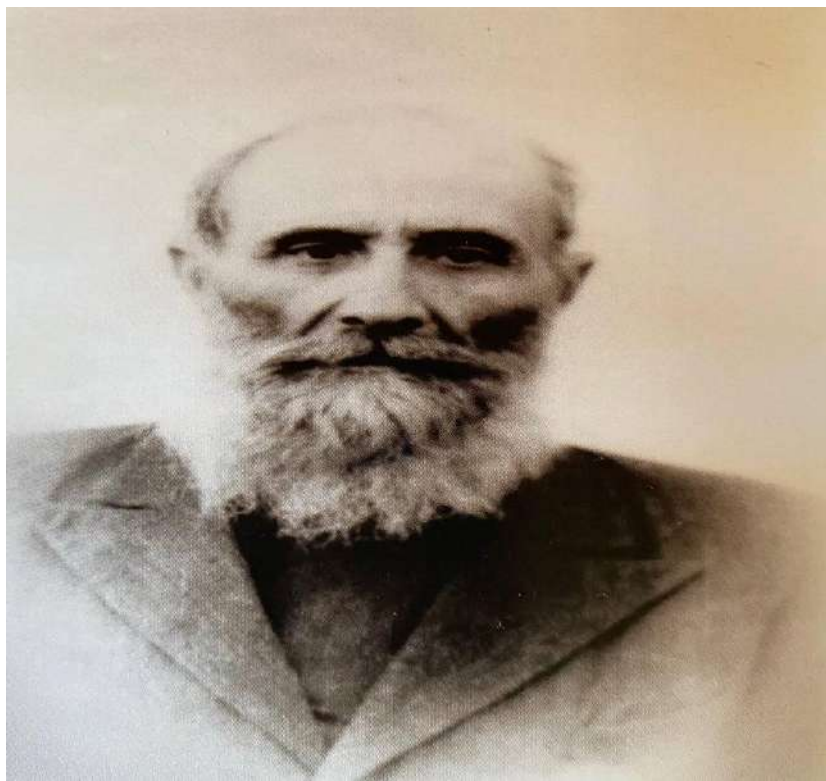
49. Львів. Після священничих свячень. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

50. Львів, червень 1942 р. Випуск Львівської семінарії. Владика Миколай Чарнецький, викладач. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

51. Львів, 12 квітня 1945 р. Світлина Миколая Чарнецького із кримінальної справи. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

52. 1956 р. Владика Миколай після звільнення. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

53. Львів, вул. Вечірня 7. Владика Микрлай із сусідськими дітьми. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

54. Львів, 4 квітня 1959 р. Похорон вадики Миколая Чарнецького.

55. Львів, 4 квітня 1959 р. Прощання з родиною. Наймолодший брат Іван. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

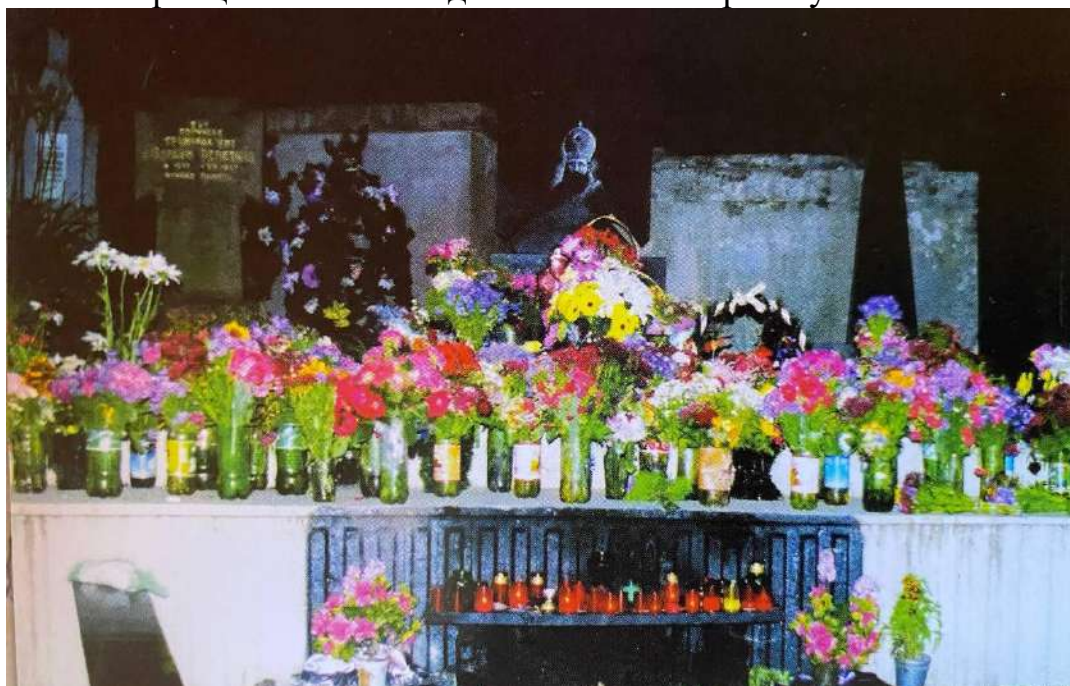
56. Львів, початок 60-х рр. Розбитий надмогильний пам'ятник М. Чарнецького на кульпаківському цвинтарі. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

57. Львів, початок 1960-их рр. Надмогильна плита. З обережності написано не єпископ, а отець. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

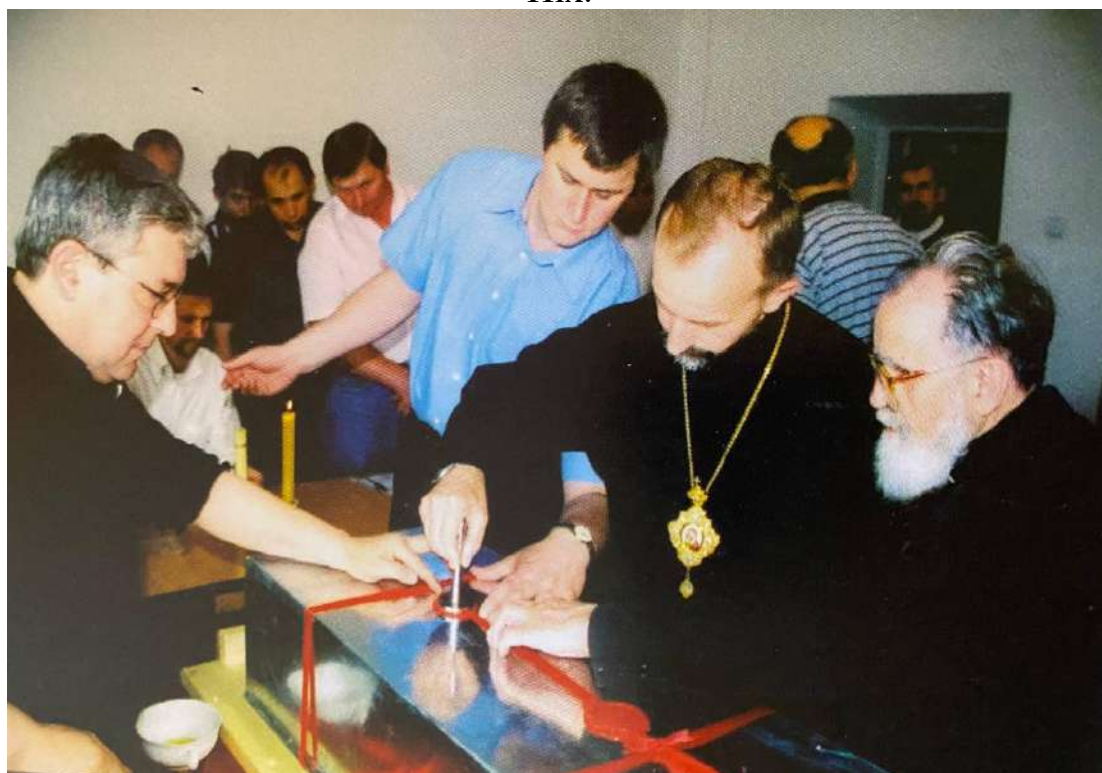
58. Львів, 27 червня 2001 р. Беатифікація Новомучеників. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

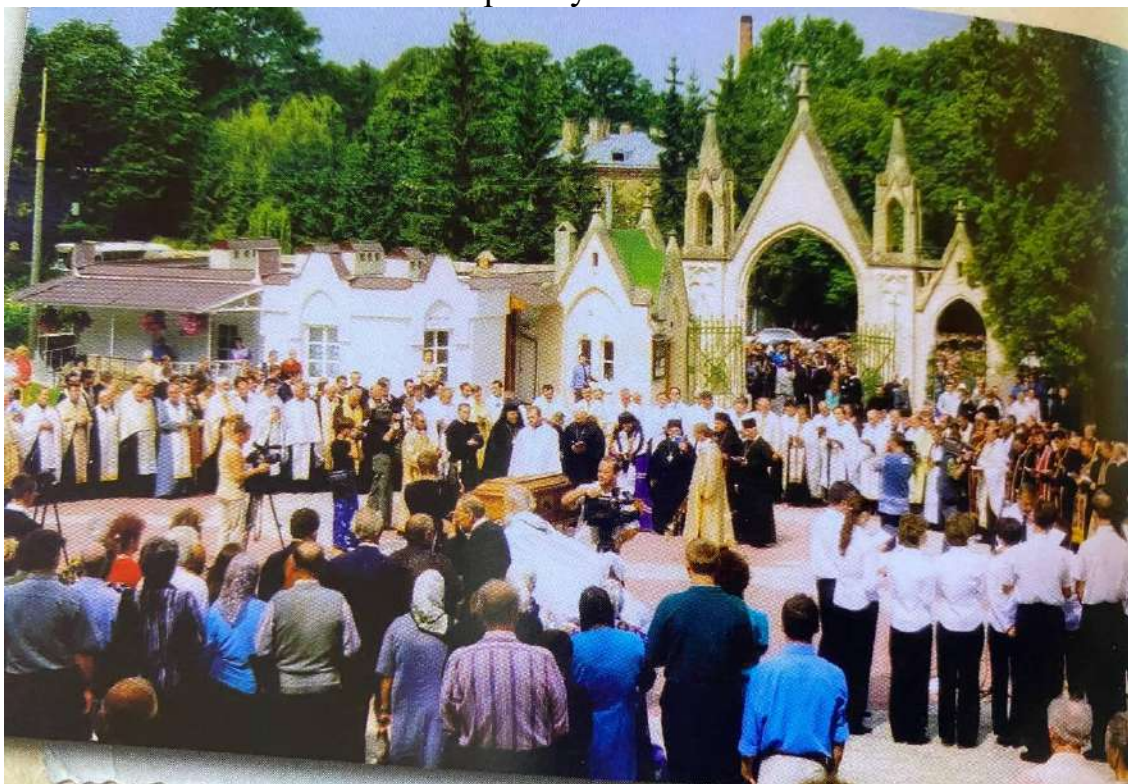
59. Львів, червень 2002 р. Личаківське кладовище. Вигляд могили владики Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

60. Львів, липень 2002 р. Тлінні останки вл. Миколая укладені до дерев'яної труни. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

61. Львів, липень 2002 р. владика Ігор Возняк опечатує саркофаг блаженного владики М. Чарнецького. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

62. Львів, 4 липня 2002 р. Личаківське кладовище. Молебен до бл. свящ. М. Чарнецького перед перенесенням мощей до храму. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

63. Львів, 4 липня 2002 р. Личаківське кладовище. Молебен до бл. свящ. М. Чарнецького перед перенесенням мощей до храму. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

64. Львів, 4 липня 2002 р. Личаківське кладовище. Молебен до бл. свящ. М. Чарнецького перед перенесенням мощей до храму. Фотоальбом блаж. М. Чарнецького - Шлях до святості. Автор о. Руслан Піх.

65. Львів, 2024 р., вересень. Храм св. свящ. Йосафата. Світлина Жолоб Г.

66. Львів, 2024 р., вересень. Храм св. свящ. Йосафата побудований в 1930 р.
Світлина Жолоб Г.

67. Львів, 2024 р., вересень. Моці блаженного владики М. Чарнецького.
Світлина Жолоб Г.

68. Львів, 2024 р. вересень. Бічний престіл у храмі з мощами бл. владики М. Чарнецького. Світлина Жолоб Г.

69. Львів, вересень, 2024 р. Музей свщм. Миколая Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

70. Львів, вересень, 2024 р. Музей свщм. Миколая Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Брат Максим Почтаренко, завідувач музеєм
Світлина Жолоб Г.

71. Львів, вересень, 2024 р. Архієрейська мантия бл. Миколая Чарнецького.
Світлина Г. Жолоб

72. Львів, вересень, 2024 р. Архієрейські ризи бл. М. Чарнецького. Музей свщм. Миколая Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

73. Львів, вересень, 2024 р. Митра бл. М. Чарнецького. Музей свщм. Миколая Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

74. Львів, вересень, 2024 р. Іконки з митри та вервиця, які знаходилися на бл. М. Чарнецькому під час похорону. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

75. Львів, вересень, 2024 р. Чаша та покрівці, які використовував бл. М. Чарнецький. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

76. Львів, вересень, 2024 р. Хрести, які використовував бл. М. Чарнецький. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

77. Львів, вересень, 2024 р. Архиерейський жезл бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

78. Львів, вересень, 2024 р. Труна, в якій переносили мощі бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Льфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

79. Львів, вересень, 2024 р. Чаша, дискос, ложечка, звізда бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

80. Львів, вересень, 2024 р. Шапка, шалик, рукавиці, хусточка бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

81. Львів, вересень, 2024 р. Переносний престіл, отця Євстахія Смаля. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

82. Львів, вересень, 2024 р. Переносний престіл, отця Євстахія Смаля. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

83. Львів, вересень, 2024 р. Літургійні речі, які використовували редемптористи під час підпілля. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

84.

Львів, вересень, 2024 р. Літургійні речі, які використовували редемптористи під час підпілля. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

85. Львів, вересень, 2024 р. Літургійні речі, які використовували редемптористи під час підпілля. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

86. Львів, вересень, 2024 р. Реліквіарій де зберігаються мощі бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

87. Львів, вересень, 2024 р. Каплиця монастирська де зберігаються мощі бл. М. Чарнецького. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

88. Львів, вересень, 2024 р. Блаженний Миколай Чарнецький. Музей М. Чарнецького. Монастир св. Альфонса, згромадження ЧНІ. Світлина Жолоб Г.

*Стаття надійшла до редакції: 09.01.2025 р.
Стаття рекомендована до друку: 23.01.2025 р.*

УДК 271.4-773(477.86)"1925/2025"

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.13>

ЦЕРКВА СЕЛА ПИЛИПИ: КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ НАРИС (ДО ЮВІЛЕЮ 100-ЛІТТЯ ВІДНОВЛЕННЯ)

Доповідь 08 червня 2025 року під час ювілейного храмового свята Зіслання Святого Духа у с. Пилипи Матеївецької територіальної громади Коломийського району Івано-Франківської області

Михайло GERMAN

магістр історії,

директор Пилипівської гімназії Матеївецької сільської ради

вул. Українська, 52, 78281, с. Пилипи, Коломийський р-н,

Івано-Франківська обл. 78281, Україна

e-mail: pylypy_school@ukr.net

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви

Церкви

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Бібліографічний опис статті: Герман М., Делятинський Р. (2025). Церква села Пилипи: короткий історичний нарис (до ювілею 100-ліття відновлення). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 206–210. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.13>

Mykhailo HERMAN

Master of History,

Director of the Pylypy Gymnasium of the Mateyvets Village Council

52 Ukrainskaya St., 78281, Pylypy village, Kolomyia district,

Ivano-Frankivsk region 78281, Ukraine

e-mail: pylypy_school@ukr.net

Ruslan DELIATYNSKYI

Candidate of Historical Sciences, Docent,

Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy

Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History

PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

CHURCH OF THE VILLAGE OF PYLYPI: A BRIEF HISTORICAL ESSAY (TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE RESTORATION)

Христос Воскрес! Преосвященний Владико Петре, всечесний отче-парох,
шановні представники державної влади, гості та колеги!

Сьогодні церква Пресвятої Трійці в с. Пилипи відзначає 100-літній ювілей, хоча, треба підкреслити, має значно давнішу історичну традицію, що сягає щонайменше з 1787 року, тобто налічує майже 250-літню історію. Спробуємо пояснити, здійснивши короткий історичний екскурс.

Дослідники Володимир Громик і Василь Слободян так коротко описують основні дати з історії нашої церкви: «Перша церква в селі збудована 1787 року і стояла на місці старого цвинтаря. Перед 1899 роком до неї добудували бічні рамена і вкрили дахи і баню бляхою. У 1885 році звели нову дерев'яну дзвіницю. Ця церква була знищена під час Першої світової війни. Теперішня церква збудована з дерева на новому місці у 1925 році. Була філіяльною парафіяльною церкви в Залуччі. Відновлена на початку 1990-х рр. – з того часу зовнішній вигляд церкви суттєво не змінився»¹. Очевидно, історія місцевої церкви потребує більш детальної реконструкції фаховими істориками на основі комплексу історичних джерел, частина з яких є більш доступними, іншу ж доведеться прискіпливо розшукувати, аналізувати і описувати.

Упродовж 1787–1885 рр. церква с. Пилипи перебувала в складі Львівської єпархії, з 1807 р. – Львівської архієпархії, як дочірня церква парафії с. Залуче над Прутом Коломийського деканату². У період 1885–1945 рр. церква с. Пилипи була дочірньою церквою парафії с. Залуче над Прутом Коломийського деканату Станиславівської єпархії³.

Зважаючи на це, можемо стверджувати, що за чинними у той час канонічно-правовими та державно-правовими нормами, душпастирі (парохи, сотрудники, катехити) центральної («матірної») церкви у парафії надавали душпастирську опіку вірним інших дочірніх церков у межах цієї великої парафії. Відтак можемо стверджувати, що усі священники на душпастирських посадах парохів і сотрудників парафії с. Залуче над Прутом, очевидно, були душпастирями і в с. Пилипи. Отож, спробуємо реконструювати перелік душпастирів с. Пилипи у хронологічній послідовності.

¹ Пилипи. Церква Прсв. Трійці 1925. Громик В., Слободян В. *Дерев'яні церкви Івано-Франківської області*. Львів, 2016. С. 235. URL: <http://decerkva.org.ua/fra/pylypy.html>.

² Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 871-872.

³ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 255-256.

Теодор Майковський (1775–31.12.1853), рукоположений 1800 р. в стані одруженого священика, *парох с. Залуче над Прутом у 1832?–1853 рр.*, додатково опікувався як тимчасовий адміністратор парафією с. Дебеславці у 1832–1833 рр.⁴.

Мар'ян Созанський (1829–02.02.1860), рукоположений 1853 р. в стані одруженого священика, *адміністратор парафії / парох с. Залуче над Прутом у 1853/1857–1860 рр.*⁵.

Микола Валявський (1827–26.08.1899), рукоположений 1850 р. в стані одруженого священика, вдівець з 1877 р.; *адміністратор парафії / парох с. Залуче над Прутом у 1860/1861–1899 рр.* Окрім того, адміністратор парафії с. Довгополе Косівського повіту у 1850–1856 рр., адміністратор парафії с. Ліски Коломийського повіту у 1856–1860 рр.⁶.

Онуфрій Лелет (1856–26.01.1925), рукоположений 1883 р. в стані одруженого священика, *сотрудник пароха с. Залуче над Прутом у 1883–1886 рр.* Відтак душпастирював як сотрудник парафії с. Далешева Городенківського повіту у 1886–1888 рр., сотрудник парафії с. Рунгури Коломийського повіту у 1888–1889 рр., сотрудник парафії с. Балинці Коломийського повіту у 1889–1890 рр., парох с. Задубрівці Снятинського повіту у 1890–1902 рр., парох с. Красна Надвірнянського повіту у 1902–1925 рр.⁷.

Лука Корвацький (1857–02.12.1937), рукоположений 1886 р. в стані одруженого священика, *сотрудник парафії с. Залуче над Прутом у 1886–1887 рр.* Відтак служив як сотрудник парафії с. Надорожна Товмацького повіту у 1887–1889 рр., адміністратор парафії с. Жукотин Коломийського повіту у 1889–1890 рр., сотрудник парафії с. Балинці Коломийського повіту у 1890–1891 рр., адміністратор парафії с. Колодіїв Станиславівського повіту у 1891–1892 рр., адміністратор парафії – парох с. Острів Станиславівського повіту у 1892/1893–1937 рр.⁸.

Денис Діонісій Білинський (1863–30.01.1919), рукоположений 1892 р. в стані одруженого священика, сотрудник парафії с. Нівра Борщівського повіту, *сотрудник парафії с. Залуче над Прутом у 1893–1895 рр.* Відтак служив як сотрудник парафії с. Чортовець Городенківського повіту у 1895–1898 рр., адміністратор парафії с. Дубки Городенківського повіту у 1898–1899 рр., адміністратор парафії с. Рунгури Коломийського повіту у 1899–1901 рр., парох с. Ключів Великий Коломийського повіту у 1901–1902 рр., адміністратор парафії

⁴ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 288.

⁵ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 409.

⁶ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 463; Blażejowskyj D. Historical schematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 377.

⁷ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 247; Blażejowskyj D. Historical schematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 324.

⁸ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 314.

м. Тисмениця Товмацького повіту у 1902–1904 рр., адміністратор парафії с. Олеша Товмацького повіту у 1904–1905 рр., експонований сотрудник в с. Залісся парафії с. Угринь Чортківського повіту у 1905–1912 рр., парох с. Ласківці Тереховлянського повіту у 1912–1918 рр., адміністратор парафії с. Перерісль Надвірнянського повіту у 1918–1919 рр.⁹

Авксентій Глібовицький (1872–07.01.1920), рукоположений 1895 р. в стані одруженого священика, *сотрудник парафії с. Залуче над Прутом у 1895–1897 рр.* Відтак душпастирював як експонований сотрудник в с. Садів парафії м. Радівці коронного краю Буковина у 1897–1900 рр., експонований сотрудник в с. Худиківці парафії м. Мельниця Борщівського повіту у 1900–1904 рр., парох с. Скоморохи Бучацького повіту у 1904–1920 рр.¹⁰

Микола Кейван (1864–1938?), рукоположений 1897 р. в стані одруженого священика, вдівець з 1938 р., *сотрудник парафії с. Залуче над Прутом у 1897–1898 рр.* Відтак душпастирював як адміністратор парафії с. Акришори Коломийського повіту у 1898–1899 рр., адміністратор парафії с. Текуча Коломийського повіту у 1899–1900 рр., адміністратор парафії с. Бедриківці Заліщицького повіту у 1900–1901 рр., експонований сотрудник в с. Ключів Малий парафії с. Ключів Великий Коломийського повіту у 1901–195 рр., адміністратор парафії м. Городенка у 1905–1906 рр., адміністратор парафії / парох с. Погорилівка коронного краю Буковина у 1906/1911–1914? рр., парох с. Манява Богородчанського повіту у 1923–1932 рр., адміністратор парафії с. Брустури Станіславівського повіту у 1932–1938? рр.¹¹

Антін Кордовський (1873–1938?), рукоположений 1897р. в стані одруженого священика, сотрудник парафії с. Воскресинці Коломийського повіту у 1897–1898 рр., *сотрудник парафії – адміністратор парафії с. Залуче над Прутом у 1898/1899–1900 рр.*, адміністратор парафії с. Григорів Бучацького повіту у 1900–190 рр., експонований сотрудник в с. Чорний Потік парафії с. Білі Ослави у 1901–1906 рр., парох с. Глибока коронного краю Буковина у 1906–1914? рр., парох с. Білівці Борщівського повіту у 1924–1938? рр.¹²

Григорій Козицький (1866–25.10.1911), рукоположений 1890 р. в стані одруженого священика, вдівець з 1896 р., сотрудник парафії с. Погорилівка коронного краю Буковина у 1890–1892 рр., сотрудник парафії м. Заліщики у 1892–1893 рр., сотрудник парафії с. Тлусте Заліщицького повіту у 1893–1894 рр., адміністратор парафії с. Стопчатів Коломийського повіту у 1894–1895 рр.,

⁹ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 272.

¹⁰ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 296.

¹¹ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 310.

¹² Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 313.

катехит школи та сотрудник парафії м. Коломия у 1895/1897–1900 рр., *парох с. Залуче над Прутом у 1900–1911 рр.*¹³.

Євстахій Гордійчук (1880–11.07.1940), рукоположений 1908 р. в стані одруженого священника, адміністратор парафії с. Тулуків Снятинського повіту у 1908–1910 рр., адміністратор парафії с. Бедриківці Заліщицького повіту у 1910–1911 рр., *адміністратор парафії с. Залуче над Прутом у 1911–1912 рр.*, адміністратор парафії с. Русів Снятинського повіту у 1912–1914 рр., парох с. Залуче над Черемошем Снятинського повіту у 1914–1940 рр.¹⁴.

Микола Гоянюк (1882–1953), уродженець с. Семаківці Коломийського району, українець, освіта вища (богословська), рукоположений 1906 р. в стані одруженого священника, сотрудник парафії с. Обертин Городенківського повіту у 1906–1907 рр., адміністратор парафії м. Вижниця коронного краю Буковина у 1907–1909 рр., адміністратор парафії – парох с. Качика коронного краю Буковина у 1909/1911–1912 рр., *парох с. Залуче над Прутом у 1912–1945 рр.*¹⁵. Проживав у с. Залуччя, священник. Після Львівського псевдо-собору 1946 р. залишився настоятелем в с. Залуче, але, очевидно, потрапив під нагляд органів НКДБ. Заарештований 10.01.1950. Звинувачення: у 1941 році освячував могили полеглим борцям за волю України. переховував членів ОУН, постачав їм продукти. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 11.04.1950 засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна. Загинув 12.12.1953 в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 25.11.1992. (10209 П)¹⁶.

Очевидно, приклад наших душпастирів та мучеників за віру Христову середини ХХ століття стане добрим нам прикладом для нашого духовного зростання, плекання віри та надії.

Дякуємо всім за увагу!

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 10.12.2025 р.*

¹³ Blažejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 317.

¹⁴ Blažejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 299; Євстахій Гордійчук нар. 1880 пом. 11 липня 1940. *Родовід*. URL: <https://uk.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81:925056>.

¹⁵ Blažejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 293; Реабілітовані історією: у 27 томах. Івано-Франківська область: У 2 книгах / Упорядник, автор передмови Л.Вардзарук. Книга 1. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2004. С. 586.

¹⁶ Реабілітовані історією: у 27 томах. Івано-Франківська область: У 2 книгах / Упорядник, автор передмови Л.Вардзарук. Книга 1. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2004. С. 586.

УДК 271.4-773(477.86)"1885/2020":929(038)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.14>

**БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК ДУХОВЕНСТВА СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ
(ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ) ЄПАРХІЇ – МИТРОПОЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ (1885–2020). ЧАСТИНА 4: БІОГРАМИ
НА ЛІТЕРУ «А», ВИПУСК 4**

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Олег ЄГРЕШІЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України і методики викладання історії,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника*

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна;

директор Науково-дослідного інституту історії Церкви,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»

вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: ludyna@ukr.net

ORCID: [0000-0002-0639-910X](https://orcid.org/0000-0002-0639-910X)

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви,*

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Тарас ГАЛЯН

*магістр історії, магістр богослов'я,
головний спеціаліст відділу використання інформації,
Державний архів Івано-Франківської області,
вул. Сагайдачного, 42а, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: rohatynheritage@gmail.com

ORCID: [0000-0003-1082-2932](https://orcid.org/0000-0003-1082-2932)

Андрій ГРЕСЬКО

магістр історії,

аспірант кафедри історії України і методики викладання історії Факультету історії, політології і міжнародних відносин,

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна

e-mail: greskoandriy@gmail.com

ORCID: [0000-0003-2578-2099](https://orcid.org/0000-0003-2578-2099)

Бібліографічний опис статті: Делятинський Р., Єгрешій О., Маслій О. (с.А.), Галян Т., Гресько А. (2025). Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020). Частина 4: біограми на літеру «А», випуск 4. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 211–227. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.14>

*Метою статті є публікація фрагментів біографічного словника – біографій священників на літеру «А». **Методологія дослідження:** основним у процесі реалізації цього проекту окреслено біографічний та просопографічний методи. **Наукова новизна** полягає в тому, що здійснено публікацію четвертої частини із серії біограм (біографічних довідок) представників духовенства Станиславівської єпархії на літеру «А». До цієї публікації увійшли додаткові матеріали про священничу родину Абрисовських та біограми таких священників, як Андрохович Андрій (1874–1919). **Висновки:** Реконструкція біограм греко-католицьких священників (на літеру «А»), що базується на значній джерельній базі, засвідчує їхню активну діяльність не тільки в церковно-релігійній, але й політичній, громадській, економічній і культурній сферах життя українського народу.*

***Ключові слова:** біографічний метод, просопографічний метод, історичні джерела, біографічний словник, Станиславівська єпархія, єпископ, парох, адміністратор, сотрудник, катехит.*

Ruslan DELIATYNSKYI

Candidate of Historical Sciences, Docent,

Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy

Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,

PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Oleg YEHRESHII

Candidate of Historical Sciences, Docent,

Associate Professor, Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History,

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University
Shevchenko St., 57, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine;
Director, Research Institute of Church History,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: ludyna@ukr.net*

ORCID: [0000-0002-0639-910X](https://orcid.org/0000-0002-0639-910X)

Olha (s. Andreia) MASLII

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Second Deputy Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: andrea.zsm@gmail.com*

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Taras HALIAN

*Master of History, Master of Theology,
Chief Specialist of the Information Use Department,
State Archives of Ivano-Frankivsk Region,
Sahaidachnogo St., 42a, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
e-mail: rohatorynheritage@gmail.com*

ORCID: [0000-0003-1082-2932](https://orcid.org/0000-0003-1082-2932)

Andrii HRESKO

*Master of History,
Postgraduate Student at the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Faculty of History, Political Science and International Relations,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
Shevchenko St., 57, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine;
e-mail: greskoandriy@gmail.com
ORCID: [0000-0003-2578-2099](https://orcid.org/0000-0003-2578-2099)*

**Biographical Dictionary of the Clergy of the Stanislaviv (Ivano-Frankivsk) Diocese - Metropolitanate of the Ukrainian Greek Catholic Church (1885–2020).
Part 4: Biograms for the letter "A", issue 4.**

*The purpose of the article is to publish fragments of a biographical dictionary - biographies of priests with the letter "A". **Research methodology:** biographical and prosopographical methods are outlined as the main ones in the process of implementing this project. **The scientific novelty** lies in the publication of the fourth part of the series of biographs (biographical notes) of representatives of the clergy of*

*the Stanislaviv diocese with the letter "A". This publication includes additional materials about the priestly family of the Abrysovskys and biographies of such priests as Androkhovich Andriy (1874–1919). **Conclusions:** The reconstruction of the biographies of Greek Catholic priests (on the letter "A"), based on a significant source base, proves their active activity not only in the church and religious, but also in the political, public, economic and cultural spheres of the life of the Ukrainian people.*

Key words: *biographical method, prosopographical method, historical sources, biographical dictionary, Stanislaviv Diocese, bishop, parish priest, administrator, employee, catechist.*

Постановка проблеми. В сучасній українській історіографії дослідження біографій представників духовенства Української Греко-Католицької Церкви поступово займають значну питому вагу, що, на нашу думку, обумовлено суспільним запитом на «гуманізацію» історії, потребою переосмислення ролі особи, передусім «малої людини», у суспільно-історичних процесах. Подібного роду дослідження, окрім точної фіксації «дрібних» фактів життєпису людини, відіграють значну дидактичну роль, впливаючи свідомо чи підсвідомо на життєвий вибір кожного читача, який через біографічні нариси розкриває для себе нові грані людського характеру, ціннісних орієнтацій та моделей поведінки.

У цій публікації продовжуємо реалізувати один із проектів науково-дослідного інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого – «Біографічний словник духовенства Станиславівської / Івано-Франківської єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020 рр.)», ідею якого було обґрунтовано у попередніх наших публікаціях¹, з метою подальшої реконструкції історичної ролі духовенства Станиславівської єпархії (нині – Івано-Франківської митрополії) УГКЦ у становленні релігійної та національної ідентичності українського суспільства у відповідну історичну епоху.

Дана стаття виконується в рамках комплексної теми кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і Науково-дослідного інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого та кафедри історії України і методики

¹ Делятинський Р., Єгрешій О., Маслій О., Галян Т. Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): обґрунтування наукового проекту та перші біограми на літеру «А», частина 1: Абрисовський Йосиф (1835–1916), Абрисовський Омелян (1864–1928), Авдиківич Теодозій (1854–1887), Авдиківський (Авдиківич) Аполлоній (1815–1889). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ. Богослов'я. Філософія. Історія.* 2022. Вип. 17. С. 209–246. DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.16>; Делятинський Р., Єгрешій О., Маслій О., Галян Т., Гресько А., Саган Р. Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020). Частина 2: Методологія і методика дослідження. Біограми на літеру «А», випуск 2). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 2023. Вип. 18. С. 183–312. DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.16>; Делятинський Р., Єгрешій О., Маслій О., Галян Т., Гресько А. Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020). Частина 3: біограми на літеру «А», випуск 3. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 2024. Вип. 19, част. 2. С. 176–190. DOI: <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2024.19.2.16>.

викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Реабілітована пам'ять: історія УГКЦ в особах» (державний реєстраційний номер: 0123U103003; дата реєстрації 26.06.2023, термін виконання 01.07.2023 – 30.12.2028 рр.)².

Метою статті є чергова публікація четвертої частини безпосередніх результатів дослідження проекту біографічного словника духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії УГКЦ (1885–2020) – біографічних довідок (біограм) частини представників духовенства на літеру «А», життєвий шлях яких корелюється в межах 1885–1946 рр..

Основні результати дослідження

Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії УГКЦ (1885–2020). Частина 1. Біограми священників на літеру «А» (випуск 4).

Абрисовський Йосиф (1835–1916), Абрисовський Омелян (1864–1928).

Біографічні довідки про цих греко-католицьких священників, опубліковані раніше у першому випуску «Біографічного словника духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії УГКЦ (1885–2020)»³, сьогодні завдяки «польовим експедиціям» Тараса Галяна і Наталії Гордій (Губернат) можемо доповнити двома фотоілюстраціями (див. *фото № 1* і *фото № 2*).

Слід відзначити, що на *фото № 1* зображена могила о. Омеляна Абрисовського (1865–1928), яка сьогодні знаходиться в достатньо добре доглянутому вигляді на цвинтарі поблизу церкви святого Василя Великого у присілку Москалівка міста Косів Косівського району Івано-Франківської області. До речі, церква св. Василя Великого, що знаходиться у користуванні місцевої громади УГКЦ, у 2009 р., на жаль, згоріла, відтак було відбудовано нову церкву, яку освячено 19 червня 2011 р.⁴. Фотографію могили о. Омеляна Абрисовського зробив 23 грудня 2025 р. Тарас Васильович Галян, головний спеціаліст відділу використання інформації Державного архіву Івано-Франківської області, у межах «польової експедиції» з власної ініціативи. Тим часом *фото № 2* із зображенням родинного гробівця Абрисовських на цьому ж цвинтарі на прохання Руслана Делятинського виконала 25 березня 2024 р. Наталія Степанівна Гордій (Губернат), заступник директора Верboveцької гімназії Косівського району.

² Наукові проекти НДІ історії Церкви. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. URL: <http://ifaiz.edu.ua/novyny/1107-naukovi-proiekty-iic.html> (дата звернення: 09.02.2024); Наукова діяльність кафедри соціально-гуманітарних дисциплін. Держбюджетна комплексна тема науково-дослідної роботи «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в особах». *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1448-naukova-diialnist-kkshd-2.html> (дата звернення: 30.11.2025).

³ Див.: Делятинський Р., Єгрешій О., Маслій О., Галян Т. Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): обґрунтування наукового проекту та перші біограми на літеру «А», частина 1: Абрисовський Йосиф (1835–1916), Абрисовський Омелян (1864–1928), Авдиківич Теодозій (1854–1887), Авдиківський (Авдиківич) Аполлоній (1815–1889). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ. Богослов'я. Філософія. Історія*. 2022. Вип. 17. С. 223–228.

⁴ Церква Святого Василя Великого. Інтерактивна карта УГКЦ. URL: <https://map.ugcc.ua/view/3684-tserkva-svyatogo-vasyliya-velykogo-m-kosiv-ivano-frankivska-oblast> (дата звернення: 30.11.2025).

Фото № 1: Могила о. Омеляна Абрисовського (1865–1928) у присілку Москалівка міста Косів Косівського району Івано-Франківської області. Фотограф – Тарас Галян, дата фотографування – 23 грудня 2025 року⁵.

⁵ Могила о. Омеляна Абрисовського (1865–1928) у присілку Москалівка міста Косів Косівського району Івано-Франківської області. Фотограф – Тарас Васильович Галян, дата фотографування – 23 грудня 2025 року. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства*

Фото № 2: Родинний гробівець Абрисовських у присілку Москалівка міста Косів Косівського району Івано-Франківської області. Фотограф – Наталія Степанівна Гордій (Губернат), дата фотографування – 25 березня 2024 року⁶.

Станиславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 6 (Абрисовський Омелян, 1864–1928).

⁶ Родинний гробівець Абрисовських у присілку Москалівка міста Косів Косівського району Івано-Франківської області. Фотограф – Наталія Степанівна Гордій (Губернат), дата фотографування – 25 березня 2024 року. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства*

Андрохович де Наленч Андрій-Никанор Антонович (1874–1919).

Народився 09 серпня 1874 у будинку №184 с. Поточиська Городенківського повіту коронного краю Галичини і Володимирії, Австро-Угорської імперії⁷ (тепер, 2025, – с. Поточище Городенківської міської територіально громади Коломийського району Івано-Франківської області, Україна⁸) (див. **фото №3**). Хрещений на ім'я **Андрій-Никанор** (Andreas-Nicanor) 12 серпня 1874 рідним дідусем **о. Теофаном Глинським** (1806–1893)⁹.

Фото №3: Фотопортрет о. Андрія Андроховича (з могили у с. Горохолина Надвірнянського району Івано-Франківської області). Фото 2025 року¹⁰.

Станиславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 6 (Абрисовський Омелян, 1864–1928).

⁷ Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16; ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 145. Метрична книга церкви с. Поточище реєстрації шлюбів, 03.01.1847–23.11.1899 рр., арк. 54; Blažejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 266.

⁸ Городенківська міська громада, Городенківський район, Івано-Франківська область. *Gromada.info*: інформаційно-довідковий портал ОМС України. URL: <https://gromada.info/gromada/gorodenkivska/> (дата звернення: 30.11.2025); Поточище. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Поточище> (дата звернення: 30.11.2025).

⁹ ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 145. Метрична книга церкви с. Поточище реєстрації шлюбів, 03.01.1847–23.11.1899 рр., арк. 54.

¹⁰ Фотопортрет о. Андрія Андроховича (з могили у с. Горохолина Надвірнянського району Івано-Франківської області). Фото 2025 року. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого*. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства Станиславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 27 (Андрохович Андрій-Никанор, 1874–1919).

Батьки:

батько – *о. Антін-Адольф Андрохович* (1847–1926), адміністратор парафії с. Поточиська Городенківського деканату у 1873–1875¹¹;

мати – *Марія Андрохович з роду Глинська* (р. н. невід. – р. см. невід.), дочка *о. Теофана Глинського*, пароха с. Городниця Городенківського деканату¹².

Хресні батьки: *Павло Глинський* (р. н. невід. – р. см. невід.), вчитель школи у с. Староміщина Скалатського повіту, та *Олена Глинська з роду Ковшевич* (р. н. невід. – р. см. невід.), рідна бабуся, дружина о. Теофана¹³.

Родовід по батьківській лінії: **батько** – *о. Василь Андрохович* (1813–1883), капелан с. Якубівка Жуківського деканату Львівської архієпархії у 1846–1883¹⁴; **мати** – відомостей наразі не виявлено. Сам о. Василь Андрохович, імовірно, був сином котрогось із представників *роду Андроховичів (Михайло, Яків, Щепан (Степан), Іван, Теодор, Шимон (Симеон))*, чие право на шляхетство підтверджено 1782 Буським земським судом і внесено 1857 до реєстру шляхти Королівства Галичини і Володимирії Австрійської імперії¹⁵. Однак родовід Андроховичів (Андруховичів) наразі потребує детальнішої реконструкції.

Родовід по материнській лінії (див. *фото № 4*): Родина Глинських має декілька поколінь священників. Першим відомим представником роду був *о. Антон Глинський* (1768–1852), парох с. Довге Теробовельського деканату¹⁶, одружений з *Анною з роду Абрисовською* (р. н. невід. – р. см. невід.), син яких – Теофан Глинський 29 жовтня 1829 одружився з Оленою Ковшевич¹⁷, дочкою

¹¹ ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 145. Метрична книга церкви с. Поточище реєстрації шлюбів, 03.01.1847–23.11.1899 рр., арк. 54; Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 138; Посмертні згадки: Андрохович Антін. *Діло*. 1927. 5 січня. № 4. С. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/00002963>.

¹² ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 145. Метрична книга церкви с. Поточище реєстрації шлюбів, 03.01.1847–23.11.1899 рр., арк. 54.

¹³ ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 145. Метрична книга церкви с. Поточище реєстрації шлюбів, 03.01.1847–23.11.1899 рр., арк. 54.

¹⁴ Детальніше про о. Василя Андроховича див. і порівн.: Посмертні згадки: Андрохович Антін. *Діло*. 1927. 5 січня. № 4. С. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/00002963>. Курилишин К. Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до бібліографістики / НАН України, Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Т. 1: 1880–1889 рр. Дрогобич: Коло, 2015. С. 83; Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 1: Administration and Parishes. Lviv: Misioner, 2004. P. 305 (вказано, що о. Василь Андрухович був капеланом с. Якубівка у 1846–1883).

¹⁵ Цей факт визнання шляхетських права за родиною Андроховичів зафіксовано тут: Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej. Lwów: Drukarnia Instytutu Stauropegiańskiego, 1857. S. 1. URL: http://books.google.com.ua/books/about/Poczet_szlachty_galicyjski%C3%A9j_i_bukowi%C5%84.html?hl=uk&id=uMMAAAAAYAAJ (дата звернення: 27.02.2024).

¹⁶ Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. Lviv: Misioner, 2004. P. 136; Blażejowskyj D. Historical schematism of the Archeparchy of Lviv (1832–1944). Vol. 1: Administration and Parishes. Lviv: Misioner, 2004. 1004 p. P. 213 (парафія с. Довге Теробовельського деканату).

¹⁷ ЦДІА України, м. Львів. Ф. 201, оп. 4а, спр. 1125. Метрична книга (одруження) с. Глинсько, повіт Жовква, 1785–1844 рр., арк. 87.

о. Івана Ковшевича (1762–1833), довголітнього пароха с. Глинсько (1793–1833)¹⁸ Жовківського деканату Перемишльської єпархії¹⁹.

Фото № 4: Схема родоводу о. Андрія-Никанора Андроховича по материнській лінії²⁰.

Освіта: середня освіта – вірогідно, 2-класна ететова системізована школа в містечку Лисець Станіславівського повіту (1882–1884)²¹, «домашня освіта» (1884–1886)²², польська гімназія в м. Станіславів (1886–1894)²³, зокрема учень 1Б класу – 1886/1887²⁴, учень 2Б класу – 1887/1888²⁵, учень 3Б класу –

¹⁸ ЦДІА України, м. Львів. Ф. 201, оп. 4а, спр. 1125. Метрична книга (одруження) с. Глинсько, повіт Жовква, 1785–1844 рр., арк. 9зв.

¹⁹ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Peremyšl including the Apostolic administration of Lemkivšcyna (1828–1939). Lviv: Kamenjar, 1995. P. 713; ЦДІА України, м. Львів. Ф. 201, оп. 4а, спр. 6108. Метрична книга (народження) с. Якторів, повіт Перемишляни, 1807–1830 рр., арк. 47зв.

²⁰ Схема родоводу о. Андрія-Никанора Андроховича по материнській лінії: власна розробка Тараса Галяна на основі матеріалів метричних книг із фонду 201, опис 4 ЦДІА України, м. Львів. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого*. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства Станіславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 27 (Андрохович Андрій-Никанор, 1874–1919).

²¹ Відомості про школу в м-ку Лисець, засновану 1878 року, див.: Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1887. С. 201. Звідси припускаємо, що розпочав навчання у цій школі у 8-літньому віці у 1882 році та завершив його, імовірно, у 1884 році.

²² Припускаємо, що після завершення 2-класної школи в м-ку Лисець, імовірно, міг продовжувати освіту в домашніх умовах.

²³ Відомості про гімназію в м. Станіславів, зокрема, див.: Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1888. С. 245; ДАІФО. Ф. 292 (І-а державна гімназія ім. М. Романовського у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства), опис 1. URL: <https://drive.google.com/file/d/11e9LVk4jQIFrpdmie2Wbcr2wDM9TEmR/view>. Припускаємо, що батько о. Антін Андрохович скерував старшого сина Андрія-Никанора на навчання до гімназії в Станіславі у 1886 році, так само, як пізніше, у 1891 році, – другого сина Амвросія (відомості про навчання останнього в польській гімназії в Станіславі див.: Фелонюк А. Андрохович Амвросій-Аврелій. *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія: електронна версія*. Київ, Львів: Наукове товариство імені Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015- URL: http://encyclopedia.com.ua/search_articles.php?id=78 (дата звернення: 20.12.2025). Для підтвердження факту навчання Андрія-Никанора Андроховича у перспективі необхідно переглянути, наприклад, такі справи – нижче.

²⁴ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 89. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1886/1887 навчального року, 29.01.–04.09.1887 рр., арк. 24зв.

²⁵ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 92. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1887/1888 навчального року, 30.01.–03.09.1888 рр., 293 арк., арк. 91зв-92.

1888/1889²⁶, учень 4Б класу – 1889/1890²⁷, учень 5Б класу – 1890/1891²⁸, учень 6 класу – 1891/1892²⁹, учень 7 класу – 1892/1893³⁰, учень 8-б класу – 1893/1894³¹; **вища духовна освіта:** богословський факультет університету та духовна семінарія в Львові (1-ий курс – 1894/1895; 2-ий курс – 1895/1896; 3-ій курс – 1896/1897; 4-ий курс – 1897/1898)³².

Чин свячення на ієрея (пресвітера) – 04.09.1898, місце – імовірно, м. Станиславів, єпископ-святитель – Станиславівський єпископ Юліан Куїловський³³.

Цивільний стан – одружений³⁴; відомостей про дружину та наявність дітей наразі не виявлено.

Душпастирська та суспільна діяльність:

Отець Андрій Андрохович розпочав душпастирське служіння як системізований сотрудник пароха парафії в с. Старуня Богородчанського деканату, в межах Богородчанського повіту коронного краю Галичини і Володимирії (22.09.1898–1900)³⁵. Після смерті довголітнього пароха о. Михайла Городинського адміністратором парафії с. Старуня у 1898–1900 був о. Василь Городинський, у 1900–1906 – о. Степан Алимурка³⁶, яким прийшов на допомогу в душпастирській обслузі. З перших днів свого душпастирства проживав у с. Жураки, душпастирював у дерев'яній церкві Успіння Пречистої Діви Марії

²⁶ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 94. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1888/1889 навчального року, 30.01.–10.09.1889 рр., 302 арк., арк. 143.

²⁷ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 97. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1889/1890 навчального року, 30.01.–03.09.1889 рр., 308 арк., арк. 187.

²⁸ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 101. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1890/1891 навчального року, 30.01.–14.09.1890 рр., 327 арк., арк. 244.

²⁹ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 107. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1891/1892 навчального року, 30.01.–04.09.1892 рр., арк. 270.

³⁰ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 111. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1892/1893 навчального року, 30.01.–03.09.1893 рр., арк. 285.

³¹ ДАІФО. Ф. 292, оп. 1, спр. 115. Журнал оцінок учнів 1–8 класів за 1-2 півріччя 1893/1894 навчального року, 30.01.–04.09.1894 рр., арк. 298.

³² Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1895. С. 177 (прізвище у версії «Андрохович»); 1896. С. 182 («Андрохович»); 1897, С. 183 («Андрохович»); 1898. С. 186 (лише в цьому випуску вказано прізвище в новій версії «Андрухович»);

³³ ДАІФО. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16; Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1899. С. 178; Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 266.

³⁴ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 266.

³⁵ ДАІФО. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16; Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1899, С. 8; Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 204, 266.

³⁶ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 204.

(збудованій 1848)³⁷. Динаміка вірних греко-католиків у с. Жураки: 1899 – 1.515; 1900 – 1.520³⁸.

Експонований сотрудник с. Жураки парафії с. Старуня Богородчанського деканату (1900–1906)³⁹. Сотрудник пароха с. Старуня з 1893 проживав у с. Жураки, а з 1900 – також почали окремо вести метричні книги для с. Жураки⁴⁰. Динаміка вірних греко-католиків у с. Жураки: 1901 – 1.718 (також 122 римо-католиків, 173 жидів); 1903 – 1.740 (також 122 римо-католиків, 173 жидів); 1904 – 1.758 (також 122 римо-католиків, 173 жидів); 1905 – 1.762 (також 122 римо-католиків, 173 жидів); 1906 – 1.897 (також 141 римо-католиків, 186 жидів)⁴¹. Дотація сотрудника в с. Жураки становила: 1901 – 1.200 австрійських корон; 1903–1906 – 1.227 корон 97 геллерів, орного поля 19 моргів, сіножаті 3 морги⁴². У с. Жураки у 1901–1905 згадується системізована школа⁴³, з 1906 – у двох будинках, мова викладання українська («руська»)⁴⁴.

Іспит конкурсний з богослов'я на парафію «видержав р. 1901»⁴⁵.

З 1905 – член Товариства заповоги греко-католицьких церков імені святого Апостола Петра в Станіславівській єпархії⁴⁶.

Парох с. Гаврилівка Тисменицького деканату, в межах Надвірнянського повіту (1906–1919)⁴⁷. Динаміка вірних греко-католиків парафії с. Гаврилівка, за даними довідника о. Д. Блажейовського, була такою: 1906 – 2.253, 1914 – 2.607⁴⁸. Динаміка вірних греко-католиків парафії с. Гаврилівка, за даними офіційних шематизмів, мала такий вигляд: 1907 – 2.285 (також 75 римо-католиків, 78 жидів); 1909 – 2.454 (також 75 римо-католиків, 76 жидів); 1910 – 2.446 (також 75 римо-католиків, 76 жидів); 1911 – 2.646 (також 75 римо-католиків, 76 жидів);

³⁷ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1899, С. 8 (відсутня дата будівництва церкви); 1900, С. 8 (теж відсутня дата будівництва церкви); 1901, С. 8 (тут вказано дату будівництва церкви – 1848).

³⁸ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1899, С. 8; 1900, С. 8.

³⁹ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 205, 266.

⁴⁰ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 205. На сьогодні, 2026 р., збереглися, на жаль, лише окремі метричні книги цієї громади-парафії: ДАІФО. Ф. 631, оп. 14, спр. 10. Метрична книга церкви с. Жураки реєстрації народжень, 23.01.1915–29.09.1944 рр., 379 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 14, спр. 11. Метрична книга церкви с. Жураки реєстрації шлюбів, 21.05.1871–04.05.1944 рр., 249 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 14, спр. 12. Метрична книга церкви с. Жураки реєстрації смертей, 04.07.1915–15.01.1944 рр., 144 арк.

⁴¹ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1901, С. 8; 1903, С. 9; 1904, С. 9; 1905, С. 9; 1906, С. 11.

⁴² Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1901, С. 8; 1903, С. 9; 1904, С. 9; 1905, С. 9; 1906, С. 11.

⁴³ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1901, С. 8; 1903, С. 9; 1904, С. 9; 1905, С. 9; 1906, С. 11.

⁴⁴ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1906, С. 11.

⁴⁵ ДАІФО. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станіславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станіславів, т. 1, арк. 16.

⁴⁶ Шематизм всього кліру греко-католицької Станіславівської Єпархії на рік Божий... 1905, С. 215.

⁴⁷ ДАІФО. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станіславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станіславів, т. 1, арк. 16; Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 70, 266.

⁴⁸ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 70.

1912 – 2.560 (також 45 римо-католиків, 84 жидів); 1913 – 2.587 (також 48 римо-католиків, 86 жидів); 1914 – 2.607 (також 52 римо-католиків, 89 жидів)⁴⁹. Церква св. Михайла, дерев'яна, виставлена і благословлена 1862, наново помальована у 1903–1904, оббита бляхою 1912⁵⁰. Патроном церкви у 1907–1914 залишалась місцева дідишка Анна з Квіцинських Єжова⁵¹. Дотація пароха с. Гаврилівка становила: 1907 – орного поля 32 морги, сіножаті 78 моргів, дохід з поля 177 корон 74 гелерів, Релігійний Фонд доплачував на податок 58 корон 51 гелер, на канцелярію 13 корон, додаток конгруальний 1.134 корони 72 гелери, стопа конгруї 1200 корон; 1909–1912 – орного поля 40 моргів, сіножаті 76 моргів, дохід з поля 177 корон 74 гелери, Релігійний Фонд доплачує на податок 60 корон 53 гелери, на канцелярію 16 корон, додаток конгруальний 1.139 корон 74 гелерів, стопа конгруальна 1200 корон; 1913 – орного поля 50 моргів, сіножаті 66 моргів, дохід з поля 177 корон 74 гелери (сотики), Релігійний Фонд доплачує на податок 60 корон 53 гелери (сотики), на канцелярію 16 корон, додаток конгруальний 1.139 корон 74 гелерів (сотики), стопа конгруальна 1200 корон; 1914 – орного поля 60 моргів, сіножаті 58,25 моргів, дохід з поля 177 корон 74 гелери, Релігійний Фонд доплачує на податок 60 корон 53 гелери, на канцелярію 16 корон, додаток конгруальний 1.139 корон 74 гелерів, стопа конгруальна 1200 корон⁵². У с. Гаврилівка була школа етатова системізована 2-класна з українською («руською») мовою викладання з 2-ма учителями (з 1912 – з 3-ма учителями)⁵³. У селі діяла каса Райффайзена під патронатом Крайового віділу (у 1907 була в стані «ліквідації»), з 1914 – під проводом пароха⁵⁴. З 1914 згадано братства церковні звичайні: чоловіче – 73 члени, жіноче – 89 членів⁵⁵.

У 1914 р. інтернований у табір Талергоф. Зарахований до лав свідомих українців І. Ганкевичем та о. С. Макаром. Звільнений з Талергофу 17 листопада 1914 р.⁵⁶.

⁴⁹ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵⁰ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵¹ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵² Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145 (тут інформацію про дотацію відсутня); 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵³ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵⁴ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵⁵ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1907, С. 201; 1909, С. 145; 1910, С. 234; 1911, С. 224-225; 1912, С. 226-227; 1913, С. 226-227; 1914, С. 226-227.

⁵⁶ Архів ЗУНР у Римі. Ф. 1, оп. 1, спр. 4. Списки осіб з Галичини і Буковини, інтернованих, підозрюваних у русофільських поглядах, а також звільнених з таборів Талергофу, намісництва Грацу, Верхньої Австрії, арк. 213; Архів ЗУНР у Римі. Ф. 1, оп. 1, спр. 10. Статистика інтернованих з Галичини, а також список інтернованих, укладених окремо за напрямками діяльності: службовці, науковці, вчителі, студенти тощо. Арк. 60; Архів ЗУНР у Римі. Ф. 1, оп. 1, спр. 13. Алфавітний покажчик інтернованих, зокрема, арештованих українців, арк. 2; Центральний державний історичний архів України у м. Львів (ЦДАУЛ). Ф. 527 (Греко-католицький генеральний вікаріат, м. Відень), оп. 1, спр. 5. Списки греко-католицьких священників Перемиської єпархії, які емігрували у м. Відень. 1915 р. арк. 55.

У 1916 р. пожертвував 50 крон на фонд «Сироти і католицьке виховане молодіжи» (СКВМ)⁵⁷.

Адміністратор (завідатель) тимчасовий парафії с. Глинки Надвірнянського деканату в межах Надвірнянського повіту (01.12.–10.12.1918)⁵⁸. У 1914 парафія сс. Глинки і Майдан Середній мала дерев'яну церкву св. Миколая, збудовану та посвячену 1876; патрон – «ізраїлит»; парох – о. Діонісій Хромовський; чисельність вірних 2.102 греко-католиків, 820 римо-католиків, 100 жидів; школа етатова системізована в с. Глинки, філіальна школа в с. Майдан Середній, обидві з українською («руською») мовою навчання; братство церковне і братство тверезості⁵⁹.

Адміністратор (завідатель) тимчасовий (доїжджаючий) парафії с. Хомяків Станиславівського деканату в межах Станиславівського повіту (без дати, орієнтовно з грудня 1918)⁶⁰. У 1914 парафія с. Хомяків мала дерев'яну церкву Різдва Пречистої Діви Марії, збудовану і благословлену 1845; патрон – «ізраїлит»; парох – о. Дмитро Лисий; чисельність вірних 941 греко-католиків, 3 римо-католиків, 81 жидів; школа філіальна з українською («руською») мовою навчання; братство тверезості та братство свічкове газдів і газдинь⁶¹.

Помер: 10 лютого 1919, с. Хомяків (див.: фото № 5)⁶² Станиславівського деканату у межах Станиславівського повіту⁶³ (нині, 2026, – с. Березівка (до 1964 – с. Хом'яків) Івано-Франківського (до 2020 – Тисменицького) району Івано-Франківської області⁶⁴), за іншою версією – в с. Гаврилівка⁶⁵

⁵⁷ Касовий звіт фонду «Сироти і католицьке виховане молодіжи» (СКВМ) за час від 1. січня 1915 до 31. грудня 1917. С. 18.

⁵⁸ ДАІФО. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16; Введені ОО. *Вістник Станиславівської Єпархії*. 1919. Ч. I–III. С. 11.

Увільнені ОО. *Вістник Станиславівської Єпархії*. 1919. Ч. I–III. С. 10; Дані про приналежність парафії див.: Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 72–73.

⁵⁹ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1914, С. 148.

⁶⁰ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16. Дані про приналежність парафії див.: Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 248.

⁶¹ Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1914, С. 211.

⁶² Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504, оп. 1, спр. 330а. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів, т. 1, арк. 16 (місце смерті вказано «в Хомякові»). Підтверджено факт смерті та поховання в с. Хом'яків (нині – с. Березівка) витягом із метрики: ДАІФО. Ф. 631, оп. 13, спр. 222. Метрична книга церкви сс. Березівка, Хом'яківка, Забережжя реєстрації смерті, 02.01.1876–20.12.1943 рр., арк. 45.

⁶³ Дані про приналежність парафії див.: Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 248.

⁶⁴ Село Березівка Івано-Франківської міської територіальної громади. Інформація про населений пункт. *Івано-Франківськ: офіційний сайт міста*. Дата оновлення: 21.12.2021. URL: <https://mvk.if.ua/bersr/52316> (дата звернення: 30.11.2025).

⁶⁵ Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 266 (тут дата підтверджена, але місце вказано с. Гаврилівка); Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на рік Божий... 1925, С. 285 (в некролозі за 1919 рік зазначено: «82. О. Андрей Андрохович, парох Гаврилівки, 10 лютого»); Упокоїли ся. *Вістник Станиславівської Єпархії*. 1919. Ч. I–III. С. 14.

Тисменицького деканату, в межах Надвірнянського повіту⁶⁶ (нині, 2026, – с. Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області⁶⁷).

Чин похорону, імовірно, в с. Хом'яків Станиславівського повіту, здійснив 12 лютого 1919 о. Євстахій Шмериковський, декан Станиславівського деканату і радник єпископської консисторії в Станиславові (див. *фото № 5*)⁶⁸

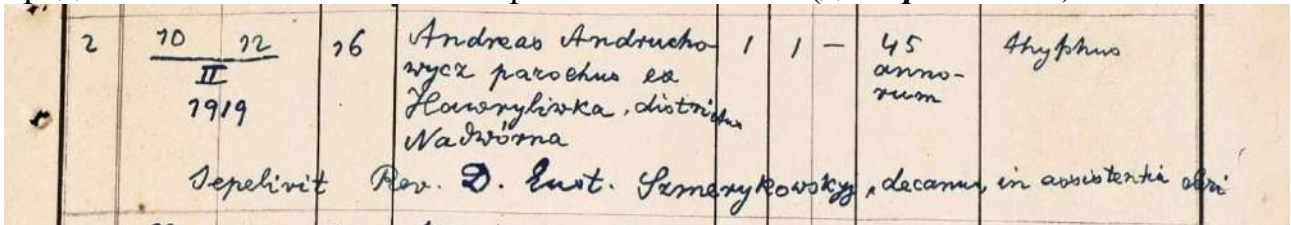

Фото № 5: Витяг із метрики про смерть і похорон о. Андрія Анроховича⁶⁹.

Цікаво простежити місця душпастирського служіння, смерті та поховання о. Андрія Анроховича на віртуальній карті GoogleMap, зокрема: с. Гаврилівка, с. Хом'яків і с. Горохолина (див. *фото № 6*).

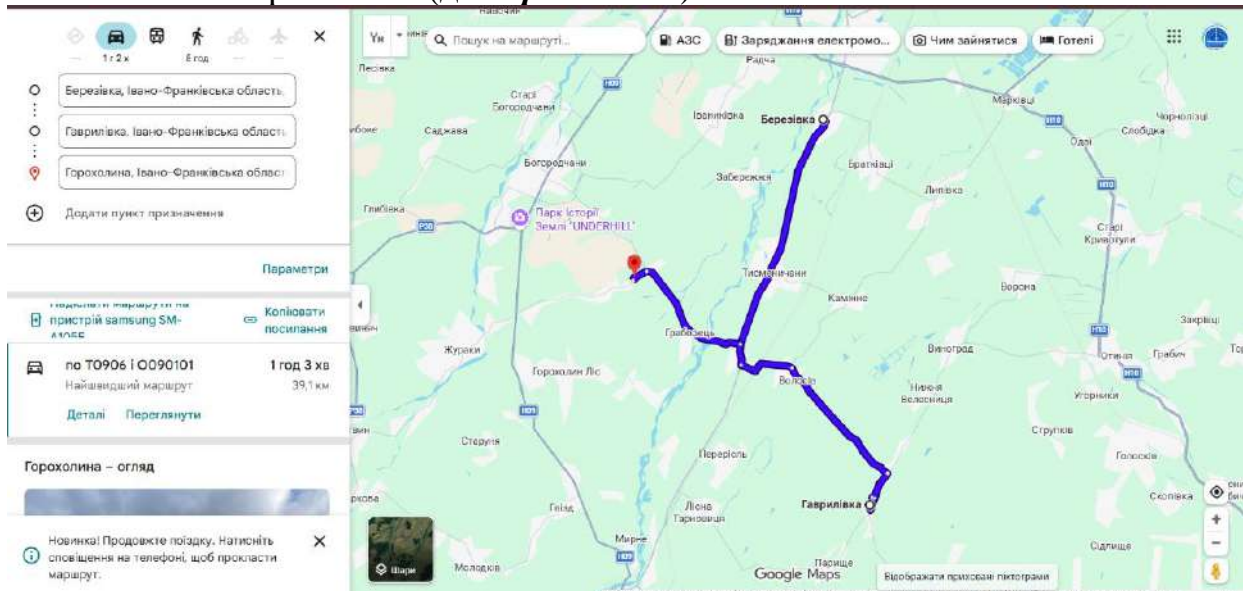

Фото № 6: Місця душпастирського служіння, смерті та поховання о. Андрія Анроховича на віртуальній карті GoogleMap. Розробка – Руслан Делятинський, дата – 18.02.2026⁷⁰.

⁶⁶ Дані про приналежність парафії див.: Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 70.

⁶⁷ Історична довідка про село Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області. *Перерислянська територіальна громада Надвірнянського району Івано-Франківської області*. URL: <https://pererislyanska-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-s-gavriliivka-13-32-46-12-03-2018/> (дата звернення: 27.11.2025).

⁶⁸ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 631, оп. 13, спр. 222. Метрична книга церкви сс. Березівка, Хом'яківка, Забережжя реєстрації смерті, 02.01.1876–20.12.1943 рр., арк. 45. Біографічну довідку про о. Євстахія Шмериковського див.: Blażejowskyj D. Historical šematism of the Eparchy of Stanislaviv from its establishment until the outbreak of World War II (1885–1938). Lviv: Misioner, 2002. P. 371.

⁶⁹ ДАІФО. Ф. 631, оп. 13, спр. 222. Метрична книга церкви сс. Березівка, Хом'яківка, Забережжя реєстрації смерті, 02.01.1876–20.12.1943 рр., арк. 45.

⁷⁰ Місця душпастирського служіння, смерті та поховання о. Андрія Анроховича на віртуальній карті GoogleMap. Розробка – Руслан Делятинський, дата – 18.02.2026. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого*. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства Станиславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 27 (Анрохович Андрій-Никанор, 1874–1919).

Можемо припустити, що, імовірно, згодом, у невизначений наразі нами час, але не пізніше 1926 (дати смерті батька о. Антіна Андроховича), о. Андрій Андрохович був перепохований у родинному гробівці в с. Горохолина Надвірнянського повіту поруч із своїм батьком, спільна могила їх збережена і, за свідченнями сучасників, добре доглянута до сьогодні (див. **фото № 7**).

Фото № 7: Спільна могила о. Антіна та о. Андрія Андроховичів у с. Горохолина Надвірнянського району Івано-Франківської області. Фото 2025 року⁷¹.

Діти: необхідна реконструкція на основі додаткових джерел⁷².

⁷¹ Спільна могила о. Антіна та о. Андрія Андроховичів у с. Горохолина Надвірнянського району Івано-Франківської області. Фото 2025 року. *Архів НДІ історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого*. Ф. 10 (Біографічний словник духовенства Станиславівської єпархії – Івано-Франківської митрополії, 1885–2025 рр.), оп. 2 (особові справи), спр. 27 (Андрохович Андрій-Никанор, 1874–1919).

⁷² Додаткова інформація про дату народження його дітей у період 1898–1906 може бути також у таких джерелах: ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 37. Метрична книга церкви с. Старуна реєстрації народжень, 14.10.1877–06.03.1899 рр., 124 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 38. Метрична книга церкви с. Старуна реєстрації народжень, 02.01.1899–05.01.1913 рр., 181 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 12, спр. 8. Метрична книга церкви смт. Солотвин, с. Бабче, с. Кричка, с. Старуна реєстрації народження, шлюбу та смерті, 23.03.1901–20.12.1942 рр., 184 арк. Додаткова інформація про дату народження та укладення шлюбу його дітей у період 1906–1919 може бути також у таких джерелах: ДАІФО. Ф. 631, оп. 1, спр. 385. Метрична книга церкви с. Гаврилівка реєстрації народжень, 03.01.1873–08.12.1907 рр., 174 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 12, спр. 98. Метрична книга церкви с. Гаврилівка реєстрації шлюбу, 08.02.1876–06.10.1942 рр., 174 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 14, спр. 257. Метрична книга церкви

Інші родичі: брат *Амвросій-Аврелій Андрохович* (1879–1942), історик, педагог, дійсний член НТШ (з 1923)⁷³; сестра *Антоніна з роду Андрохович* (р. н. невід. – р. см. невід.), педагог⁷⁴; сестра *Ангела з роду Андрохович* (р. н. невід. – р. см. невід.), педагог⁷⁵.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, публікація чергових матеріалів до біографічного словника духовенства Станиславівської єпархії / Івано-Франківської митрополії УГКЦ (1885–2025) сприятиме розширенню знань про місце та роль духовенства в українському національному русі та суспільному житті українців цього регіону в окреслений період. Перспективним напрямом залишається продовження досліджень, зокрема, на основі «Метрики кліру...», та публікація біографій греко-католицького духовенства Станиславівської єпархії (1885–1946рр.).

*Стаття надійшла до редакції 30.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 24.12.2025 р.*

с. Гаврилівка реєстрації народжень, 27.11.1918–30.10.1944 рр., 163 арк.; ДАІФО. Ф. 631, оп. 14, спр. 258. Метрична книга церкви с. Гаврилівка реєстрації смертей, 01.01.1864–27.10.1944 рр., 138 арк.;

⁷³ Детальніше про нього див.: Посмертні згадки: Андрохович Антін. *Діло*. 1927. 5 січня. № 4. С. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/00002963>; Андрохович Антін. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрохович_Антін (дата звернення: 25.11.2025); Мороз М. О. Андрохович Амвросій. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: <https://esu.com.ua/article-44253>; Андрохович, Амвросій. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Андрохович,_Амвросій (дата звернення: 20.03.2026); Фелонюк А. Андрохович Амвросій-Аврелій. *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія: електронна версія*. Київ, Львів: Наукове товариство імені Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015- URL: http://encyclopedia.com.ua/search_articles.php?id=78 (дата звернення: 20.03.2026); .

⁷⁴ Детальніше про неї див.: Посмертні згадки: Андрохович Антін. *Діло*. 1927. 5 січня. № 4. С. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/00002963>; Андрохович Антін. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрохович_Антін (дата звернення: 25.11.2025).

⁷⁵ Детальніше про неї див.: Посмертні згадки: Андрохович Антін. *Діло*. 1927. 5 січня. № 4. С. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/00002963>; Андрохович Антін. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрохович_Антін (дата звернення: 25.11.2025).

УДК 272/273-9(092)“Кунцевич”

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.15>

СВЯЩЕННОМУЧЕНИК ЙОСАФАТ КУНЦЕВИЧ. МАНДРІВКА МОЩЕЙ З ВІТЕБСЬКА ДО РИМА

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Тарас КОТИК

студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності
041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: tkoty4@gmail.com

ORCID: [0009-0007-4303-8091](https://orcid.org/0009-0007-4303-8091)

Бібліографічний опис статті: Маслій О. (с.А), Котик Т. (2025). Священномученик Йосафат Кунцевич. Мандрівка мощей з Вітебська до Рима. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 228–242. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.15>

Стаття присвячена дослідженню історичної подорожі та збереження мощей священномученика Йосафата Кунцевича (1580/84–1623), які стали символом боротьби та стійкості Унійної Церкви на землях Речі Посполитої. Проаналізовано ключові етапи переміщення реліквій, починаючи від мученицької смерті у Вітебську, їхнього укриття та чудесного захисту під час польсько-московських воєн (1627, 1633 рр.). Особлива увага приділена подіям 1705 року, коли цар Петро I намагався знищити мощі в Полоцьку, що призвело до вбивства ченців-василіан. Докладно описано складну подорож мощей через Супрасль, Білу Підляську (де їх у 1873 р. замурувала російська влада), їхнє таємне порятунок у 1916 р., перевезення до Відня та кінцеве прибуття до базиліки Святого Петра в Римі (1963 р.). Дослідження підкреслює значення цього процесу для піднесення авторитету УГКЦ на міжнародному рівні.

Ключові слова: Йосафат Кунцевич, мощі, священномученик, Унійська церква, Рим, Вітебськ, Полоцьк, Біла Підляська, Відень, ЧСВВ.

Olha (s. Andreia) MASLII

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Second Deputy Director and Research Fellow of the Research Institute of Church
History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Taras KOTYK

*2nd year student of the educational and professional program «Theology», specialty
041 «Theology», master's level*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: tkoty4@gmail.com

ORCID: [0009-0007-4303-8091](https://orcid.org/0009-0007-4303-8091)

**HOLY MARTYR JOSAPHAT KUNCEVICH. THE JOURNEY OF THE
RELICS FROM VITEBSK TO ROME**

The article is devoted to the study of the historical journey and preservation of the relics of the holy martyr Josaphat Kuntsevych (1580/84–1623), which became a symbol of the struggle and resilience of the Uniate Church in the lands of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The key stages of the relics' journey are analysed, beginning with their martyrdom in Vitebsk, their concealment and miraculous protection during the Polish-Muscovite wars (1627, 1633). Particular attention is paid to the events of 1705, when Tsar Peter I attempted to destroy the relics in Polotsk, which led to the murder of Basilian monks. The complex journey of the relics through Supraśl, Biała Podlaska (where they were walled up by the Russian authorities in 1873), their secret rescue in 1916, transport to Vienna and final arrival at St. Peter's Basilica in Rome (1963) are described in detail. The study emphasises the importance of this process for raising the authority of the Ukrainian Greek Catholic Church at the international level.

Key words: *Josaphat Kuntsevych, relics, martyr, Uniate Church, Rome, Vitebsk, Polotsk, Biała Podlaska, Vienna, Basilian Order.*

Постановка проблеми. *Постать священномученика Йосафата Кунцевича, архієпископа Полоцького, є однією з ключових для історії Берестейської унії та Греко-католицької церкви. Попри його канонізацію (1867 р.), довкола особи святого в ХІХ ст. точилася гостра боротьба, спричинена москвофільськими течіями та російською імперською політикою, спрямованою на ліквідацію унії. Проблема полягає у необхідності систематизації та верифікації історичних відомостей щодо багаторічної мандрівки його мощей (1623–1963 рр.), яка була*

сповнена військовими загрозами, політичними маніпуляціями (як-от замурування у 1873 р.) та таємними порятунками. Ця подорож є метафоричним відображенням долі самої Унійної Церкви. Вирішення цієї проблеми має важливе наукове значення для комплексного осмислення історії УГКЦ, підтвердження її мученицького шляху та впливу вшанування святого на міжнародний авторитет Церкви, зокрема під час Другого Ватиканського Собору.

Аналіз джерел та останніх публікацій. Дослідження базується на комплексі першоджерел та наукових праць. Вагому інформацію про життя та діяльність Йосафата Кунцевича, а також про ранній період шанування мощей після його смерті (1623-1705 рр.) надають такі роботи як «Записки Чина Св. Василія Великого» та «Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича». Біографічні та історичні дані про епоху унії та діяльність самого архиєпископа містяться у фундаментальних працях Г. Лужницького та М. Соловія та А. Великого.

Складний період Північної війни та події 1705 року в Полоцьку, зокрема свідчення про напад царя Петра I на монастир василіан, детально описані у свідченнях Franciszek Henryk Duchński та дослідженні Evgenii Viktorovich Anisimov про реформи Петра I. Інформація про подальшу долю мощей, їхнє перебування у Білій Підляській, укриття та таємний порятунок у 1915–1916 рр. ґрунтується на унікальних спогадах очевидця Федора Зайця.

Канонізаційний процес та політичний контекст XIX ст., зокрема вплив москвофілів на ставлення до святого, висвітлюються в праці Kerstin S. Jobst. Енциклопедичні видання, як-от «Енциклопедія історії України», забезпечують загальний історичний контекст. Нарешті, фінальний етап перевезення мощей до Відня та Рима, зокрема події Другого Ватиканського Собору, підтверджуються матеріалами Catholic Encyclopedia та працею M. Marchione про Папу Пія XII. Загалом, ці джерела дозволяють повноцінно реконструювати історичний шлях мощей.

Об'єкт дослідження. Мандрівка та збереження мощей священномученика Йосафата Кунцевича як історичний і релігійний феномен, що охоплює період від 1623 до 1963 року.

Предмет дослідження. Політичні, релігійні та військові чинники, що визначали переміщення мощей, процеси їхнього вшанування (канонізація, паломництва, інспекції) та вплив цих подій на авторитет і долю Греко-католицької церкви.

Мета дослідження. Систематизувати та проаналізувати ключові історичні етапи мандрівки мощей священномученика Йосафата Кунцевича з Вітебська до Рима, виявити причини їхнього переміщення та оцінити значення кінцевого розміщення в базиліці Святого Петра для УГКЦ.

Основний виклад матеріалу. Йосафат Куцевич народився 1580 (1584) р. в містечку Володимирі Волинського воєводства Малопольської провінції Речі Посполитої (тепер це територія України). Його батько походив із шляхетного роду та обіймав посаду радника. Батьки заохочували його до зростання в побожності та участі в християнському житті. У школі міста Володимира

майбутній святий добре вчився, швидко освоїв церковнослов'янську мову та вивчив велику частину Часослова¹. З цього почалася його ґрунтовна релігійна освіта, якої не мала більша частина тодішнього духовенства².

1604 р. він вступив до монастиря Святої Трійці у Вільносі (ЧСВВ). Люди почали дізнаватися про його вправління в чеснотах та відвідування монастиря. Згодом Йосиф Рутський (1574-1637 рр.) приєднався до цього ордену. Їхніми спільними зусиллями почалося відродження східнокатолицького монашого життя. 1609 р. Йосафата було висвячено на священника. Перед цим він мав навчання в єзуїта Фабриція (1537-1619 рр.)³.

Через деякий час Йосафат став ігуменом кількох монастирів. 12 листопада 1617 р. його призначили на посаду єпископа-коад'ютора Полоцької архієпархії⁴. У березні наступного р. він став архієпископом міста Полоцька. Під час його перебування на посаді було відбудовано Софійський собор у Полоцьку та велику кількість храмів за межами міста⁵.

Єпископ Йосафат Кунцевич мав одне з найскладніших завдань - заохотити місцеве населення прийняти унію з Римом. Незважаючи на труднощі, він видав катехизм для духовенства; склав правила священничого життя, за дотриманням яких повинні були дивитися диякони⁶. Проти його реформ найбільше повставали східні єпархії. 1620 р. було відновлено православну ієрархію в Києві⁷, що підсилювало позиції противників Берестейської унії. Митрополит Мелетій Смотрицький звинуватив владику Йосафата Кунцевича в тому, що він готує тотальну латинізацію Церкви.

12 листопада 1623 р. розлючений натовп увірвався до резиденції архієпископа Йосафата Кунцевича. Після того, як архієпископ вийшов зі своєї кімнати та зробив знак святого хреста, двоє чоловіків увірвалися з кімнати, що була навпроти. Один з них вдарив владику палицею, а інший – сокирою. На цьому трагічному моменті закінчилося життя архієпископа Полоцька⁸.

Одним з найцікавіших питань, що стосуються постаті священномученика Йосафата Кунцевича, є перевезення його мощей від одного міста до іншого. Ще задовго до беатифікаційного процесу люди почали бачити заступництва священномученика за них. 1627 р., під час польсько-шведської війни (1620-1629 рр.) відбулася облога міста Полоцька шведськими військами. Була дуже велика ймовірність профанації мощей, але армія шведів відступила з невідомої причини.

¹ Josaphat Kuntsevych. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Josaphat_Kuntsevych. (дата звернення: 07.04.2025).

² Bain, R. Nisbet. *The first Romanovs and Wladislaus IV, 1613–1648*. Cambridge : at the University Press., 1908. P. 202-203.

³ St. Josaphat Kuncsevyc. *Catholic Encyclopedia*. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/08503b.htm>. (дата звернення: 07.04.2025).

⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. *Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба*. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 184.

⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. *Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба*. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 197-198.

⁶ Josaphat Kuntsevych. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Josaphat_Kuntsevych. (дата звернення: 07.04.2025).

⁷ Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп.* Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. С. 51.

⁸ Соловій М.М., Великий А.Г. *Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба*. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 295-298.

Люди вважали це допомогою свого колишнього владики ⁹. Ще один схожий випадок трапився під час облоги Полоцька 1633 р. (під час польсько-російської (Смоленської) війни 1632-1634 рр.). Московські війська готувалися штурмувати замок, проте вони відступили, оскільки побачили велику кількість польських воїнів на стінах замку. Насправді їх було близько 50 осіб. Після цього мешканці Полоцька стали цінувати мощі священномученика Йосафата ще більше, адже він уже двічі захистив їхнє місто від захоплення ворогами ¹⁰.

1650 р. було виготовлено саркофаг зі срібла, який замовив Лев Казимир Сапіга (1609-1656 рр.) ¹¹. Згодом він пригодився, оскільки 1653 р. ¹² (за іншими даними – 1652 р.) ¹³ р. мощі було вивезено з міста у зв'язку з наступом московських військ на Полоцьк, Оршу, Вітебськ, Мінськ та інші міста. Мощами почав опікуватися архієпископ Габріель Коленда, який протягом чотирьох років перевозив їх з одного міста до іншого, поки не привіз їх до Супрасля 1657 р. 12 листопада 1667 р, через сорок чотири роки після смерті священномученика Йосафата, його мощі були урочисто завезені до міста Полоцька. Мешканці міста з великою радістю вітали повернення тіла свого владики, дякували за отримані ласки та випрошували нові ¹⁴.

З 1667 по 1705 роки мощі перебували в Полоцьку. Протягом цих тридцяти восьми років до міста прибували тисячі паломників, які мали бажання прийти до джерела ласк та благословень, місця зцілення та здійснення чуд за посередництвом блаженного (святим його було визнано 1867 р.). 1705 р, після майже сорокарічного перебування в соборі Святої Софії міста Полоцька, тіло священномученика знову покинуло місто. З цього моменту воно ніколи не поверталось до Полоцька ¹⁵.

Протягом 1700-1721 років тривала Північна війна між Швецією та Московським царством. Однією зі складових цієї війни можна вважати громадянську війну в Польщі (1704-1706 рр.). Цей громадянський конфлікт виник через боротьбу за королівський трон між Августом (II) Сильним, якого підтримував Петро I (Московське царство) та Станіславом Лещинським, якого підтримував Карл XII (король Швеції). Закінчилася ця війна тимчасовою перемогою короля Станіслава ¹⁶.

⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 371.

¹⁰ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 349.

¹¹ Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. Р. 8.

¹² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 373.

¹³ Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. Р. 8.

¹⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 373-375.

¹⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 375.

¹⁶ Anisimov E. V. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. P. 103-105.

Під час війни за польський трон цар Петро I та його військо пішли в наступ на декілька міст. Навесні 1705 р. вони захопили місто Вітебськ, знищивши майже все, що нагадувало про священномученика Йосафата. Після цього армія царя Петра I вирушила на Полоцьк, щоб знищити мощі святого, проте ченці подбали про те, щоб їх вивезли з міста ще до приходу ворога¹⁷.

Під час походу на Полоцьк п'яний Петро I зайшов до собору Святої Софії. Він побачив у ньому ікону архієпископа. Тоді цар запитав у монахів, хто зображений на цій статуї. Вони відповіли йому: «Святий Йосафат». Після цього він запитав: «Який вид святості (він має)?» На це йому відповіли: «Святий мученик». Наступне питання звучало так: «Хто вбив його?», відповідь на яке була «Люди Вітебська». Тоді московський цар запитав, які саме люди це були. На це вікарій відповів: «Частина шляхти та міщан». Наприкінці цар Петро I поставив питання: «Якої віри вони були?» На це вікарій відповів: «Вашої віри». Після цієї відповіді правитель розізлився ще більше (першою причиною невдоволення було вивезення мощей з Полоцька)^{18,19}. Він вдарив мечем отця Якова Козіковського (настоятеля монастиря), після чого той упав біля статуї святого Йосафата. Свита царя напала на чотирьох ченців, що були поряд. Двох з них убили одразу, а іншим двом завдали смертельних ран, через які ті померли за декілька годин. На це цар сказав: «Уніати відтепер матимуть кількох Йосафатів». Тіла цих ченців він наказав спалити, щоб їх не вважали мучениками. Інші ченці були поранені московськими військами та кинені до в'язниці. Монастир пограбували, перетворивши його на склад для зброї²⁰.

Після того, як мощі були вивезені з міста, ними опікувався Карл Радзивілл. Він обіцяв передати мощі собору після того, як московські війська відступлять. Але князь не виконав цієї обіцянки та не відправив їх до Полоцька. Мощі священномученика Йосафата почали перебувати в його каплиці в місті Білій Підляській, до якої ніхто не міг зайти. Проте Карл Радзивілл передав срібний саркофаг, подарований Левом Казимиром Сапігою, монастирю Чину святого Василя Великого в містечку Жировицях²¹.

1711 р. князь Карл Радзивілл помер. Його дружина та діти також не мали бажання віддавати мощі святого ченцям. 1743 р. було укладено новий договір (після довгого процесу у Апостольській Столиці). Родина Радзивілла була змушена передати частину мощей (ліву руку) до міста Полоцька та збудувати церкву для отців василіян, у якій мали перебувати мощі священномученика Йосафата. Незважаючи на цей договір (укладений після процесу в Римі),

¹⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 375-376.

¹⁸ Duchński F H. Historia o pozabianiu bazilianów w połockiej cerkwi przez cara Moskiewskiego etc. W roku 1705tym, dnia 30 Junia starego. Париж. 1863. S.8.

¹⁹ Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. Journal of Ukrainian studies. № 37. 2012. P. 8-9.

²⁰ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. P. 430-431.

²¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 376-377.

магнатська родина не виконала його умов. Це стало причиною втручання великої кількості впливових людей (князів, провідних духовних лідерів) у справу²².

Князь Михайло Чарторийський запропонував ченцям василіянам церкву та дотації у місті Волчині, якщо вони перевезуть туди мощі (тобто до його резиденції). Ще один князь - Михайло Сапіга - хотів, щоб мощі священномученика Йосафата були в його церква в селі Рожанці в тому саркофазі, що подарував його предок Лев Казимир Сапіга 1650 р.²³

1764 р. князь Радзивілл був змушений втікати з Польщі. Через це він віддав наказ замурувати мощі Йосафата Кунцевича в одному з мурів свого замку. Про місце перебування мощей знали лише три особи (князь Радзивілл, отець Андрій Лодієвський, який був настоятелем монастиря василіян у Білій Підляській, та муляр)²⁴.

Проте цього самого 1764 р. московські війська увійшли до Білої Підляської, зацікавившись долею мощей. Через це отець Андрій Лодієвський на початку 1765 р. з декількома людьми вночі прийшли до замку князя Радзивілла. Ще однією причиною їхнього нічного походу по мощі було занепокоєння за стан тіла. Взявши з собою муляра, який добре знав, де перебуває тіло Йосафата Кунцевича, вони розібрали стіну. Після того, як отець з ченцем зайшли всередину, вони побачили те, що труна була покрита мохом. Згодом її розчистили та винесли до воза, біля якого їх чекав міщанин. На нього поставили труну, приклавши її мішками²⁵.

Їдучи по дорозі, «рятівники мощей» зустріли кількох військових Російської імперії. Ті їх запитали: «Хто йде?», на що отримали відповідь: «місцеві». Наступне питання звучало так: «Звідки йдете?», на що була відповідь: «Від млина». Тоді їх запитали, що вони везуть та куди, на що ті відповіли, що везуть борошно до монастиря. Після цього московити рушили далі, давши спокій «доставникам борошна». Нарешті вони добралися до монастиря, де їм допомогли занести труну до скарбниці над ризницею (захристієм). Наступного дня ченці відкрили труну та побачили, що одяг та тіло архиєпископа були покриті пліснявою²⁶.

Інформацію про те, що тіло Йосафата Кунцевича перебуває в Білій Підляській, тримали у великій таємниці. Але люди про це дуже швидко дізналися та домоглися, щоб мощі виставили на всенародне вшанування. Це відбулося восени 1765 р., тобто шістьдесят років після останнього багатолюдного шанування в Полоцьку 1705 р.²⁷

²² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. С. 377.

²³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 378.

²⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 378.

²⁵ Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 611-612.

²⁶ Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 612.

²⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 379.

Святкування було урочистим, навіть московити не перешкоджали святкуванню (одні з них допомагали жителям міста стріляти з міномета, а інші - цілували руку мученика. Лише один військовий був на урочистостях у стані алкогольного сп'яніння. Він почав принижувати Йосафата Полоцького, проте його командир дав йому догану, забрав зброю та кинув у в'язницю²⁸.

Через деякий час знову почала з'являтися інформація про чуда, вчинені за посередництвом священномученика Йосафата. Найвідомішим серед них є зцілення Конрада Кошульки. Він протягом двадцяти років не бачив на одне око та протягом чотирьох років був повністю сліпим. Конрад здійснив два паломництва до мощей священномученика Йосафата. Під час другого паломництва до тіла мученика він одужав. Сталося це на Різдво 1768 р.²⁹.

Мощі священномученика Йосафата Кунцевича відвідувала велика кількість паломників. Проте більша частина з них була бідною, що стало причиною малого розміру пожертв. Унаслідок цього було дуже важко утримувати святиню та ченців. Проте, незважаючи на це, отець Теофіл Серафимович та отець Тимотей Щуровський, які були ігуменами василіянського монастирями протягом 1776-1780 рр. та 1780-1786 рр. відповідно, намагалися залучити якнайбільше фондів для розбудови церкви³⁰.

Отець Теофіл також придбав великі поля та луки, які давали прибуток для монастиря. Окрім цього отець провів перші урядові оглядини мощей. Відбулося це 20 лютого 1780 р. (немає точної інформації, чи відбувалися вони протягом 1705-1764 рр., а розгляд тіла отцем Андрієм 1765 р. не був офіційним). Під час цього процесу було виявлено, що немає кисті та частини лівої руки. Після оглядин Папа Пій VI видав наказ, у якому йшлося, що мощі священномученика Йосафата повинні зберігатися під замком, ключі від якого будуть в архимандрита та в отця Теофіла і його наступників. Чергова перевірка мощей відбулася 9 лютого 1785 р. (проводили її отець Людвик Войнилович та ігумен монастиря – отець Тимотей). Під час цих оглядин вони описали домовину, одяг та тіло покійного архієпископа Полоцького (було виявленої, що немає частини лівої руки, одного пальця правої руки та пошкоджені м'язи рук)^{31, 32}.

Через два роки після чергової інспекції тіла (13 лютого 1787 р.) було здійснене пограбування домовини священномученика Йосафата. Злодій відімкнув замки та викрав коштовності, але, на щастя, не зробив нічого тілові. Через декілька місяців він повернув награбоване монастирю³³. Після цієї події

²⁸ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 455.

²⁹ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 456.

³⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 379-380.

³¹ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 458-459.

³² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 380-381.

³³ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 461.

владика Максиміліан Рилло (адміністратор Перемишльської єпархії 1780-1785 рр.³⁴ її єпископ протягом 1785-1793 рр.)³⁵ подарував полотно з оксамиту малинового кольору та квіти для прикрашання домовини ззовні³⁶.

Чергові інспекції мощей Йосафата Кунцевича відбувалися 12 травня 1788 р. та 23 липня 1789 р. Проводив їх Порфирій Скарбек-Важинський, який спершу був архимандритом, а згодом протоархимандритом ЧСВВ (це були неурядові перевірки). Згодом отець Порфирій став єпископом єпархії в Холмі. Під час свого перебування на цій посаді він здійснив ще дві перевірки мощей священномученика 1797р. та 1800 р. Під час цих перевірок було замінено ризи архієпископа та його сандалі³⁷.

Останні офіційні оглядини мощей Йосафата Кунцевича в Білій Підляській відбулися 2 вересня 1826 р. Очолив їх холмський єпископ Фердинанд Ціхановський. Під час цієї інспекції було виявлено, що труна була трохи пошкодженою. Але після того, як відкрили домовину, виявили, що тіло мученика не зіпсувалося. Вони могли посадити його, керувати правою рукою так, ніби він був живим. Після цього його лице, шию та плечі очистили від пилу. Його одягли в новий стихар з позолотою та багряний сакос, а інші елементи його одягу залишили старими (омофор та митру). Наступного дня (3 вересня) люди могли приступити до мощей священномученика. Люди мали можливість перебувати біля його тіла до вечора, батьки приводили дітей, щоб блаженний Йосафат заступався за них³⁸.

1867 р. відбувся канонізаційний процес блаженного Йосафата Кунцевича. З цього часу його було визнано святим. Це ще більше підсилило бажання керівництва Російської імперії визначати долю його мощей. Але варто зазначити, що навіть не всі піддані Австро-Угорщини, які визнавали себе українцями чи, тим більше, греко-католиками, вважали Йосафата Кунцевича справді святим своєї Церкви. Є дві причини цієї «непопулярності святого Йосафата». Перша - наслідок діяльності москвофілів³⁹. Москвофіли - це суспільно-політична течія, яка діяла у другій половині XIX століття на території західноукраїнських земель, що перебували у складі Австро-Угорської імперії. Вони ототожнювали себе з єдиним руським народом (інша назва - русофіли), намагалися запровадити російську мову, культуру, літературу, історію та світогляд на підавстрійських українців. Однією з їхніх цілей було перешкоджання діяльності Греко-католицької церкви та утвердження Російської православної церкви на території

³⁴ Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. С. 449.

³⁵ Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. С. 489, 494.

³⁶ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 461.

³⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 381-382.

³⁸ Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 86-88.

³⁹ Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. Journal of Ukrainian studies. № 37. 2012. Р. 11.

Галичини, Буковини та Закарпаття⁴⁰. Вони мали декілька часописів, серед яких одним з найвпливовіших був «Слово». У ньому публікувалися антийосафатівські статті, що спричинило появу хибних думок про священномученика. Другою причиною можна вважати неправильне розуміння українцями подій, які стосувалися канонізації. Вони вважали, що це була пропольська пропаганда, яка відбулася після невдалого польського повстання 1863-1864 рр.⁴¹.

Російська імперія та Російська православна церква мали ціль — підпорядкування Греко-католицької церкви собі. Священників цієї Церкви почали депортовувати до Сибіру, забирати парафії, а на початку 1839 р. було оголошено про «приєднання» до РПЦ. Після невдалого польського повстання («Січневого повстання») 1863-1864 рр. російська влада взялася за ліквідацію Холмської єпархії. 1864 р. було ліквідовано Василянську провінцію та всі монастирі на Холмщині. Згодом тиск на унійні парафії посилювався, що спричинило появу пратулинських мучеників 1874 р. У кінцевому результаті російська влада 11 травня 1875 р. домоглася офіційного приєднання Холмської єпархії до Російської православної церкви після збору підписів⁴².

Оскільки Йосафата Кунцевича проголосили святим 1867 р., царська влада поставила собі мету - якнайшвидше заховати мощі від людей. 1873 р. в них настала прекрасна нагода для цього. У Білій Підляській парохом храму, де перебувало тіло святого, був москвофіл – отець Ливчак (ім'я не вказано). Він організував перенесення мощей священномученика до підвалу храму (причиною цього вважали ремонт церкви). Для цієї процедури настоятель скликав братство храму та написав губернаторові, щоб той дав дозвіл на розміщення мощей у підвалі. Процес перенесення труни з тілом відбувався 26 травня 1873 р. Його розпочали о шостій годині ранку, оскільки мощі передували в Білій Підляській з 1705 р. Якби це побачили люди, авторитет імперської влади сильно понизився б. Священники, яких було запрошено на перенесення, дізналися про причину перенесення на місці подій. Спершу ніхто не мав бажання переносити мощі святого. Ні священники, ні члени братства, ні муляри не наважилися це зробити. Лише після того, як до храму зайшов посланець Марка Поппеля, отець Николай Калиновський, отці винесли саркофаг із храму. Тоді жандарми знесли тіло святого в підвал. Через деякий час їх там замурували⁴³.

Протягом 1914-1918 рр. тривала Перша світова війна. Федір Заяць (1886-1954 рр.), який служив старшиною австрійської армії під час неї, на початку вересня 1915 р. повертався з фронту з-під Барановичів. Він разом зі своїми

⁴⁰ Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 7. Мл – О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2010. С. 83.

⁴¹ Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 11-12.

⁴² Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп. Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. С. 65-68.

⁴³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 386-388.

товаришами проходили крізь місто Білу Підляську. Тоді вони знайшли до місцевої церкви, яка здалася їм уніатською⁴⁴.

Військові, йдучи по дорозі, зустріли Еміліяна Радомінського та його дружину. Він запросив трьох вояків до себе переночувати. Після кількох чарок господар почав розповідати про храм, у яких заходив Федір Заяць та про мощі священномученика Йосафата, що там перебувають. Він сказав, що його батько був одним з мулярів, які працювали в храмі 1873 р. Сам Еміліян носив батькові обід, після чого виходив на хори та спостерігав за цією сумною картиною. Федір Заяць зафіксував усю цю інформацію. У нього виникла ідея - передати її митрополічій консисторії у Львові. Через деякий час у нього появилася така можливість. У розпорядженні військового командування йшлося, що перша сотня повинна відправити 14 людей до Бродів. Федір Заяць став одним з них. По дорозі він заїхав до Консисторії, де працював його знайомий Микола Чапельський. Коли Федір розповів йому цю історію з мощами, отримав відповідь, що в Консисторії й без того багато клопотів, направивши його до монастиря василіян, що перебував на вулиці Жовківській. Священникам цього Чину йому вдалося передати усю інформацію, сказану Еміліяном Радомінським⁴⁵.

Через два місяці після того, у листопаді 1915 р., отець Платонід Філяс, який був протоігуменом ЧСВВ, відправив отця Павла Демчука для розпізнання мощей. 20 листопада 1915 р. йому вдалося зв'язатися з Еміліяном Радомінським, який вказав їм місце перебування мощей. Це підтвердило декілька жителів Білої Підляської. 9 липня 1916 р. тіло священномученика Йосафата було відмуроване. Отець Павло Демчук намагався зробити все, щоб отримати дозвіл на їх перевезення в безпечне місце, оскільки була загроза повернення російських військ. Наступного дня їх було виставлено на всенародне вшанування. 12 липня їх було відправлено до Відня, куди вони прибули через три дні. 16 липня 1916 р. мощі були доставлені до каплиці церкви Святої Варвари⁴⁶.

Оглядини мощей священномученика Йосафата відбулися 15 вересня 1916 р. (останні проводилися 90 р. тому, 1826 р.). Проводив їх єпископ Станіславівської єпархії Григорій Хомишин, отець-настоятель Йосиф Жук та його сотрудник отець Патрило (ім'я не вказано). Було виявлено, що стан тіла та одягу погіршився, оскільки понад сорок років мощі перебували у вологому приміщенні. Після цього було зроблено новий саркофаг для тіла⁴⁷.

25 вересня 1916 р. було придбано новий вівтар для каплиці церкви Святої Варвари, який освятив 29 жовтня того самого р. отець Йосиф Жук⁴⁸.

⁴⁴ Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. №22. Мюнхен, 2019. С. 1.

⁴⁵ Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. №22. Мюнхен, 2019. С. 4-5.

⁴⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 389-390.

⁴⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 390-391.

⁴⁸ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 351.

26 серпня 1917 р. митрополит Андрей Шептицький прибув до Відня⁴⁹ після трьохрічного перебування в ув'язненні в різних містах Російської імперії (Новгороді, Курську, Суздалі та Ярославлі)⁵⁰. Під його проводом 29 серпня було проведеного комісією для підтвердження мощей священномученика Йосафата. Наступного дня відправили подячну Літургії за щасливе перевезення мощей до Відня⁵¹.

17 травня 1921 р. тіло святого перенесли з каплиці до великого вівтаря церкви Святої Варвари. За сприяння отця Жана та його родини в США було замовлено нову домовину, зсередини оббиту фіолетовим сукном, а ззовні позолочену обложено кришталевим склом. Її вартість - 400 доларів⁵².

Після вшанування 300-річчя смерті священномученика Йосафата 1923 р. отцем Горникевичем (ім'я не вказано) було перенесено мощі до престолу, що перебував на місці крилоса. Там вони розташовувалися до 1928 р. У травні цього р. в церкві Святої Варвари розпочалися ремонтні роботи. Тоді було зведено нову каплицю Святого Йосафата, яку освятив 1 листопада 1928 р владика Микита Будка⁵³ (1877-1949 рр.; єпископ з 1912 р., захисник всього українського, засновник багатьох товариств, видавництв та часописів)⁵⁴. Каплиця та гробниця були виготовлені за проєктом архітектора-гофрата (придворного радника) Карла Голяя⁵⁵.

17 лютого 1931 р. отцем Горникевичем було направлено прохання до віденського Ординаріату, щоб дозволили відкрити саркофаг для вбрання нової митри та виставлення єпископських риз в окремій вітрині. 4 березня відбулося засідання Ординаріату, яке ухвалило позитивне рішення. Ці ризи були віддані Ганрієтті Франкль, щоб вона їх відреставрувала. Закінчився процес реставрації 1934 р. 25 листопада того самого р. було відслужено Літургію Кардиналом Теодором Іннітцером⁵⁶. Кардинал Іннітцер (1875-1955 рр.)⁵⁷ – архієпископ віденський з 1932 р.⁵⁸, Кардинал з 1933 р.⁵⁹. Тоді було посвячено вітрину та вложено в неї грамоту⁶⁰.

Тіло священномученика Йосафата перебувало в церкві Святої Варвари до листопада 1944 р. Тоді його перевезли до собору Святого Стефана. Причиною переміщення мощей святого була велика кількість бомбардувань столиці

⁴⁹ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 351.

⁵⁰ Енциклопедія історії України: Т. 10. Т – Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2013. С. 632.

⁵¹ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 351-352.

⁵² Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 352.

⁵³Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 353-354.

⁵⁴ Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2003. С. 390.

⁵⁵ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 354.

⁵⁶ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 354.

⁵⁷ Liebmann M. Theodor Innitzer und der Anschluss. Styria, 1988. P. 16.

⁵⁸ Liebmann M. Theodor Innitzer und der Anschluss. Styria, 1988. P. 40.

⁵⁹ Liebmann M. Theodor Innitzer und der Anschluss. Styria, 1988. P. 67.

⁶⁰ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 354.

Австрії⁶¹. Протягом 1942-1945 рр. було здійснено майже вісімдесят рейдів на Відень, серед яких більша частина відбувалася протягом 1944 р.⁶². Коли й на цей собор було скинено бомбу (у березні 1945 р.), мощі священномученика перенесли до катакомб собору Святого Стефана⁶³.

Мощі архієпископа Полоцького перебували там від 1945 до 1949 рр. Папа Римський Пій XII⁶⁴. (1939-1958 рр. правління)⁶⁵ дозволив перевезти їх до Рима. Доставлення тіла до Вічного міста виконувалося американським капеланом отцем Нувером. У Ватикані отця з реліквіями святого зустрів Джованні Баттіста Енріко Антоніо Марія Монтіні (згодом - Папа Римський Павло VI). Тоді мощі святого почали перебувати в одній з каплиць Апостольської Столиці. Наприкінці 1950-их рр. курія отців василіян у Римі робила все, щоб відбувалося прилюдне почитання святого. У зв'язку з цим було перейменовано одну з вулиць Рима на честь Йосафата Кунцевича. 1963 р., після вісімнадцятирічного перебування в Сибіру на засланні, митрополит Йосип Сліпий (1892-1984 рр.) вийшов на волю. У лютому цього р. він прибув до Рима⁶⁶.

25 листопада 1963 р., під час Другого Ватиканського Собору (1962-1965 рр.)⁶⁷ було вирішено виставити мощі священномученика Йосафата на вселюдне почитання⁶⁸.

Висновки. Отже, мощі святого священномученика Йосафата пройшли величезний шлях від Вітебська до Рима. Між 1623 та 1963 роками реліквії святого були в кількох містах, таких як Вітебськ, Полоцьк, Супрасль, Біла Підляська, Відень та Рим. Незважаючи на велику кількість нападів на міста, у яких було тіло Йосафата Кунцевича, його завжди вдавалося зберегти. Нарешті, після трьох століть мандрівки по містах різних країн, мощі святого посіли почесне місце в базиліці Святого Петра в Римі. Ця подія була одним з етапів на шляху до визнання УГКЦ, а всенародне вшанування святого в Римі підняло її авторитет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп. Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. 160 с.
2. Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2003. 688 с.

⁶¹ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 356.

⁶² Bombing of Vienna in World War II. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Bombing_of_Vienna_in_World_War_II. (дата звернення: 20.04.2025).

⁶³ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 356.

⁶⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 395.

⁶⁵ Marchione M. Pope Pius XII: Architect for Peace. Paulist Press, 2000. С. 57, 78.

⁶⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 395-396.

⁶⁷ Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп. Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. С. 109.

⁶⁸ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 396.

3. Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 7. Мл – О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2010. 728 с.
4. Енциклопедія історії України: Т. 10. Т – Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2013. 784 с.
5. Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. 672 с.
6. Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. №22. Мюнхен, 2019. 8 с.
7. Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. 608 с.
8. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. 724 с.
9. Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. 463 с.
10. Anisimov E. V. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. 327 с.
11. Bain R. N. The first Romanovs and Wladislaus IV, 1613–1648. Cambridge : at the University Press., 1908. 448 с.
12. Bombing of Vienna in World War II. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Bombing_of_Vienna_in_World_War_II. (дата звернення: 20.04.2025).
13. Duchński F.H. Historia o pozabiianiu bazilianów w połockiey cerkwi przez cara Moskiewskiego etc. W roku 1705tym, dnia 30 Junia starego. Париж. 1863. 22 с.
14. Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. 548 с.
15. Josaphat Kuntsevych. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Josaphat_Kuntsevych. (дата звернення: 07.04.2025).
16. Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. 254 с.
17. Liebmann M. Theodor Innitzer und der Anschluss. Styria, 1988. 327 с.
18. Marchione M. Pope Pius XII: Architect for Peace. Paulist Press, 2000. 345 с.
19. St. Josaphat Kuncsevyc. *Catholic Encyclopedia*. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/08503b.htm>. (дата звернення: 07.04.2025).

REFERENCES:

1. Babynskyi, A. *Istoriia UHKTs za 90 khvylyn*. Vyd. 2-he, dop. Lviv: Vydavnytstvo «Svichado», 2018. 160 s.
2. *Entsyklopediia istorii Ukrainy u 10-y tomakh: T. 1: A–V* / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka», 2003. 688 s.

3. Entsyklopediia istorii Ukrainy u 10-y tomakh: T. 7. Ml – O / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka», 2010. 728 s.
4. Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 10. T – Ya / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka», 2013. 784 s.
5. Zapysky Chyna Sv. Vasyliia Velykoho. T. 1. Zhovkva, 1924. 672 s.
6. Zaiats, F. Sviaty Yosafat u moim zhytti. Hazeta Khrystyianskyi holos. № 22. Miunkhen, 2019. 8 s.
7. Zbirnyk na poshanu sv. Yosafata Kuntsevycha. Zapysky ChSVV. Rym, 1967. 608 s.
8. Luzhnytskyi, H. Ukrainska Tserkva mizh Skhodom i Zakhodom: narys istorii ukrainskoi tserkvy. Filadelfiia, 1954. 724 s.
9. Solovii, M. M., Velykyi, A. H. Sviaty Yosafat Kuntsevych: yoho zhyttia i doba. Toronto: Vydavnytstvo oo. Vasyliian, 1967. 463 s.
10. Anisimov E. V. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. 327 c.
11. Bain R. N. The first Romanovs and Wladislaus IV, 1613–1648. Cambridge : at the University Press., 1908. 448 c.
12. Bombing of Vienna in World War II. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Bombing_of_Vienna_in_World_War_II. (date of application: 20.04.2025).
13. Duchński F.H. Historia o pozabiianiu bazilianów w połockiey cerkwi przez cara Moskiewskiego etc. W roku 1705tym, dnia 30 Junia starego. Париж. 1863. 22 c.
14. Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. 548 c.
15. Josaphat Kuntsevych. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Josaphat_Kuntsevych. (date of application: 07.04.2025).
16. Kerstin S. Jobst Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. Journal of Ukrainian studies. № 37. 2012. 254 c.
17. Liebmann M. Theodor Innitzer und der Anschluss. Styria, 1988. 327 c.
18. Marchione M. Pope Pius XII: Architect for Peace. Paulist Press, 2000. 345 c.
19. St. Josaphat Kuncsevyc. Catholic Encyclopedia. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/08503b.htm>. (date of application: 07.04.2025).

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.01.2025р.*

Хроніка наукового життя

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.16>

МАТЕРІАЛИ ДЕЛЕГАТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО НА ВСЕЦЕРКОВНОМУ ФОРУМІ БОГОСЛОВІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ «БОГОСЛОВ'Я УГКЦ В ХХІ СТОЛІТТІ: ЗНАКИ ЧАСУ І НАДІЇ» (26–28 ВЕРСЕНЯ 2025 РОКУ)

Василь ТУЧАПЕЦЬ

доктор наук з богослов'я,

декан факультету богословських і гуманітарних наук, доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук,

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: tuchapec.v@ifai.z.edu.ua

ORCID: [0000-0002-9748-603X](https://orcid.org/0000-0002-9748-603X)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви,

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Бібліографічний опис статті: Тучапець В., Делятинський Р., Маслій О. (с.А.). (2025). Матеріали делегатів Івано-Франківської академії Івана Золотоустого на Всецерковному Форумі богословів Української Греко-Католицької Церкви «Богослов'я УГКЦ в ХХІ столітті: знаки часу і надії» (26–28 вересня 2025 року). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана*

Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20, 243–250.
<https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.16>

Vasyl TUCHAPETS

Doctor of Theology,

*Dean of the Faculty of Theology and Humanities, Associate Professor of the
Department of Theology, Research Fellow at the Research Institute of Canon Law
and Theological Sciences,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: tuchapets.v@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-9748-603X](https://orcid.org/0000-0002-9748-603X)

Ruslan DELIATYNSKYI

Candidate of Historical Sciences, Docent,

*Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy
Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Olha (s. Andreia) MASLII

Candidate of Historical Sciences, Docent,

*Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Second Deputy Director and Research Fellow of the Research Institute of Church
History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

**MATERIALS OF DELEGATES OF THE IVAN-FRANKIVSK ACADEMY OF
IVAN ZOLOTOSTY AT THE ALL-Church FORUM OF THEOLOGIAN
OF THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH «UGCC THEOLOGY
IN THE 21ST CENTURY: SIGNS OF THE TIMES AND HOPE»
(SEPTEMBER 26–28, 2025)**

У 2025 році Івано-Франківська академія Івана Золотоустого стала одним із співорганізаторів і активних учасників Всецерковного форуму «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії», ініційованого Українським Католицьким університетом з благословення Синоду єпископів УГКЦ й за підтримки Богословського відділу Патріаршої курії УГКЦ.

У відповідь на лист-запрошення ректора УКУ п. Тараса Добка від 31 березня 2025 року ректор Академії о. д-р Олег Каськів сформував

організаційний комітет від Академії, учасники якого упродовж квітня – серпня 2025 року провели декілька робочих підготовчих нарад із координатором Виконавчого комітету Форуму п. д-ром Віктором Жуковським.

На початку вересня 2025 року оргкомітет Форуму провів цікаве опитування ректорів богословських вищих навчальних закладів щодо стану, завдань і перспектив розвитку богослов'я в Україні. У фокусі розмови були декілька актуальних питань: «Як розвинулася, змінилася богословська освіта та наука в Україні за останні 30 років? Як війна змінила українське богослов'я? Яким чином богословська освіта готує людей до служіння в обставинах війни і кризи? Яким має бути голос богослов'я в час війни і під час відновлення?»¹.

Організатори Форуму поспілкувалися з отцем Ігорем Бойком, ректором Львівської духовної семінарії Святого Духа, отцем Романом Островським, ректором Київської Трьохсвятительської духовної семінарії, отцем Іваном Римаром, ректором Тернопільської вищої духовної семінарії імені Патріарха Йосифа Сліпого та отцем Олегом Каськівим, ректором Івано-Франківської академії Івана Золотоустого².

Тоді о. Олег Каськів, доктор наук з богослов'я, професор кафедри богослов'я та ректор Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, відповідаючи на питання «Як розвинулася, змінилася богословська освіта та наука в Україні за останні 30 років: досягнення, виклики, проблемні точки?», зазначив: «Богословська освіта в Україні за останні 30 років змінилася кардинально, адже в 1995 році відбулися перші випуски семінаристів в українських семінаріях, які розпочали навчання ще в радянський час.

¹ Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. Дата оновлення: 10.09.2025. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1415-bohoslov-ia-v-chas-viiny-maie-daruvaty-nadiiu-rektory-dukhovnykh-seminarii-ta-akademii-uhkts-pro-zminy-iaki-vidbulysia-za-30-rokiv.html> (дата звернення: 19.12.2025).

² Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Український Католицький Університет*. Дата оновлення: 11.09.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/bogoslov-ya-v-chas-vijny-maye-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminarij-ta-akademiyi-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv/> (дата звернення: 19.12.2025).

Семінаристи навчалися у непристосованих приміщеннях, проживали на квартирах, відчували величезну нестачу богословської літератури. Ці початки були надзвичайно важкими, проте семінаристи мали велике бажання пізнавати та вивчати богословські науки.

Щодо досягнень – семінаристи, які завершили своє навчання у різних університетах світу, здобули наукові ступені, таки повернулися в Україну, щоб розвивати богословську освіту у різних сферах життя: освітньому, адміністративному, науковому тощо.

Також, важливим є визнання Міністерством освіти і науки України наукових ступенів із богослов'я, здобутих у закордонних навчальних закладах, що сприяло подальшому утвердженню та розвитку богослов'я як науки.

Однозначно, великим успіхом стало у 2006 році визнання богослов'я в Україні, спочатку як наукової дисципліни в галузі філософії, а опісля в 2015 році як окремої спеціальності та окремої галузі знань. Це відкрило шлях для здобуття вищими духовними навчальними закладами державних ліцензій на провадження освітньої діяльності за освітніми рівнями бакалавр та магістр; акредитації освітньо-професійних програм з богослов'я та отримання випускниками богослов'я дипломів державного зразка.

Щодо викликів сьогодення, то, очевидно, це війна Росії проти України. Зродилося багато запитань, на які в час війни потрібно відповідати вже і зараз. Це питання переміщення осіб як в середині країни, так і їхню еміграцію; супроводу військових; питання кризи родини та сім'ї в час війни; важливість капеланського служіння у війську та розвиток інших видів капеланства: пенітенціарного, медичного, освітнього.

Щодо пропозицій, то було б доречним мати хоча б один фаховий журнал з богослов'я як майданчик для ділення досвідом з різної богословської тематики. В цьому ж світлі доречно б було започаткувати серію богословських наукових публікацій (монографій), як наслідок це сприяло б вдосконаленню фахових богословських компетенцій водночас із демонстрацією результатів досліджень»³.

Відтак 19 вересня 2025 року у стінах бібліотеки Івано-Франківської академії Івана Золотоустого розпочалася виставка наукових праць викладачів Академії за останніх 30 років, присвячена Форуму «Богослов'я УГКЦ ХХІ: знаки часу та надії»⁴.

Всецерковний форум «Богослов'я УГКЦ в ХХІ столітті: знаки часу і надії» відбувся 26–28 вересня 2025 року в стінах Українського католицького університету (м. Львів) з благословення, духовної опіки й участі Глави і Отця УГКЦ Блаженнішого Святослава Шевчука, за участі Апостольського нунція в

³ Детальніше див.: Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Український Католицький Університет*. Дата оновлення: 11.09.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/bogoslov-ya-v-chas-vijny-maye-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminarij-ta-akademiyi-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv/> (дата звернення: 19.12.2025).

⁴ Виставка наукових праць наших викладачів. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. Дата оновлення: 19.09.2025. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyiny/1420-vystavka-naukovykh-prats.html> (дата звернення: 19.12.2025).

Україні архієпископа Вісвальдаса Кульбокаса, під безпосереднім керівництвом владики Ярослава Приріза, голови Богословського відділу УГКЦ та правлячого архієрея Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ. Форум об'єднав майже 200 богословів: науковців та науково-педагогічних працівників, які реалізують освітньо-професійну програму «Богослов'я» у ліцензованих та акредитованих МОН України закладах вищої освіти, а також ректорів та представників вищих духовних навчальних закладів УГКЦ (семінарій, академій, інститутів)⁵.

Івано-Франківську академію Івана Золотоустого на форумі представляла делегація науково-педагогічних працівників під керівництвом ректора о. Олега Каськіва у складі: п. Олега Білоуса, о. Василя Гоголя, с. Андрей (Ольги) Маслій, о. Василя Пасічника, о. Руслана П'ясти, п. Василя Тучапця, п. Володимира Шеремети, п. Андрія Яцишина. Представники академії були активно залучені до секційних засідань у відповідності до богословських напрямків їхньої спеціалізації: біблійне, літургійне, патристично-догматичне, моральне, пасторальне та екуменічне богослов'я, канонічне право та церковна історія⁶.

Під час пленарного засідання Форуму під гаслом «Підсумки і стратегічні візії розвитку богослов'я УГКЦ (регіональний аспект)» делегований представник Івано-Франківської академії Івана п. Василь Тучапєць, декан факультету богословських і гуманітарних наук, гарант освітньо-професійної програми «Богослов'я» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти, представив особливості наших академічних (акредитованих) освітньо-професійних програм «Богослов'я» за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти.

⁵ Бути голосом зраненого українського народу, – в УКУ розпочався Всецерковний форум богослов'я. *Український Католицький Університет*. Дата оновлення: 26.09.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/buty-golosom-zranenogo-ukrayinskogo-narodu-v-uku-rozpochavsya-vsetserkovnyj-forum-bogoslov-ya/> (дата звернення: 19.12.2025).

⁶ Академія Івана Золотоустого – співорганізатор та учасник Форуму богословів УГКЦ. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. Дата оновлення: 29.09.2025. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1430-akademii-ivana-zolotoustoho-spivorganizator-ta-uchasnyk-forumu-bohosloviv-uhkts.html> (дата звернення: 19.12.2025).

Доповідач підкреслив, що найбільшим сучасним викликом для богослов'я є війна росії проти України, яка породила загострене відчуття справедливості в українському суспільстві та виникнення ряду екзистенційних запитань щодо існування зла, його негативних проявів в житті людей та пошуку присутності Бога в контексті даних викликів. Паралельно війна поглибила духовну кризу у серцях людей, кризу сімей, родин. Усвідомлюючи вищесказане, кафедра богослов'я Академії визначила на 2025-2030 рр. наступну комплексну тему наукових досліджень: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства». Саме тому, під час представлення академічних освітньо-професійних програм «Богослов'я» за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищими освіти, особливий акцент був скерований на наступні освітні компоненти: «Основи капеланського служіння», «Душпастирство у кризових ситуаціях», «Душпастирство сімей». Окрім того, було наголошено на подальшому розвитку структурного підрозділу Івано-Франківської академії Івана Золотоустого – Науково-дослідного інституту капеланства. Одним із значних сучасних викликів, які огорнули наше українське суспільство, є багатомільйонна міграція внутрішньо переміщених осіб та майже тримільйонна еміграція з України за кордон лише за останні роки. Виходячи із цього, у світлі настанов Синоду Єпископів УГКЦ було окреслено другий напрямок розвитку богослов'я в нашій Академії: місійність, євангелізація та керигма, що вже віднайшли свою часткову реалізацію в освітньо-професійній програмі «Богослов'я» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти, зокрема завдяки впровадженню та оновленню освітніх компонентів (навчальних дисциплін): «Місіологія та євангелізація»; «Місіологія УГКЦ»; «Проповідництво (християнська керигма)». Представлена доповідь представника Івано-Франківської академії Івана

віднайшла багато схвальних відгуків зі сторони спільноти богословів Всецерковного форуму «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії»⁷.

Після завершення Форуму ««Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії» на одній з нарад ректорату Академії та редакційної колегії наукового журналу «Добрий Пастир...» вирішено опублікувати матеріали доповідей його учасників – представників Івано-Франківської академії Івана Золотоустого на сторінках цього наукового видання.

У цьому випуску наукового журналу публікуємо декілька доповідей (статей) учасників Форуму ««Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії», авторами яких є:

- п. Василь Тучапець, доктор наук з богослов'я, доцент кафедри богослов'я, декан факультету богословських і гуманітарних наук – з доповіддю на пленарному засіданні Форуму на тему «Підсумки і стратегічні візії розвитку богослов'я УГКЦ: регіональний аспект»⁸;
- протоієрей Василь Гоголь, кандидат наук з богослов'я, доцент кафедри богослов'я – з доповіддю у секційному засіданні за напрямком «Літургійне богослов'я» на тему «»;
- с. Андрея Маслій ЗСМ, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, і п. Руслан Делятинський, кандидат історичних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (як співавтори) – з доповідями в секції за напрямком «Церковна історія» та фокус-групі «Київське християнство».

Дана публікація матеріалів учасників доповідей Форуму, очевидно, є лише першою «ластівкою».

Слід додати, на Форумі від Академії також взяли участь інші науково-педагогічні працівники у секціях і фокус-групах:

- секція «Біблійне богослов'я» – п. Андрій Яцишин, доктор філософії з богослов'я, завідувач кафедри богослов'я;
- секція «Патристично-догматичне богослов'я» – протоієрей Василь Пасічник, магістр богослов'я, ліценціат богослов'я, викладач кафедри богослов'я;
- секція «Моральне богослов'я і біоетика» – протоієрей Руслан П'яста, доктор філософії з богослов'я, доцент кафедри богослов'я;
- секція «Канонічне право» – протоієрей Олег Каськів, доктор наук з богослов'я, професор кафедри богослов'я та ректор Академії;

⁷ Представлення академічної ОПП «Богослов'я» на Всецерковному форумі «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії». *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. Дата оновлення: 10.09.2025. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1431-predstavlennia-akademichnoi-opp-bohoslovia-na-vsetserkovnomu-forumi-bohoslov-ja-uhkts-v-khkh-stolitti-znaky-chasu-i-nadii.html> (дата звернення: 19.12.2025).

⁸ Відзначимо, що вперше цю доповідь (статтю) опубліковано на сайті Академії – див.: Тучапець В. Підсумки і стратегічні візії розвитку богослов'я УГКЦ: регіональний аспект. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. Дата оновлення: 30.09.2025. URL: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/1496-pidsumky-i-stratehichni-vizii-rozvytku-bohoslov-ja-uhkts.html> (дата звернення: 19.12.2025).

- фокус-група «Екологічне управління та екологічна відповідальність» – п. Володимир Шеремета, кандидат наук з богослов'я, доцент кафедри богослов'я, керівник Патріаршого бюро УГКЦ з питань екології.

*Стаття надійшла до редакції 09.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р*

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.17>

ПІДСУМКИ І СТРАТЕГІЧНІ ВІЗІЇ РОЗВИТКУ БОГОСЛОВ'Я УГКЦ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Доповідь представника

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»

на Всецерковному форумі «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії»

(Львів, 26-28 вересня 2025 р.)

Василь ТУЧАПЕЦЬ

доктор наук з богослов'я,

декан факультету богословських і гуманітарних наук, доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: tuchapec.v@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-9748-603X](https://orcid.org/0000-0002-9748-603X)

Бібліографічний опис статті: Тучапець В. (2025). Підсумки і стратегічні візії розвитку богослов'я УГКЦ: регіональний аспект. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 251–255. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.17>

Vasyl TUCHAPETS

Doctor of Theology,

Dean of the Faculty of Theology and Humanities, Associate Professor of the Department of Theology, Research Fellow at the Research Institute of Canon Law and Theological Sciences,

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

e-mail: tuchapec.v@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-9748-603X](https://orcid.org/0000-0002-9748-603X)

CONCLUSIONS AND STRATEGIC VISIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THEOLOGY OF THE UGCC: REGIONAL ASPECT

Report by the representative of the

PZVO "Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom"

at the All-Church Forum "Theology of the UGCC in the 21st Century: Signs of the Times and Hope" (Lviv, September 26-28, 2025)

Шановне співтовариство богословів УГКЦ, від імені професорсько-викладацької та студентської спільноти Івано-Франківської академії Івана Золотоустого дозволяє представити Вам короткий підсумок пройденого 30-літнього шляху становлення богослов'я (зокрема академічного) на теренах Івано-Франківської Архієпархії та Митрополії УГКЦ¹.

На світанку відродження нашої УГКЦ, паралельно із відновленням у 1990р. Івано-Франківської духовної семінарії як правонаступниці Станіславівської духовної семінарії (1907-1946 рр.)², у 1991 році правлячий архієрей Івано-Франківської єпархії єпископ Кир Софрон Дмитерко засновує Івано-Франківський Теологічно-Катехитичний Духовний Інститут. Протягом наступних десяти років даний богословський заклад буде звершувати місію навчання богослов'я як для семінаристів (*майбутніх священнослужителів*), так і для катехитів і світських осіб, які прагнули пізнати свою християнську віру.

У 2000 р. завдяки старанням правлячого архієрея Івано-Франківської єпархії єпископа Кир Софрона Мудрого перед лицем нових тенденції розвитку богословської освіти в УГКЦ відбулася реорганізація цього духовного закладу та підвищення його статусу до Івано-Франківської Теологічної Академії³. Наступне десятиліття буде позначене розвитком академічної богословської освіти в стінах Івано-Франківської Теологічної Академії заснуванням (у 2007 р.) та періодичним виданням «Науковий вісник «Добрий Пастир» (серія «Теологія»)⁴, виданням богословських книг та посібників у видавництві даного закладу.

У 2014 році даний заклад було реорганізовано у Вищий духовний навчальний заклад "Івано-Франківський Богословський Університет імені св. Івана Золотоустого" Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ. Університет об'єднав три структурні підрозділи: Філософсько-богословський факультет, Катехитично-педагогічний інститут та Дяківсько-регентський інститут, ставши визначним етапом розвитку академічного богослов'я на теренах Івано-Франківської Архієпархії та Митрополії УГКЦ⁵.

В контексті регіонального розвитку богослов'я стратегічно правильним та визначальним було в 2000-их роках направлення наших кращих випускників на закордонні ліценціатські та докторські богословські студії в католицькі

¹ Автором доповіді частково використано інформацію з наукового видання: Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська теологічна академія УГКЦ: традиції та становлення (до 125-річчя Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 20-річчя виходу з підпілля Духовної Семінарії та 10-річчя заснування Теологічної Академії): Наукове видання. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 168 с.

² Каськів О. Минуле та сучасність Івано-Франківської (Станіславівської) духовної семінарії // Отець Єремія Ломницький та шлях до святості Станіславівських новомучеників: матеріали IV Міжсемінарійної науково-практичної конференції семінарій УГКЦ (27-28 жовтня 2017) / ред. А. Чорненко та ін. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2018. С. 18–24.

³ Делятинський Р., Гоголь В., П'яста Р. До питання про внесок владики Софрона Мудрого у розвиток богословської освіти і науки Української Греко-Католицької Церкви // *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, 1(19), 2024, С. 83–119.

⁴ Архів номерів «Добрий Пастир» (від 2007 року), див.: <https://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/issue/archive>

⁵ Сайт Івано-Франківського Богословського Університету імені св. Івана Золотоустого: <https://ifbu.if.ua>

університети, факультети та інститути, тощо⁶. Адже після завершення циклів богословських студій ці випускники внесли нове дихання у становлення та розвиток нашого богословського закладу.

Коли в 2015 році відбулося в Україні офіційне визнання богослов'я як окремої освітньої спеціальності 041 «Богослов'я» наукової галузі знань 04, ми розпочали тривалу працю над новим вікном можливостей, а саме здобуття офіційного визнання для Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, як приватного закладу вищої освіти в Україні.

Завдяки духовній підтримці та благословенню Архієпископа та Митрополита Івано-Франківського Кир Володимира Війтишина у 2018 р. наші зусилля увінчалися успіхом здобуття від МОН України державної ліцензії на провадження освітньої діяльності за освітніми рівнями бакалавра та магістра⁷, відтак акредитації освітньо-професійних програм з богослов'я із можливістю вручення нашим випускникам дипломів державного зразка з богослов'я⁸.

Сьогодні в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого здобувають богословську освіту 255 студентів, це близько 200-ох семінаристів та понад 60-ти світських осіб. Забезпечуючи філософсько-богословські та гуманітарні студії, ми тісно співпрацюємо з Івано-Франківською Духовною Семінарією імені свщмч. Йосафата УГКЦ процесі підготовки майбутніх священнослужителів⁹.

Щодо кадрової політики, то нашій Академії вдалося зорганізувати спільноту з сорока науково-педагогічних працівників, половина з яких забезпечують філософсько-гуманітарний цикл освітнього процесу, а друга половина – богословський, завдяки процесу державного визнання МОН України здобутих нашими викладачами за кордоном наукових ступенів з богослов'я. Станом на вересень 2025 року Академія об'єднала на випусковій кафедрі богослов'я: десять осіб з науковим ступенем кандидат наук з богослов'я та доктор філософії з богослов'я; п'ять осіб з науковим ступенем доктор наук з богослов'я; п'ять осіб з вченим званням доцент та трьох осіб з вченим званням професор богослов'я¹⁰. Допоміжна кафедра соціально-гуманітарних дисциплін об'єднає: дев'ять осіб з науковим ступенем кандидат наук та доктор філософії; трьох осіб з ступенем доктор наук; сім осіб з вченим званням доцент та трьох осіб з вченим званням професор¹¹.

Ми свідомі, що актуальний результат ставить перед нами нові виклики, адже як сказала українська поетеса Ліна Костенко, що кожне завершення одного етапу, це по суті старт завжди нового. У цьому контексті слід сказати ще декілька слів щодо стратегічної візії подальшого розвитку богослов'я в нашій

⁶ Звіт Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ про випускників-богословів до 2019 року / упорядник: о. М. Букатчук. URL: <https://drive.google.com/file/d/1TtQuPPeErDXmhlkIgyPk9JfZzZ69LZSsG/view>

⁷ Див: <https://ifaiz.edu.ua/pro-nas/litsenzuvannia.html>

⁸ Див.: <https://ifaiz.edu.ua/pro-nas/akredytatsiia.html>

⁹ Сайт Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата УГКЦ, див.: <https://ifds.if.ua>

¹⁰ Сторінка кафедри богослов'я, див.: <https://ifaiz.edu.ua/pro-nas/kafedry/bohoslovja.html>

¹¹ Сторінка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Івано-Франківської академії Івана Золотоустого: <https://ifaiz.edu.ua/pro-nas/kafedry/socialno-humanitarnykh-dyscyplin.html>

Академії. Однак, перш ніж креслити нові плани, потрібно уважно проаналізувати актуальні виклики часу.

Однозначно, найбільшим викликом сьогодення є війна росії проти України, яка вплинула на загострене відчуття справедливості в українському суспільстві та виникнення ряду екзистенційних запитань щодо існування зла, його негативних проявів в житті людей та пошуку присутності Бога в контексті даних викликів¹². Паралельно актуальна війна породила духовну кризу у серцях людей, кризу сім'ї, родини¹³.

Богослов'я в час війни покликане обдаровувати людей надією, що Бог завжди з ними в найскладніших кризових ситуаціях, поглиблювати та утверджувати у серцях людських віру у Воскресіння Христове та перемогу Бога над усіляким злом, допомагати людям досвідчувати любов Божу. Яскравим прикладом нам може слугувати постать та творча спадщина праведного Митрополита Андрея Шептицького, який звершував своє пастирське служіння в надскладних історичних умовах першої та другої світових війн; міжвоєнних окупацій тощо¹⁴.

Щодо завдань богослов'я в контексті війни, то однозначно це освітня підготовка фахівців-богословів (*священнослужителів та мирян*), які відповідатимуть актуальним знакам часу та здобудуть відповідні знання та вміння, щоб відповідно служити зраненому внаслідок війни українському суспільству. Особливу увагу слід зосередити на харитативному служінні (*духовний та соціальний супровід поранених, тих, хто був у полоні та рідних, які втратили близьких внаслідок війни*), військовому капеланстві (*духовний супровід воїнів та ветеранів*)¹⁵, а також розвитку інших видів капеланства: медичного, пенітенціарного, освітнього.

Особливу увагу ми вбачаємо у подальшому розвитку структурного підрозділу Академії – Науково-дослідного інституту капеланства¹⁶ та впровадження в освітньо-професійну програму з богослов'я навчальних дисциплін: «Основи капеланського служіння», «Душпастирство у кризових ситуаціях», «Душпастирство сімей»¹⁷.

Саме тому, кафедра богослов'я нашої Академії визначила на 2025-2030 роки основну комплексну тему наукових досліджень: *«Богословські аспекти*

¹² Яцишин А. «Звідки між вами війни...?»: контекстуальне прочитання та актуалізація: Як. 4:1-3 // *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія* / Гол. ред. Р. А. Горбань. Випуск 18. Івано-Франківськ: ІФА, 2023. 106–114 с.; Гоголь В., Деркач В. Війна та мир в ретроспективі католицького вчення // *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 44, С. 19–26.

¹³ П'яста Р. Сучасні виклики і загрози для християнського подружжя та відповідь Католицької Церкви // *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2024. № 56. С. 71–79.

¹⁴ Особливо про це наголошено в : Богослов'я в час війни має дарувати надію — ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. URL : <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademiy-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

¹⁵ Делягинський Р., Гоголь В. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991 – 2022 роки) // *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 42, С. 26–38.

¹⁶ Сторінка Науково-дослідного інституту капеланства, див.: <https://ifaiz.edu.ua/institut-kapelanstva.html>

¹⁷ Профілі ОПП «Богослов'я»: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/623-osvitnia-prohrama>

духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства»¹⁸.

Відповідаючи на другу площину сучасних викликів, які огорнули наше українське суспільство (багатомільйонна міграція внутрішньо переміщених осіб та майже тримільйонна еміграція з України за кордон лише за останні роки), було окреслено (у світлі настанов Синоду Єпископів УГКЦ)¹⁹ другий напрямок розвитку богослов'я в нашій Академії: місійність, євангелізація та керигма, що віднаходить свою часткову реалізацію в нашій академічній освітньо-професійній програмі з богослов'я, зокрема у навчальних дисциплінах «Місіологія та євангелізація»; «Місіологія УГКЦ»; «Проповідництво (християнська керигма)».

Підсумовуючи виступ, слід окреслити, що наша Івано-Франківська академія Івана Золотоустого є регіональним богословським закладом, місія якого поширюється перш за все на простори Івано-Франківської Архієпархії та Митрополії. Однак, з Академією тісно співпрацюють багато єпархій УГКЦ (особливо Коломийська, Чернівецька, Буцацька, Стрийська, Сокальсько-Жовківська єпархії) та Донецький та Харківський екзархати, які направляють на навчання своїх кандидатів до священства²⁰. Будучи помісним закладом вищої освіти ми відкриті на співпрацю також із вищими духовними навчальними закладами УГКЦ із якими маємо підписані угоди про співпрацю (зокрема із Тернопільською Вищою Духовною Семінарією імені патріарха Йосипа Сліпого)²¹.

Ми щиро вітаємо ідею організації даного Форуму богословів. Вносимо пропозицію, що було б доречно проводити даний захід більш частіше, хоча б один раз на десять років. Другою нашою академічною пропозицією є розпочати спільну працю над створенням фахового (наукового) журналу з богослов'я категорії «Б» (а в подальшому категорії «А») як майданчику для ділення досвідом з різної богословської тематики. В цьому ж світлі доречно б було започаткувати серію наукових публікацій (монографій) сучасної богословської тематики.

Від імені всієї спільноти Івано-Франківської академії Івана Золотоустого щиро вдячний Вам за увагу.

*Стаття надійшла до редакції 09.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р.*

¹⁸ Наукова діяльність кафедри богослов'я: основні проекти та напрями, див.: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/784-naukova-robot-a-kb.html>

¹⁹ Постанови Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 2024 року. URL : <https://ugcc.ua/data/postanovy-synodu-epyskopiv-ukraynskoj-greko-katolytskoj-tserkvy-2024-roku-5138/>

²⁰ Договори про співпрацю Академії, див.: <https://ifaiz.edu.ua/novyny/640-dohovory-pro-spivpraciju-ta-vidhuku-na-osvitniu-prohamu.html>

²¹ URL : <https://ifaiz.edu.ua/images/pdf/Dohovora/doh-tern-seminaria.pdf>

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.18>

**ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ЛІТУРГІЙНОГО
БОГОСЛОВ'Я УГКЦ В УКРАЇНІ
(ДОПОВІДЬ НА ЛІТУРГІЙНІЙ СЕКЦІЇ ФОРУМУ БОГОСЛОВІВ УГКЦ)**

Василь ГОГОЛЬ

*кандидат наук з богослов'я, доцент,
доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного
інституту канонічного права та богословських наук,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: gogol.v@ifaiz.edu.ua
ORCID: [0000-0001-5236-885X](https://orcid.org/0000-0001-5236-885X)*

Бібліографічний опис статті: Гоголь В. (2025). Деякі міркування щодо розвитку літургійного богослов'я УГКЦ в Україні (доповідь на літургійній секції Форуму богословів УГКЦ). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20, 256–263.* <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.18>

Vasyl GOGOL

*Candidate of Sciences in Theology, Docent,
Associate Professor of the Department of Theology, Research Fellow of the Research
Institute of Canon Law and Theological Sciences,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: gogol.v@ifaiz.edu.ua
ORCID: [0000-0001-5236-885X](https://orcid.org/0000-0001-5236-885X)*

**SOME CONSIDERATIONS ON THE DEVELOPMENT OF LITURGICAL
THEOLOGY OF THE UGCC IN UKRAINE
(SPEAK AT THE LITURGICAL SECTION OF THE FORUM OF THEOLOGIANS
OF THE UGCC)**

Сьогоднішня рефлексія щодо літургійного богослов'я як однієї із складових богословської освіти і науки в Україні, на нашу думку, повинна розвиватися на запропонованих організаторами Форуму богословів УГКЦ трьох «вихідних позиціях: історична традиція – сучасний стан – перспективи можливі інновації розвитку.

1. Історичний аналіз та бачення майбутнього. У незалежній Українській державі за останніх 30 років відбулися суттєві зміни в «офіційному

статусі», інституційній спроможності та кадровому потенціалі розвитку богословської освіти і науки. Найперше варто звернути увагу на державне та церковне правове регулювання богослов'я як освітньої та наукової спеціальності, яке послідовно впливає на їх інституційне і кадрове забезпечення. Так, якщо у 1990–2014 рр. богослов'я як наукова й освітня спеціальність поступово здобували собі шлях до державного визнання, то за чинним канонічним правом (Кодексом канонів Східних Церков, Партикулярним правом УГКЦ тощо) була основною кадрового забезпечення підготовки нових поколінь священнослужителів. Із легалізацією та відродженням УГКЦ на початку 1990-х рр. сформувалася ціла мережа духовних семінарій (у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Дрогобичі), дяківських і катехитичних інститутів, курсів тощо, з 1994 р. відновила Львівська богословська академія, які були покликані підготувати богословів-науковців, священників, катехитів, дяків-регентів для потреб Церкви, однак не гарантували відповідних професійних і освітніх прав в Українській державі, адже її чинне законодавство не передбачало навіть наявності такої спеціальності, як богослов'я. Поступове «потепління» ставлення Української держави до богослов'я відбулося у 2000–2014 рр., коли спеціальність «богослов'я» у декілька етапів запроваджували до «офіційного», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України переліку освітніх і наукових спеціальностей. Кардинально нова правова ситуація склалася з 2014 р., коли новим Законом України «Про вищу освіту» закладено законодавчі норми для функціонування закладів богословської освіти (з чіткими можливостями державного ліцензування та акредитації, що відкривали нові перспективи професійних і академічних прав випускників), державного визнання раніше (до 1 вересня 2018 р.) здобутих у духовних навчальних закладах різних конфесій України документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання науково-педагогічних працівників. Можемо стверджувати, що в той час було зроблено всі необхідні кроки назустріч Українській державі і Церкві для продовження нормального розвитку богословської освіти і науки в Україні, її подальшої інтеграції в Європейський простір вищої освіти.

Наша Українська Греко-Католицька Церква упродовж 1990–2014 рр., очевидно, вже сформувала значний інституційний та кадровий потенціал (шляхом скерування студентів до європейських і католицьких закладів вищої освіти для підготовки богословів за відповідними спеціалізаціями), який став вагомою основою для «державної легалізації» богослов'я як освітньої і наукової спеціальності в Україні у наступний період. Завдяки цьому на 2025 рік УГКЦ, цілком резонно зберігаючи мережу духовних семінарій, які виконують важливу функцію духовної формації богословів, їх підготовки до священства, також сприяла заснуванню та розвитку закладів вищої освіти, як правило, приватної форми власності (звичайно ж, під управлінням єпископів як засновників), в яких спеціальність «Богослов'я» набула «офіційного статусу» відповідно до чинного законодавства України шляхом ліцензування та акредитації освітніх програм, за якими ведеться підготовка фахівців за першим бакалаврським і другим

магістерським рівнями, а в деяких ЗВО – і за третім освітньо-науковим рівнем доктора філософії (=кандидата наук). Така взаємодія держави і Церкви, слід відзначити, окрім деяких нюансів чи ризиків (як-от потреба постійної підтримки розвитку кадрів науково-педагогічних працівників, належного фінансування інституцій, додаткових витрат на періодичні, кожних п'ять років, витрат на державну акредитацію освітніх програм), дає також і чимало «добрих плодів», адже відтепер бакалаври, магістри та доктори філософії зі спеціальності «Богослов'я» отримують значно ширші можливості самореалізації на благо Церкви і народу: окрім душпастирської праці на парафіях як священники (парохи, сотрудники), відкривається перспектива їх праці в закладах загальної середньої освіти (або як вчителів предметів духовно-морального спрямування, або ж як освітніх капеланів чи педагогів-організаторів), в закладах дошкільної освіти (через заснування приватних «церковних» дитячих садочків, інтернатів тощо), а відтак – і закладах вищої освіти (через здобуття наукового ступеня доктора філософії – до науково-педагогічної праці).

Разом з тим, мусимо відзначити, що певна ейфорія щодо широких можливостей застосування молодим поколінням богословів із дипломами державного зразка права на працевлаштування у різних сферах церковного та суспільного життя в Україні, звичайно, часто натрапляє на нові виклики та перешкоди. Наприклад, диплом бакалавра з богослов'я дає можливість працювати вчителем предметів духовно-морального спрямування у закладах загальної середньої освіти (школах, ліцєях, гімназіях), однак їх частка лише за 2020–2025 рр. суттєво скоротилась з об'єктивних чи суб'єктивних причин (зокрема, недостатність фінансування в умовах воєнного стану, байдужість батьківської спільноти, опір окремих чиновників тощо). Можливості для професійного розвитку докторів філософії з богослов'я, мусимо констатувати, також залишаються недостатніми з певних причин (невелика мережа ЗВО із спеціальністю «Богослов'я», недостатнє фінансування, повільний розвиток наукової діяльності тощо).

Відтак варто звернути увагу на потенційні можливості розвитку богословської освіти і науки в Україні, репрезентованої, зокрема, декількома, інтегрованими в державну систему освіти і науки, закладами вищої освіти під егідою УГКЦ (Український Католицький університет, Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, Київська Трьохсвятительська духовна семінарія УГКЦ). Їхній кадровий науковий і освітній потенціал у найближчій перспективі може сприяти розвитку окремих спеціалізацій (як наприклад, літургійне богослов'я, моральне богослов'я, біблійне богослов'я, догматичне богослов'я, канонічне право тощо). Значним стимулом для цього будуть нові виклики, щодо яких Синод єпископів УГКЦ розроблятиме практичні рекомендації: потреба «зцілення ран війни» спонукає до пошуку і формування нової богословської рефлексії (щодо «справедливої війни і миру», присутності «живого Бога» у житті людини тощо) та здійснення практичних кроків (належного пошанування

пам'яті про загиблих воїнів і цивільних осіб, психологічної реабілітації наслідків ПТСР, духовної реабілітації військовослужбовців та їх родин тощо).

У цьому контексті візії майбутнього розвитку богословської освіти і науки можемо поступово виокремлювати й сегмент літургійного богослов'я, яке, попри наявні стереотипи про «консервативність» чи «сталість» літургійних практик, нібито їх відокремленість від актуальних викликів часу, якраз навпаки, може стати тим богословським фундаментом, на якому буде розвиватися літургійне життя малої церковної спільноти – парафії, краще кажучи, «живої парафії» як «місця зустрічі із живим Христом».

2. Академічний розвиток і дослідження та глобальне служіння й діалог.

Враховуючи саму етимологію терміну «Літургія», що походить із грецького слова і визначається як практика «спільної справи», можемо розвивати окремі богословські рефлексії з літургійного богослов'я, розглядати його не лише виключно як богословське обґрунтування практики богослужінь (відправи Літургії та інших видів богослужінь), але й як «живу основу» для розвитку катехизації, євангелізації, пасторального служіння, а відтак і пошуку відповідей на актуальні виклики часу у взаємозв'язку з іншими «спеціалізаціями» богословської науки (біблійним, догматичним, моральним богослов'ям тощо).

Актуальна сьогодні в УГКЦ практика звершення Літургії в академічному середовищі, тобто серед студентів спеціальності «Богослов'я» у закладах вищої освіти та духовних семінаріях, очевидно, потребує ретельного вивчення, узагальнення досвіду та пошуку відповідей щодо формування «обрядової єдності» чи збереження окремих відмінних елементів літургійного служіння. Такий акцент на дослідженні цієї проблеми саме в середовищі студентів-богословів, на нашу думку, є архи-важливим, адже формування нового покоління священників і «світських» богословів потребує більш чіткої визначеності у освітніх програмах їх підготовки, де освітня дисципліна «Літургійне богослов'я» займає значне місце (навіть за обсягом передбаченого навчального часу). Пасторальний досвід і аналіз багаторічних спостережень за богослужбовою практикою на парафіях УГКЦ вказують на продовження існування окремих особливих літургійних традицій і практик (наприклад, використання дзвіночків на Літургії), які на сьогодні не відповідають ані духові візантійського обряду, ані Партикулярному праву УГКЦ.

Звичайно, давня народна приказка «що попик – то типик» на сьогодні вже не може бути підтверджена якимись дуже різючими прикладами, однак деякі тенденції зберігаються, що з пасторальною метою часто вважаються виправданим явищем, опертим на «побожну традицію». Так, календарна реформа в УГКЦ 2024 р., попри назагал добре її сприйняття більшістю вірних і духовенства, на першому етапі викликала деякі непорозуміння, і лише добра «просвітницька» праця священників дала добрі плоди.

Зважаючи на різний пасторальний досвід, можемо стверджувати, що лише добре продумана і проведена катехизація та євангелізація серед різних вікових категорій вірян, яка повинна бути опертою на вагомій богословській науковій

рефлексії, дозволять розвинути літургійне життя в Церкві на доброму духовному підґрунті, знайти раціональні відповіді на запитання і виклики. Це, у свою чергу, стимулює розвиток наукових досліджень у сфері літургійного богослов'я, їх постійне впровадження в освітню практику підготовки молодого покоління богословів, а відтак – і в щоденне життя парафіяльної спільноти, зокрема, за такими напрямками:

- А) повернення до джерел, їх активне дослідження, популяризація;
- Б) аналіз актуальних богослужбових практик і тенденцій;
- В) використання елементів літургійної традиції як засобів євангелізації;
- Г) адаптація літургійного життя до сучасних реалій.

Розвиток пасторально-богословських засад для діаспори є нагальною відповіддю на сучасні виклики, як-от масова еміграція. Літургійне богослов'я може стати тим живим фундаментом, який забезпечить ідентичність і єдність цих спільнот. Це дозволить Церкві не лише відповідати на пасторальні потреби вірних за кордоном, а й використовувати літургію як основу для євангелізації та катехизації.

Створення багатомовних ресурсів і перекладів є ключовим напрямком для глобального служіння Церкви. Це дасть змогу поширювати богословську рефлексію УГКЦ за межі України, роблячи її доступною для ширшої міжнародної аудиторії. Таким чином, це сприятиме інтеграції українського богослов'я в європейський і світовий простір вищої освіти.

3. Спадщина та інновації. Систематичне документування і розвиток богословської традиції УГКЦ є критично важливим, щоб подолати наслідки історичної маргіналізації літургійної проблематики, яка призвела до «неконтрольованої обрядової гібридизації». Це має бути здійснено через повернення до джерел, їх активне дослідження та постійне впровадження в освітню практику. Це допоможе відновити і зберегти цілісність літургійного уставу, який десятиліттями не дотримувався.

Залучення молодих богословів є запорукою майбутнього розвитку Церкви, адже вони є її кадровим потенціалом. Це передбачає формування нового покоління священників та «світських» богословів, які матимуть ширші можливості для самореалізації на благо Церкви та народу. Розвиток молодіжних ресурсів дозволить інтегрувати їх в освітню практику та забезпечити життєздатність парафіяльних спільнот.

Інтеграція цифрових технологій є ефективним інструментом для євангелізації та залучення вірних до активнішого літургійного життя. Завдяки цьому богословська освіта може стати більш доступною та динамічною, а душпастирство — більш сучасним і адаптованим до потреб вірних. Це дозволяє Церкві ефективно використовувати новітні можливості для поширення своєї місії.

Церковні навчальні заклади, як-от Український Католицький університет та Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, мають ключову роль у реалізації цих напрямків. Вони можуть використовувати свій науковий і освітній

потенціал, щоб готувати фахівців за спеціалізаціями, зокрема літургійне богослов'я. Це дозволить їм розробити та впровадити в освітню практику програми, які відповідатимуть актуальним викликам і потребам Церкви.

Не можуть залишитися поза увагою й основні питання літургійного життя, починаючи від усвідомлення своєї літургійної ідентичності і тих викликів, що стоять перед Церквою і літургією Церкви зокрема. Літургійна ідентичність є фундаментальним питанням, яке не може залишатися поза увагою. Попри стереотипи про "консервативність" літургійних практик, саме літургійне богослов'я може стати тим живим фундаментом, на якому розвиватиметься літургійне життя парафії. Це місце зустрічі з Христом, і воно має бути готовим до актуальних викликів часу, таких як війна та її наслідки. Вирішення питань літургійного життя дозволить Церкві не лише краще відповісти на пасторальні потреби вірних, а й ефективно використовувати літургію як основу для катехизації та євангелізації в сучасному світі.

Після виходу з підпілля літургійна проблематика десятиліттями була маргіналізованою, ба навіть певною мірою пущеною «самопасом». Це спричинило "неконтрольовану обрядову гібридизацію" та відсутність належної літургійної формації у тих, хто мав би бути носієм церковної традиції. Така ситуація застала Церкву зненацька, коли виникла нагальна потреба реформування літургійних обрядів і текстів. Навіть традиційний літургійний устав десятиліттями не дотримувався, і він уже давно перестав відображати реалії практичного богослужіння. Це стало серйозною перешкодою для подальшого розвитку.

Наслідком маргіналізації стало, зокрема, мінімалізація богослужіння і зведення його до Євхаристійної літургії у неділю. Окрім того, відчувається відсутність корпусу традиційних богослужбових літургійних книг та занепад церковного співу. Цей стан підкреслює потребу в терміновій літургійній реформі, яка б враховувала реальні обставини і потреби євангелізації. Зважаючи на те, що традиційний устав не відображає сучасних реалій, настав час розпочати всезагальну дискусію про кардинальне переформатування літургійно-обрядових практик.

Через маргіналізацію літургійної проблематики Церква опинилася перед потребою реформування літургійних обрядів і текстів, що використовуються для богослужіння. Десятиліттями традиційний літургійний устав не дотримувався і вже давно перестав відображати реалії практичного богослужіння. Ця ситуація підкреслює необхідність оновити літургійні практики, аби вони відповідали сучасним потребам Церкви та її вірних. Це не лише повернення до джерел, а й пошук шляхів для забезпечення живого літургійного життя в теперішніх обставинах.

Настав час розпочати всезагальну дискусію щодо кардинального переформатування літургійно-обрядових практик. Ця дискусія повинна враховувати реальні обставини і потреби євангелізації. З огляду на те, що літургійна традиція довгий час була "пущена самопасом", необхідно відкрито

обговорити, як адаптувати богослужіння, щоб воно залишалось актуальним. Метою цієї дискусії є відновлення і розвиток літургійного життя, яке стане основою для катехизації та пасторального служіння, допомагаючи людям краще зустрічатися з живим Христом.

Літургійна реформа вимагає залучення професіоналів високого рівня. За останні 30 років мали бути підготовлені відповідні кадри, яким можна було б доручити важливі завдання щодо підготовки реформи. Проте, можливості для професійного розвитку богословів залишаються недостатніми з певних причин, як-от невелика мережа ЗВО та недостатнє фінансування. Тому важливо скерувати зусилля на розвиток кадрового потенціалу, щоб забезпечити якісну та ґрунтовну літургійну реформу, що відповідатиме потребам Церкви.

Актуальна пасторальна ситуація вимагає пристосування літургійного життя до наявних реалій, таких як секуляризація, війна та масова еміграція. Літургійне богослов'я може стати тим фундаментом, на якому будуть розвиватися нові богословські рефлексії щодо "справедливої війни і миру" та присутності "живого Бога". Це також включає практичні кроки, як-от належне вшанування пам'яті загиблих, психологічна та духовна реабілітація військовослужбовців та їхніх родин. Таким чином, літургія стає інструментом зцілення та підтримки у найскладніші моменти.

Формація майбутніх священнослужителів має передбачати більш поглиблене вивчення власної традиції та методів її дослідження. Це ключовий елемент для подолання «неконтрольованої обрядової гібридизації», яка виникла після виходу Церкви з підпілля. Навчальні програми мають бути орієнтовані на формування нового покоління священників, які чітко розуміють свою літургійну ідентичність і мають глибокі знання візантійського обряду. Це не лише допоможе уникнути мінімалізації богослужіння, а й сприятиме відновленню і збереженню цілісності літургійного уставу, який десятиліттями не дотримувався.

Цифрові технології можуть стати надзвичайно ефективним інструментом для євангелізації та залучення церковного загалу до більш активного літургійного життя. Вони дозволяють поширювати богословські ресурси, допомагати у катехизації та полегшувати доступ до літургійних текстів і співу. Завдяки технологіям, Церква може досягти ширшої аудиторії, особливо молоді, яка активно користується цифровими медіа. Це також дозволить адаптувати душпастирство до сучасних умов, особливо в контексті масової еміграції, забезпечуючи зв'язок зі спільнотами в діаспорі.

Аналіз актуальних богослужбових практик і тенденцій є критично важливим для розвитку літургійного богослов'я. Цей аналіз дозволить ідентифікувати існуючі відмінності, що не відповідають духу візантійського обряду або Партикулярному праву УГКЦ. Це допоможе подолати наслідки історичної маргіналізації літургійної проблематики і відновити обрядову єдність. Вивчення цих практик дозволить розробити продумані катехизаційні програми,

які ґрунтуються на наукових богословських рефлексіях і сприятимуть розвитку живого літургійного життя.

Використання елементів літургійної традиції, таких як іконографія та церковний спів, може стати потужним засобом євангелізації позацерковних середовищ. Це дозволить Церкві ділитися своєю духовною та культурною спадщиною з ширшою аудиторією. Замість того, щоб бути лише елементами внутрішнього богослужіння, ці традиції можуть стати «візитівкою» Церкви, яка приваблюватиме людей і заохочуватиме їх до пошуку духовності. Це допомагає розкрити богослужбові практики не лише як обґрунтування богослужінь, а як "живу основу" для євангелізації.

*Стаття надійшла до редакції 09.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р.*

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.19>

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО: ЗВІТ ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ ТА ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА 2014-2025 РОКИ (ДОПОВІДЬ В СЕКЦІЇ «ІСТОРІЯ ЦЕРКВИ» ВСЕЦЕРКОВНОГО ФОРУМУ «БОГОСЛОВ'Я УГКЦ В ХХІ СТОЛІТТІ: ЗНАКИ ЧАСУ І НАДІЇ», 26–28 ВЕРЕСНЯ 2025 РОКУ)

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви,*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Бібліографічний опис статті: Маслій О. (с.А.), Делятинський Р. (2025). Науково-дослідний інститут історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого: звіт про науково-дослідну та освітню діяльність за 2014–2025 роки. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 264–270. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.19>

Olha (s. Andreia) MASLII

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Second Deputy Director and Research Fellow of the Research Institute of Church
History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Ruslan DELIATYNSKYI

Candidate of Historical Sciences, Docent,

*Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy
Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,*

*PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

**SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE OF CHURCH HISTORY OF THE
IVANO-FRANKIVSK ACADEMY OF IVAN ZOLOTOSTOGO: REPORT ON
SCIENTIFIC RESEARCH AND EDUCATIONAL ACTIVITIES FOR 2014-
2025**

(REPORT IN THE SECTION “CHURCH HISTORY” OF THE ALL-CHURCH
FORUM “UGCC THEOLOGY IN THE 21ST CENTURY: SIGNS OF THE TIMES
AND HOPE”, SEPTEMBER 26–28, 2025)

У жовтні 2014 року було засновано Інститут історії Церкви в структурі Івано-Франківського богословського університету імені святого Івана Золотоустого (ІЦ-ІФБУ).

У листопаді 2018 року цей інститут було реорганізовано у Науково-дослідний інститут історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого (далі – НДІ-ІЦ-ІФАІЗ).

Одним із головних завдань НДІ-ІЦ-ІФАІЗ є формування науково-дослідного центру з метою дослідження проблем історії Церкви в Україні, зокрема історії УГКЦ, з урахуванням сучасного суспільно-політичного та соціально-культурного контексту.

I. Особовий склад:

- кандидати наук (доктори філософії):

Єгрешій Олег, Делятинський Руслан, Маслій Андрія (Ольга).

II. Підготовка наукових кадрів:

- навчаються в докторантурі/аспірантурі, працює над докторською/кандидатською (PhD) дисертацією, перебуває на закордонних студіях

Один студент (Жук Андрій (з 2023 р.)) навчається в аспірантурі при кафедрі історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (з спеціальності 032 «Історія та археологія») на тему: «Тернопільсько-Зборівська митрополія УГКЦ в суспільному житті України (середина ХІХ – початок ХХІ ст.)», науковий керівник – Олег Єгрешій.

- навчалися та продовжують навчатися на освітній програмі за другим (магістерським) рівнем вищої освіти (на базі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника)

З 2000 по 2025 рр. навчалися та продовжують навчатися вісім наших випускників (Букатчук Маркіян (2020–2022 н. р.); Жук Андрій (2021–2023 н.р.); Бойко Петро (2022–2024 н. р.); Мельничук Володимир (2022–2024 н. р.); Романишин Віталій (2022–2024 н. р.); Станіщук Ігор (2022–2024 н. р.); Мужик Ростислав (2023–2025 н. р.); Півхлопик Володимир (2023–2025 н. р.), Одокій Павло (2025–2027 н. р.), Сенчук Олексій (2025–2027 н. р.), Юнгер Святослав (2025–2027 н. р.), Франко Назарій (2025–2027 н. р.).

III. Освітня діяльність

- навчальні курси в ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»:

1. «Історія християнства», 270 год. / 9 кр. ЄКТС, 1, 2 курс за ОР бакалавра. – Андрея (Ольга) Маслій.

2. «Історія християнства в Україні», 210 год. / 7 кр. ЄКТС, 1, 2 курс за ОР бакалавра. – Андрея (Ольга) Маслій.

3. «Актуальні питання історії Церкви в Україні», 90 год. / 3 кр. ЄКТС, 1 курс за ОР магістра. – Руслан Делятинський.

4. «Історія Церкви в Україні: регіональні аспекти», 90 год. / 3 кр. ЄКТС, 1 курс за ОР магістра. – Руслан Делятинський.

5. Переддипломна навчальна практика, 90 год. / 3 кр. ЄКТС, 1 курс за ОР магістра. – Андрея (Ольга) Маслій, Руслан Делятинський.

6. Педагогічна асистентська виробнича практика, 90 год. / 3 кр. ЄКТС, 1 курс за ОР магістра. – Андрея (Ольга) Маслій, Руслан Делятинський.

- керівництво магістерськими (дипломними) роботами в ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого» за 2019–2025 н. р.:

Написано 32 магістерські роботи із історії християнства та історії християнства в Україні. Тематика: від історичних подій в історії Католицької Церкви до локальної історії (розвитку єпархії, деканатів та відтворення просопографічних портретів представників духовенства).

- керівництво курсовими роботами в ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»

Здійснювалося у 2018–2020 навчальному роках з дисципліни «Історія християнства», відтак за результатами перегляду ОПП «Богослов'я» за ОР бакалавра з 2020/2021 навчального року запроваджено ОК «Міждисциплінарна курсова робота».

IV. Наукові проекти та дослідницькі гранти

1. Біографічний словник духовенства Станіславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): науково-довідкове видання. Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і

методики викладання; Державний архів Івано-Франківської області. Авторський колектив: Руслан Делятинський, Олег Єгрешій, Андрея (Ольга) Маслій, Тарас Галян, Андрій Гресько. Термін виконання: 2022–2027 рр.

2. Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в персоналіях. Комплексна держбюджетна тема науково-дослідної роботи (державний реєстраційний номер: 0123U103003; дата реєстрації 26.06.2023, термін виконання 01.07.2023–30.12.2028). Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання. Керівник – Ігор Райківський; виконавці теми: Олег Єгрешій, Андрій Королько, Андрій Гресько, Руслан Делятинський, Андрея (Ольга) Маслій, Василь Гоголь.

3. Жива історія відродження УГКЦ: науково-дослідний і культурно-просвітницький проект. Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання; Український Католицький Університет, Інститут історії Церкви; Івано-Франківське Архієпархіальне Управління Української Греко-Католицької Церкви; Івано-Франківське обласне об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Авторський колектив: Руслан Делятинський, Андрея (Ольга) Маслій, Олег Єгрешій, Андрій Гресько, Андрій Королько, Ігор Гурак; Олег Турій, Світлана Гуркіна, Анатолій Бабинський, Тарас Бублик; Михайло Макар, Андрій Туз, Михайло Січка, Ярема Петрів, Андрій Деркач. Термін виконання: 2025–2030 рр.

V. Наукові форуми

- організація:

- конференцій, круглі столи тощо:

У 2014–2025 рр. організовано 10 науково-практичних конференцій (всеукраїнських та з міжнародною участю) та чотири тематичні пересувні банерні виставки.

- участь у наукових заходах:

- вітчизняні наукові конференції, виступи з доповіддю, публічні лекції

Олег Єгрешій учасник понад 30 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференцій.

Руслан Делятинський учасник близько 30 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференцій.

Андрея (Ольга) Маслій учасниця близько 20 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференцій.

VI. Опубліковані наукові праці

- розділи у колективних виданнях (монографії, енциклопедії):

Статті-гасла (понад 110 статей) в наукових енциклопедіях «Західно-Українська Народна Республіка» (Львів – Івано-Франківськ, 2018–2022) та

«Енциклопедія Сучасної України» (10 статей-гасел), одна монографія (про блаженного Миколая Чарнецького).

- публікації у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, до наукометричних баз, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection (категорії «А», «Б»)

Олег Єгрешій – 23 публікації;

Руслан Делятинський – 21 публікація;

Андрея (Ольга) Маслій – 9 публікацій.

- апробаційні та/або науково-популярні, та/або консультаційні (дорадчі), та/або науково-експертні публікації з наукової або професійної тематики:

Руслан Делятинський – 56 публікації.

Андрея (Ольга) Маслій – 23 публікації.

- наукове редагування і впорядкування публікацій:

Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.

Руслан Делятинський - відповідальний секретар (2014 р.);

Олег Єгрешій - відповідальний секретар (2015-2017 рр.);

Андрея (Ольга) Маслій - відповідальний секретар (2018-2025 рр.).

- рецензування результатів наукових досліджень (монографій, збірників праць, статей, дисертацій та їх авторефератів, підручників, навчальних посібників і т.п.)

Олег Єгрешій – рецензент чотирьох монографій;

Руслан Делятинський – рецензент десяти монографій і науково-популярних видань;

Андрея (Ольга) Маслій – рецензент однієї монографії.

Головні вектори руху (науково-освітнього) з огляду на наявні ресурси!

Основними векторами руху в науково-освітній сфері є реалізація трьох проектів:

1) «Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): науково-довідкове видання». Реалізується з власної ініціативи НДІ-ІЦ-ІФАІЗ. Результати: публікація серії наукових статей (у формі біограм на літери від «А» до «Я») у науковому журналі «Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія». Термін виконання: 2022–2032 рр.

2) «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в особах». Реалізується з 2022 р з власної ініціативи НДІ-ІЦ-ІФАІЗ, а з липня 2023 р. – разом із кафедрою історії України Карпатського національного університету імені Василя Стефаника як держбюджетна (на умовах власної ініціативи) комплексна наукова тема (науковий керівник – доктор історичних наук, професор Ігор Райківський; державний реєстраційний номер УкрІНТЕІ № 0123U103003; дата реєстрації 26.06.2023 р., термін виконання 01.07.2023–30.12.2028). Результати: організація та проведення наукових конференцій,

публікації результатів дослідження у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, до наукометричних баз та науково-популярних виданнях;

3) «Жива історія відродження УГКЦ: науково-дослідний і культурно-просвітницький проект». Результати: запис інтерв'ю в учасників та свідків відродження УГКЦ (станом на 10 вересня 2025 р. записано 29 інтерв'ю, зібрано колекцію 70 фотографій, 8 документів), створення та ведення сайту «Жива історія відродження УГКЦ» (<https://history-ugcc.if.ua/>), організація наукових конференцій, публікація результатів досліджень у фахових наукових виданнях, культурно-просвітницька співпраця з Івано-Франківською обласним об'єднанням ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка, архієпархіальним управлінням Івано-Франківської архієпархії УГКЦ.

1. Пріоритетом нашої діяльності залишається забезпечення освітньої складової навчальних дисциплін відповідно до акредитованих державою освітньо-професійних програм спеціальності «Богослов'я» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого. Відтак науково-дослідницька робота наукових співробітників НДІ-ІЦ-ІФАІЗ займає друге місце, і поряд з освітньою, науково-педагогічною діяльністю на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін ІФАІЗ виконує «допоміжну» функцію, актуалізується переважно з огляду на власні наукові зацікавлення та ліцензійні вимоги до кадрів науково-педагогічних працівників за вказаними освітньо-професійними програмами.

2. Кількість наукових співробітників Науково-дослідного інституту історії Церкви ІФАІЗ залишається на рівні трьох осіб, всі працюють на громадських засадах, а директор НДІ Олег Єгрешій за основним місцем роботи працює на кафедрі історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Зважаючи на відсутність відповідного фінансування, наразі збільшення кількості наукових співробітників НДІ-ІЦ-ІФАІЗ не розглядалося, хоча кадровий резерв поступово формується через «паралельне» навчання студентів ІФАІЗ за освітньо-професійними програмами «Середня освіта (історія)» й «Історія та археологія» в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

3. Матеріально-технічні та фінансові ресурси НДІ-ІЦ-ІФАІЗ є мінімальними, оскільки наукові співробітники використовують виключно приміщення кафедр ІФАІЗ, додаткове технічне обладнання тривалий час було відсутнім. Упродовж 2014–2019 рр. науковим співробітниками НДІ-ІЦ-ІФАІЗ створено 4 банерні пересувні виставки, присвячені окремим проблемам історії УГКЦ (відповідно до серії наукових конференцій), які досі зберігаються у згорнутому вигляді в непристосованому приміщенні. У процесі реалізації проекту держбюджетної (на умовах власної ініціативи) комплексної теми «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в особах» (з липня 2023 р.) здобуто підтримку редколегії фахового наукового видання «Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»»

щодо безкоштовної публікації результатів наукових досліджень. На початку реалізації проекту «Жива історія відродження УГКЦ» в січні 2025 р. ми зустрілися із технічними труднощами – збереження відео-записів інтерв'ю на електронних носіях, відсутністю єдиного центру зберігання наукової інформації. Деякий час технічну підтримку (оператора з відеокамерою) для записів інтерв'ю НДІ-ІЦ-ІФАІЗ отримував від видавництва «Нова Зоря» та Івано-Франківської духовної семінарії УГКЦ. За кошти грантодавців (української спільноти з США) у червні 2025 р. придбано відеокамеру, яку поставлено на баланс Івано-Франківського обласного об'єднання «Просвіта», і тепер спільно використовується для записів інтерв'ю. Завдяки фінансовій підтримці архієпископа і митрополита Івано-Франківського УГКЦ Володимира Війтишина у серпні 2025 р. було придбано та встановлено в приміщенні кафедр ІФАІЗ комп'ютер з великим об'ємом пам'яті (12 терабайт), що є достатнім для збереження та опрацювання інтерв'ю, а відтак і для функціонування сайту проекту. Відкритими залишаються питання подальшого технічного і фінансового забезпечення, транскрибування інтерв'ю та формування архівних справ за результатами проекту «Жива історія відродження УГКЦ».

Колектив наукових співробітників НДІ-ІЦ-ІФАІЗ планує продовжувати реалізацію вищезгаданих трьох наукових проектів, кожен із яких має як науково-теоретичне, так і практичне, культурно-просвітницьке і духовно-пасторальне значення.

Результати цих наукових досліджень можуть бути використані в декількох напрямках:

1) формування бази даних про духовенство УГКЦ сприятиме пошуку інформації та розробці беатифікаційних справ сучасних ісповідників віри (за сприяння Місії «Постуляційний центр беатифікацій і канонізацій святих УГКЦ»);

2) формування окремих осередків для популяризації історії УГКЦ – музеїв церковної історії (як наприклад, у с. Фитьків Надвірнянського району), духовних паломницьких центрів (у с. Погоня, с. Крилос, с. Старуня тощо);

3) розробка маршрутів для релігійного паломництва, наприклад, за місцями перебування блаженних священномучеників чи окремих діячів УГКЦ (як наприклад, Миколая Чарнецького, Григорія Хомишина, Симеона Лукача та багатьох інших);

4) матеріали біографій духовенства і мирян УГКЦ для проведення курсів катехизації та євангелізації на парафіяльному, деканальному та єпархіальному рівнях УГКЦ;

5) розробка у співпраці із закладами загальної середньої освіти програм національно-патріотичного виховання сучасної української молоді (наприклад, з нагоди Року митрополита Андрея Шептицького чи інших важливих ювілейних подій з історії УГКЦ).

*Стаття надійшла до редакції 09.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р.*

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.20>

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ПРОГРАМА «КИЇВСЬКЕ ХРИСТІЯНСТВО» ЯК
БОГОСЛОВСЬКА ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА: ПРАКТИКА
ВИКОРИСТАННЯ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ ІВАНА
ЗОЛОТОУСТОГО
(ДОПОВІДЬ У ФОКУС-ГРУПІ «КИЇВСЬКЕ ХРИСТІЯНСТВО»
ВСЕЦЕРКОВНОГО ФОРУМУ «БОГОСЛОВ'Я УГКЦ В ХХІ СТОЛІТТІ:
ЗНАКИ ЧАСУ І НАДІЇ», 26–28 ВЕРЕСНЯ 2025 РОКУ)**

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви,*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Бібліографічний опис статті: Маслій О. (с.А.), Делятинський Р. (2025). Науково-дослідна програма «Київське християнство» як богословська історична спадщина: практика використання в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 271–279. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.20>

Olha (s. Andreia) MASLII

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Second Deputy Director and Research Fellow of the Research Institute of Church
History,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,*

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Ruslan DELIATYNSKYI

Candidate of Historical Sciences, Docent,

*Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy
Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,*

PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,

Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

**SCIENTIFIC RESEARCH PROGRAM “KYIV CHRISTIANITY” AS A
THEOLOGICAL HISTORICAL HERITAGE: THE PRACTICE OF USING
IVAN ZOLOTOSTY AT THE IVAN-FRANKIVSK ACADEMY
(REPORT TO THE FOCUS GROUP “KYIV CHRISTIANITY” OF THE ALL-
CHURCH FORUM “UGCC THEOLOGY IN THE 21ST CENTURY: SIGNS OF
THE TIMES AND HOPE”, SEPTEMBER 26–28, 2025)**

Наша Івано-Франківська академія Івана Золотоустого не має безпосереднього відношення до підготовки серії видань науково-дослідної програми «Київське християнство». Але ми активно використовуємо академічними напрацюваннями фахівців з богословських, канонічних і соціокультурних джерел передання Київської митрополії, а також, як зазначається у інтерпретації теми, «рецепції в слов'янських землях унійної ідеї».

З метою організації наукової роботи науково-педагогічних працівників ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого» було засновано три науково-дослідні інститути: Інститут канонічного права, Інститут історії Церкви та Інститут капеланства і родини. Як наукова співробітниця науково-дослідного інституту історії Церкви ІФАІЗ хочу на прикладі його діяльності проаналізувати, як саме ми імплементуємо напрацювання «Київське християнство» в освітню та наукову діяльність.

Три найважливіші складові:

1. Освітньо-професійна програма «Богослов'я» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти.

Так, майже всі (або окремі з них) видання науково-дослідної серії «Київське християнство» вказані у переліку основної та рекомендованої літератури у робочих програмах (силабусах) з навчальних дисциплін для студентів освітнього рівня бакалавра, зокрема, таких як «Історія філософії», «Філософія», «Релігія і культура», «Релігія і політика», «Історія християнства в Україні», а також за освітнім рівнем магістра – з навчальних дисциплін «Актуальні питання історії Церкви в Україні» та «[Історія Церкви в Україні: регіональні аспекти](#)».

Для прикладу проаналізуємо детальніше використання видань цієї серії при викладанні двох навчальних дисциплін: для ОР бакалавра – «Історія християнства в Україні»; для ОР магістра – «[Історія Церкви в Україні: регіональні аспекти](#)» (таблиця 1).

№	Тема (лекційна чи практична)	Видання «Київського християнства»
Дисципліна «Історія християнства в Україні» для ОР бакалавра		
1	«Історія християнства в Україні» як навчальна дисципліна. Вступ.	Ознайомлення студентів із програмою «Київське християнство»
2	Початки християнства на українських землях (I – IX ст.)	ерм. Юстин Бойко, студит. Святий Климент Римський в агіографічних та літургійних церковнослов'янських рукописах. – Львів: Український католицький університет, 2020. – 584 с. + 24 іл. (Серія «Київське християнство», т. 20).
3	Християнство в умовах політичної роздробленості Русі та монголотатарського завоювання (XII – XIII ст.)	Духовна спадщина Давнього Галича: Науково-популярний збірник. Львів; Івано-Франківськ: Вид-во УКУ, 2018. 168 с. + 17 іл. (Серія "Київське християнство", т. 12).
4	Київська митрополія та її митрополити у XV – XVI ст.	Назар Заторський. «Послання Мисаїла до папи Сикста IV» 1476 року: реконструкція архетипу. Львів: УКУ, 2018. 588 с. (Серія «Київське християнство», т. 15).
5	Унія та православ'я на українських землях першої половини XVII ст.	Святий Йосафат Кунцевич: документи і дослідження (до 400-ліття мученицької смерті) / упоряд.: Іван Альмес, Олег Дух. Львів: Вид-во УКУ, 2024. (Серія «Київське християнство», т. 33).
6	Унія та православ'я на українських землях першої половини XVII ст.	Ігор Скочияс. "Slavia Unita" в історії та культурі Київської митрополії кінця XVI – XVIII ст. / вст. ст. Максима Яременка; упоряд.: Оксана Вінниченко, Олексій Вінниченко, Ірина Скочияс, Ярослав Федорук, Максим Яременко. Львів – Київ: Український католицький університет, 2024. xvi + 840 с. (Серія "Київське християнство", т. 34).
7	Унія та православ'я на українських землях першої половини XVII ст.;	Собори Київської архієпархії XV–XVIII століть: документи і матеріали / заг. ред. та істор. нарис Ігоря Скочияса; упоряд.

	Унійна Церква у другій половині XVII – XVIII ст.	Дарії Сироїд, Ігоря Скочиляса та Ірини Скочиляс. – Львів: Український католицький університет, 2022. – ссxxx + 418 с. – (Серія «Київське християнство», т. 14).
8	Замойський собор 1720 р.	Замойський провінційний собор Руської Унійної Церкви 1720 року, кн. 1: Діяння та постанови / упоряд. Р. Паранько, Іг. Скочиляс, Ір. Скочиляс. – Львів: Український католицький університет, 2021. – с + 804 с. – (Серія «Київське християнство», т. 23). Замойський провінційний собор Руської Унійної Церкви 1720 року: у 2 т., 3 кн. / упоряд. І. Альмес, Д. Сироїд, Іг. Скочиляс, Ір. Скочиляс, М. Тупиця, Т. Шманько, кн. 2: Документи та дослідження; кн. 3: Наукові студії. Львів: УКУ 2025. (Серія «Київське християнство», т. 35).
9	Релігійне життя на українських землях в Австрійській монархії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.	Поділ Київської та піднесення Галицької унійних митрополій: Документи та матеріали ватиканських архівів (1802–1808 роки) / Упорядкування, вступ і коментарі Вадима Ададунова. Львів: Видавництво УКУ, 2019. 256 с. (Серія „Київське християнство”, т. 19).
10	Роль Греко-католицької Церкви у національному відродженні Галичини XIX ст.	Дух О. Превелебні панни: Жіночі чернечі спільноти Львівської та Перемишльської єпархій у ранньомодерний період. Львів: В-во УКУ, 2017. 752 с.: іл., табл., карти + 7 карт.(Серія «Київське християнство», т. 5).
11	Роль Греко-католицької Церкви у національному відродженні Галичини XIX ст.	Іван Альмес. Від молитви до освіти: Історія читання ченців Львівської єпархії XVII–XVIII ст. Львів: Український католицький університет 2021. 588 с. (Серія «Київське християнство», т. 26)
Дисципліна «Історія Церкви в Україні: регіональні аспекти» для ОР магістра		
1	Вступ до дисципліни «Історія Церкви в Україні: регіональні аспекти»	Ознайомлення студентів із серією видань науково-дослідної програми «Київське християнство»

2	Розвиток історіографії історії Церкви в Україні: основні етапи та здобутки	Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії / Упоряд. Л. Моравська, І. Скочиляс. Львів: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Видавництво УКУ, 2016. xlvі + 602 с. + 8 с. іл.
3	Проблема християнізації України, формування та розвитку ієрархічної організаційної структури Київської Церкви (I–XVI ст.) в новітній історіографії.	Скочиляс І. “Дар любові”: куниче (катедрастик) у Київській митрополії XIII–XVIII століть. Львів: Вид-во УКУ, 2013. 160 с. (Серія «Київське Християнство», т. 1). Анджей Гіль, Ігор Скочиляс. Володимирсько-Берестейська єпархія XI–XVIII століть: історичні нариси. Львів: Вид-во Львівської політехніки 2013. 288 с. [Серія «Київське християнство», т. II, серія «Монографії», 2]. Скочиляс І., Фрис В. Духовна спадщина Давнього Галича: науково-популярний збірник. Львів – Івано-Франківськ: Вид-во УКУ, 2018. 168 с. + 17 іл. (Серія «Київське християнство», т. 12). Заторський Н. «Послання Мисаїла до папи Сикста IV» 1476 року: реконструкція архетипу. Львів: УКУ, 2018. 588 с. (Серія «Київське християнство», т. 15).
4	Берестейська унія 1596 р. та особливості розвитку Православної та Уніатської / Греко-Католицької Церков наприкінці XVI – у першій половині XX ст.: дискурс новітньої історіографії.	Білик В., Карліна О. Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. 304 с. (серія „Київське християнство”, т. 13). Богословський трактат Кирила Транквіліона Ставровецького «Зерцало богословії» (Почаїв 1618): Факсимільне видання, транслітерація тексту і наукове дослідження / відпов.ред. В. Мойсієнко.

		<p>Львів: В-во УКУ, 2021. 616 с. (Серія «Київське християнство», т. 24).</p> <p>Замойський провінційний собор Руської Унійної Церкви 1720 року. Кн. 1: Діяння і постанови / упоряд. Р. паранько, Іг. Скочияс, Ір. Скочияс. Львів: УКУ, 2021. 804 с. (Серія «Київське християнство», т. 23).</p> <p>Поділ Київської та піднесення Галицької унійних митрополій: Документи та матеріали ватиканських архівів (1802 – 1808 роки) / Упорядкування, вступ і коментарі В. Ададунова. Львів: Вид-во УКУ, 2019. 256 с. (Серія «Київське християнство», т. 19).</p> <p>Яременко М. Перед викликами уніфікації та дисциплінування: Київська православна митрополія у XVIII століття. Львів: В-во УКУ, 2017. 272 с. (Серія «Київське християнство», т. 4).</p>
5	Християнські Церкви в Україні та діаспорі в другій половині XX – на початку XXI ст.	Ігор Скочияс. "Slavia Unita" в історії та культурі Київської митрополії кінця XVI – XVIII ст. / вст. ст. Максима Яременка; упоряд.: Оксана Вінниченко, Олексій Вінниченко, Ірина Скочияс, Ярослав Федорук, Максим Яременко. Львів – Київ: Український католицький університет, 2024. xvi + 840 с. (Серія "Київське християнство", т. 34).
6	Історія парафії, монастиря, єпархії та біографістика як напрями наукових досліджень церковної історіографії	<p>На перехресті культур: Монастир і храм Пресвятої Трійці у Вільнюсі: Колективна монографія за ред. Альфредаса Бумблаускаса, Сальвіюса Кулявічюса та Ігоря Скочияса / 2-ге, виправл. й доповн. видання. Львів: Видавництво УКУ, 2018. 912 с. (Серія „Київське християнство”, т. 16).</p> <p>Скочияс І. Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII–XVIII століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія. Т.2: Протоколи генеральних візитацій. Львів: Видво УКУ, 2004. ССVIII + 512 с.</p>

		<p>Собори Київської архієпархії XV–XVIII століть: документи і матеріали / заг. ред. та істор. нарис Ігоря Скочилияса; упоряд. Дарії Сироїд, Ігоря Скочилияса та Ірини Скочилияс. – Львів: Український католицький університет, 2022. – ссххх + 418 с. – (Серія «Київське християнство», т. 14).</p> <p>Юрій Волошин. Парафіяльна спільнота. Пирятинська протопопія другої половини XVIII ст. (соціально-історичний та історико-демографічний виміри). Львів: Український католицький університет 2023. – 420 с. (Серія «Київське християнство», т. 30).</p>
--	--	---

2. Наукові дослідження

Науково-дослідний Інституту історії Церкви нашого закладу працює над реалізацією наступних проектів:

Біографічний словник духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): науково-довідкове видання (Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання; Державний архів Івано-Франківської області. Авторський колектив: Руслан Делятинський, Олег Єгреший, Андрія (Ольга) Маслій, Тарас Галян, Андрій Гресько. Термін виконання: 2022–2027 рр.);

Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в персоналіях (Комплексна держбюджетна тема науково-дослідної роботи (державний реєстраційний номер: 0123U103003; дата реєстрації 26.06.2023, термін виконання 01.07.2023–30.12.2028). Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання. Керівник – Ігор Райківський; виконавці теми: Олег Єгреший, Андрій Королько, Андрій Гресько, Руслан Делятинський, Андрія (Ольга) Маслій, Василь Гоголь);

Жива історія відродження УГКЦ: науково-дослідний і культурно-просвітницький проект (Відповідальні установи: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, НДІ історії Церкви; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання; Український Католицький Університет, Інститут історії Церкви; Івано-Франківське Архієпархіальне Управління Української Греко-Католицької Церкви; Івано-Франківське обласне об'єднання ВУТ «Просвіта»

ім. Т. Шевченка. Авторський колектив: Руслан Делятинський, Андрея (Ольга) Маслій, Олег Єгрешій, Андрій Гресько, Михайло Макар, Андрій Туз, Михайло Січка, Ярема Петрів, Андрій Деркач. Термін виконання: 2025–2030 рр.).

Для реалізації цих проектів ми також використовуємо напрацювання «Київського християнства». Особливо цінними для нас є джерельна база:

1. Поділ Київської та піднесення Галицької унійних митрополій: Документи та матеріали ватиканських архівів (1802–1808 роки) / Упорядкування, вступ і коментарі Вадима Ададунова. Львів: Видавництво УКУ, 2019. 256 с. (Серія „Київське християнство”, т. 19).

2. Анджей Гіль, Ігор Скочиляс. Володимирсько-Берестейська єпархія XI–XVIII століть: історичні нариси. Львів: Вид-во Львівської політехніки 2013. 288 с. [= «Київське християнство», т. II, серія «Монографії», 2].

3. Білик В., Карліна О. Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. 280 с. (Серія „Київське християнство”, т. 13).

4. Скочиляс Ігор. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVII століть: організаційна структура та правовий статус. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2010. – xxiv + 832 с. + 16 с. кольор. іл.

Хронологічними межами наукових досліджень працівників Інституту історії Церкви є XIX – XX ст. Однак історіографічний доробок досліджень, що виходить за вказані хронологічні рамки, для нас є важливим та істотним.

3. При написанні магістерських дипломних робіт нашими студентами, як джерелознавча база:

Вінтонів Іван (2022–2024 н. р.) тема роботи: «Розвиток структур Української Греко-Католицької Церкви в Україні та діаспорі як шлях досягнення Патріархату (2000–2020 рр.)» (Білик В., Карліна О. *Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. 304 с. (серія „Київське християнство”, т. 13);*

Романишин Віталій (2022–2024 н. р.) тема роботи: «Історичний розвиток Гусятинського деканату Станиславівської єпархії Греко-Католицької Церкви (1885–1946 рр.)» (Скочиляс І. *Галицька (Львівська) єпархія XII – XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів: Вид-во УКУ, 2010. XXIV+832 с.; Скочиляс І. Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII – XVIII століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія. Т.2: Протоколи генеральних візитацій. Львів: Вид-во УКУ, 2004. ССVIII + 512 с.);*

Котик Тарас (2024–2026 н. р.) тема роботи: «Постать святого Йосафата Кунцевича в історії Католицької Церкви» (*Святий Йосафат Кунцевич: документи і дослідження (до 400-ліття мученицької смерті) / упоряд.: Іван Альмес, Олег Дух. Львів: Вид-во УКУ, 2024. (Серія «Київське християнство», т. 33),*

а також як приклад дослідження та модель публікації джерельних матеріалів:

Галян Тарас (2023–2025 н. р.) тема роботи: «Візитаційні документи Станиславівської єпархії Греко-Католицької Церкви (1885–1946 рр.)». Об'єктом дослідження стали візитаційні документи Станиславівської єпархії Греко-Католицької Церкви за 1885–1946 роки, а предметом дослідження: процес формування візитаційних документів, стан їхньої збереженості та перспективи введення у науковий обіг, їх змістовне наповнення та значення для дослідження історії Греко-Католицької Церкви.

Дослідження стосується ХІХ – першої половини ХХ ст., але саме науковий доробок дослідників «Київського християнства» став зразком для упорядкування та дослідження візитаційних документів Станиславівської єпархії (Скочиляс І. *Генеральні візитації Київської унійної митрополії ХVІІ-ХVІІІ століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія. Т. 2: Протоколи генеральних візитацій. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. ССVІІІ + 512 с.; Скочиляс І. Масові джерела з історії Унійної Церкви ХVІІ-ХVІІІ століть і перспективи студіювання киевохристиянської традиції в Україні // Скочиляс І. Генеральні візитації Київської унійної митрополії ХVІІ-ХVІІІ століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія. Т. 2: Протоколи генеральних візитацій. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. С. ХІV–ХХХ.)*

Програма «Київське християнство» є надзвичайно важливою, найперше для наукового середовища, пізніше для широкого загалу. Адже через дослідження та публікацію спадщини Київської Церкви ми можемо торкнутися до цієї епохи, зрозуміти виклики та процеси, які відбувалися, а також прослідкувати рефлексії наших попередників на ці виклики. Від себе хочемо подякувати науковцям за працю над цією програмою і побажати нових творчих здобутків.

*Стаття надійшла до редакції 09.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.12.2025 р.*

Рецензії

УДК 271.4-773(477.86)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.21>

ДОБРИЙ ПРИКЛАД НОВІТНЬОГО ІСТОРІОПИСАННЯ ОДНІЄЇ ПАРАФІЇ УГКЦ: РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ О. Д-РА ВІТАЛІЯ КОЗАКА «МОНАСТИРСЬКА ЦЕРКВА. ДО ІСТОРІЇ ДАВНЬОЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ПАРАФІЇ» (ТЕРНОПІЛЬ: ДЖУРА, 2025. 232 С.)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник
директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії
Церкви*

*ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)*

Бібліографічний опис статті: Делятинський Р. (2025). Добрий приклад новітнього історіописання однієї парафії УГКЦ: рецензія на монографію о. д-ра Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» (Тернопіль: Джура, 2025. 232 с.). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20*, 280–286. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.21>

Ruslan DELIATYNSKYI

*Candidate of Historical Sciences, Docent,
Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, First Deputy
Director and Research Fellow of the Research Institute of Church History,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)*

A GOOD EXAMPLE OF THE LATEST HISTORIOLOGY OF A UGCC PARISH: REVIEW OF THE MONOGRAPH BY FATHER DR. VITALIY KOZAK “MONASTY CHURCH. TO THE HISTORY OF THE ANCIENT TERNOPIIL PARISH” (TERNOPIIL: DZHURA, 2025. 232 P.)

В лютому 2025 р. Володимир Мороз, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Приватного закладу вищої освіти

«Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого» та науковий співробітник Інституту історії Церкви Українського Католицького університету, запропонував на рецензування рукопис монографії викладача цього ж закладу та синкела у справах розвитку Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ доктора історії о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії». Книга одразу ж викликала у мене значний інтерес, оскільки навіть при побіжному перегляді було помітно, що написана фахово на основі ґрунтовного аналізу значної кількості джерел та історіографії. Відтак, 15 лютого 2025 р., ще до публікації монографії у видавництві «Джура», рецензія була підготовлена та подана до Вченої ради ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого»¹ для рекомендації книги до друку. Сьогодні ж пропонуємо наш погляд на видану монографію на розгляд фахових істориків і всіх зацікавлених історією Церкви читачів.

Сьогодні, аналізуючи українську вітчизняну історіографію першої чверті ХХІ століття, присвячену історії християнства і Церкви в Україні, приємно констатувати значний зріст інтересу до різноманітних проблемно-тематичних напрямів її дослідження: у загально-хронологічному плані – від проблем християнізації до сучасного стану релігійності населення України, у проблемному аспекті – від загального історичного нарису Української Греко-Католицької Церкви до ґрунтовного висвітлення її окремих періодів (як-от Берестейської унії, участі духовенства в українському національному русі ХІХ – першої половині ХХ століть, насильній ліквідації УГКЦ, періоду її підпілля та відродження) та визначних постатей (як митрополити Йосиф Вельямин Рутський і Андрей Шептицький, блаженні новомученики УГКЦ ХХ століття тощо)².

У цьому контексті особливої уваги та популярності серед істориків, релігієзнавців і богословів поступово набуває інший проблемно-тематичний

¹ ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого» була заснована 16 серпня 2022 р. на основі Наказу №270/2022 Архієпископа та Митрополита Тернопільсько-Зборівської архієпархії Василя Семенюка, а вже 26 квітня 2024 р. здобула державні ліцензії на підготовку здобувачів вищої освіти за ОПП «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти (детальніше див.: Приватний заклад вищої освіти «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого». *СДЕБО*. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/6681/> (дата звернення: 20.11.2025); *Історія. Тернопільська Богословська Академія*. URL: <https://tba.in.ua/osvita/zasnovnyk-2> (дата звернення: 20.11.2025)). Однак наразі, на жаль, перебуває в стані припинення діяльності (див.: ПЗВО «Тернопільська Богословська Академія Імені Патріарха Йосифа Сліпого». *You-Control*. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/44785018/).

² Див., наприклад: Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. [2-ге вид.]. Івано-Франківськ: Плай, 2016. 464 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marchuk_Vasyl_Vasylovych/Tserkva_dukhovnist_natsiia/; Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви: в 2-ох томах. Т. 1 / за загальною редакцією М. Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О. М. Ситника. Ужгород, 2022. 392 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40542/1/Нариси%20історії%20УГКЦ.%20Т.%201.pdf>; Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви: в 2-ох томах. Т. 2 / за загальною редакцією М. Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О. М. Ситника. Ужгород, 2022. 392 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40546/1/Нариси%20історії%20УГКЦ%20Т.%202.pdf>.

напрямок, який може і повинен мати міждисциплінарний характер, – це реконструкція історії Церкви у історико-географічному, адміністративно-територіальному розрізі (єпархії, деканати, парафії) та хронологічній послідовності, з прискіпливим аналізом різних за родово-видовою ознакою історичних джерел, за допомогою яких можна відкрити «нові пласти» соціальної, політичної, культурної та релігійної історії українського народу. Активізація наукових досліджень історичного розвитку окремих церковних регіонів (наприклад, Львівської, Перемишльської, Станіславівської єпархій УГКЦ³, а також окремих єпархій Православної та Римо-Католицької Церков в Україні⁴), яка спостерігається упродовж 1990-х – 2020-х років, дозволила винести на порядок денний питання про регіональну специфіку процесів націєтворення, з'ясувати особливості співвідношення національної та релігійної самоідентифікації українців, окреслити відношення Церкви, конкретних її представників (єрархів, священників) до українського національного руху, показати внесок Церкви у культурну спадщину української нації. Відтак стає більш зрозумілою постійна (хоча й наразі дещо епізодична) увага до проблем

³ Одним із прикладів є дисертаційні дослідження історії єпархій УГКЦ, наприклад: Кметь В. Ф. Львівська єпархія у XVI – на початку XVII століття: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2001. 182 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kmet_Vasyl/Lvivska_jeпаркhiia_u_XVI_-_na_pochatku_XVII_stolittia/; Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. Івано-Франківськ; Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. 500 с.; Горан Т. А. Перемишльська єпархія Греко-католицької церкви в українському національному русі Галичини (1919–1939 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – історія України / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. 282 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horan_Tetiana/Peremyslska_jeпаркhiia_Hreko-katolytskoi_tserkvy_v_ukrainskomu_natsionalnomu_rusi_Halychyny_1919193/; Говгера В., о. Організаційна структура Львівської єпархії XVIII ст. (1700–1772). Львів: Тріада плюс, 2014. 1168 с. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/490030.pdf>; Гавриш І. В. Станіславівська єпархія Української греко-католицької церкви у період підпілля (1946–1989 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – «Історія України» / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2017. 270 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Havrysh_Ivanna/Stanyslavivska_jeпаркhiia_Ukrainskoi_hreko-katolytskoi_tserkvy_u_period_pidpillia_19461989_rr/; Делятинський Р. І. Станіславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – «Історія України». Івано-Франківськ, 2017. 390 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Deliatynskiy_Ruslan/Stanyslavivska_jeпаркhiia_Hreko-Katolytskoi_Tserkvy_v_suspilnomu_zhytti_Halychyny_18851946_rr/.

⁴ Див., наприклад: Івашко Р. В. Львівська латинська архідієцезія в унійних процесах зі східним християнством у 1410-х – 1460-х роках: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії; спеціальність 032 – історія та археологія / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 216 с.; Ластовський В. В. Переяславсько-Бориспільська єпархія у XVIII ст.: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01. – Історія України. Київ, 1998. 18 с.; Тригуб О. П. Історія Херсонської єпархії (1775-1918): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України / Національний ун-т Києво-Могилянська академія, Миколаївська філія. Миколаїв, 2000. 242 с.; Шостак І. В. Луцько-Житомирська римо-католицька дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 07.00.01 – Історія України. Львів, 2004. 20 с.; Лагодич М. М. Специфіка функціонування структур Української Греко-Католицької Церкви та Руської Православної Церкви в умовах радянської моделі державно-церковних відносин (1945-1965 рр.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 09.00.01 – Релігієзнавство. Острог, 2014. 20 с.

локальної історії організаційних структур Церкви⁵, репрезентована, зокрема, працями Ігоря Скочиляса⁶, Ярослава Стоцького⁷, Тараса Бублика⁸, Світлани Гуркіної⁹, Юрія Стецика¹⁰, Олега Єгрешія¹¹ та багатьох інших сучасних дослідників. Водночас можемо констатувати певний «пасторально-практичний» інтерес із боку Церкви щодо продовження подібного роду досліджень, відображений, наприклад, у виданні сучасних «Шематизмів...» окремих епархій / архієпархій / екзархатів УГКЦ (зокрема, Тернопільсько-Зборівської, Бучацької, Івано-Франківської, Коломийсько-Чернівецької, Сокальсько-Жовківської тощо¹²).

⁵ Для розуміння значних перспектив розробка цієї проблематики варто звернути увагу на масштаби розвитку УГКЦ див.: Єпархії та екзархати Української Греко-Католицької Церкви. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ugcc.ua/eparchies/> (дата звернення: 01.09.2024); Немет Т. М. Нещодавні структурні зміни в Українській Греко-Католицькій Церкві (2011–2016): прогрес, проблеми та питання без відповіді, пов'язані із створенням нових митрополій. *Наукові записки УКУ. Серія: Богослов'я*. 2016. Ч. VIII. Вип. 3. С. 211–230. URL: <https://nz-theology.ucu.edu.ua/editions/vypusk-3/rozvytok-struktur-ugkts-v-ostannomu-desyatylitti/>; Стоцький Я. Методологія досліджень комплексної історії епархій та монастирів УГКЦ на сучасному етапі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*. 2014. Вип. 1. Ч. 3. С. 221–226. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapisku/hystory/2014_1_3.pdf.

⁶ Див., зокрема: Скочиляс Іг. Галицька (Львівська) єпархія XII – XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів: Вид-во УКУ, 2010. XXIV+832 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Skochylias_Ihor/Halytska_Lvivska_ieparkhiia_XII_-_XVIII_st/; Скочиляс Іг. «Дар любові»: куніче (катедра) у Київській митрополії XIII–XVIII століть. Львів: Вид-во УКУ, 2013. 160 с.

⁷ Стоцький Я. Історичні аспекти відновлення, реорганізації та структурування православних і католицьких церков у 1988–1999 роках. *Київська Церква*. 1999. № 2-3. С. 44–57.

⁸ Бублик Т. Т. Українська Греко-Католицька Церква в контексті державно-церковних відносин та міжконфесійних відносин в Україні (1985–1991): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; спеціальність 09.00.01 – Релігієзнавство. Острог, 2014. 20 с.

⁹ Наприклад: Гуркіна С. До питання про церковний провід Греко-Католицької Церкви у 1945–1989 роках. *«Катакомбна церква» (Обадицятеліття виходу Української греко-католицької церкви з підпілля присвячується): статті і матеріали* / ред. кол. З. Білик, Я. Дашкевич, О. Киричук, Л. Моравська, М. Омельчук, І. Орлевич, І. Паславський, О. Сидор. Львів: Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2009. С. 56–59.

¹⁰ Стецик Ю. О. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739 – 1783 рр.): просопографічне дослідження : Монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2018. 472 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Stetsyk_Yurii/Chemetstvo_Sviatopokrovskoi_provintsii_ChSVV_1739_1783_r_prosop_ohrafichne_doslidzhennia/.

¹¹ Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 168 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/6020>.

¹² Див., наприклад: Бучацька єпархія УГКЦ. Парафії, монастирі, храми. Шематизм / ред. Я. Стоцький. Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2014. 400 с.; Самбірсько-Дрогобицька Єпархія УГКЦ: історичні віхи та духовні скарби. 25-літньому ювілею присвячується (1993–2018) / упоряд. о. Роман Андрійовський. Видавництво Дрогобицької духовної семінарії, 2018. 136 с. + 12 кол. вкл.; Сокальсько-Жовківська єпархія УГКЦ. Життя і служіння / автор ідеї та гол. ред. владика Михаїл Колтун; керівник проекту П. Мелень; упорядники: Т. Мандюк, д-н Р. Грица; ред. кол.: В. Коткевич, Я. Малиш, М. Ткачів та ін. Львів: Манускрипт, 2010. 384 с.; Тернопільсько-Зборівська архієпархія УГКЦ. Парафії, монастирі, храми. Шематизм / ред. Я. Стоцький. Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2014. 520 с.; Українська Католицька Єпархія в Стемфорді (1958–2008). 50 років служіння. Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею. The Ukrainian Catholic Eparchy of Stamford (1958–2008). 50 Years of Service. A Commemorative Publication on the Occasion of its Golden Jubilee [двомовне українсько-англійське видання] / ювілейний комітет: владика Павло Хомницький ЧСВВ, о. І. Міджак, о. Б. Данило та ін.; ред. і упоряд. Л. К. Волинець, укр. ред. О. Шараварник; англ. ред. Р. Ляброс. Стемфорд, Коннектикут, США: Українська Католицька Єпархія в Стемфорді, 2010. 443 с.; Шематизм Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року Божого / Надруковано за дорученням Ординарія Івано-Франківського Кир Софрона Дмитера ЧСВВ. Редагування І. Пелехатий. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської греко-католицької єпархії, 1995. 160 с.; Шематизм Івано-Франківської єпархії УГКЦ. 2009 рік / Упорядкував митр. прот. Іван Шевчук, Віце-Канцлер Івано-Франківської Єпархії. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. 128 с.; Шематизм Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ на 2019 рік / Відп. за випуск о. лиц. В. Федун. Івано-

Окремий «пласт» локальної історії Церкви становлять дослідження найменших «клітин» її організаційної структури – парафій, або, за визначенням чинного законодавства України у сфері релігій, релігійних громад, репрезентований, як правило, численними дослідженнями істориків-краєзнавців (наприклад, Василя Лаби, Івана Тиміва та ін.¹³), значна частина яких мають переважно публіцистичний або науково-популярний характер (переважно у краєзнавців-аматорів), і лише окремі з них вирізняються фаховим добром історичних джерел, їх ґрунтовним аналізом й інтерпретацією, «філігранним» використанням відповідних методологічних «технік» і, як наслідок, науковою новизною та певною фундаментальністю досягнутих результатів дослідження.

У цьому контексті монографія о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» вирізняється науковим характером і доступним науково-популярним стилем «історіописання». Обраний автором об'єкт дослідження локальної історії – парафія Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ у м. Тернополі – крізь призму мікроісторичного підходу автора здобув свій новітній «літопис історії», що вирізняється науковою новизною, значною джерельною базою та врахуванням здобутків історіографії. Побудований за хронологічно-проблемним підходом виклад матеріалу дослідження дозволив авторові нетрадиційно виокремити замість трьох-чотирьох розділів аж 23 (двадцять три) глави, які тематично окреслюють відповідні періоди-етапи та сюжети історичного розвитку парафії, моменти її зростання, занепаду і відродження від заснування до сучасності, охоплюючи в такий спосіб орієнтовно 395 років (зважаючи на аргументовано доведену автором орієнтовну дату будівництва першої церкви у 1630 році).

Слід особливо відзначити, що автор монографії о. Віталій Козак, очевидно, за прикладом відомого українського історика Ігоря Сковича, звернув увагу на значну кількість «масових» історичних джерел, такі як метричні книги (збережені як у Державному архіві Тернопільської області, так і «відомчих» архівах парафії Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ м. Тернопіль та парафії Непрочного Зачаття Пресвятої Богородиці УГКЦ у с. Буцневі), матеріали канонічних візитацій парафій, які вперше ним введені до наукового обігу та інтерпретовані відносно досліджуваної ним «вузької» історико-краєзнавчо-релігієзнавчої теми – історії однієї парафії. Автор філігранно використовує відомості з офіційних статистичних збірників, відомих під загальною назвою «Шематизм...», Львівської митрополичої архієпархії за 1836–1938 роки¹⁴ і Тернопільсько-Зборівської архієпархії за 2014 рік, каталог Львівської провінції

Франківськ: Нова Зоря, 2019. 320 с.; Шематизм Коломийсько-Чернівецької єпархії Української Греко-Католицької Церкви на 2001 рік Божий. Коломия: Християнський вісник, 2001. 96 с.; Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії Української Греко-Католицької Церкви / [редкол.: Т. Гарасимчук, В. Прохоренко; світлини О. Чупа та ін.]. Дрогобич: Коло, 2014. 934 с.; Шематизм Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви / [упоряд. С. Пак; світлини Р. Дячишин; пер. на англ. мову О. Цибран, А. Ступак]. Дрогобич – Стрий: Коло, 2011. 504 с.

¹³ Див., наприклад: Тимів І. Архівні джерела з історії парафії Бортники XVIII – XIX ст.: документи й матеріали. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 124 с.

¹⁴ До речі, електронний архів цього видання сьогодні доступний в електронній бібліотеці «Чтиво»: Шематизм Львівської архієпархії. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shematyzm_Lvivskoi_arkhyieparkhii/.

Згромадження Найсвятішого Ізбавителя за 1913–2013 роки, які часто порівнює з іншими історичними джерелами. Для реконструкції сучасного періоду історії парафії кінця ХХ – початку ХХІ століть о. Віталій Козак використав також історичні джерела, зібрані за методикою «усної історії», – інтерв'ю з окремими священниками і мирянами, що зберігаються в одному із парафіяльних архівів. Варто відзначити вмале використання автором монографії значної кількості фотоматеріалів (значна частина яких залучена, зокрема, з приватного архіву Ореста Петерзіля), які не тільки служать вдалим ілюстраціям до описуваних подій, але й самі виступають одним із важливих історичних джерел, котрі автором належно інтерпретовані й ретельно описані (із вірним описом джерела та вказівкою його місця знаходження).

Приємно відзначити, що о. Віталій Козак у своїй монографії максимально врахував здобутки історіографії, присвячені проблемі історії парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Тернополі, зокрема дослідження польських істориків Людвіка Фінкля, Садока Баронча, Павла Флора, українських істориків о. Петра Білинського, Миколи Чубатого, Осипа Кравченюка, особливо сучасних дослідників Ігоря Скочиляса, Ізидора Кордуби, о. Михайла Забанджали, Петра Гуцала, Миколи Лазаровича, Володимира Мороза та інших. Слід відзначити, що автор уміло й коректно використовує достовірні наукові факти, наведені у працях істориків, а за потреби – полемізує з дослідниками, аргументовано доводить свої тези на основі відкритих історичних джерел.

У рецензованій монографії бракує, на жаль, авторського вступу, в якому можна було б окреслити авторську концепцію дослідження історії парафії, що мало би значну методологічну вартість, а також описати «детективні» пошуки (бібліографічну й джерелознавчу евристику) й ґрунтовний аналіз історіографічних й історичних джерел, значний перелік яких вміщено у прикінцевій бібліографії (загалом 102 позиції, з них 25 позицій неопублікованих джерел, 10 – опублікованих джерел, окремі з яких є «багатотомними» виданнями, 67 – критичної літератури тощо). Проте, слід визнати, о. Віталій Козак вправно дискутує з іншими дослідниками у процесі реконструкції окремих сторінок історії парафії, коректно й аргументовано формулює свої висновки на підставі ґрунтовного аналізу історичних джерел. Прикметно, що автор визнає й наявність деяких, досі нерозв'язаних проблем, своєрідних «білих плям історії», що потребують пошуку і дослідження нових джерел. Крім того, у бібліографії, на нашу думку, одне з джерел (Левицька Л. Інтерв'ю з М. Кичко «Духовність треба відновити» // Вільне життя №132 (12754), 28 серпня 1992), яке можна класифікувати як опубліковане інтерв'ю, віднесене до групи «Опрацювання» (яку, до речі, також варто скоригувати на «Історіографія»), варто би віднести до групи «Опубліковані джерела». Так само до опублікованих джерел, очевидно, варто віднести працю М. Коссака (Коссака М. Шематизмъ Провинції Св. Спасителя чина св. Василя Великого въ Галиціи, уложеный по капитулъ отбувшойся въ монастырьъ св. Онуфрейскомъ во Львовѣ дня 24. И 25. Липця 1866, и короткій поглядъ на монастыри и на монашество руске, отъ заведеня на Руси

вЪры Христовои ажъ по нынѣшное время. во Львовѣ 1867), яку можна класифікувати як історико-статистичне видання, публікацію с. Моніки (Моніка С. Тернопільська захоронка під зарядом Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії // Шляхами Золотого Поділля. т. 2. Філядельфія 1970, с. 59–62), що належить до мемуарної літератури як різновиду історичних джерел. Також шість позицій в групі «Електронні ресурси» варто розподілити за видами історичних чи історіографічних джерел, оскільки їх розміщення на відповідних вебсайтах не позбавляє їх головної класифікаційної ознаки (так, усі п'ять, крім некрологу можна віднести до історіографічних праць, незалежно від вказівки на конкретного автора, тим часом некролог – до опублікованих джерел).

Однак, всі висловлені зауваги та рекомендації, слід підкреслити, зовсім не применшують наукової ваги здійсненого о. Віталієм Козаком дослідження історії однієї з найдавніших тернопільських парафій, а оригінальність наукового стилю й дослідницької концепції автора, значна наукова новизна монографії, що полягає, зокрема, у введенні в науковий обіг нововідкритих джерел, свідчить про професійну зрілість історика.

Тому, вважаємо, що монографія о. Віталія Козака «Монастирська церква. До історії давньої тернопільської парафії» (Тернопіль: Джура, 2025. 232 с.) буде цікавою та практично корисною для наукової спільноти істориків, релігієзнавців і богословів, а також духовенства, мирян й ширшого кола громадськості, котрі виявляють зацікавлення історією християнства в Україні, історією рідного краю, релігійним туризмом і паломництвом, життям парафіяльних громад Української Греко-Католицької Церкви.

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 10.12.2025 р.*

Автори журналу

- 1. БУРДИЛЯК Володимир** – студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра, ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 2. ВАСИЛІВ Павло** – доктор наук з богослов'я, доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей УГКЦ.
- 3. ГАЛЯН Тарас** – магістр історії, магістр богослов'я, головний спеціаліст відділу використання інформації Державного архіву Івано-Франківської обл.
- 4. ГОГОЛЬ Василь** – кандидат наук з богослов'я, доцент, доцент кафедри богослов'я ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей УГКЦ.
- 5. GERMAN Михайло** – магістр історії, директор Пилипівської гімназії Матеївецької сільської ради (с. Пилипи Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.).
- 6. ГРЕСЬКО Андрій** – магістр історії, аспірант кафедри історії України і методики викладання історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- 7. ДЕЛЯТИНСЬКИЙ Руслан** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, перший заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного Інституту історії Церкви ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 8. ЄГРЕШІЙ Олег** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, директор і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 9. ЖОЛОБ Анна** – магістр історії, старший науковий співробітник відділу «Музей історії Галича» Національного заповідника «Давній Галич».
- 10. ЗІНЬКОВСЬКИЙ Тарас** – магістр історії, завідувач відділу «Музей історії Галича» Національного заповідника «Давній Галич».
- 11. КАСЬКІВ Олег** – доктор наук з богослов'я, професор, ректор, професор кафедри богослов'я, директор і науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, протопресвітер Дубівецького протопресвітеріату Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ, митрофорний протоієрей Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.

- 12. КОЗАК Петро** – кандидат наук з богослов'я, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.
- 13. КОТИК Тарас** – студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра, ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 14. МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея)** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, другий заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», відповідальний секретар наукового журналу «Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія».
- 15. НАГОРНЯК Дмитро** – студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра, ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 16. НАГОРНЯК Нестор** – магістр богослов'я, протоієрей Коломийської єпархії УГКЦ.
- 17. НЕДАВНЯ Ольга** – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди Національної академії наук України.
- 18. П'ЯСТА Руслан** – доктор філософії з богослов'я, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, доцент кафедри богослов'я ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.
- 19. ТОДОРОВ Ігор** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету.
- 20. ТОКАР Віталій** – доктор філософії з богослов'я, викладач кафедри богослов'я ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.
- 21. ТУЧАПЕЦЬ Василь** – доктор наук з богослов'я, декан факультету богословських і гуманітарних наук, доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».
- 22. ХМІЛЬОВСЬКА Ольга** – молодший науковий співробітник сектору науково-організаційної роботи та підготовки наукових кадрів Національного інституту стратегічних досліджень.
- 23. ЧОРНЕНКО Андрій** – кандидат наук з богослов'я, доцент, доцент кафедри богослов'я ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», протоієрей Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.

24.ШУМИЛО Олег – студент II курсу освітньо-професійної програми «Богослов'я» спеціальності 041 «Богослов'я» освітнього рівня магістра, ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».

25.ЯЦИШИН Андрій – доктор філософії з богослов'я, завідувач кафедри богослов'я, перший заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного Інституту капеланства ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».

До відома авторів

Вимоги до матеріалів та їх оформлення

1. **Обсяг доповіді / статті:** 8–12 сторінок тексту (до 25 тис. знаків (як виняток, не більше 35 тис. знаків)).
2. **Технічні вимоги:** текст статті подається у форматі Microsoft Word. Увесь матеріал статті повинен міститись в одному файлі. Файл повинен бути підписаний українською мовою відповідно до прізвища та ініціалів учасника конференції та містити в другій частині вид матеріалу (наприклад: Петренко_А.Б._стаття; Петренко_А.Б._дані про автора).
3. Текст статті повинен бути набраним через 1,5 інтервали, шрифт «Times New Roman», кегль 14. Поля: верхнє та нижнє – 2,0 см, ліве – 2,0 см, праве – 1,0 см., формат А-4.
4. Текст статті може містити графіки, діаграми, таблиці, ілюстрації.
5. **Стаття має бути оформлена за схемою:**
 - УДК (у лівому верхньому куті аркуша, звичайним шрифтом);
 - DOI (у лівому верхньому куті аркуша, звичайним шрифтом);
 - **назва статті** (заголовними буквами, жирним шрифтом по центру);
 - **автор (співавтори)** – ім'я, ПРІЗВИЩЕ (жирним шрифтом по центру), науковий ступінь, вчене звання, посада і назва підрозділу (кафедри, факультету тощо) та установи – основного місця роботи, робоча адреса, електронна пошта, ORCID ID, (курсивом по центру);

Наприклад:

один автор:

УДК 271.4(477)-5-74

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.1>

ВПЛИВ МИРОСЛАВА-ІВАНА ЛЮБАЧІВСЬКОГО НА ПРАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Олег КАСЬКІВ

*доктор наук з богослов'я, професор,
ректор ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
професор кафедри богослов'я, директор і науковий співробітник Науково-
дослідного інституту канонічного права та богословських наук ІФАІЗ
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: kaskiv.o@ifai.z.edu.ua

ORCID: [0000-0003-1304-9463](https://orcid.org/0000-0003-1304-9463)

Бібліографічний опис статті: Каськів О. (2025). Вплив Мирослава-Івана Любачівського на правотворення в Українській Греко-Католицькій Церкві.

Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20, 6–13.
<https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.1>

три автори:

УДК 2.378.1(477)

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.16>

**МАТЕРІАЛИ ДЕЛЕГАТИВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА
ЗОЛОТОУСТОГО НА ВСЕЦЕРКОВНОМУ ФОРУМІ БОГОСЛОВІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ «БОГОСЛОВ'Я УГКЦ
В ХХІ СТОЛІТТІ: ЗНАКИ ЧАСУ І НАДІЇ»
(26–28 ВЕРСЕНЯ 2025 РОКУ)**

Василь ТУЧАПЕЦЬ

*доктор наук з богослов'я, декан факультету богословських і гуманітарних наук
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», доцент кафедри
богослов'я ІФАІЗ, науковий співробітник Науково-дослідного інституту
канонічного права та богословських наук ІФАІЗ
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: tuchapec.v@ifaiz.edu.ua

ORCID: [0000-0002-9748-603X](https://orcid.org/0000-0002-9748-603X)

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
перший заступник директора і науковий співробітник
Науково-дослідного інституту історії Церкви ІФАІЗ
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net

ORCID: [0000-0002-6020-7666](https://orcid.org/0000-0002-6020-7666)

Ольга (с. Андрея) МАСЛІЙ

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
другий заступник директора і науковий співробітник Науково-дослідного
інституту історії Церкви ІФАІЗ
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID: [0000-0001-9878-7128](https://orcid.org/0000-0001-9878-7128)

Бібліографічний опис статті: Тучапець В., Делятинський Р., Маслій О. (А.). (2025). Матеріали делегатів Івано-Франківської академії Івана Золотоустого на

Всецерковному Форумі богословів Української Греко-Католицької Церкви «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії» (26–28 вересня 2025 року). *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 20, 243–250.* <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.16>

– **анотація** (курсивом по ширині тексту) українською (900–1000 знаків) та англійською мовами (2000 знаків); анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження та застосовані методи, основні одержані висновки;

– **ключові слова** українською та англійською мовами;

– **виклад основного матеріалу** із дотримання вимог ВАК України, що передбачає наступні складові елементи:

1) актуальність і постановка проблеми в загальному вигляді;

2) аналіз основних досліджень та виокремлення невирішених частин проблеми;

3) формування мети (завдань) дослідження (доповіді / статті);

4) виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

5) висновки з проведеного дослідження;

6) перспективи подальших досліджень окресленої проблеми;

– обов'язковий **Список використаних джерел** наприкінці статті; нумерований список ЗА АЛФАВІТОМ. Джерела та література повинні бути оформлені з усіма бібліографічними відомостями ЗГІДНО ДСТУ 8302:2015 (автор, назва, місце видання, рік видання, кількість сторінок видання (за останніми вимогами МОН України)).

– після списку використаних джерел надається цей же список джерел латинським алфавітом (**References** – транслітерація). При впорядкуванні *references* дотримуватися постанови Кабінету Міністрів України (постанова від 27 січня 2010 р. № 55) про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею – <http://ukrlit.org/transliterations>;

6. Покликання на джерела і літературу у тексті статті – підтекстові посторінкові (у текстовому редакторі Microsoft Word проводиться через команду «Зсилки» → «Зноски» → «Внизу сторінки»). «Зноски» повинні бути оформлені: 1,0 інтервали, шрифт «Times New Roman», кегль 10.

Наприклад:

Ця стаття виконується в рамках проекту біографічного словника духовенства Станиславівської єпархії ГКЦ (1885–1946 рр.), ініційованого Інститутом історії Церкви Івано-Франківського богословського університету УГКЦ¹.

¹ Єгрешій О., Делятинський Р., Маслій А. Концепція науково-дослідної діяльності Інституту історії Церкви Івано-Франківського Богословського Університету імені Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архиепархії та Митрополії УГКЦ (опублік.: 28 січня 2015) // Івано-Франківський Богословський Університет імені Св. Івана Золотоустого УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ifbu.org.ua/naukova-diialnist/institut-istorii-tserkvy.html> [31.01.2015].

7. До статті додаються (окремим файлом) **відомості про автора** (за схемою: прізвище, ім'я, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, адреса проживання, електронна пошта, контактний мобільний телефон).

8. **Статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються рецензією** кандидата, доктора наук за фахом публікації **або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу)** про рекомендацію статті до друку.

Наукове видання

**ДОБРИЙ ПАСТИР: НАУКОВИЙ ВІСНИК
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО
Богослов'я. Філософія. Історія
2025. Випуск 20**

Головний редактор: *прот. Річард Горбань*
Відповідальний секретар: *Ольга (с. Андрея) Маслій*
Комп'ютерна верстка: *Руслан Делятинський*
Офіційний інтернет-ресурс: *прот. Роман Боярський*
Комп'ютерний набір: *Автори статей*

Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія / Гол. ред. Р. А. Горбань. 2025. Випуск 20. 294 с.

Good Parson: scientific bulletin of Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom. Theology. Philosophy. History / Editor-in-Chief R. A. Gorban. 2025. Issue 20. 294 p.

Зареєстровано Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення:
онлайн-медіа ([протокол № 14 від 09.05.2024 року](#)) – ідентифікатор медіа: R40-05179
друковане медіа ([протокол № 27 від 16.11.2023 року](#)) – ідентифікатор медіа: R30-01942

Здано до верстки: 29.12.2025 р. Підписано до друку: 31.12.2025 р.
Папір офсетний. Друк лазерний. Формат 60x84/8.
Умов. друк. арк. 60,87. Обл.-вид. арк. 61,87. Гарнітура Times New Roman.
Зам. № 260. Наклад 300 примірників.

Видавець: Видавництво «Нова Зоря» Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.
76018, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича, 5.

Друк: Видавництво «Нова Зоря» Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ.
76018, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича, 5.
Тел.: +38 (0342) 52-73-48; +38 (068)-35-63-450
E-mail: druk.novazoria@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 402 від 04.04.2001 р.